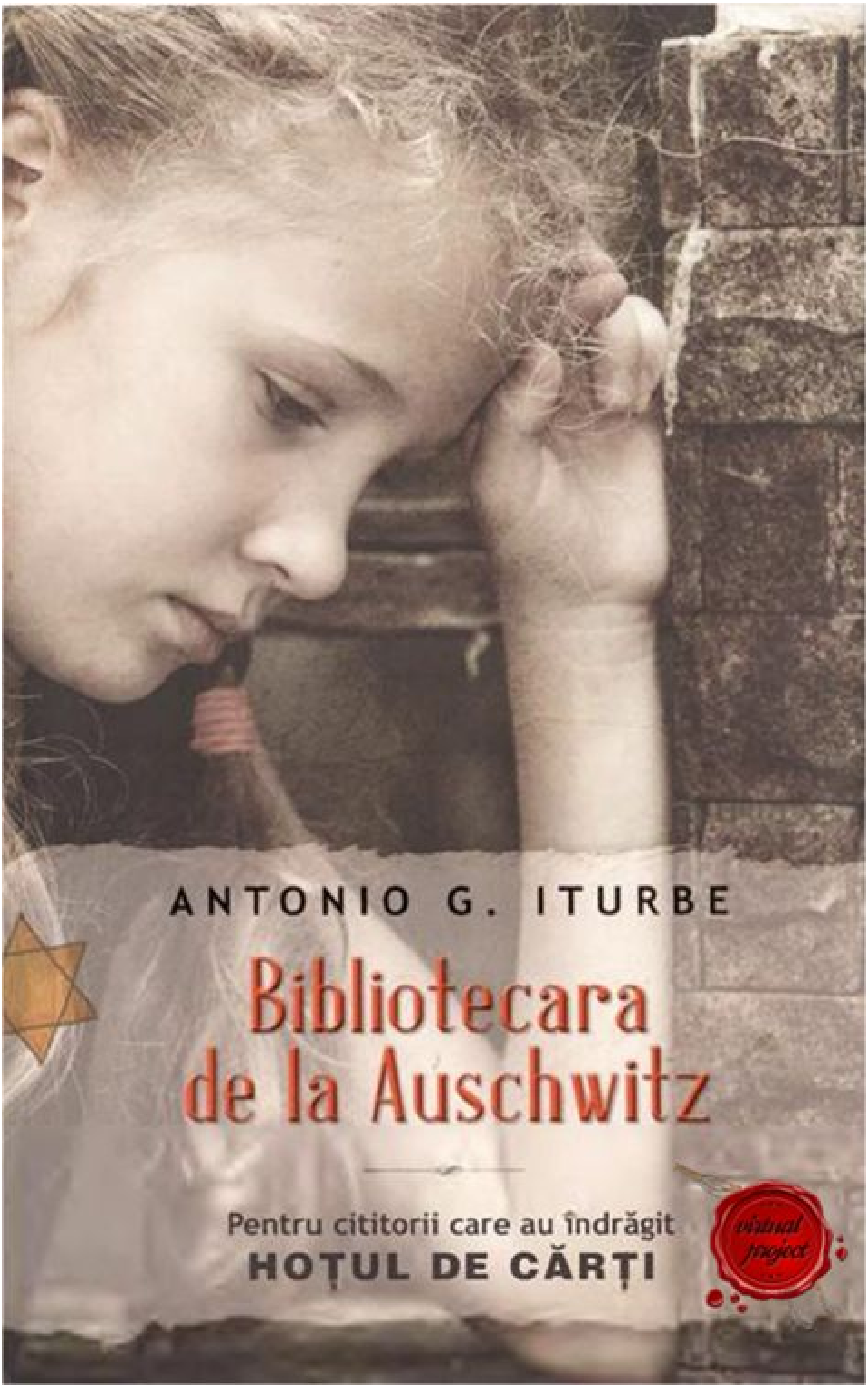

ANTONIO G. ITURBE
Bibliotecara de la Auschwitz
Pentru cititorii care au îndrăgit
HOȚUL DE CĂRȚI
virtual project

ANTONIO G. ITURBE

BIBLIOTECARA DE LA AUSCHWITZ

ORIGINAL: LA BIBLIOTECARIA DE AUSCHWITZ (2012)

Traducere din limba spaniolă GRAAL SOFT SRL.

2015

Ditei Kraus

„Câtă vreme a funcţionat, blocul 31 (din lagărul de exterminare de la Auschwitz) a găzduit până la cinci sute de copii, câţiva prizonieri care primiseră sarcina de „supraveghetori” şi, în ciuda regulilor stricte şi împotriva tuturor aşteptărilor, o bibliotecă clandestină pentru copii. Biblioteca era minusculă; conţinea opt cărţi, printre care se aflau A Short History of the World (O scurtă istorie a lumii) de H. G. Wells, un manual şcolar rusesc şi altul de geometrie analitică.

[O dată sau de două ori, un deţinut din alt lagăr a reuşit să aducă pe furiş câte o carte nouă, astfel că numărul volumelor a crescut la nouă sau la zece.] La sfârşitul fiecărei zile, cărţile, laolaltă cu alte obiecte de valoare, cum ar fi fost medicamentele sau unele alimente, erau date în grija uneia dintre fetele mai mari, a cărei îndatorire era de a le ascunde în fiecare noapte într-un alt loc.”

ALBERTO MANGUEL, *Biblioteca nopţii*[1]

[1] Alberto Manguel, Biblioteca nopţii, Editura Nemira, Bucureşti, 2011, p. 213, traducere de Anca Stoiculescu (n.tr.).

Literatura are acelaşi rol ca o lumânare în mijlocul unui lagăr în miezul nopţii. O lumânare aproape că nu luminează, dar ne permite să vedem cât întuneric există în jurul ei.

WILLIAM FAULKNER,
citat de Javier Marias

1

AUSCHWITZ-BIRKENAU, IANUARIE 1944

Acei ofiţeri care se îmbracă în negru şi privesc moartea cu indiferenţa groparilor ignoră că, deasupra acestei mocirle întunecate în care se cufundă totul, Alfred Hirsch a ridicat o şcoală. Ei nu ştiu asta şi nu trebuie să o ştie. La Auschwitz, viaţa omului nu valorează nici cât negru sub unghie; are atât de puţină valoare încât nici măcar nu mai e nimeni împuşcat, pentru că un glonţ e mai valoros decât un om. Există hangare unde se foloseşte gaz Zyklon pentru că reduce costurile şi cu un singur bidon pot fi omorâte sute de persoane. Moartea a devenit o industrie rentabilă doar dacă se acţionează la scară mare.

În şopronul din lemn, sălile de curs nu sunt altceva decât nişte grupuri de băncuţe înghesuite. Pereţii nu există, tablele de scris sunt invizibile, iar profesorii trasează în aer triunghiuri isoscele, accente circumflexe şi chiar şi cursul râurilor din Europa prin simpla mişcare a mâinilor. Există în jur de douăzeci de cete mici de copii, fiecare cu supraveghetorul ei, atât de aproape unele de altele încât profesorii trebuie să ţină lecţiile în şoaptă, ca povestea celor zece plăgi ale Egiptului să nu se amestece cu zumzetul tablei înmulţirii.

Unii n-au crezut cu putinţă acest lucru ori şi-au închipuit că Hirsch era un nebun sau un naiv: cum să fie posibil să fie şcolarizaţi copiii într-un lagăr de exterminare în care domneşte violenţa şi unde totul este interzis? Şi el zâmbea. Hirsch zâmbea mereu enigmatic, de parcă ar fi ştiut ceva care pentru ceilalţi rămânea o taină.

Nu contează câte şcoli vor închide naziştii, le răspundea. Ori de câte ori cineva se va opri într-un colţ să povestească ceva şi copiii se vor aşeza în jurul lui să asculte, acolo se va fi înfiinţat o şcoală.

Uşa pavilionului se deschide brusc şi Jakopek, paznicul, aleargă spre camera şefului blocului, Hirsch. Saboţii lui stropesc duşumeaua cu pământul umed din lagăr, iar atmosfera plăcută de siguranţă din blocul 31 dispare. Din colţul său, Dita Adlerová priveşte hipnotizată micile pete de noroi: par nesemnificative, dar transmit realitate, la fel cum o singură picătură de cerneală pătează o strachină întreagă de lapte.

Şase, şase, şase!

Este semnalul care indică sosirea gărzilor SS în blocul 31 şi în întregul pavilion se iscă un murmur. În acea fabrică de distrugere de vieţi care este Auschwitz-Birkenau, unde cuptoarele funcţionează zi şi noapte având drept combustibil trupuri umane, blocul 31 este unul atipic, o ciudăţenie. Mai bine zis, o anomalie. O reuşită a lui Fredy Hirsch, care la început a fost un simplu antrenor sportiv pentru grupuri de tineri şi acum este un atlet care aleargă la Auschwitz într-un

maraton cu obstacole împotriva celui mai mare tăvălug de vieţi din istoria umanităţii. A reuşit să convingă autorităţile germane din *lager* că a-i line ocupaţi pe copii într-o baracă ar înlesni munca părinţilor din acel lagăr BIIb, pe care-l numesc „lagăr familial”, căci, în celelalte, copiii sunt tot atât de rari precum păsările. La Auschwitz nu există păsări; se electrocutează în garduri.

Înaltul comandant al lagărului a acceptat să se creeze un loc pentru copii, poate că aceasta a fost intenţia sa de la început, dar cu condiţia ca acesta să fie un bloc cu activităţi ludice: era total interzisă predarea oricărei materii şcolare.

Hirsch îşi scoate capul pe uşa camerei sale de Blockältester din blocul 31 şi nu este nevoie să spună nimic nici asistenţei, nici profesorilor care sunt cu ochii pironiţi asupra lui. Încuviinţează dând imperceptibil din cap. Privirea lui transmite exigenţă. El face întotdeauna ce trebuie să facă şi se aşteaptă ca toată lumea să procedeze la fel.

Lecţiile se opresc şi se transformă în cântecele banale în germană sau în jocuri de ghicitori pentru ca, atunci când îşi vor arăta privirea gălbejită lupii arieni, să se creadă că totul este în regulă. În general, patrula alcătuită din vreo doi soldaţi intră firesc în baracă, dar de-abia trece de uşă, stă câteva secunde observându-i pe copii, uneori chiar aplaudă un cântec sau îl mângâie pe cap pe un micuţ, şi imediat după aceea îşi continuă rondul.

Dar Jakopek mai adaugă ceva la alarma convenţională:

— Inspecţie! Inspecţie!

Inspecţia este altceva. Trebuie să se alinieze, au loc percheziţii, uneori îi interoghează pe cei mai mici pentru a încerca să-i descoasă şi să obţină astfel informaţii, profitând de naivitatea lor. N-au obţinut niciodată nimic. Copiii cei mai mici înţeleg mai mult decât afişează feţele lor murdare de muci.

Cineva şopteşte: „Preotul!...” Şi ţâşneşte un murmur de dezolare. Aşa este numit un subofiţer SS (un *oberscharführer*) care umblă întotdeauna cu mâinile vârâte în mânecile vestonului ca un cleric, deşi singura lui religie cunoscută este aceea a cruzimii.

— Haide, haide, haide! Tu, Iuda, chiar tu, spune: „Văd, văd...”!

— Şi ce văd, domnule Stein?

— Orice! Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, orice!

Doi profesori ridică îngrijoraţi capetele. Au în mâinile lor ceva strict interzis la Auschwitz şi pot fi condamnaţi la moarte dacă îi descoperă. Acele unelte, atât de periculoase încât deţinerea lor este motiv de pedeapsă capitală, nu sunt arme de foc, nici obiecte ascuţite, tăioase sau contondente. Acele obiecte de care se tem atât de mult gărzile implacabile ale Reichului nu sunt altceva decât cărţi: cărţi vechi, rupte, fără foi şi aproape distruse. Dar naziştii le urmăresc, le hărţuiesc şi le interzic în mod obsesiv. De-a lungul istoriei, toţi dictatorii, tiranii şi asupritorii, fie ei arieni, negri, orientali, arabi, slavi sau de orice culoare a pielii, fie că apărau revoluţia populară, privilegiile claselor dominante, porunca lui

Dumnezeu sau disciplina sumară a militarilor, oricare le-ar fi fost ideologia, cu toţii au avut ceva în comun: mereu au persecutat cu înverşunare cărţile. Acestea sunt foarte periculoase, stimulează gândirea.

Grupurile sunt la locul lor fredonând în aşteptarea sosirii gărzilor, dar o fată întrerupe armonia specifică unei barăci liniştite, destinată distracţiei, şi o ia la fuga, printre cercurile de scaune, provocând un întreg tărăboi.

— La pământ!

— Ce faci? Eşti nebună? aude strigându-i-se.

Un profesor încearcă s-o tragă de braţ ca să o oprească, dar ea se fereşte şi continuă să alerge împiedicându-se, când ceea ce trebuie ei să facă este să stea liniştiţi ca să treacă neobservaţi. Se urcă pe soba orizontală de un metru înălţime, care împarte pavilionul în două jumătăţi, şi sare zgomotos în cealaltă parte. Chiar întrece măsura şi dărâmă un scaun gol, care se rostogoleşte zgomotos, lăsând să se aştearnă pentru o clipă tăcerea peste activităţile susţinute de profesori.

— Afurisito! O să ne dai de gol pe toţi! ţipă doamna Křízková, roşie de mânie. Copiii, când ea nu este de faţă, îi spun „doamna Burduf”. Nu ştie că tocmai fata la care ţipă acum a fost cea care i-a inventai porecla. Aşază-te în fundul pavilionului, cu supraveghetorii, proasto!

Dar fata nu se opreşte, îşi continuă cursa frenetică, fără să ia seama la toate privirile dezaprobatoare. Mulţi copii se uită la ea fascinaţi cum hoinăreşte cu picioarele slabe acoperite cu nişte şosete lungi de lână, cu dungi orizontale. Este o fată foarte slabă, dar nu bolnăvicioasă, cu nişte plete castanii care flutură dintr-o parte în alta în timp ce ea fuge într-un zigzag rapid printre grupuri. Dita Adlerová se mişcă printre sute de persoane, dar aleargă singură. Mereu alergăm singuri.

Ajunge şerpuind până în centrul barăcii şi acolo îşi face loc, cu chiu, cu vai, în mijlocul unui grup. Îndepărtează cu bruscheţe un scaun şi o fetiţă cade rostogolindu-se.

— Hei, cine te crezi! îi strigă de pe podea.

Profesoara din Brno priveşte cu uimire cum se înfăţişează în faţa ei, gâfâind, tânăra bibliotecară. Fără să aibă timp, nici răsuflare pentru a spune ceva, Dita îi smulge cartea din mâini şi profesoara se simte brusc uşurată. Când, după o clipă, reacţionează pentru a-i mulţumi, Dita este deja la câţiva paşi mari distanţă de ea. Mai sunt doar câteva secunde până la sosirea naziştilor.

Inginerul Marody, care a văzut manevra, o aşteaptă deja în afara cercului. Îi dă din zbor cartea de algebră, de parcă i-ar preda ştafeta. Dita aleargă disperată spre supraveghetori care, în fundul barăcii, se prefac că mătură pe jos.

Se află încă la jumătatea drumului când observă că vocile grupurilor slăbesc pentru o clipă, se încovoaie la fel ca flacăra unei lumânări când se deschide o fereastră. Nu trebuie să se întoarcă pentru a şti că s-a deschis uşa şi că intră gărzile SS. Se lasă să cadă brusc şi aterizează într-un grup de fetiţe de

unsprezece ani. Vâră cărţile sub rochie şi-şi încrucişează braţele la piept pentru a evita ca acestea să pice. Fetiţele o privesc pieziş, amuzate, în timp ce profesoara, foarte agitată, le face semn cu bărbia să fredoneze în continuare. La intrarea în baracă, gărzile SS, după ce privesc timp de câteva secunde panorama, strigă una dintre vorbele lor preferate:

— Achtung!

Se aşterne tăcerea. Încetează cântecelele şi jocul „Văd, văd”. Mişcarea paralizează. Şi totuşi, în mijlocul tăcerii, se aude cum cineva fluieră limpede a cincea simfonie a lui Beethoven. Preotul este un sergent de temut, dar chiar şi el pare oarecum iritat, pentru că-l însoţeşte cineva şi mai sinistru.

— Doamne ajută-ne! se aude şoptind vocea profesoarei.

Înainte de război, mama Ditei cânta la pian şi de aceea îl distinge perfect pe Beethoven. Îşi dă seama că a mai auzit şi înainte acest mod atât de aparte de a fluiera simfoniile cu o precizie de meloman. Asta s-a întâmplat după ce au călătorit timp de trei zile îngrămădiţi într-un vagon de mărfuri închis, fără mâncare şi fără apă, venind din ghetoul din Terezín, unde fuseseră deportaţi odată expulzaţi din Praga şi unde au trăit vreme de un an. Era noapte când au ajuns la Auschwitz-Birkenau. Îi era cu neputinţă să uite zgomotul de fier vechi al porţii mari metalice când aceasta s-a deschis. Îi era cu neputinţă să uite prima gură de aer rece, care mirosea a carne arsă. Îi era cu neputinţă să uite scânteierea luminilor intense în noapte: peronul era luminat ca o sală de operaţii. Apoi ordinele, loviturile cu patul puştii în tabla vagonului, împuşcăturile, fluierăturile, ţipetele. Şi, în mijlocul confuziei, acea simfonie de Beethoven fluierată impecabil, cu un calm absolut, de către un căpitan, un Hauptsturmführer pe care chiar şi gărzile SS îl priveau cu spaimă.

În ziua aceea, ofiţerul a trecut aproape de Dita, iar ea i-a văzut uniforma impecabilă, mănuşile de un alb imaculat şi Crucea de Fier pe pieptul vestonului; o medalie care nu se câştigă decât în luptă. S-a oprit în faţa unui grup de mame şi copii şi cu mâna înmănuşată l-a bătut pe umăr prietenos pe unul dintre micuţi. Ba chiar a şi zâmbit. A arătat spre doi fraţi gemeni de paisprezece ani Zdenek şi Jirka şi un caporal s-a grăbit să-i scoată din rând. Mama s-a agăţat de poala tunicii gardianului şi a îngenuncheat implorând să nu-i ia. Căpitanul a intervenit foarte calm:

— Nicăieri nu vor fi trataţi cum îi va trata unchiul Josef.

Şi, într-o oarecare măsură, aşa avea să fie. Nimeni din întregul Auschwitz nu se atingea nici măcar de un fir de păr al perechilor de gemeni pe care le colecţiona, pentru experimentele sale, doctorul Josef Mengele. Nimeni nu avea să-i trateze ca el în macabrele sale experimente genetice, menite să cerceteze felul cum nemţoaicele ar putea să nască gemeni şi, astfel, să crească numărul naşterilor ariene. Fata şi-l aminteşte pe Mengele îndepărtându-se cu copiii de mână, neîncetând nicio clipă să fluiere liniştit.

Aceeaşi simfonie care acum se aude în blocul 31.
Mengele...
Uşa camerei responsabilului acelui bloc se deschide cu un uşor scârţâit şi Blockältester Hirsch iese din cămăruţa sa, prefăcându-se plăcut surprins de vizita gărzilor SS. Loveşte sonor din călcâie pentru a-l saluta pe ofiţer; este o formulă de respect prin care-i recunoaşte rangul de militar, dar este şi un mod de a indica o atitudine marţială, nici supusă, nici înfricoşată. Mengele abia dacă îl priveşte, este absent şi continuă să fluiere cu mâinile la spate, de parcă toate astea n-ar avea nimic de-a face cu el. Sergentul Preotul, cum îi spun cu toţii scrutează încăperea cu ochii săi aproape transparenţi, fără să scoată încă mâinile din mânecile vestonului, căzute peste poală, nu foarte departe de tocul pistolului.
Jakopek nu s-a înşelat.
— Inspecţie, şuşoteşte Oberscharführerul.
Gărzile SS care-l însoţesc îi repetă ordinul şi îl amplifică, transformându-l într-un strigăt care intră în timpanele prizonierilor. Dita, în mijlocul corului de fete, simte un fior, îşi strânge braţele pe lângă trup şi simte foşnetul cărţilor lipite de coaste. Dacă descoperă că are cărţile la ea, totul se va sfârşi.
— N-ar fi drept... şopteşte.
Are paisprezece ani şi toată viaţa înainte, multe de făcut. Nu a putut nici măcar începe ceva. Îi vin în minte cuvintele pe care mama ei le tot repetă de ani de zile, când fata se plânge de soarta ei: „De vină e războiul, Edita... războiul”.
Era atât de mică încât aproape că nu-şi mai aminteşte cum era lumea când nu exista războiul. La fel cum ascunde cărţile sub rochie în acel loc în care i s-a luat tot ce avea, păstrează, de asemenea, în mintea ei un album de fotografii făcute ca amintiri. Închide ochii şi încearcă să rememoreze cum era lumea când nu exista teama.
Se vede pe sine însăşi la vârsta de nouă ani, pironită în faţa ceasului astronomic din Piaţa Primăriei din Praga, la începutul anului 1939. Privea puţin pieziş vechiul schelet care supraveghea acoperişurile din acel oraş, cu enormele sale orbite goale, ca nişte găuri negre.
La şcoală le spuseseră că marele ceas era o maşinărie mecanică inofensivă, concepută de maestrul Hanus cu mai bine de cinci secole în urmă. Dar legenda pe care o povesteau bunicile o îngrijora: regele i-a poruncit lui Hanus să construiască ceasul astronomic cu statuetele care defilau la fiecare oră fixă şi apoi le-a ordonat portăreilor săi să-i scoată ochii, ca să nu mai poată niciodată reproduce o asemenea minunăţie pentru un alt monarh. Drept răzbunare, ceasornicarul a introdus mâna înăuntrul mecanismului şi l-a paralizat. Când angrenajele i-au tăiat mâna, maşinăria s-a blocat şi nu a mai putut fi reparată timp de mulţi ani. Noaptea visa uneori acea mână amputată şerpuind în sus şi-n jos printre roţile dinţate ale maşinăriei. Scheletul a agitat un clopoţel şi a început festivalul mecanic: o defilare de păpuşi automate care se desfăşoară ca să le

amintească cetăţenilor că minutele se împing nervoase unele pe altele, iar orele trec una după alta, ca acele figurine care, de câteva secole, intrau şi ieşeau grăbite din acea cutie muzicală neobişnuită. Totuşi, acum îşi dă seama, împietrită de groază, că la vârsta de nouă ani o fetiţă încă nu observă acest lucru şi crede că timpul este o coadă groasă, o mare nemişcată şi lipicioasă, în care nu înaintezi. De aceea, la acea vârstă, ceasurile înspăimântă doar dacă au schelete lângă sfere.

Dita, ţinând strâns acele cărţi vechi, care o puteau condamna la camera de gazare, o vede cu nostalgie pe fetiţa fericită de altădată. Când o însoţea pe mama ei la cumpărături prin centru, îi plăcea să se oprească în faţa ceasului astronomic din Piaţa Primăriei, dar nu pentru a privi spectacolul mecanic, căci în realitate acel schelet o nelinişte a mai mult decât voia să recunoască, ci pentru a se distra uitându-se cu coada ochiului la trecătorii duşi pe gânduri, mulţi dintre ei străini aliaţi în trecere prin capitală, care observau foarte concentraţi apariţia păpuşilor automate. Se abţinea cu greu să nu râdă văzând strâmbăturile de uimire şi râsul prostesc al celor prezenţi. Imediat le inventa porecle. Îşi aminteşte cu o urmă de melancolie că una dintre distracţiile sale preferate era să pună porecle tuturor oamenilor, îndeosebi vecinilor şi cunoştinţelor părinţilor ei. Pe înţepata doamnă Gottlieb, care îşi întindea mult gâtul ca să-şi dea importanţă, o numea „doamna Girafă”. Iar pe tapiţerul creştin de la prăvălia de jos, complet chel şi costeliv, îl poreclise în sinea ei „domnul Cap de Sferă”. Îşi aminteşte cum mergea câţiva metri în urma tramvaiului, care-şi agita clopoţelul când se arcuia în intersecţia din piaţa Staromestke şi se pierdea şerpuind în cartierul Josefov, după care ea o lua la fugă spre prăvălia domnului Ornest, de unde mama ei cumpăra ţesături pentru a-i confecţiona hainele şi fustele de iarnă. Nu a uitat cât de mult îi plăcea acel magazin, care avea la intrare un afiş luminos cu nişte beculeţe colorate care se aprindeau unul după altul până ajungeau sus şi o luau apoi de la capăt.

Dacă n-ar fi fost o fetiţă care alerga cu acea fericire nepăsătoare a copiilor, poate că, trecând pe lângă chioşcul vânzătorului de ziare, ar fi băgat de seamă că era o coadă lungă de cumpărători şi că, în grămada de exemplare ale ziarului *Lidove Noviny*, titlul, de patru rânduri şi cu un corp de literă enorm, mai degrabă striga decât informa pe frontispiciu: „Guvernul acceptă intrarea armatei germane în Praga”.

Dita deschide o clipă ochii şi vede gărzile SS adulmecând prin fundul barăcii. Dau la o parte chiar şi desenele atârnate de pereţi cu nişte cuie ale căror vârfuri sunt fabricate din sârmă, ca să vadă dacă nu cumva se ascunde ceva sub ele. Nimeni nu vorbeşte, iar zgomotul gărzilor cotrobăind se aude limpede în acel hangar care miroase a umezeală şi a mucegai. Şi a teamă. Este mirosul războiului. Din puţinul pe care şi-l aminteşte de pe vremea când era copilă, mereu îi vine în minte că pacea mirosea a supă concentrată de pui, care era lăsată la fiert toată noaptea de vineri spre sâmbătă. Cum să nu-şi amintească gustul mielului foarte rumenit şi cel al pastei de ouă cu nuci! Lungi zile de şcoală şi

după-amiezi jucând şotronul şi de-a v-aţi ascunselea cu Margit şi alte colege, zile care se estompează în amintirea ei... Până când totul a intrat în declin.

Schimbările nu au avut loc brusc, ci progresiv. Deşi a fost o zi în care copilăria s-a închis ca peştera lui Ali Baba şi a rămas îngropată în nisip. Îşi aminteşte perfect acea zi. Ea nu ştie în ce zi a săptămânii, dar s-a întâmplat pe 15 martie 1939. Întreg oraşul Praga s-a trezit tremurând.

Lacrimile de cristal ale lămpii din salon vibrau, dar a ştiut că nu era un cutremur, pentru că nimeni nu alerga, nici nu se panica. Tatăl ei îşi bea ceaşca de ceai la micul dejun şi citea ziarul, prefăcându-se indiferent, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

A plecat la şcoală însoţită de mama ei şi oraşul se cutremura. A început să audă zgomotul abia când s-au îndreptat spre piaţa Wenceslao, unde trepidaţia solului era atât de puternică încât te gâdila în tălpi. Rumoarea surdă devenea din ce în ce mai perceptibilă pe măsură ce se apropiau, iar Dita era intrigată de acel fenomen ciudat. Când au ajuns, n-au putut să traverseze strada blocată de lume, nici să vadă altceva decât un zid de oameni stând cu spatele, haine, cefe şi pălării.

Mama ei s-a oprit brusc. I s-a încordat faţa şi a îmbătrânit dintr-odată. A luat-o de mână pe fiica ei ca să se întoarcă şi să facă un ocol pe alt drum până la şcoală, dar aceasta nu a putut să suporte curiozitatea şi, pe loc, s-a desprins de mâna care o ţinea. Fiind mărunţică şi slăbuţă, nu i-a fost greu să se strecoare prin mulţimea aceea de oameni înghesuiţi pe trotuar şi să se proţăpească în primul rând, tocmai acolo unde agenţii de poliţie ai oraşului formau un şir, cu mâinile înlănţuite.

Zgomotul era asurzitor: una după alta, motocicletele gri cu ataş treceau prin faţă, transportând soldaţi îmbrăcaţi în jachete strălucitoare de piele şi cu ochelari de motociclist atârnându-le la gât. Caschetele lor sclipeau, erau recent aduse din fabricile din centrul Germaniei, fără vreo zgârietură încă, fără urmă de bătălii. În spatele lor, soseau care de luptă echipate cu mitraliere enorme şi apoi răsunau tancurile, care înaintau pe bulevard cu încetineala ameninţătoare a elefanţilor.

Îşi aminteşte că i s-a părut că cei care defilau erau nişte păpuşi automate, ca acelea ale ceasului astronomic de la primărie şi că după câteva secunde în urma lor avea să se închidă o uşă şi că o să dispară. Şi cutremurul avea să înceteze. Dar de data asta, cei care formau acea procesiune mecanică nu erau păpuşi, ci bărbaţi. În acei ani avea să înveţe că diferenţa dintre unii şi alţii nu este întotdeauna evidentă.

Avea doar nouă ani, dar i-a fost frică. Nu exista muzică de fanfară, nu erau hohote de râs, nici hărmălaie, nu existau fluierături... Era o defilare mută. Ce căutau acolo acei bărbaţi în uniformă? De ce nu râdea nimeni? Dintr-odată, acea paradă silenţioasă i-a amintit de un cortegiu funebru.

Mâna de fier a mamei sale a scos-o târâş din mulţime. S-au îndepărtat în direcţia opusă, iar Praga a apărut din nou în faţa ochilor celor două ca oraşul vioi

dintotdeauna. Era ca o trezire dintr-un coşmar, când simţi uşurare şi constaţi că toate sunt din nou la locul lor.

Dar solul se mişca în continuare sub tălpile ei. Oraşul tremura. Şi mama ei tremura. O smucea cu disperare, încercând să lase în urmă parada şi să scape de gheara uriaşă a războiului, cu paşi grăbiţi în pantofii ei cocheţi de lac. Dita suspină strângând cărţile la piept, îşi dă seama cu tristeţe că atunci, şi nu în ziua când i-a venit ciclul pentru prima oară, a fost momentul în care a abandonat copilăria, pentru că nu i-a mai fost frică de schelete sau de mâinile din poveştile cu fantome şi a început să-i fie teamă de oameni.

2

Gărzile SS au început cercetarea în baracă aproape fără să-i privească pe prizonieri, ocupându-se de pereţi, de podea şi obiecte. Nemţii sunt foarte ordonaţi: mai întâi recipientul şi apoi conţinutul. Doctorul Mengele se întoarce să stea de vorbă cu Fredy Hirsch, care a rămas în tot acest timp aproape în poziţie de drepţi, fără să se mişte nici măcar un milimetru. Se întreabă despre ce-or fi vorbind. Oare ce i-o spune Hirsch pentru ca acest ofiţer, de care se tem chiar şi membrii SS, să rămână acolo, pironit, lângă el, fără să gesticuleze şi fără să arate vreo reacţie, dar aparent atent? Foarte puţini evrei ar fi în stare să se adreseze cu atâta siguranţă acelui bărbat pe care unii îl numesc doctorul Moarte, foarte puţini ar putea să facă asta fără să le tremure vocea sau fără ca gesturile să le trădeze nervozitatea. Dar, la acea distanţă, Hirsch pare că menţine o conversaţie cu aceeaşi naturaleţe cu care ar face-o cineva care se opreşte pe stradă să stea de vorbă cu un vecin.

Unii spun că Hirsch este un bărbat care nu se teme de nimic. Alţii spun că le-a intrat în graţii nemţilor pentru că el însuşi este neamţ, iar unii chiar insinuează că dincolo de aspectul său impecabil se ascunde ceva necurat.

Preotul, care dirijează cercetările, face un gest pe care ea nu reuşeşte să-l descifreze. Dacă li se porunceşte să se ridice şi trebuie să stea drepţi, cum o să ţină cărţile fără ca acestea să cadă?

Prima lecţie pe care orice veteran i-o dă unui nou-venit este că întotdeauna trebuie să aibă un scop clar: acela de a supravieţui. Să supravieţuiască alte câteva ore, şi astfel să mai acumuleze o zi, care, adăugată altora, va putea deveni încă o săptămână. Şi tot aşa: să nu-şi facă niciodată planuri măreţe, să nu aibă niciodată ţeluri importante, doar să supravieţuiască în fiecare clipă. A trăi este un verb care nu se conjugă decât la prezent.

Este ultima ei şansă să bage mâna pe sub rochie şi să lase pe furiş cărţile sub un scaun gol, aflat la un metru distanţă. Când se vor fi ridicat ca să se alinieze şi le vor găsi acolo, nu o vor putea acuza, vinovaţi vor fi toţi şi niciunul. Şi nu vor

putea să-i ducă pe toţi în camerele de gazare. Deşi, în mod cert, vor închide blocul 31. Dita se întreabă dacă acea închidere ar fi într-adevăr ceva chiar atât de important. I s-a povestit cum, la început, unii profesori s-au răzvrătit: oare foloseşte la ceva să-i faci să înveţe pe nişte copii care probabil că nu vor scăpa niciodată cu viaţă de la Auschwitz? Are sens să le vorbeşti despre urşii polari sau să-i pisezi cu tabla înmulţirii, în loc să vorbeşti cu ei despre coşurile care, la câţiva metri depărtare, elimină fumul negru al trupurilor incinerate? Hirsch i-a convins cu autoritatea şi entuziasmul său. Le-a spus că acel bloc 31 va fi o oază pentru copii.

Oază sau amăgire? se întreabă încă unii dintre ei.

Cel mai logic ar fi să se debaraseze de cărţi, să lupte pentru viaţa ei. Dar şovăie.

Subofiţerul ia poziţie de drepţi în faţa superiorului său şi primeşte nişte ordine precise, pe care le transmite imediat, cu o voce autoritară: *În picioare! Drepţi!*

Acum chiar începe agitaţia oamenilor care se ridică. Este momentul de confuzie de care are nevoie pentru a se salva. Slăbind presiunea braţelor, cărţile au alunecat pe dedesubtul rochiei până în poala ei. Dar atunci le strânge din nou lipindu-le de pântec şi face asta atât de tare încât le simte chiar pârâind, de parcă ar avea oase. Cu fiecare clipă cu care întârzie să se descotorosească de ele, viaţa ei este expusă din ce în ce mai mult primejdiei.

Ofiţerii SS ordonă în mod imperativ să se facă tăcere, să nu se mişte nimeni de la locul lui. Pe nemţi, dezordinea îi enervează cel mai mult. E ceva insuportabil pentru ei. La început, când au pus în aplicare soluţia definitivă pentru rasele inamice, precum cea a iudeilor, execuţiile sângeroase au stârnit dezaprobare din partea a numeroşi ofiţeri SS. Le era foarte greu să suporte grămada de trupuri moarte amestecate cu cei care agonizau, sarcina anevoioasă de a-i omorî unul câte unul pe cei împuşcaţi, balta de sânge prin care treceau călcând pe corpurile doborâte, mâinile muribunzilor încolăcite pe cizme ca nişte plante agăţătoare. De când au găsit metoda de a-i extermina pe iudei, în mod eficient şi fără să genereze situaţii de haos, în centre precum cel de la Auschwitz, crima în masă ordonată de la Berlin n-a mai fost o problemă. A devenit pentru ei încă o rutină provenită din război.

Oamenii s-au ridicat în picioare în faţa Ditei, iar ofiţerii SS nu o pot vedea. Vâră mâna dreaptă sub bluzon şi apucă tratatul de geometrie. Atingându-l, simte asprimea foilor şi parcurge cu degetul urmele de gumă arabică de pe cotorul smuls. Îşi dă seama că cotorul gol al unei cărţi este un câmp arat.

Şi în acel moment închide ochii şi strânge foarte tare cărţile. Ştie ce a ştiut de la bun început: că n-o s-o facă. Ea este bibliotecara din blocul 31. Nu o să-l dezamăgească pe Fredy Hirsch, pentru că ea însăşi l-a rugat, aproape i-a cerut să aibă încredere în ea. Iar el a făcut-o, i-a arătat cele opt exemplare clandestine şi i-a spus: „Asta este biblioteca ta”.

În cele din urmă, se ridică cu grijă. Ţine un braţ de-a curmezişul pe piept pentru a susţine cărţile şi pentru ca acestea să nu cadă pe jos făcând zgomot. Se aşază în centrul grupului de fete, care o acoperă puţin, dar ea este mai înaltă şi poziţia ei suspectă se dovedeşte prea evidentă.

Înainte de a începe inspecţia prizonierilor, sergentul dă nişte ordine şi doi dintre ofiţerii SS dispar înăuntrul camerei pe care o ocupă comandantul acelui bloc. Se gândeşte la restul cărţilor ascunse în camera lui Hirsch şi-şi dă seama că Blockältester este acum în mare primejdie. Dacă le descoperă, totul se va fi sfârşit pentru el. Cu toate acestea, ascunzătoarea i se pare un loc sigur. Camera are o podea din scânduri şi una dintre ele, într-un colţ, este detaşabilă. Dedesubt s-a săpat în pământ cât pentru a crea o gaură unde să depoziteze mica bibliotecă. Volumele încap cu o exactitate milimetrică încât, chiar dacă cineva ar călca pe scândură sau ar lovi-o cu nodurile degetelor, nu sună a gol şi nimic nu dă de bănuit că dedesubt există o mică ascunzătoare.

Dita este bibliotecară doar de câteva zile, dar par săptămâni sau luni. La Auschwitz timpul nu aleargă, ci se târăşte. Pământul se învârte cu mult mai lent decât în restul lumii. În câteva zile la Auschwitz un novice devine un veteran. De asemenea, un tânăr poate deveni bătrân sau o persoană voinică se poate transforma într-o fiinţă, ramolită.

În timp ce nemţii cotrobăie înăuntru, Hirsch este tot în poziţia lui, nemişcat. Mengele, cu mâinile la spate, s-a îndepărtat câţiva paşi, fluierând câteva măsuri din Liszt. Vreo doi ofiţeri SS aşteaptă în faţa camerei ca ultimii să termine percheziţia şi s-au relaxat deja şi-şi dau capul pe spate cu un gest leneş. Hirsch rămâne rigid ca băţul unui steag. Chiar este un steag. Cu cât ei îşi vor neglija mai mult prestanţa, cu atât mai dârz va fi el. Nu va rata nici cea mai mică ocazie de a demonstra cu orice gest, oricât de neînsemnat ar fi, tăria unui evreu. El este convins că evreii sunt mult mai puternici decât naziştii, de aceea se tem de ei. De aceea vor să-i extermine. I-au înfrânt doar pentru că nu aveau o armată proprie, dar este convins că aceasta este o greşeală pe care nu o vor mai repeta. Nu are nicio îndoială: după ce totul se va sfârşi, îşi vor crea o armată şi va fi cea mai dură dintre toate.

Ofiţerii SS ies din cameră; Preotul ţine în mână nişte coli de hârtie. Se pare că astea sunt singurul lucru suspect pe care l-au găsit. Mengele le cercetează superficial şi i le dă subofiţerului cu dispreţ, aproape lăsându-le să cadă peste el. Reprezintă rapoartele pe care şeful pavilionului le redactează pentru comandamentul lagărului în legătură cu funcţionarea blocului 31. Mengele le cunoaşte foarte bine pentru că sunt scrise pentru el.

Preotul vâră din nou mâinile în mânecile vestonului său. Dă ordinele în şoaptă, dar gărzile sar ca arcurile, iar partida de vânătoare se lansează în căutarea unei prăzi. Înaintează spre interni dând violent cu piciorul în toate băncile care le ies în cale. Frica se dezlănţuie în copii şi în profesorii începători, cărora le scapă

strigăte de nelinişte şi hohote de plâns. Veteranii se neliniştesc mai puţin. Hirsch nu se mişcă nici măcar un milimetru. Nu foarte departe, într-un colţ, Mengele a rămas să observe totul de la distanţă.

Veteranii ştiu că nu este vorba despre un acces brusc de vandalism, naziştii nu au înnebunit dintr-odată, nici nu o să înceapă să tragă cu mitralierele la nimereală. Este rutina războiului: să dea cu picioarele în scaune face parte din procedură. Să strige, de asemenea. Chiar şi să lovească cu patul armei. Nu e nimic personal. Să dărâme scaune este un mod de avertizare că, imediat după aceea, pot să înceapă să ia vieţi cu aceeaşi uşurinţă. Şi a omorî este o rutină a războiului.

Ajungând în dreptul primului grup de interni, haita se opreşte brusc. Când superiorul lor ia poziţie de drepţi, încep cercetarea cu încetinitorul. Se opresc în fiecare clipă scrutându-i prizonieri, percheziţionându-i pe unii, mişcând capetele în sus şi-n jos, căutând nu se ştie exact ce. Toţi vor să pară că privesc în faţă, dar se uită cu coada ochiului spre tovarăşul de lângă ei.

Îi ordonă uneia dintre profesoare să iasă din rând, o femeie înaltă care predă lucru manual şi reuşeşte să-i facă pe copii să obţină mici miracole cu nişte cordoane vechi, aşchii, linguri găurite sau resturi de ţesături aruncate. Nu înţelege ce i se spune, nu distinge bine cuvintele, dar soldaţii zbiară la ea, unul o zgâlţâie. Probabil nu există vreun motiv. Să zbiere şi să zgâlţâie face parte, de asemenea, din procedură. Profesoara, înaltă şi slabă, pare o trestie gata să se rupă cu un foşnet sec. În cele din urmă, o îmbrâncitură şi alt strigăt o reaşază în grup la locul ei.

Gărzile înaintează din nou. Dita simte că-i oboseşte braţul, dar strânge cu şi mai multă putere cărţile la pieptul ei. Se opresc în faţa grupului de alături, la trei metri de ea. Preotul ridică bărbia şi-i porunceşte unui bărbat să iasă din rând.

Este prima dată când Dita îi dă atenţie profesorului Morgenstern, un bărbat aparent inofensiv care, judecând după ridurile de sub bărbie, probabil că odinioară fusese rotofei. Are părul cărunt şi creţ, este îmbrăcat cu un costum în dungi subţiri foarte uzat, care-i este strâmt, şi poartă nişte ochelari rotunzi pe ochii lui miopi de castor. Dita nu aude prea bine cuvintele pe care i le adresează Preotul, dar vede cum profesorul Morgenstern îi întinde ochelarii. Obersharführer îi ia şi îi examinează; nu i s-a permis niciunui intern să păstreze obiecte personale, dar nimeni nu a considerat că nişte ochelari ar fi un element de lux pentru un miop. Cu toate astea, subofiţerul SS îi examinează de parcă n-ar şti că nu sunt de aur, că nu au nicio valoare, nici vreo altă utilitate decât aceea de a-i permite bătrânului arhitect să vadă ceva. Îi dă înapoi ochelarii, dar când profesorul întinde mâna ca să-i ia, Preotul le dă drumul să cadă şi ochelarii se lovesc de un scaun, spărgându-se înainte să ajungă pe podea.

— Neîndemânaticule! Prostule! ţipă subofiţerul.

Profesorul Morgenstern se apleacă docil să-şi ia de jos ochelarii sparţi. Când să se ridice, îi cad din buzunar vreo două păsărele din hârtie mototolite şi trebuie să se aplece din nou. Făcând asta, îi cad din nou ochelarii. Preotul îi observă stângăcia şi se abţine cu greu să nu se enerveze. Se roteşte înfuriat pe călcâie şi continuă inspecţia.

Din spate, Mengele observă totul fără să piardă niciun amănunt. Ofiţerii SS, cu chipiele cu hârci şi oase încrucişate de pe ţestele lor şi cu ghetele care strivesc totul, înaintează foarte încet, aţintindu-şi privirea asupra internilor cu o sete de violenţă ce face ca ochii să le strălucească lacom. Dita îi simte apropiindu-se, nu îndrăzneşte să privească nici măcar cu coada ochiului. Din nefericire, se opresc chiar înaintea grupului ei, iar Preotul se pironeşte în faţa ei, la o distanţă mai mică de patru sau cinci paşi. Dita le vede tremurând pe fete ca nişte fire de iarbă. Ei i-a îngheţat sudoarea pe spate. Ştie că nu e nimic de făcut: înălţimea ei o face să se remarce printre celelalte fete şi este singura care nu stă în poziţie de drepţi, cu braţele lipite de corp. Poziţia ei ciudată este evident că susţine ceva cu braţul o dă de gol. Este cu neputinţă să scape cineva de ochiul implacabil al Preotului, unul dintre acei nazişti abstinenţi, ca Hitler, care nu se îmbată decât cu ură.

Ea priveşte în faţă, dar simte privirea Preotului străbătând-o. De frică i se pune un nod în gât, îi lipseşte aerul, se asfixiază. Aude o voce masculină şi se pregăteşte să iasă din mijlocul grupului.

Totul s-a sfârşit...

Dar încă nu. Rămâne neclintită pentru că îşi dă seama că nu vocea Preotului este cea care o strigă, ci alta, mult mai timidă. Este vocea bezmeticului profesor Morgenstern.

— Scuzaţi-mă, domnule subofiţer, îmi daţi voie să mă întorc la locul meu în rând? Dacă sunteţi de acord, desigur, în caz contrar, voi rămâne aici cât timp mi se ordonă. Departe de mine gândul să provoc vreo neplăcere...

Preotul întoarce capul şi face un gest mânios în direcţia omuleţului aceluia neînsemnat care a îndrăznit să i se adreseze fără să aibă permisiunea de a vorbi. Bătrânul profesor şi-a pus din nou ochelarii, care au o lentilă crăpată şi, ieşit din rând, îi observă pe ofiţerii SS cu o faţă prostănacă de o bunătate infinită. Preotul face câţiva paşi mari spre el, iar gărzile îl urmează. Pentru prima dată, ridică tonul:

— Bătrân evreu prost şi imbecil! Dacă nu eşti la locul tău în trei secunde, te împuşc!

— Să trăiţi, la ordinele dumneavoastră, îi răspunde el docil. Vă rog să mă iertaţi, nu voiam să vă supăr, am preferat să întreb înainte să comit vreo faptă de indisciplină care să contrazică ordinele, pentru că mie nu-mi place să mă port nepotrivit şi dorinţa mea este să vă slujesc în cel mai corect mod...

— Treci în rând, imbecilule!

—Da, domnule, La ordinele dumneavoastră, domnule! Iertaţi-mă încă o dată. Nu era intenţia mea să întrerup, tocmai...

— Taci, înainte să-ţi trag un glonţ în cap! ţipă nazistul la el, scos din sărite.

Profesorul face câţiva paşi în spate, înclinându-şi în mod exagerat capul, până reuşeşte să se strecoare în grupul său. Preotul nu a băgat de seamă că gărzile lui s-au mişcat după el şi, întorcându-se brusc şi înfuriat, se loveşte zgomotos de ei. O scenă demnă de comediile de la cinematograf: naziştii izbindu-se unii de alţii ca nişte bile de biliard. Câţiva copii râd pe înfundate, iar profesorii, alarmaţi, îi lovesc cu cotul ca să păstreze tăcerea.

Sergentul, vizibil tulburat, îl priveşte pieziş pe superiorul său, sumbrul căpitan medic, ce continuă să stea cu mâinile la spate într-un colţ, în penumbră. Preotul nu-i poate vedea chipul, dar îşi imaginează expresia lui de dispreţ. Lui Mengele nimic nu-i provoacă mai mult dispreţ decât mediocritatea şi incompetenţa.

Subofiţerul îi îndepărtează pe ai săi cu un gest de supărare şi îşi reia inspecţia. Trece prin faţa rândului în care se află Dita şi ea îşi strânge pe lângă ea braţul amorţit. Strânge şi din dinţi. Strânge din tot ce poate fi strâns. Dacă ar putea, ar strânge până şi urechile. Dar cum Preotul este nervos şi are impresia că a controlat deja acel grup, trece la următorul. Alte câteva ţipete, câteva îmbrâncituri, vreo percheziţie... şi, după aceea, grupul se îndepărtează încet de sectorul ei.

Bibliotecara îşi recapătă respiraţia, deşi, până nu dispar din pavilion, pericolul continuă să existe. Sunt şerpi veninoşi: se pot întoarce când te aştepţi mai puţin. Îşi presează cărţile de trup şi, pentru prima dată, se bucură că nu are un piept proeminent. Sânii ei de copil îi permit să-şi aranjeze discret cărţile. O doare braţul pentru că l-a ţinut atât de mult timp în aceeaşi poziţie. Simte înţepături, dar nu îndrăzneşte să se mişte de teamă ca nu cumva cărţile să cadă pe jos, făcând zgomot. Ca să nu se gândească la durere, îşi reaminteşte cum hazardul a dus-o în blocul 31.

Sosirea transportului care a adus-o în decembrie a coincis cu ultimele pregătiri pentru o reprezentaţie teatrală a poveştii *Albă-ca-zăpada şi cei şapte pitici.* Era un mod de a sărbători Hannukkah, festivitatea care evocă revolta armatelor evreieşti ale macabeilor împotriva grecilor. Înainte de numărătoarea de dimineaţă, mama ei s-a întâlnit cu o cunoştinţă din Terezín, doamna Turnovska, o vânzătoare de fructe din Zlin. O mică bucurie în mijlocul atâtor lipsuri.

Femeia aceea plăcută, care rămăsese văduvă la începutul războiului, a fost cea care i-a explicat că auzise vorbindu-se despre existenţa unei barăci-şcoală, unde mergeau copii cu vârsta de până la treisprezece ani. Când mama ei i-a spus că Edita avea paisprezece, doamna Turnovska i-a povestit că directorul şcolii fusese isteţ şi îi convinsese pe nemţi că avea nevoie de câţiva supraveghetori pentru a ajuta la menţinerea ordinii în hangar. Astfel, angajase câţiva băieţi cu vârsta între paisprezece şi şaisprezece ani.

Acolo se face apelul la adăpost, nu se udă, nici nu îndură frigul ăsta în fiecare dimineaţă. Nu trebuie să muncească toată ziua. Chiar şi porţiile de mâncare sunt ceva mai bune.

Doamna Turnovska, o persoană care află orice, ştiuse că Miriam Edelstein urma să se angajeze ca subdirectoare a lui Fredy Hirsch.

— Miriam Edelstein doarme în blocul meu şi mă cunoaşte, hai să vorbim cu ea.

Au găsit-o mergând grăbită pe *lagerstrasse*, bulevardul principal al lagărului, care-l traversa dintr-o parte în alta. Era foarte ocupată şi prost dispusă; lucrurile nu-i merseseră deloc bine după mutarea din ghetoul de la Terezín, unde soţul ei, Yakub, fusese preşedintele Consiliului Evreiesc. Încă de la sosire, îl despărţiseră de grup şi îl închiseseră împreună cu deţinuţii politici la Auschwitz 1.

Doamna Turnovska i-a turuit dintr-un suflet virtuţile Ditei, de parcă ar fi vândut cireşe, dar, înainte să încheie pomelnicul, Miriam Edelstein a întrerupt-o.

— Numărul de supraveghetori este complet şi multe alte persoane mi-au cerut acelaşi lucru înaintea dumneavoastră.

Şi a pornit la drum foarte grăbită.

Dar când tocmai avea să se piardă în acalmia de pe *lagerstrasse*, s-a oprit. Şi s-a întors. Cele trei femei rămăseseră cu buzele umflate într-atât încât nu se mişcaseră nici măcar un centimetru de la locul în care se aflau.

— Aţi spus că fata asta vorbeşte perfect ceha şi germana şi că citeşte foarte bine?

Întâmplarea a făcut ca în acea dimineaţă să moară sufleorul piesei care urma să fie reprezentată chiar în acea seară în blocul 31.

— Avem nevoie urgentă de un sufleor... ar fi în stare să facă asta?

Toate privirile au căzut asupra Ditei.

Fireşte că da!

În acea după-amiază a intrat pentru prima oară în blocul 31. În aparenţă, era una dintre cele treizeci şi două de barăci care alcătuiau lagărul BIIb, împărţite pe două rânduri de câte şaisprezece şi despărţite de strada principală, *lagerstrasse*, dacă mocirla cu pricina putea fi numită stradă. Era unul dintre acele grajduri dreptunghiulare, cu o sobă de cărămidă orizontală pe pământul bătătorit, care împărţea spaţiul în două jumătăţi. Dar a constatat că în blocul 31 exista o diferenţă fundamentală: în locul şirurilor de câte trei paturi suprapuse în care dormeau deţinuţii, existau doar nişte băncuţe; şi, în loc de lemn putred, pe pereţi se vedeau desene cu eschimoşi şi cu piticii din *Albă-ca-Zăpada*.

Aranjaseră băncuţele alcătuind un stal improvizat şi acolo domnea un haos vesel de du-te-vino al voluntarilor care transformau o baracă mizerabilă într-un teatru. Unii terminau de aşezat scaunele, alţii luau şi aduceau ţesături colorate, iar un grup repeta anumite fragmente cu nişte copii care se străduiau să le memoreze. În fundul barăcii, supraveghetorii se străduiau să aranjeze saltelele care alcătuiau o mică scenă, şi vreo două femei de vârstă nedefinită potriveau

pânzele verzi care aveau să devină pădurea din *Albă-ca-Zăpada*. În acel moment, Ditei i-a venit în minte ultima carte pe care o citise înainte de a părăsi Praga: se intitula *Vânătorii de microbi* iar autorul ei, Paul de Kruif, explica vieţile unor importanţi cercetători al căror domeniu de activitate erau bacteriile şi fiinţele microscopice. Şi în baraca aceea s-a simţit întrucâtva precum Koch, Grassi sau Pasteur privind printr-o lentilă care măreşte agitaţia nebunească a unor fiinţe minuscule, care se mişcau însufleţite într-o lume a cărei dimensiune nu depăşea mărimea unei picături de apă. Precum în cea mai mică pată de mucegai, şi în această gaură, contrar aşteptărilor, viaţa îşi continua cursul cu încăpăţânare.

Îi pregătiseră o cabină mică în faţa scenei, din hârtie de ambalaj vopsită în negru. S-a apropiat de ea Rubicheck, regizorul, şi i-a spus să fie atentă la micuţa Sarah, căci atunci când se nelinişte a nu-i ieşeau cuvintele în germană şi le schimba în cehă fără să-şi dea seama. Una dintre condiţiile pe care le puseseră naziştii ca să îngăduie reprezentaţia a fost aceea că trebuia să se ţină în germană.

De la acea piesă de teatru îşi aminteşte emoţiile pe care le-a avut înainte de a începe, povara răspunderii într-o baracă ticsită de public şi prezenţa îngrijorătoare pe primul rând a unora dintre ofiţerii care conduceau lagărul Auschwitz II, precum comandantul Schwarzhuber sau doctorul Mengele. Privea printr-o gaură a cartonului şi era surprinsă văzându-i râzând şi aplaudând. Păreau entuziasmaţi de acea interpretare. Erau aceeaşi care trimiteau mii de copii la moarte în fiecare zi? Da, erau.

Dintre toate piesele de teatru care s-au jucat în acel bloc 31, *Albă-ca-Zăpada* din decembrie 1943 a fost cea pe care nu a uitat-o niciodată niciunul dintre cei prezenţi în acea seară la punerea ei în scenă şi care au trăit ca să povestească.

Când a început reprezentaţia, oglinda fermecată care trebuia să-i spună mamei vitrege cine era cea mai frumoasă din ţară s-a bâlbâit.

— Cea mai frumoasă eeeeeşti tu, re-re-re-gina mea...

Spectatorii au izbucnit în hohote de râs. Au crezut că era o glumă care făcea parte din piesă. Dita transpira înăuntrul cochiliei sale din hârtie. Bâlbâiala nu era prevăzută în scenariu, ci în emoţiile băiatului, dar orice scânteiere de umor era primită cu o veselie zgomotoasă, pentru că la Auschwitz râsetele erau mai rare chiar decât pâinea. Şi oamenii simţeau o nevoie disperată să râdă.

Când Albă-ca-Zăpada a rămas părăsită în pădure, râsetele au încetat. O interpreta o fată cu o privire tristă; machiajul de cearcăne roşiatice îi adâncea senzaţia de abandon. Părea atât de fragilă, hoinărind pierdută prin pădure, cerând ajutor cu vocea ei piţigăiată, încât Ditei i se punea un nod în gât văzându-se pe sine însăşi la fel de lipsită de apărare la acel hotar al Poloniei, pierdută într-o pădure ostilă şi plină de lupi în uniformă.

Râsetele sporadice datorate uitării unor fraze sau împiedicării vânătorului care o părăsea pe Albă-ca-Zăpada în voia sorţii în pădure (neîndemânaticul era să cadă în cap de pe scenă, îşi aminteşte Dita) s-au oprit brusc când micuţa Albă-ca-

Zăpada a început să cânte. Cei care nu-şi puteau explica de ce, având la dispoziţie pentru a alege zeci de fete, fusese aleasă pentru rol tocmai aceea, atât de mărunţică şi de palidă, cu faţă de păpuşică demodată de porţelan, au găsit pe dată răspunsul. Vocea ei era minunată şi cântecele dulcegi, preluate din desenele lui Walt Disney, dobândeau o asemenea intensitate, fără alt acompaniament muzical decât timbrul corzilor ei vocale, încât multora li s-au înmuiat inimile. Gând oamenii sunt îngrămădiţi, marcaţi şi sacrificaţi ca animalele, ajung să creadă că sunt vite. Râsul şi plânsul le amintise că sunt încă oameni.

În cele din urmă, a apărut printre aplauze, prinţul salvator, foarte înalt în comparaţie cu ceilalţi actori, cu umerii laţi şi cu părul umed pieptănat spre spate de parcă ar fi fost dat cu fixativ: însuşi Fredy Hirsch. Albă-ca-Zăpada a fost trezită cu medicamentul cel mai vechi din lume, iar piesa s-a încheiat cu ovaţii puternice din partea publicului. Aplauda chiar şi nepăsătorul doctor Mengele, deşi, ce-i drept, fără să-şi dea jos mănuşile albe.

Însuşi doctorul Mengele, care stă acum într-un colţ al blocului 31 observând totul, cu mâinile la spate, de parcă n-are nicio legătură cu cele ce se întâmplă. Preotul îşi dirijează cortegiul funebru de gărzi spre capătul barăcii lovind cu picioarele în băncuţe şi stârnind panică şi-i face să iasă din rând pe câţiva interni, mai mult ca să-i sâcâie decât ca să-i examineze. Din fericire, se îndepărtează fără să fi găsit niciun pretext ca să aresteze pe cineva, cel puţin până în acel moment.

Naziştii îşi încheie trecerea în revistă din baracă. Ajung până în punctul final. Sergentul se întoarce spre căpitanul medic, dar acesta nu mai este acolo, a dispărut. Gărzile ar trebui să fie bucuroase că n-au găsit în cercetarea lor tuneluri de evadare, arme sau orice alt lucru care să le încalce ordinele. Totuşi, sunt furioşi că n-au găsit nimic să poată fi pedepsit. Scot câteva ţipete de final, îl zgâlţâie violent pe un biet băiat care face pe supraveghetorul, lansează ameninţări cu moartea şi ies pe uşa din spate a barăcii. De data asta, lupii s-au limitat să răscolească frunzişul cu botul. Au plecat, dar se vor întoarce.

Când uşa se închide după ei, se aude un murmur de uşurare. Fredy Hirsch îşi duce la buze fluierul pe care îl poartă mereu atârnat la gât şi fluieră ferm ca să poruncească celor prezenţi să rupă rândurile. Dita are braţul atât de amorţit încât aproape că nu-l poate îndepărta de trup. O doare atât de tare că îi dau lacrimile, dar se simte atât de uşurată că naziştii au plecat, încât plânge şi râde.

O anumită nervozitate a pus stăpânire pe oameni. Profesorii au chef să stea de vorbă, să-şi povestească senzaţiile, să-şi explice unii altora ceea ce au văzut cu toţii. Copiii profită de moment ca să alerge şi să se dezlănţuie. Dita o vede venind din faţă pe profesoara Křízková. Înaintează spre ea în linie dreaptă, ca un rinocer. Când merge i se clatină pielea care-i atârnă de bărbie ca la curcani. Se pironeşte la mai puţin de un centimetru distanţă de ea.

— Eşti nebună la cap, fetiţo? Nu ştii că atunci când se dă ordinul trebuie să îţi ocupi locul în zona supraveghetorilor, în loc să începi să alergi ca o nebună? Nu-ţi dai seama că te pot aresta şi omorî? Nu-ţi dai seama că ne pot omorî pe toţi?

— Eu am făcut ce am crezut mai bine...

— Ce ai crezut tu... Şi cine eşti tu ca să schimbi regulile pe care le-am stabilit, de comun acord, noi toţi? Crezi că le ştii pe toate?

Faţa femeii se zbârceşte până se fărâmă în mii de creţuri.

— Îmi pare rău, doamnă Křízková...

Dita strânge pumnii ca să nu-i dea lacrimile. Nu-i va face plăcerea asta.

— O să spun ce ai făcut...

— Nu va fi nevoie.

Este o voce foarte bărbătească, pronunţând cuvintele în cehă, cu un puternic accent german, încet, dar în acelaşi timp categoric. Întorcându-se, amândouă îl văd pe Hirsch, perfect bărbierit şi pieptănat cu grijă.

— Doamnă Křízková, a mai rămas doar puţin timp până la terminarea orelor de curs. Ar trebui să vă ocupaţi de grupul dumneavoastră, care e foarte neastâmpărat.

Profesoara se făleşte întotdeauna că, datorită fermităţii sale, are cel mai disciplinat şi cel mai studios grup de fete din tot blocul 31. Nu spune nimic, deşi se uită o clipă cu furie la şeful barăcii. Se întoarce şi, foarte semeaţă, cu capul ridicat, pleacă foarte demnă şi prost dispusă spre elevele sale. Dita suspină uşurată.

— Mulţumesc, domnule Hirsch.

— Fredy...

— Îmi pare rău că am nesocotit ordinele.

Hirsch îi zâmbeşte.

— Soldatul adevărat este cel care nu trebuie să aştepte să primească ordine, pentru că ştie întotdeauna care îi este datoria.

Şi, înainte de a pleca, se întoarce o clipă spre ea şi priveşte cărţile pe care fata le ţine în poală.

— Sunt mândru de tine, Dita. Fii binecuvântată!

Văzându-l îndepărtându-se cu paşii săi energici, Dita se gândeşte la seara când a avut loc reprezentaţia piesei *Albă-ca-Zăpada*. În timp ce supraveghetorii demontau scena, a ieşit din ascunzătoarea ei de sufleor şi s-a îndreptat spre ieşire, gândindu-se că poate nu va mai călca în acea baracă în stare să devină un teatru. Dar o voce uşor familiară a oprit-o.

— Fetiţo...

Fredy Hirsch încă avea faţa albă de la machiajul cu cretă. Ditei i s-a părut surprinzător că-şi aminteşte de ea. În ghetoul de la Terezín, Hirsch era şeful Oficiului pentru Tineret, dar nu-l văzuse decât în treacăt, de vreo două ori, când

ea o ajuta pe o bibliotecară să împingă căruţul cu cărţi printre clădirile acelui oraş-garnizoană.

— Sosirea ta în lagăr este providenţială, zise.

— Providenţială?

— Categoric! I-a făcut un gest ca să-l urmeze în spatele scenei, unde nu mai era nimeni. De aproape, ochii lui Hirsch aveau un amestec ciudat de blândeţe şi insolenţă, iar cuvintele sale în cehă aveau un puternic accent nemţesc. Am nevoie urgent de o bibliotecară pentru blocul nostru de copii.

Dita a rămas perplexă. Ea nu era decât o fetiţă de paisprezece ani care uneori se ridica puţin pe vârfuri ca să pară mai mare.

— Scuzaţi-mă, domnule, cred că este o neînţelegere la mijloc. Bibliotecara era domnişoara Sittigova, eu doar o ajutam uneori să care cărţile dintr-o parte în alta.

Directorul blocului 31 zâmbea în felul său atât de particular, amabil şi oarecum condescendent.

— Am fost atent la tine de mai multe ori. Tu împingeai căruţul în care erau cărţile.

— Da, pentru că ei îi era foarte greu şi roţile se rostogoleau cu dificultate printre pietre. Dar nimic mai mult.

— Tu trăgeai de căruţul în care erau cărţile. Ţi-ai fi putut petrece după-amiaza lungită în patul tău, plimbându-te cu prietenele tale sau poate văzându-ţi de treburile tale. Dar, în schimb, împingeai căruciorul pentru ca oamenii să aibă cărţi.

Ea îl privea perplexă, dar cuvintele lui Hirsch nu admiteau replică. El nu conducea o baracă, el conducea o armată. La fel cum generalul unei revoluţii populare, care ridică armele împotriva unei trupe invadatoare, arată spre un ţăran şi îi spune: „Tu eşti colonel”, în seara aceea el a fixat-o cu aceeaşi solemnitate pe Dita în baraca aceea răvăşită şi i-a zis: „Tu eşti bibliotecară”.

Însă a mai adăugat:

— Dar este periculos. Foarte periculos. Să te ocupi de cărţi aici nu este un joc. Dacă ofiţerii SS ar prinde pe cineva cu cărţi, l-ar executa.

Şi zicând asta, a ridicat degetul mare şi a întins arătătorul. A ţintit cu acel pistol imaginar fruntea Ditei. Ea a vrut să lase impresia că nu se tulbură, dar începea să se neliniştească în faţa acelei răspunderi neaşteptate.

— Contaţi pe mine.

— Este un mare risc.

— Nu-mi pasă absolut deloc.

— Ar putea să te omoare.

— Nu-mi pasă.

Dita a încercat să vorbească răspicat, dar nu a reuşit. Nu a reuşit nici să-şi controleze tremurul picioarelor, care făcea să-i tresalte tot trupul. Şeful blocului privea fix bâţâiala acelor picioruşe înnebunite, încălţate în ciorapii lungi de lână.

— Este nevoie de cineva curajos care să se ocupe de bibliotecă...

Dita se înroşi pentru că picioarele îi tremurau neîncetat. Cu cât se străduia mai mult să le oprească tremurul, cu atât se agitau mai tare. Şi deja îi tremurau şi mâinile, pe de-o parte gândindu-se la nazişti, pe de altă parte de teamă ca nu cumva directorul să creadă că-i era frică şi să nu o accepte. Se gândi că-i era teamă tocmai de acea teamă.

— Atu-atunci n-o să contaţi pe mine?

— Mie îmi pari o fată foarte curajoasă.

— Dar tremur! răspunse ea întristată.

Atunci, Hirsch zâmbi în felul lui caracteristic, de parcă ar fi privit greutăţile lumii dintr-un fotoliu confortabil.

— De aceea eşti curajoasă. Curajoşii nu sunt cei cărora nu le este teamă. Aceştia sunt temerarii, cei care ignoră riscul şi se pun în pericol fără a fi conştienţi de consecinţe. Cineva care nu e conştient de pericol poate expune unui risc pe oricine s-ar afla lângă el. Pe astfel de oameni nu-i vreau în echipa mea. Eu am nevoie de cei care tremură, dar nu cedează, cei care sunt conştienţi de riscul pe care şi-l asumă şi, chiar şi aşa, merg înainte.

Ascultându-l, Dita a simţit că picioarele îi tremurau mai puţin.

— Curajoşii sunt cei în stare să-şi depăşească propria teamă. Tu faci parte din această categorie. Cum te cheamă?

— Mă numesc Edita Adlerová, domnule Hirsch.

— Bine ai venit în blocul 31, Edita. Dumnezeu să te binecuvânteze! Te rog, spune-mi Fredy.

Îşi aminteşte clar cum în acea noapte când a avut loc reprezentaţia teatrală au aşteptat discret să plece toată lumea. După aceea, Dita a intrat în camera lui Fredy Hirsch, o chichineaţă cu un pat mizerabil şi vreo două scaune vechi. Era ticsită de pachete desfăcute, recipiente goale, hârtii cu timbre oficiale, fâşii de materiale care rămăseseră în plus de la decorul pentru *Albă-ca-Zăpada,* câteva castroane de tablă turtite şi hainele sale, puţine, dar perfect împăturite.

Când Hirsch a cerut să fie îmbunătăţită alimentaţia foarte săracă a copiilor, doctorul Mengele a ordonat, cu o indulgenţă neaşteptată, ca pachetele pe care le trimiteau rudele pentru internii care muriseră deja să fie duse la blocul 31. Intrările în blocul medical erau frecvente, iar morţile, zilnice. Dintre cei 5.007 deportaţi care sosiseră în septembrie, aproape o mie muriseră până la sfârşitul lui decembrie. Pe lângă bolile respiratorii, ca bronşita şi pneumoniile, se răspândiseră erizipelul şi hepatita, agravate din cauza malnutriţiei şi a lipsei de igienă. Pachetele orfane ajungeau în blocul 31 atât de prădat după ce treceau prin mâinile ofiţerilor SS încât uneori nu conţineau decât firimituri şi ambalaje goale. Totuşi, alteori, ajungeau câţiva biscuiţi, puţin salam, ceva zahăr... Era o completare preţioasă pentru alimentaţia copiilor şi constituia un motiv pentru

organizarea unor concursuri şi festivaluri, la care premiul era o jumătate de ceapă, o tabletă de ciocolată sau un pic de griş.

Mai întâi, Hirsch i-a povestit ceva care a lăsat-o cu gura căscată: posedau o bibliotecă ambulantă. Diverşi profesori care cunoşteau temeinic vreo operă literară deveniseră persoane-cărţi. Se învârteau prin diferitele grupuri ca să le spună copiilor poveşti pe care le ştiau aproape pe de rost.

— Magda ştie foarte bine *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson,* iar copiii se bucură când îi face să-şi imagineze că zboară agăţaţi de gâscani pe cerul Suediei. Shasehk explică foarte bine poveştile cu indieni şi aventurile din Vestul Sălbatic. Dezo Kovak se dedică relatării acelor istorii ale patriarhilor, cu lux de amănunte, aproape ca o Biblie vorbitoare.

Dar Fredy Hirsch nu avea să se mulţumească doar cu atât. I-a povestit cum cărţile pătrunseseră treptat în lagăr, în mod clandestin. Un tâmplar polonez pe nume Mietek adusese trei şi un electrician slovac încă două. Erau tipul de interni care se mişcau cu mai multă libertate între lagăre, fiind însărcinaţi cu lucrări de întreţinere. Din magazia enormă în care ajungeau obiectele rechiziţionate de la prizonieri când aceştia soseau la Auschwitz, magazie pe care o numeau Canada, au reuşit să ia cu ei câteva cărţi, pe care Hirsch le-a plătit cu provizii din pachetele pe care le avea la dispoziţie.

Dita avea să aibă grijă cărui profesor îi împrumuta cărţile şi să le strângă la încheierea orelor, pentru ca, la sfârşitul zilei, să le pună la loc în ascunzătoarea lor.

Camera era ticsită, dar nu dezordonată. Cel mult, exista o dezordine calculată minuţios de însuşi Hirsch, care-i permitea să ascundă anumite lucruri care nu trebuiau să rămână la vedere. Şeful blocului s-a îndreptat către un colţ unde se îngrămădeau nişte deşeuri şi le-a dat la o parte. A dat la o parte o bucată de tablă şi au început să se ivească nişte cărţi. Dita nu şi-a putut stăpâni bucuria şi a aplaudat de parcă ar fi fost vorba despre un număr de scamatorie.

— Asta este biblioteca ta. Nu e cine ştie ce. Şi s-a uitat la ea pieziş, ca să vadă ce efect aveau toate astea asupra ei.

Nu era o bibliotecă foarte mare. În realitate, era alcătuită din opt cărţi, dintre care unele în stare proastă. Dar erau cărţi. În acel loc atât de obscur, unde omenirea ajunsese să-şi atingă propria umbră, prezenţa cărţilor era un vestigiu din timpuri mai puţin lugubre, mai blânde, când cuvintele răsunau mai puternic decât mitralierele. O epocă apusă. Dita a luat în mâinile sale volumele, unul câte unul, cu aceeaşi grijă cu care ţii în braţe un nou-născut.

Prima carte a fost un atlas rupt, căruia îi lipseau anumite foi şi care ilustra o Europă cu ţări dispărute şi imperii care au încetat să existe cu timp în urmă. Coloritul hărţilor sale politice, în mozaicuri viu colorate roşu stacojiu, verde strălucitor, portocaliu, albastru marin contrasta cu atmosfera mohorâtă care o înconjura pe Dita, marcată de nuanţa de maro-închis a noroiului, ocrul ponosit al

pavilioanelor, griul cerului acoperit de cenuşă. A început să răsfoiască atlasul şi se simţea de parcă ar fi zburat pe deasupra lumii: traversa oceane, ocolea capuri cu nume exotice – Bunei Speranţe, Hornului, Tarifa – survola munţi, sărea peste strâmtori care păreau că se ating – ca strâmtoarea Bering, Gibraltar sau Panama – naviga cu degetul pe deasupra Dunării şi a fluviului Volga şi apoi deasupra Nilului. Să îndeşi toate milioanele de kilometri pătraţi de mări, de păduri, toate lanţurile muntoase de pe Terra, toate râurile, oraşele şi toate ţările într-un spaţiu atât de minuscul era un miracol posibil doar într-o carte.

Fredy Hirsch o privea în tăcere, satisfăcut, în faţa privirii ei absorbite şi a gurii ei căscate în timp ce răsfoia atlasul. Dacă avea vreo îndoială cu privire la răspunderea pe care i-o încredinţase acelei fetiţe cehe, aceasta i se risipi pe loc. A ştiut că Edita îşi va da toată silinţa să aibă grijă de bibliotecă. Avea acea legătură care le uneşte pe unele persoane de cărţi. O complicitate pe care el însuşi nu o poseda, fiind mult prea activ ca să se lase captivat de mii de rânduri imprimate pe nişte pagini. Fredy prefera acţiunea, exerciţiul fizic, cântecele, discursul... Dar şi-a dat seama că Dita avea acea empatie care face ca anumite persoane să transforme un pumn de foi într-o întreagă lume doar pentru ele.

Tratatul elementar de geometrie era ceva mai bine păstrat, aşternând şi el în paginile sale o altă geografie: un peisaj de triunghiuri isoscele, de octogoane şi cilindri, de şiruri de numere ordonate ca batalioanele unor armate aritmetice, de mulţimi ca nişte nori şi paralelograme care semănau cu nişte celule misterioase.

A treia carte a făcut-o să deschidă larg ochii. Era *A Short History of the World* de H. G. Wells. O carte populată de oameni primitivi, egipteni, romani, mayaşi... civilizaţii care au format imperii şi care s-au năruit ca să apară altele noi.

Cel de-al patrulea titlu era o *Gramatică a limbii ruse*. Nu înţelegea nimic, dar îi plăceau acele litere enigmatice, făcute parcă să povestească legende. Acum că Germania era în război împotriva Rusiei, ruşii erau prietenii ei. Dita auzise că la Auschwitz se aflau mulţi prizonieri de război ruşi şi că naziştii se purtaseră cu ei extrem de crud. Nu se înşela.

O altă carte era un roman în franceză, foarte deteriorat, căruia îi lipseau pagini şi care avea pe foile sale pete de umezeală. Dita nu înţelegea franceza, dar s-a gândit că avea să găsească până la urmă o metodă de a descifra secretul acelei poveşti. Mai exista şi un tratat intitulat *Căile terapiei psihanalitice*; al unui profesor pe nume Freud. Mai era încă un roman în rusă care nu avea coperte. Şi a opta carte era un roman în cehă într-o stare mizerabilă, o mână de foi susţinute precar de câteva fire pe cotor. Înainte să o poată lua în mâinile sale, Fredy Hirsch a apucat cartea. Ea se uită la el cu o expresie de bibliotecară nedumerită. I-ar fi plăcut să aibă nişte ochelari rotunzi pentru a-l putea privi pe deasupra lor, aşa cum făceau bibliotecarele serioase.

— Asta este prea ruptă. Nu ne foloseşte.

— Am s-o dreg eu.

— În plus... nu este o carte pe care să o citească minorii. Şi cu atât mai puţin fetele.

Dita îşi deschise şi mai larg ochii ei mari pentru a-şi arăta iritarea.

— Cu tot respectul, domnule Hirsch, am paisprezece ani. Chiar credeţi că, după ce am văzut în fiecare zi cum oala cu micul dejun pentru noi trece pe lângă căruţul cu morţi şi după ce am privit zilnic zeci de oameni intrând în camerele de gazare de la capătul acestui *lager*, mă va mai impresiona ceea ce aş putea citi într-un roman?

Hirsch s-a uitat la ea surprins. Şi era destul de greu să îl mai surprindă ceva. I-a explicat ca era vorba despre *Peripeţiile bravului soldat Švejk*, scrise de un alcoolic şi un defăimător pe nume Jaroslav Hasek, că în acea carte existau opinii scandaloase despre politică şi religie şi situaţii de o moralitate mai mult decât îndoielnică, prea puţin adecvate pentru vârsta ei. Totuşi, însuşi Hirsch îşi dădu seama că încerca să se convingă pe sine fără prea mare nădejde şi că fata aceea cu ochi pătrunzători de un verde-albăstrui îl privea foarte hotărâtă. Hirsch îşi frecă bărbia de parcă ar fi vrut să-şi elimine barba care îi crescuse în timpul zilei. Oftă. Îşi dădu din nou părul spre spate şi, în cele din urmă, acceptă. Îi dădu şi acea carte dezlipită.

Dita se uita la cărţi, dar mai ales le mângâia. Erau rupte la colţuri şi subliniate, ponosite, cu cercuri roşiatice de umezeală, unele dintre ele mutilate... dar erau o comoară. Faptul că erau atât de fragile le făcea şi mai valoroase. Îşi dădea seama că trebuia să aibă grijă de acele cărţi ca de nişte bătrânei care supravieţuiseră unei catastrofe, pentru că aveau o importanţă crucială: fără ele se putea pierde înţelepciunea unor secole de civilizaţie. Tehnica geografilor, care ne făcea să ştim cum era lumea; arta literaturii, care îmbogăţea viaţa cititorului de zeci de ori; progresul ştiinţific pe care îl reprezenta matematica; istoria, care ne amintea de unde proveneam şi care poate că ne ajuta să hotărâm încotro trebuia să mergem; gramatica, permiţând comunicarea între persoane... Mai mult decât o bibliotecară, din acea zi a devenit felceriţa cărţilor.

3

Mănâncă foarte încet obişnuita supă de napi pentru că se spune că aşa te saturi mai bine, deşi nici dacă o sorbi nu îţi potoleşte foamea, ci de-abia dacă o înşală. Pe bisericuţe, printre înghiţituri, profesorii comentează comportamentul prea puţin lucid al bezmeticului profesor Morgenstern.

— Este un bărbat foarte ciudat, uneori vorbeşte mult, iar alteori nu adresează nimănui niciun cuvânt.

— Mai bine să nu vorbească. Spune numai prostii. E ramolit.

— A fost ruşinos modul în care înclina servil capul în faţa Preotului.

— Nu se poate spune că este un erou al mişcării de rezistenţă.

— Nu ştiu de ce Hirsch permite ca un bărbat căruia îi lipseşte o doagă să le predea copiilor.

Dita ascultă de la o oarecare distanţă şi simte milă pentru acel bărbat deja în vârstă, care i-l aminteşte întrucâtva pe bunicul ei. Îl vede în fundul barăcii, aşezat pe o bancă, mâncând singur, chiar vorbind singur, ducându-şi lingura la gură în mod ceremonios, ridicând degetul mic cu un rafinament ieşit din comun în acel grajd, de parcă ar lua masa în vreun palat, înconjurat de aristocraţi.

Îşi dedică după-amiaza, ca de obicei, jocurilor şi activităţilor sportive pentru copii, dar ea îşi doreşte ca ziua să se termine şi să se facă numărătoarea de seară ca să dea fuga să-şi vadă părinţii. În lagărul familial, veştile se răspândesc din baracă în baracă şi, tot propagându-se dintr-o parte în alta, se denaturează.

Imediat ce are posibilitatea, se duce în grabă să-şi liniştească mama, care probabil că deja a aflat despre percheziţia de la blocul 31; cine ştie ce i s-o fi povestit! În timp ce străbate *lagerstrasse*; îi iese în cale prietena ei Margit.

— Ditinka, am auzit că aţi avut inspecţie la blocul 31!

— Scârbosul de Preot.

— Trebuie să spui mereu atâtea cuvinte urâte? o întreabă lăsând să-i scape un chicot de râs.

— Scârbos nu este un cuvânt urât, este adevărul. Provoacă... scârbă! Cum poate ceva să arate adevărul şi în acelaşi timp să fie şi un cuvânt urât?

— Au găsit ceva? Au arestat pe cineva?

— Absolut nimic, acolo nu există nimic ce să poală găsi. Şi îi face semn cu ochiul. A fost şi Mengele.

— Doctorul Mengele? Doamne Dumnezeule! Aţi avut mare noroc. Se spun lucruri oribile despre acel bărbat. E nebun. Ca să reuşească să-i facă pe oameni să aibă ochi albaştri, a încercat să le injecteze în pupile cerneală albastră la treizeci şi şase de copii. E oribil, Ditinka. Unii au murit din cauza infecţiei, iar alţii au rămas orbi.

Amândouă au tăcut. Margit este cea mai bună prietenă a ei şi este la curent cu munca ei în biblioteca clandestină, dar a rugat-o să nu-i spună nimic mamei sale. Cu siguranţă, ar încerca să-i pună piedici, i-ar spune că este prea riscant, poate că i-ar da lacrimile şi ar ameninţa-o că-i va povesti totul tatălui ei; nu este prea evlavioasă, dar ar începe să-l implore pe Dumnezeu sau ceva de genul ăsta. Nu, mai bine să nu-i spună nimic. Şi nici tatălui ei, e şi-aşa destul de abătut. Ca să schimbe subiectul, îi povesteşte lui Margit, printre râsete, incidentul cu profesorul Morgenstern.

— A făcut-o de oaie! Trebuia să-i fi văzut faţa Preotului în timp ce profesorului îi cădea totul din buzunare de fiecare dată când se apleca.

— Ştiu cine este, un bărbat foarte bătrân, cu un costum cu dungi înguste care îşi înclină capul de fiecare dată când trece pe lângă o doamnă... Şi cum sunt atât

de multe, pare o păpuşă din acelea care au un arc în cap! Eu cred că domnul ăla este un pic ţicnit.
— Şi cine nu este, în acest loc?
Ajungând, vede că părinţii ei stau jos, odihnindu-se, în partea exterioară, din lateral, a barăcii. Este frig, dar înăuntru este înţesat de oameni. Îi vede obosiţi, mai ales pe tatăl ei.
Ziua de lucru este lungă: sunt treziţi înainte de răsăritul soarelui, îi fac să îndure o numărătoare nesfârşită sub cerul liber şi apoi îi obligă să muncească toată ziua în ateliere. Tatăl ei fabrică centuri pentru puştile în bandulieră şi de aceea, de multe ori, are mâinile negre şi băşici la degete, din cauza răşinilor toxice şi a adezivilor pe care-i folosesc. Mama ei lucrează într-un atelier de confecţionat şepci, unde munca e mai uşoară. Sunt multe ore, mai ales cu o alimentaţie atât de săracă, dar măcar muncesc la adăpost şi stând jos. Sunt oameni care au o soartă mult mai rea: cei care-i adună pe morţi în căruţă, cei care curăţă latrine, cei de la evacuarea apei prin şanţuri sau grupurile de pe şantiere, care îşi petrec toată ziua cărând materiale.
Tatăl ei îi face semn cu ochiul şi mama ei se ridică grăbită văzând-o.
— Eşti bine, Edita?
— Daaa.
— Nu mă păcăleşti?
— Sigur că nu! Nu mă vezi?
În acel moment, trece pe acolo domnul Tomashek.
— Hans, Liesl! Ce mai faceţi? Văd că fata voastră are în continuare cel mai frumos zâmbet din întreaga Europă.
Dita, îmbujorată, spune că pleacă împreună cu Margit şi cele două fete îi lasă singuri pe adulţi.
— Ce amabil este domnul Tomashek!
— Şi pe el îl cunoşti, Margit?
— Da, îi vizitează de multe ori pe părinţii mei. Aici multă lume îşi vede de treaba ei, dar domnul Tomashek face parte dintre cei cărora le pasă de oameni. Îi întreabă cum le merge, se interesează de problemele lor.
— Şi îi ascultă...
— E de treabă.
— Ce bine că mai sunt şi oameni care n-au devenit corupţi în acest infern!
Margit rămâne tăcută. Deşi este cu doi ani mai mare, o deranjează acest fel atât de direct al Ditei de a spune lucrurilor pe nume, dar ştie că are dreptate. Vecinele de pat fură lingurile, hainele sau orice găsesc. Fură pâinea copiilor când mamele lor nu sunt atente, le denunţă capilor orice fleac pentru o lingură de supă în plus. Auschwitz nu-i omoară doar pe nevinovaţi, omoară şi inocenţa.
— La cât e de frig, părinţii tăi stau acolo, afară, Dita! N-o să facă pneumonie?

— Mama preferă să nu o întâlnească pe colega ei de pat. Este foarte ţâfnoasă... deşi nu mai arţăgoasă decât a mea!

— Dar sunteţi norocoase, dormiţi în paturile de sus. Noi suntem toate repartizate în paturile de jos.

— Probabil că se degajă multă umezeală de pe sol.

— Ah, Ditinka, Ditinka! Cel mai rău nu e ce se degajă din sol, ci ceea ce poate să vină de sus. Vecinelor tale de deasupra poate să li se facă rău şi să vomite fără să aibă timp să se uite unde o fac. Iar unele suferă de dizenterie şi fac pe ele. Gârlă, Ditinka. Am văzut asta la alte paturi suprapuse.

Dita se opreşte o clipă şi se întoarce spre ea foarte serioasă.

— Margit...

— Ce-i?

— De ziua ta poţi să ceri să ţi se dăruiască o umbrelă.

Prietena ei, cu doi ani mai mare, mai înaltă, dar cu un chip de fetiţă, neagă dând din cap. Are dreptate mama ei când spune că Dita este dată naibii: este în stare să glumească din orice!

— Şi cum aţi obţinut voi locurile acelea în paturile de sus? replică.

— Doar ştii ce încurcătură s-a iscat în lagăr când a sosit transportul nostru în decembrie.

Pentru o clipă amândouă rămân tăcute. Veteranii din septembrie nu numai că erau cehi, ci erau şi cunoscuţi, prieteni, chiar rude pe care, de asemenea, îi deportaseră din ghetoul de la Terezín, la fel ca pe ei. Dar nimeni nu s-a bucurat să-i vadă pe nou-veniţi. Internarea altor cinci mii de noi prizonieri în lagăr însemna că trebuiau să-şi împartă firicelul de apă care ieşea din robinete, că numărătorile sub cerul liber aveau să devină interminabile şi că barăcile aveau să fie ticsite.

— Când eu şi mama am intrat în baraca pe care ne-au atribuit-o pentru a încerca să împărţim paturile cu vreo veterană, acolo era un haos.

Margit continuă să încuviinţeze. Şi ea îşi aminteşte discuţiile din baraca ei, ţipetele şi certurile dintre femei, care-şi disputau o pătură sau o pernă jegoasă.

— În baraca mea, explică Margit, era o femeie foarte bolnavă, care tuşea întruna, şi când încerca să se aşeze pe o saltea, cea care împărţea patul cu ea o trântea la pământ îmbrâncind-o. Atunci femeia tuşea şi mai tare şi gemea, neavând putere să se ridice de pe podea. „Nevolnicelor ce sunteţi! le striga *kapo*. Credeţi că sunteţi sănătoase? Credeţi că are vreo importanţă că aveţi o bolnavă contagioasă în acelaşi pat sau în patul de lângă voi?”

— În cazul acela, era o *kapo* înţeleaptă.

— Nici pomeneală! După ce a zis asta, a scos un baston şi a început să împartă lovituri în stânga şi în dreapta. O lovea chiar şi pe femeia care căzuse pe podea, pe care, chipurile, voia să o ajute.

Dita își amintește învălmășeala de țipete, alergături, plânsete, și vorbește mai departe:
— Mama a vrut să ieșim din baracă până se liniștea situația înăuntru. Afară era frig. O femeie a zis că nu vor fi paturi suficiente nici dacă le-am împărți pe toate, că vor fi femei care vor trebui să doarmă pe jos, pe pământ.
— Și ce ați făcut?
— Păi, am înghețat în continuare afară. Doar știi cum e mama, nu-i place să atragă atenția. Dacă într-o zi ar călca-o un tramvai, n-ar țipa, ca să nu dea motive de bârfă. Dar pe mine treaba asta mă călca pe nervi. Așa că nu i-am cerut voie. Nu mi-ar fi dat. Am pornit-o și am intrat în fugă înăuntru, înainte să-mi poată spune ceva. Și mi-am dat seama de un lucru...
— De ce anume?
— Că paturile de sus erau aproape toate ocupate. De aceea mi-am dat seama că trebuie că erau cele mai bune. Nu știam exact de ce, dar într-un loc ca acesta trebuie să fii atent la ceea ce fac veteranele.
— Eu am văzut că unele veterane te lăsau să dormi în patul lor dacă le plăteai cu ceva. O femeie a reușit să fie acceptată într-un pat în schimbul unui măr.
— Un măr este o avere, răspunde Dita. Probabil că nu cunoștea prețurile. Cu o jumătate de măr se pot cumpăra multe lucruri și multe favoruri.
— Tu aveai ce să oferi?
— Nimic. M-am uitat care dintre veterane nu aveau colegă. În paturile în care erau deja două femei, acestea stăteau cu picioarele atârnate spre exterior, ca să-și marcheze teritoriul. Erau femei din același transport ca și noi, care hoinăreau în căutarea unui loc, sus sau jos, oriunde, cerând îndurare. Căutau pe internele cele mai blânde ca să le lase să se lungească pe saltelele lor. Dar veteranele amabile acceptaseră deja să împartă patul cu cineva.
— Și nouă ni s-a întâmplat tot așa, îi mărturisește Margit. Noroc că până la urmă am întâlnit o vecină de cămăruță din Terezín care ne-a ajutat pe mama, pe sora mea și pe mine.
— Eu nu cunoșteam pe nimeni. Și nu aveam nevoie de un loc, ci de două.
— Ai găsit, în cele din urmă, vreo veterană miloasă?
— Era târziu. Nu mai rămăseseră decât egoistele și furioasele. Și știi ce am făcut?
— Păi, nu.
— Am căutat-o pe cea mai rea dintre toate.
— De ce?
— Pentru că eram disperată. Am văzut o veterană de vârstă mijlocie, cu părul scurt, de parcă i-ar fi fost tuns prin mușcături, așezată pe un pat mizerabil de deasupra. Figura ei era sfidătoare. O cicatrice neagră îi brăzda fața. Un tatuaj albastru pe dosul mâinii te lăsa să înțelegi că făcuse închisoare. O femeie s-a

apropiat de ea, implorând-o, iar aceasta a alungat-o cu ţipete. A încercat chiar să o împingă cu picioarele ei jegoase. Ditamai picioarele enorme şi răsucite!

— Şi ce ai făcut?

— M-am pironit în faţa ei ştrengăreşte şi i-am zis: „Hei, tu!”

— Aiurea! Nu-mi vine să cred! Umbli cu braşoave! Vezi o veterană cu înfăţişare de delincventă şi, fără să o cunoşti, te duci şi-i zici: „Hei, tu!” aşa, liniştită?

— Cine a zis că eram liniştită? Eram moartă de frică! Dar la o astfel de femeie nu te poţi duce să-i spui: „Bună seara, stimată doamnă, credeţi că anul ăsta o să se coacă la timp caisele?” Te-ar alunga în şuturi! Ca să mă asculte, trebuia să-i vorbesc în limbajul ei.

— Şi te-a ascultat?

— Mai întâi mi-a aruncat o privire ucigătoare. Eu probabil că eram albă ca varul, dar am încercat să n-o las să-şi dea seama. I-am zis că doamna *kapo* avea să le repartizeze la voia întâmplării pe femeile care nu se instalaseră: „Afară mai sunt încă douăzeci sau treizeci şi o poţi nimeri pe oricare. E una foarte grasă care ţi-ar strivi ficatul. Alta a cărei răsuflare miroase mai urât decât picioarele. Unele sunt dintre acelea care au o digestie proastă şi put”.

— Dita, eşti dată naibii! Şi ce a zis?

— S-a uitat urât la mine. Dar femeia asta nu ar putea să se uite frumos nici dacă ar vrea. În orice caz, m-a lăsat să vorbesc în continuare: „Cântăresc mai puţin de patruzeci şi cinci de kilograme. Nu vei găsi pe nimeni aşa de slab în tot transportul. Nu sforăi, mă spăl în fiecare zi şi ştiu când trebuie să tac. N-ai găsi o colegă de pat care să-ţi convină atât de mult în tot lagărul Birkenau, chiar dacă ai căuta cu lupa”.

— Şi ce a făcut?

— Şi-a întins capul spre mine şi m-a privit cum priveşti o muscă şi nu ştii dacă să o striveşti cu o palmă sau să o laşi în pace. Dacă nu mi-ar fi tremurat atât de rău picioarele, aş fi fugit.

— Bine, dar ce a făcut?

— Mi-a zis: „O să rămâi cu mine, bineînţeles”.

— Ţi-ai atins scopul!

— Nu, încă nu. I-am spus: „După cum vezi, sunt o partidă bună cu care să împărţi patul, dar o să fiu colega ta doar dacă mă ajuţi să obţin pentru mama mea alt pat din cele de sus”. Habar n-ai cât de tare s-a înfuriat! Nu i-a plăcut deloc că o mucoasă ca vai de lume îi spunea ei ce trebuia să facă, era clară treaba. Dar eu băgăm de seamă cum le privea cu scârbă pe femeile care hoinăreau prin pavilion. Ştii ce m-a întrebat, foarte serioasă?

— Ce?

— „Tu faci pe tine în pat?” „Nu, doamnă. Niciodată”, i-am răspuns. „E spre binele tău”, mi-a răspuns, la rândul ei, cu vocea ei puternică, de băutoare de

votcă. Apoi s-a întors spre colega din patul de alături, care era singură. „Hei, Boskovic, i-a zis, nu ştii că ni s-a poruncit să împărţim salteaua?” Cealaltă a făcut pe leneşa. „Rămâne de văzut, argumentele tale nu mă conving.”

— Şi ce a făcut veterana ta?

— Avea şi alte argumente. A căutat prin paiele din saltea şi a scos o sârmă răsucită, lungă de o palmă şi cu un vârf foarte ascuţit. S-a sprijinit cu o mână de patul vecinei şi cu cealaltă i-a pus sârma la gât. Aceste argumente au convins-o mai repede, cred şi eu. Consimţea dând din cap foarte rapid. Panica o făcea să deschidă atât de larg ochii, încât păreau că aveau să-i cadă din orbite! Şi Dita râde.

— Mie nu-mi vine să râd. Ce femeie îngrozitoare! Dumnezeu o să o pedepsească.

— Mă rog, odată l-am auzit pe tapiţerul creştin care avea prăvălia sub casa noastră că Dumnezeu scrie drept cu rânduri strâmbe. Poate că şi sârmele răsucite sunt de folos. I-am mulţumit şi i-am zis: „Mă numesc Edita Adlerová. Poate vom deveni prietene bune”.

— Şi ce ţi-a răspuns?

— Nimic. Probabil s-a gândit că a pierdut destul timp cu mine. S-a întors spre perete şi de-abia dacă mi-a lăsat patru degete ca să mă lungesc, cu capul la picioarele ei.

— Şi nu ţi-a mai zis nimic?

— Niciodată nu mi-a mai adresat vreun cuvânt, Margit. Îţi vine să crezi?

— Ah, Ditinka! Eu deja cred orice. Dumnezeu să ne apere!

Este ora cinei şi îşi iau rămas-bun pentru a se întoarce la barăcile lor. Noaptea s-a aşternut şi doar becurile portocalii luminează lagărul. Vede doi *kapo* stând de vorbă la uşa uneia dintre barăci. Îi distinge datorită îmbrăcăminţii lor, mai bune, brăţării maro a prizonierilor speciali şi datorită triunghiului care arată că nu sunt evrei. Triunghiul roşu îi distinge pe deţinuţii politici, mulţi dintre ei comunişti sau social-democraţi. Culoarea maro este pentru ţigani. Verdele pentru criminalii şi delincvenţii comuni. Negrul este pentru cei asociali, retardaţi sau lesbiene. Homosexualii poartă un triunghi roz. Rareori se întâlnesc la Auschwitz *kapo* cu triunghiuri negre sau roz, sunt prizonieri de cea mai proastă categorie, aproape la fel ca evreii. În lagărul BIIb excepţiile sunt o regulă. Cei doi *kapo* care vorbesc, un bărbat şi o femeie, poartă unul un triunghi negru şi altul unul roz, probabil că acolo nimeni nu mai vrea să stea de vorbă cu ei.

Îşi atinge steaua ei galbenă şi se îndreaptă spre baracă gândindu-se la acea bucată de pâine pe care o va primi. Pentru ea este o delicatesă, singura mâncare consistentă pe zi, pentru că supa este o zeamă lungă, care nu e bună decât ca să-ţi potolească setea pentru o vreme.

O umbră neagră, mai neagră decât toate celelalte, merge şi ea pe *lagerstrasse* în direcţie opusă. Oamenii se dau la o parte din calea ei ca să treacă şi să nu se

oprească. Oricine ar spune că este moartea. Chiar este. Melodia *Cavalcata delle Valchirie* de Wagner pătrunde prin întuneric.
Doctorul Mengele.
Când ajunge în dreptul lui, Dita se pregăteşte să plece capul şi să se dea la o parte, la fel ca toţi ceilalţi. Dar ofiţerul se opreşte şi o ţintuieşte cu privirea.
— Pe tine te caut.
— Pe mine?
Mengele o observă cu atenţie.
— Nu uit niciodată un chip.
Cuvintele lui răsună calm, ca atmosfera dintr-un cimitir. Dacă moartea ar vorbi, ar face-o exact cu această cadenţă îngheţată. Dita îşi reaminteşte întâmplarea din blocul 31 din acea după-amiază. Preotul nu i-a dat atenţie din cauza certei care a avut loc cu profesorul ţicnit şi a crezut că scăpase. Dar nu s-a gândit la doctorul Mengele. Era mai departe, dar e clar că a văzut-o. Era imposibil ca privirea lui de judiciar să nu-şi dea seama că fata nu se afla la locul corespunzător, că ţinea un braţ de-a curmezişul pe piept, că ascundea ceva. Citeşte asta în răceala care se revarsă din ochii lui, deosebit de întunecaţi pentru un nazist.
— Numărul?
— 67.894.
— O să te supraveghez. Când n-o să mă vezi, eu o să te observ. Când o să crezi că nu te aud, eu o să te ascult. Eu ştiu totul. Dacă încalci chiar şi cu un milimetru ordinele din lagăr, o să aflu şi vei sfârşi întinsă pe masă, în sala mea de autopsii. Autopsiile pe viu sunt foarte revelatoare.
Şi spunând asta, încuviinţează, de parcă ar vorbi doar pentru sine.
— Vezi cum ajung în stomac ultimele valuri de sânge pe care le pulsează inima. Este un spectacol extraordinar.
Mengele este furat de gânduri, gândindu-se la laboratorul de medic legist foarte bine pus la punct, pe care l-a creat în crematoriul 2, unde dispune de instrumentarul cel mai modern din câte există. Îi place la nebunie pardoseala de ciment roşu, precum şi masa de disecţie din marmură şlefuită cu chiuveta în mijloc şi robinetele de nichel. Este altarul său dedicat ştiinţei. Este mândru. Brusc, îşi aminteşte că are nişte copii ţigani care-l aşteaptă pentru a completa experimentul pe cranii şi se grăbeşte cu paşi mari, căci n-ar fi o dovadă de bună creştere din partea sa să-i facă să aştepte.
Dita rămâne în mijlocul lagărului, ameţită. Îi tremură picioarele, care par nişte scânduri. Acum câteva clipe, pe *lagerstrasse* erau o mulţime de oameni, dar a rămas singură. Cu toţii au dispărut prin şanţurile de asanare ale lagărului. Nimeni nu se apropie să vadă dacă se simte bine sau dacă are nevoie de ceva. Doctorul Mengele a însemnat-o. Câtorva prizonieri care au rămas să privească scena de la o distanţă prudentă le e milă să o vadă atât de speriată, atât de dezorientată. Poate vreo femeie chiar o cunoaşte din vedere din ghetoul de la Terezín. Dar ei decid

să grăbească pasul şi să se dea din drum. Supravieţuirea este pe primul plan. Este o poruncă de la Dumnezeu.

Reacţionează şi se îndreaptă spre aleea ei. Chiar avea să o supravegheze? se întreabă ea. Iar răspunsul este acea privire de gheaţă. În timp ce păşeşte, întrebările i se înmulţesc în cap. Şi ce trebuie să facă începând din acel moment? Cel mai prudent este să renunţe la postul ei de bibliotecară. Cum să aibă grijă de cărţi cu doctorul Moarte umblând pe urmele ei? E ceva în el care o îngrozeşte, ceva ce nu e pe deplin normal. A văzut în anii aceştia mulţi nazişti, dar ăsta are ceva diferit. Presimte că posedă o putere deosebită pentru a face rău.

Îi dă bună seara mamei sale cu un murmur grăbit, ca să nu-i observe neliniştea, şi se lungeşte cu grijă lângă picioarele urât mirositoare ale veteranei. Şopteşte un noapte bună care se pierde printre crăpăturile tavanului.

Nu poate să doarmă şi nici să se mişte. Trebuie să-şi menţină trupul liniştit, în timp ce capul i se învârte. Mengele a avertizat-o. Şi poate că ăsta fusese un privilegiu, pentru că, fără îndoială, nu vor mai exista şi alte avertismente. Data viitoare îi va înfige un ac hipodermic în inimă. Nu mai poate să aibă grijă de cărţile din blocul 31. Dar cum va renunţa la bibliotecă?

Dacă face asta, vor crede că îi este frică. Ea va da tot felul de explicaţii, toate foarte înţelepte şi rezonabile. În locul ei, oricine ar avea o fărâmă de minte ar face acelaşi lucru. Dar ştie că veştile la Auschwitz sar din pat în pat mai repede decât puricii. Iar dacă în primul pat cineva spune că un bărbat a băut un pahar cu vin, când vestea ajunge la ultimul pat, bărbatul deja a băut un butoi întreg. Şi nu fac asta din răutate. Toate sunt femei foarte respectabile. Chiar şi doamnei Turnovska, care este o femeie bună şi se poartă foarte bine cu mama Ditei, i se întâmplă: are mâncărici la limbă.

Deja le aude cuvintele: „Desigur, acelei fetiţe i s-a făcut frică...” Şi o vor spune cu acel ton condescendent, care se preface a fi înţelegător şi care o face să-i fiarbă sângele în vine. Şi cel mai rău e că mereu va exista vreuna atât de cumsecade încât va spune: „Sărăcuţa, este de înţeles. S-a speriat. E o copilă”.

O copilă? Nici vorbă, doamnă! Ca să fii copilă trebuie să ai o copilărie.

4

O copilărie...

Într-una dintre acele nopţi de insomnie a născocit jocul de a-şi transforma amintirile în fotografii şi mintea în singurul album pe care nimeni nu i-l va putea lua cu forţa. După sosirea naziştilor la Praga, au trebuit să părăsească apartamentul din casa unde aveau curent electric. Locul acela îi plăcea mult, pentru că era cel mai modern din oraş, cu spălătorie la parter şi un interfon care stârnea invidia tuturor colegelor sale de clasă. Îşi aminteşte de tatăl său, la

întoarcerea ei de la şcoală, stând în picioare în salon, la fel de elegant ca întotdeauna, cu costumul său gri la două rânduri de nasturi, dar neobişnuit de serios. A anunţat-o că aveau să schimbe acel apartament minunat cu unul în apropiere de castel, în Hradcany.

— Este mai luminos, i-a spus fără să o privească în ochi. Nici măcar nu a glumit, cum obişnuia să facă atunci când voia să reducă importanţa lucrurilor. Mama ei răsfoia o revistă şi nu a zis nimic.

— Eu nu am de gând să plec de aici! a zbierat.

Tatăl ei a plecat capul abătut şi mama ei a fost cea care s-a ridicat din fotoliu, s-a dus lângă ea şi i-a dat o palmă care i-a lăsat degetele imprimate pe obraz.

— Dar, mamă, i-a răspuns Dita, mai mult perplexă decât amărâtă, obişnuită fiind ca mama ei să nu ridice nici măcar glasul la ea, tu ai spus că apartamentul ăsta din casa unde avem curent electric era visul vieţii tale...

Şi Liesl a îmbrăţişat-o.

— E război, Dita. E război.

Un an mai târziu, tatăl ei era din nou în picioare în mijlocul salonului. Acelaşi costum gri la două rânduri de nasturi. Pe vremea aceea nu prea mai avea treabă la biroul de siguranţă socială, unde lucra ca avocat, şi petrecea multe după-amiezi acasă, concentrat să studieze hărţi şi să rotească globul său pământesc. I-a spus că se vor muta în cartierul Josefov. Toţi evreii trebuiau să se concentreze acolo, din ordinele acelui Reichsprotektor nazist care cârmuia întreaga ţară. A trebuit să se mute ei trei şi bunicii într-un apartament minuscul şi răvăşit de pe strada Eilisky Krásnohorske, Foarte aproape de acea sinagogă atât de extravagantă pe care o cunoştea bine, pentru că tatăl ei, când treceau pe acolo, îi explica mereu că era de arhitectură spaniolă. Nu a mai pus întrebări şi nici nu a mai încercat să se opună.

Era război, Edita, era război.

Şi, pe acel tobogan pe care viaţa normală aluneca iremediabil, într-o seară a sosit, în cele din urmă, citaţia de la Consiliul Evreiesc din Praga prin care erau somaţi să se mute din nou, de data asta în afara capitalei. Trebuia să se ducă la Terezín, un sat mic care fusese o fortificaţie militară şi care devenise în final un ghetou al evreilor. Un ghetou care, la sosire, i s-a părut îngrozitor şi de care acum îi este dor, şi de unde au mai coborât încă o treaptă în această prăbuşire spre întuneric când au căzut în nămolul de cenuşă de la Auschwitz. N-au mai rămas alte trepte de coborât.

Sau poate că da...

După acea iarnă a anului 1939 când a început totul, un an care a adus defilarea naziştilor fără zgomot, ca un virus gripal care a congestionat realitatea, lumea în jurul ei nu s-a năruit dintr-odată, nici nu s-a scufundat pe neaşteptate. Dar totul a început să se prăbuşească, mai întâi încet-încet şi apoi din ce în ce mai repede. Cartelele, interdicţiile de a intra în cafenele, de a merge la cumpărături în

magazine la aceeaşi oră cu ceilalţi cetăţeni, de a avea aparate radio, de a asista la filme şi la piese de teatru, de a cumpăra mere... Apoi avea să vină expulzarea copiilor evrei din şcoli. Li s-a interzis chiar şi să se joace în parcuri. Era ca şi cum ar fi vrut să le interzică copiilor să aibă copilărie.

Dita zâmbeşte uşor... Nu au putut.

O fotografie apare în albumul din mintea ei. Doi copii merg ţinându-se de mână prin vechiul cimitir evreiesc din Praga, printre morminte marcate de pietricele puse peste însemnări pe hârtie, ca să nu le ia vântul. Naziştii nu puseseră restricţii în ceea ce priveşte mersul la cimitir, care se păstra în stare bună din secolul al XV-lea. În planurile sale, organizate şi demenţiale, Hitler voia să transforme sinagoga şi cimitirul într-un muzeu despre ceea ce avea să fie dispăruta rasă evreiască. Un muzeu antropologic unde evreii ar fi ca nişte dinozauri dintr-o eră îndepărtată, pe care şcolile de copii arieni, bineînţeles aveau să-l viziteze fără pic de curiozitate.

Droaia de copii evrei din oraş, al căror acces în parcuri şi şcoli era interzis, transformase vechiul cimitir într-un parc de joacă. Printre lespezile centenare cu bărbi de iarbă, afundate în secole de tăcere, hoinăreau copiii.

Sub castan, stând în spatele a două lespezi mari înclinate, aproape căzute, Dita i-a arătat colegului ei de clasă numele de pe o lespede mai mare pe care se citea Jehuda Low Ben Becadel. Erik nu ştia cine era şi ea i-a povestit, pentru că tatăl ei, când îşi punea *kipa* şi intrau în cimitir să se plimbe, îi relatase de multe ori povestea acelui bărbat.

Fusese un rabin din ghetoul din cartierul Josefov, unde trebuia să locuiască toţi evreii, la fel ca acum. Acolo studia ştiinţele oculte şi a aflat cum să-i dea viaţă unei statui din argilă.

— Asta nu e cu putinţă! a întrerupt-o Erik printre râsete.

Atunci, şi încă mai zâmbeşte amintindu-şi, a folosit trucul tatălui ei: a coborât glasul, şi-a apropiat capul de el şi a şoptit cu voce groasă:

— Golem.

Erik a devenit palid. Toţi din Praga auziseră vorbindu-se despre giganticul Golem, monstrul de piatră.

Dita i-a povestit, aşa cum îi explicase tatăl ei, că rabinul reuşise să descifreze cuvântul sfânt pe care l-a folosit Iahve pentru a dărui viaţă. A făcut o mică statuetă din argilă şi i-a introdus în gură o hârtie conţinând cuvântul secret. Iar statueta a tot crescut până când a devenit un colos cu viaţă proprie. Dar rabinul Low nu a ştiut cum să-l controleze, iar omul de piatră fără creier a început să devasteze cartierul şi să provoace panică. Era un titan indestructibil şi părea imposibil de învins. A existat doar un singur mod: să aştepte ca acesta să adoarmă şi, dând dovadă de mult curaj pentru a-i băga mâna în gură profitând de o sforăitură, să-i scoată hârtia pentru a reuşi să fie adus din nou în stadiul de

piatră neînsufleţită. Rabinul a rupt în mii de bucăţele hârtia care conţinea cuvântul magic şi l-a îngropat pe Golem.

— Unde? întreba nerăbdător Erik.

— Nimeni nu ştie, într-un loc secret. Şi a lăsat vorbă că, atunci când poporul evreu se va afla în încurcătură, va apărea un rabin iluminat de Dumnezeu, care va descifra din nou cuvântul magic şi Golem se va întoarce pentru a ne salva.

Erik s-a uitat cu admiraţie la Ditinka, văzând că ştia poveşti atât de misterioase ca aceea cu Golem. A mângâiat-o blând pe obraz şi, la adăpostul zidurilor aspre ale cimitirului şi al confidenţelor, şi-a pus inocent buzele pe obrazul ei.

Zâmbeşte ştrengăreşte aducându-şi aminte.

Primul sărut, oricât de neînsemnat ar fi, nu se şterge niciodată, poate pentru că trasează primul rând al dragostei pe o pagină albă. Îşi aminteşte cu plăcere acea după-amiază şi se miră de acea capacitate de a face să încolţească bucuria în deşertul războiului. Adulţii se consumă inutil căutând o fericire pe care nu o găsesc niciodată; în schimb, copiilor fericirea le ţâşneşte din palmele mâinilor.

Dar ea acum se simte deja femeie şi nu va permite să fie tratată ca o fetiţă. Nu o să renunţe. O să meargă înainte, pentru că asta trebuie să facă. Asta e ceea ce a spus Hirsch: mesteci teama şi o înghiţi. Şi mergi înainte. Curajoşii se alimentează din propriul sentiment de teamă. Nu, nu o să lase biblioteca.

Niciun pas înapoi...

Nu le va face această plăcere nici bătrânelor ţaţe răutăcioase, nici acelui satanic doctor Mengele. Dacă vrea inima ei ca să o despice de sus până jos, să vină să o ia.

După acel moment de orgoliu, deschide ochii în întunericul din baracă şi intensitatea flăcării sale interioare devine o flăcăruie de candelă. Accesele de tuse, sforăiturile, gemetele vreunei femei care poate că agonizează. Poate că nu vrea să recunoască nici faţă de ea însăşi faptul că ceea ce o nelinişteşte cel mai mult nu este ce ar putea spune ceilalţi prizonieri, fie doamna Turnovska sau oricine altcineva. Ceea ce o îngrijorează cu adevărat este ce ar putea crede despre ea Fredy Hirsch.

Cu câteva zile în urmă l-a auzit vorbind cu un grup pe adulţi care alcătuiesc o echipă de atletism şi care se antrenează după-amiaza alergând în jurul barăcii. Fie că ninge sau plouă, fie că e frig sau foarte frig, Hirsch aleargă împreună cu ei, în faţa lor, primul.

„Atletul cel mai rezistent nu este cel care atinge primul ţinta. Acela este cel mai rapid. Cel mai rezistent este cel care de fiecare dată când cade se ridică. Cel care atunci când simte durerea în coaste nu se opreşte. Cel care nu se dă bătut când vede ţinta foarte departe. Când acest alergător atinge ţinta, chiar dacă ajunge ultimul, este un câştigător. Uneori, chiar dacă ai vrea, nu stă în puterea ta să fii cel mai rapid, pentru că picioarele tale nu sunt suficient de lungi sau plămânii tăi sunt mai înguşti. Dar poţi întotdeauna să alegi să fii cel mai rezistent. Depinde

doar de tine, de voinţa ta şi de efortul tău. Nu o să vă cer să fiţi cei mai rapizi, dar o să vă pretind să fiţi cei mai rezistenţi.”

Este sigură că, dacă i-ar spune că trebuie să abandoneze biblioteca, ar avea pentru ea vorbe amabile, extrem de politicoase, chiar încurajatoare... dar nu ştie dacă ar putea să suporte privirea lui decepţionată. Dita se gândeşte la el ca la un bărbat indestructibil, ca acel Golem de neoprit din legenda evreiască şi care, într-o bună zi, o să-i salveze pe toţi.

Fredy Hirsch...

Îi rosteşte numele ca să-şi insufle curaj în acea noapte atât de întunecată.

Între imaginile păstrate în mintea ei, găseşte una de acum vreo doi ani, pe delicatele câmpuri de la Strašnice, în afara oraşului Praga. Acolo evreii puteau să respire puţin aer, dincolo de restricţiile stricte din oraş. Acolo se aflau instalaţiile sportive din zona Hagibor.

În fotografia aceea este vară, o zi călduroasă, pentru că mulţi băieţi sunt fără cămaşă. În imagine se văd, în mijlocul unui mare grup de copii şi tineri, trei persoane. Una dintre ele este un băiat cam molâu, de doisprezece sau treisprezece ani, care poartă ochelari şi este îmbrăcat doar cu nişte pantaloni scurţi de culoare albă. În mijloc, un magician care s-a prezentat cu gesturi teatrale ca Borghini face o reverenţă. Este îmbrăcat elegant, cu cămaşă, sacou şi cravată în dungi. În celălalt capăt e un bărbat tânăr încălţat cu sandale şi care nu poartă decât nişte pantaloni scurţi, care lasă să se vadă un corp slab, dar atletic. În ziua aceea a aflat că numele lui era Fredy Hirsch şi că dirija activităţi ale tinerilor la Strašnice. Băiatul cu ochelari ţine de capătul unei sfori, magicianul o sprijină la mijloc şi Hirsch ţine de celălalt capăt. Dita îşi aminteşte perfect poziţia antrenorului: cu o mână pe talie cu oarecare cochetărie, pe când cu cealaltă ţinea unul din capetele sforii. Hirsch se uită la magician cu un zâmbet cam şiret.

Profesorul acela de sport şi instructor de tineri i s-a părut foarte chipeş, dar altceva te făcea să te uiţi întruna la el. Nu erau numai trăsăturile sale regulate sau corpul lui de atlet, era eleganţa fiecărei mişcări a mâinilor sale, precizia fiecărui cuvânt, modul pătrunzător de a-l privi în ochi pe cel care-l asculta, chiar şi felul de a-şi privi din când în când întregul public, fără să omită pe nimeni. Avea un aer oarecum marţial în gesturile sale categorice, dar şi o armonie proprie dansului clasic. Vorbea cu atâta fermitate, explica într-un mod atât de seducător cum vor face drumeţii până pe crestele Golan şi îi făcea să se simtă atât de mândri că sunt evrei, încât era greu să nu-ţi doreşti să faci parte din echipa lui. Nu vorbea ca un rabin, era mult mai pasionat şi mult mai puţin ortodox. Poate că datorită constituţiei sale fizice, mai degrabă decât un om religios, părea un colonel îmbărbătându-şi trupele de tineri, o armată visătoare care se încredea în cuvintele lui.

După aceea a început spectacolul, iar curajosul Borghini încerca să se opună genunchiului strivitor al războiului cu micile sale trucuri de magie: batiste

colorate sub mânecă împotriva tunurilor, aşi de treflă împotriva avioanelor de vânătoare-bombardament; extraordinar a fost că, timp de câteva clipe, pe mulţimea de feţe prostite şi zâmbitoare, a învins magia.

O fată foarte hotărâtă s-a apropiat de Dita cu o grămadă de foi şi i-a întins o hârtie.

— Poţi să ni te alături. Organizăm tabere de vară pentru a practica sporturi şi pentru a ne întări spiritul iudaic la Bezprávi, lângă râul Orlice. Pe foaia asta sunt detaliate activităţile.

Tatălui ei nu-i plăceau lucrurile acelea. Auzise cum îi povestea unchiului ei că nu-i plăcea ca sportul să se amestece cu politica. Se spunea că acel Hirsch organiza cu copiii jocuri de gherilă, că săpau tranşee din care se prefăceau că trag cu arme şi că le vorbea despre tehnici de război, de parcă ar fi fost o mică armată sub comanda lui.

Dacă comandantul este Hirsch, ea este gata să se vâre în orice tranşee. În orice caz, este deja vârâtă până-n gât. Sunt evrei, oameni greu de jumulit Nu vor putea să-i ţină piept nici ei, nici lui Hirsch. Nu va renunţa la bibliotecă... dar va trebui să fie foarte atentă, să aibă patru urechi şi opt ochi, să supravegheze umbrele printre care se mişcă Mengele ca să nu se lase prinsă de ele. Ea este o fetişcană de paisprezece ani, iar ei sunt cel mai puternic dispozitiv militar de distrugere din istorie, dar nu va mai asista mută la defilare. De data asta nu se va lua în gură cu ei.

Fie ce-o fi!

Dita nu este singura persoană din lagăr pe care o frământă gândurile din cauza insomniei.

Fredy Hirsch, ca şef al blocului 31, are privilegiul de a dormi într-o cameră proprie şi, în plus, într-o baracă în care este singurul locatar. După ce a lucrat o vreme la unul dintre rapoartele sale, iese din camera sa şi rămâne singur într-o tăcere în care încă plutesc urme de voci şi forfota din timpul zilei. S-au stins murmurele, s-au închis cărţile, s-au terminat cântecele... Când droaia de copii pleacă în grabă, şcoala este din nou un hangar ordinar din lemn.

— Ei sunt tot ce avem mai bun... îşi spune în sinea lui.

A mai trecut o zi şi încă o inspecţie. Fiecare zi care trece este o luptă câştigată. De parcă în acel moment ar scoate dopul unei mingi gonflabile, pieptul său bombat de atlet se contractă şi claviculele sale drepte se cufundă în umeri. Se lasă să cadă apatic pe o bancă şi închide ochii. Brusc, îşi dă seama cât e de obosit. Este epuizat, dar nimeni nu trebuie să ştie. El este un lider. Nu are dreptul să se simtă descurajat. Ei au încredere în el, nu-i poate dezamăgi.

Dacă ei ar şti...

Îi minte pe toţi. Dacă ar şti cine este el cu adevărat, cei care acum îl admiră l-ar urî.

Se simte vlăguit. De aceea se ridică şi se lungeşte pe burtă, cu palmele sprijinite pe sol şi începe o serie de flotări. Le spune de multe ori membrilor echipelor sale: oboseala trece prin efort.

Sus, jos, sus, jos.

Fluierul pe care-l are mereu atârnat de gât se loveşte ritmic de pământul bătătorit. Să ascunzi lucrurile înseamnă să târăşti zi şi noapte o bilă grea de fier legată de gleznă, dar, de asemenea, ştie că este neapărat necesar să facă asta, la fel cum este necesar să strângă din dinţi când îl dor braţele încercând să-şi ridice trupul cu o nouă flotare. Trebuie să continue să se ridice şi să se lase în jos. Loviturile neîntrerupte ale fluierului metalic pe sol nu trebuie să înceteze. Să strângă din dinţi.

Sus, jos.

Slăbiciunea este un păcat, şopteşte aproape fără răsuflare.

Crede că a spune adevărul îi face pe oameni liberi. A spune adevărul conferă mult prestigiu, asta este ceea ce fac curajoşii. Dar este cert şi faptul că uneori adevărul distruge tot ce atinge. De aceea continuă să strângă din dinţi şi începe o nouă serie de flotări şi, în timp ce sudoarea îi curge pe spate, se gândeşte că a păstra acel adevăr mizerabil în lăuntrul său şi a suporta singur acel foc mistuitor pentru ca restul lumii să nu sufere arsurile poate fi tot o dovadă de generozitate. De generozitate sau de laşitate? Oare nu simte panică la gândul că ar putea pierde admiraţia pe care şi-a dobândit-o depunând atât de mult efort? Preferă să nu se mai gândească, să numere în continuare flotările şi să strângă din dinţi.

De aceea sportul nu a fost niciodată pentru el un sacrificiu, ci o eliberare. La Aquisgran, unde s-a născut în 1916, foarte aproape de frontiera Germaniei cu Belgia şi Olanda, toţi copiii se duceau la şcoală mergând la pas. El era singurul care alerga, ţinând caietul şi cartea legate de spate cu o sfoară. Negustorii de pe stradă îl întrebau în glumă unde se ducea atât de grăbit, iar el îi saluta foarte politicos, dar fără să micşoreze viteza. Nu e vorba că ar fi întârziat sau s-ar fi grăbit din vreun motiv, doar că îi plăcea să alerge. Când vreun adult îl întreba de ce alerga mereu pretutindeni, el răspundea întotdeauna că i se părea foarte obositor să meargă, că se moleşea imediat, dar că atunci când alerga nu ostenea.

Ajungea în fugă în piaţeta din faţa porţii principale a şcolii şi, cum la acea oră nu erau bătrâni care să stea la soare, profita de impulsul de a sări cu un salt mare peste vreo băncuţă ca şi cum ar fi participat la o cursă cu obstacole. Dorinţa lui era să devină un atlet profesionist şi le spunea asta tuturor colegilor săi de clasă ori de câte ori i se ivea ocazia.

Când avea zece ani, copilăria lui, compusă din paşi mari şi viguroşi şi din partide de fotbal pe terenurile virane din cartier, s-a făcut ţăndări din cauza morţii tatălui său. Luând o pauză pentru a se odihni pe banca din baracă, încearcă să evoce imaginea tatălui său, dar memoria lui era un ciment încă prea moale. Ceea ce-şi aminteşte cel mai bine despre el este golul pe care l-a lăsat absenţa

lui. Acel gol, care i-a ajuns până în străfundurile inimii, nu s-a umplut niciodată. Chiar şi în ziua de azi continuă să aibă acea senzaţie neplăcută de a se simţi singur, chiar şi când este înconjurat de oameni.

Au început să-i slăbească puterile chiar şi pentru a alerga. A pierdut chiar şi plăcerea pentru alergări. Era dezorientat. De atunci, mama lui îşi petrecea toată ziua muncind şi, ca să nu stea atâta timp singur în casă sau să se certe cu fratele său mai mare, l-a înscris în Judischei Pfadfinderbund Deutschland (JPD), o grupare cu activităţi tinereşti care era o versiune evreiască şi nemţească a *boy scouts*, cu un sector sportiv numit Maccabi Hatzair.

Prima dată când a intrat în acea incintă spaţioasă şi puţin cam dezordonată, cu o listă de reguli înfiptă pe uşă cu o piuneză acolo, mirosea a leşie. Îşi aduce bine aminte, şi nu uită nici faptul că a trebuit să-şi înghită lacrimile ca să nu plângă, totuşi, în JPD micul Fredy Hirsch a descoperit încet-încet căldura pe care nu o găsea într-o casă goală, la un tată dispărut şi la o mamă aproape mereu absentă. Şi-a găsit acolo locul în lume. Camaraderia, jocurile de masă în zilele ploioase sau excursiile, în care nu lipsea niciodată o chitară şi cineva care să povestească vreo istorie frumoasă despre martirii din Israel. Partidele de fotbal, baschetul, cursele în saci sau atletismul au fost pentru el un colac de care să se agaţe. Când venea sâmbăta şi toţi rămâneau acasă cu familiile lor, el se ducea singur pe pista sportivă să arunce cu mingea în inelele ruginile de pe terenul de baschet sau făcea o serie lungă de abdominale până îmbiba cămaşa de sudoare.

Antrenamentele până la extenuare îi înlăturau grijile, îi risipeau incertitudinile. Îşi plănuia mici provocări: să se ducă şi să se întoarcă de cinci ori până la colţ în mai puţin de trei minute, să facă zece flotări, iar la ultima să lovească aerul cu mâna, să înscrie patru coşuri unul după altul de la o anumită distanţă dintr-un număr prestabilit de încercări... Cât timp se concentra asupra acestor obiective nu se gândea la nimic, chiar se putea spune că era fericit şi nu-şi amintea că piei duse un lată când avea cea mai mare nevoie de el.

Mama lui s-a recăsătorii şi, în timpul adolescenţei sale, Fredy se simţea mai în largul său în sediul JPD-ului decât în propria casă. Când ieşea de la şcoală se ducea direct acolo, avea întotdeauna o scuză pentru mama lui pentru a se întoarce acasă foarte târziu: adunări ale consiliului de conducere din care făcea deja parte, organizarea de excursii, turnee sportive, lucrări de întreţinere a sediului... Totuşi, pe măsură ce creştea, capacitatea sa de a interacţiona cu băieţii şi fetele de vârsta lui a scăzut; mulţi dintre ei nu-i împărtăşeau înflăcăratul misticism sionist, care-l făcea să-şi imagineze întoarcerea în Palestina drept o misiune, nici exagerata lui pasiune de a face sport la orice oră. Au început să-l invite la vreo petrecere unde se formau deja primele cupluri, dar Fredy nu se simţea în largul său şi a tot găsit scuze ca să nu se mai ducă, până când nu l-au mai invitai.

A descoperit că cel mai mult îi plăcea să organizeze echipe şi turnee pentru cei mici, că se pricepea. Pasiunea cu care organiza echipele de volei şi de baschet îi molipsea pe elevi de entuziasmul lui Fredy. Echipele sale se luptau întotdeauna până la final.

— Haide, haide! Înainte! Cu mai multă putere, mai multă! le striga copiilor de pe margine. Dacă nu lupţi pentru victorie, să nu plângi după aceea din cauza înfrângerii!

Fredy Hirsch nu plânge. Niciodată.

Sus, jos. Sus, jos. Sus, jos.

Doar muşchii lui încordaţi elimină lacrimi de sudoare, continuând să se întindă şi să se contracte mecanic până când se încheie seria lungă de flotări. Se ridică mulţumit de sine însuşi. Atât de satisfăcut cât poate să fie un bărbat care ascunde adevărul.

5

Rudi Rosenberg este de aproape doi ani la Birkenau, iar asta este o adevărată ispravă. O întâmplare ciudată care l-a transformat într-un veteran de nouăsprezece ani şi i-a fost de folos pentru a obţine un post de registrator, care constă în a ţine la zi registrele de intrare şi ieşire ale celor internaţi, într-un loc unde deplasarea persoanelor este în mod tragic constantă. Este o slujbă foarte preţuită de nazişti, care sunt meticuloşi chiar şi când omoară. De aceea, Rudi Rosenberg nu poartă uniforma în dungi a deţinuţilor convenţionali. Etalează cu mândrie nişte pantaloni uzaţi de călărie care, în oricare alte vremuri, ar fi fost de lepădat, dar care la Auschwitz se dovedesc a fi un articol de îmbrăcăminte de lux. În afară de liderii numiţi *kapo*, de bucătari şi cei din posturile de încredere precum registratorii sau secretarii de bloc, toţi cei internaţi poartă jegoasele uniforme în dungi. Cu rare excepţii, ca de pildă lagărul familial.

Trece pe lângă postul de control al cantonamentului de carantină de care aparţine, afişând în faţa gărzilor cu care se întâlneşte un zâmbet binevoitor de deţinut model. Nu i se ridică prea mari obiecţii când îi informează că se îndreaptă spre lagărul BIId, să ducă nişte liste.

Merge pe bulevardul de pământ care face legătura prin perimetrul exterior între diferitele lagăre din complexul Birkenau şi priveşte în depărtare şirul de arbori care delimitează pădurea, care la acea oră de după-amiază de iarnă este o linie înceţoşată. O rafală de aer îi aduce chiar şi puţin din aroma dulceagă a buruienilor umede, a ciupercilor şi muşchilor. Închide o clipă ochii, ca să o savureze. Libertatea are miros de pădure umedă.

A fost convocat la o reuniune clandestină pentru a discuta despre acel enigmatic lagăr familial. Tânărul registrator rememorează nişte amintiri de acum

câteva luni, deşi în acel loc în afara realităţii care este *lager*-ul, i se par întâmplări antice dintr-o eră vagă. La fel cum busolele îşi pierd orientarea când se apropie de Polul Nord, la Auschwitz calendarele o iau razna.

S-a întâmplat într-o dimineaţă de septembrie. Aştepta acelaşi lucru ca întotdeauna: oameni zbârciţi în uniformele lor de ocnaşi, tunşi zero şi încă ameţiţi de sosirea în lumea împrejmuită cu sârmă de la Auschwitz, care duhneşte a carne arsă. Chipuri identice pline de stupoare, căci lipsa de protecţie îi face pe oameni egali. Dar când a ridicat privirea deasupra mesei a dat peste feţişoara vioaie a unei fetiţe pistruiate cu două codiţe împletite blonde, care se agăţa de ursul ei din pluş. S-a zăpăcit. Copila a rămas uitându-se la el. După atâtea atrocităţi, slovacul uitase că lumea putea fi privită în felul acesta: fără teamă, fără ranchiună, fără urme de nebunie. Avea şase ani şi era în viaţă la Auschwitz. I s-a părut un miracol.

Nici el, nici Rezistenţa nu şi-au explicat atunci de ce naziştii lăsaseră în viaţă copii în acel *lager.* Aşa ceva nu se întâmplase decât în lagărul cu ţigani, pe care doctorul Mengele îi folosea pentru experimentele sale rasiale, dar niciodată cu evrei. Şi în decembrie sosise un alt transport, din nou din ghetoul ceh de la Terezín.

Procedura cu toate transporturile care sosesc este mereu aceeaşi. Oamenii sunt determinaţi să coboare prin îmbrânceli şi lovituri. Se despart bărbaţii şi femeile în două mari blocuri. Pe acelaşi trotuar sunt făcuţi să treacă unul câte unul sub privirea unui medic, care-i împarte la dreapta şi la stânga. Persoanele sănătoase, care pot fi exploatate ca mână de lucru, sunt aşezate într-o parte. Bătrânii, copiii, femeile însărcinate şi bolnavii formează un grup care nici măcar nu va călca în *lager:* sunt conduşi direct în partea superioară a lagărului, unde sunt situate crematoriile, care funcţionează zi şi noapte. Acolo sunt executaţi în camerele de gazare.

Când Rudi Rosenberg ajunge la punctul de întâlnire, în spatele unei barăci din lagărul BIId, doi bărbaţi îl aşteaptă. Unul poartă şorţ de bucătărie şi are o paloare bolnăvicioasă; se prezintă ca Lem, doar atât. David Schmulewski, care la început era tinichigiu şi acum este asistentul Blockältesterului blocului 27 al lagărului BIId, este îmbrăcat în civil: pantaloni de bumbac uzaţi şi un pulover pe atât de mototolit pe cât de zbârcit îi era obrazul. Întreaga viaţă îi este întipărită pe chip.

Primiseră deja informaţia de bază în legătură cu sosirea noului contingent din decembrie în lagărul familial Bllb, dar voiau ca Rosenberg să le dea cât mai multe detalii cu putinţă. Slovacul le confirmă sosirea în decembrie a cinci mii de evrei deportaţi din ghetoul de la Terezín. Au ajuns la lagărul familial în două trenuri, la o diferenţă de trei zile unul după altul. Aşa cum s-a întâmplat şi în septembrie, şi-au putut păstra hainele de civili, chiar şi părul, şi a fost permisă intrarea copiilor.

Cei doi conducători ai Rezistenţei ascultă în tăcere cuvintele lui Rudi Rosenberg. Este o informaţie pe care o cunoşteau deja, dar pe care le este greu să o asimileze: o fabrică a morţii ca Auschwitz-Birkenau, în care se profită la maximum de munca de sclavi a celor internaţi, a optat pentru ceva atât de puţin rentabil ca transformarea unuia dintre lagărele sale într-o incintă familială. Ceva nu se potriveşte în această ecuaţie.

— Tot nu înţeleg... şuşoteşte Schmulewski. Naziştii sunt nişte psihopaţi şi nişte criminali, dar nu sunt proşti: de ce vor copii mici într-un lagăr de munci forţate dacă aceştia consumă mâncare, ocupă spaţiu şi nu aduc niciun beneficiu?

— Oare o fi vreun experiment pe scară largă al ticnitului doctor Mengele?

Nimeni nu are răspunsuri. Rosenberg insistă asupra uneia dintre chestiunile cele mai paradoxale. Fişele de transport din septembrie aveau o însemnare specială: „*Sonderbehandlung* (tratament special) după şase luni". Şi pe tatuajul său, confirmând asta, se putea citi alături de numărul său „SB6".

— S-a mai aflat ceva despre acel „tratament special"?

Întrebarea rămâne plutind prin aer fără ca nimeni să o prindă. Bucătarul polonez se concentrează să râcâie cu unghia o urmă de murdărie foarte uscată de pe şorţul său, care de mult nu mai este alb. Să răzuie coji pe materialul murdar a devenit pentru el o dependenţă, cum este pentru alţii fumatul. Schmulewski şopteşte ceea ce toţi gândesc: că aici felul în care sunt trataţi este atât de aparte încât provoacă moartea.

— Dar ce rost are? îl întreabă Rudi Rosenberg. Dacă vor să se descotorosească de ei, de ce să cheltuie bani pentru a-i alimenta timp de şase luni? Nu are logică.

— Păi, probabil că are. Dacă înveţi ceva atunci când lucrezi în apropierea lor este faptul că totul are mereu o logică, oricare ar fi ea, teribilă, nemiloasă... dar o are. Nimic nu este întâmplător şi nici nu se petrece aşa, pur şi simplu. Trebuie să existe ceva în plus. Nemţii nu sunt în stare să trăiască în afara unei anumite logici.

— Şi chiar dacă tratamentul special ar consta în a-i duce în camerele de gazare... ce am putea să facem?

— Deocamdată, nu prea multe. Nici măcar nu avem certitudinea că aşa este.

În acel moment soseşte alt bărbat, înalt şi robust, care se arată agitat. Nici el nu poartă uniformă de deţinut şi etalează un pulover pe gât, un privilegiu puţin obişnuit între cei internaţi. Rudi dă semne că vrea să plece ca să nu se amestece în discuţie, dar polonezul, cu un gest, îi cere să rămână.

— Îţi mulţumesc că ai venit, Shlomo. Avem prea puţine informaţii despre Sonderkommando.

— N-o să pot să stau mult, Schmulewski.

Tânărul gesticulează exagerat din mâini. După acest amănunt Rudi deduce că este latin şi nu se înşală, pentru că Shlomo provine dintr-o comunitate evreiască italiană din Tesalonic.

— Nu ştim prea multe despre ceea ce se petrece în camerele de gazare.

— Azi-dimineaţă, încă trei sute numai în al doilea crematoriu. Aproape toţi erau femei şi copii. Face o pauză şi îi priveşte. Se întreabă dacă într-adevăr se poate explica inexplicabilul. Agită teatral din mâini şi priveşte în sus, dar cerul este înnorat. A trebuit să o ajut să se descalţe pe o fetiţă, pentru că mama ei avea un bebeluş în braţe şi trebuiau să intre dezbrăcaţi în încăpere. Se juca scoţând limba la mine în timp ce îi dădeam jos sandalele, n-avea nici patru ani.

— Şi nu bănuiesc nimic?

— Dumnezeu să mă ierte... Tocmai au sosit dintr-o călătorie de trei zile vârâţi într-un vagon. Sunt ameţiţi, speriaţi. Un ofiţer SS cu un pistol-mitralieră le spune că o să-i dezinfecteze, că îi vor duce la nişte duşuri, iar ei îl cred. Ce altă opţiune mai au? Îi pune să-şi atârne hainele în nişte cuiere şi le spune chiar să fie atenţi la număr pentru a le recupera apoi şi, în felul acesta, îi face să creadă că o să se întoarcă. Îi pune chiar şi să-şi lege încălţămintea la un loc pentru a nu se pierde. În felul acesta este mai uşor să strângă după aceea încălţămintea în mod ordonat şi să o ducă în blocul Canada, unde aleg cele mai bune obiecte pentru a le trimite în Germania. Nemţii profită de orice.

— Şi tu nu poţi să avertizezi lumea? sare Rudi.

Imediat simte cum privirea severă a lui Schmulewski se aţinteşte asupra lui. Rudi nu are acolo niciun drept să-şi spună părerea. Dar italo-grecul îi răspunde cu acel fel al său trist de a vorbi, cerând iertare cu fiecare cuvânt care-i iese din gură.

— Dumnezeu să mă ierte. Nu, nu îi previn. Pentru ce? Ce ar face o mamă cu doi copii? S-ar răzvrăti împotriva gărzilor înarmate? Ar lovi-o în faţa copiilor ei, ar da cu picioarele în ea în noroi. De fapt, fac deja asta. Dacă cineva întreabă ceva, îi rup dinţii dintr-o lovitură cu patul armei, ca să nu mai vorbească, şi nimeni nu mai spune nimic, cu toţii privesc în altă parte. Ofiţerii SS nu permit să le fie tulburată în vreun fel procedura. Odată, o bătrână foarte bine îmbrăcată şi foarte semeaţă a sosit ţinându-şi de mână nepotul care avea vreo şase sau şapte ani. Femeia asta ştia, nu-mi dau seama cum, dar ştia că aveau să-i omoare. S-a trântit la picioarele unui ofiţer SS, a îngenuncheat: l-a implorat să o omoare pe ea, dar să-l lase să trăiască pe nepotul ei. Ştiţi ce a făcut santinela? Şi-a desfăcut şliţul, şi-a scos mădularul şi a început să urineze pe ea ca din senin. Femeia s-a întors la locul ei, umilită. Azi era o femeie foarte elegantă, fără îndoială că făcea parte dintr-o familie înstărită. Îi era foarte jenă să se dezbrace. Eu m-am pus în faţa ei, cu spatele, ca să-i ofer un oarecare paravan. Apoi îi era atât de ruşine să stea dezbrăcată în faţa noastră încât o punea pe fata ei înainte ca să o acopere, dar mi-a mulţumit cu un zâmbet atât de gingaş... Se opreşte o clipă şi ceilalţi îi respectă tăcerea, chiar lasă capetele în jos, ca şi cum n-ar vrea să se uite impudic la mama dezbrăcată care-şi îmbrăţişează fiica. Au intrat cu ceilalţi... Dumnezeu să mă ierte. Îi presează, ştii? Bagă mai mulţi decât încap. Dacă printre ei sunt

oameni sănătoşi, îi lasă ultimii şi apoi îi obligă să intre cu lovituri de baston ca să-i înghesuie şi să-şi facă loc împingându-i pe cei dinăuntru. Apoi se închide camera, care are nişte pere de duş ca să nu le fie teamă şi ca să creadă în continuare că se duc să se spele.

— Şi după aceea? întreabă Schmulewski.

— Deschidem capacul de la depozit şi un ofiţer SS aruncă bidonul cu gaz Zyklon. Apoi trebuie să aşteptăm cincisprezece minute, poate chiar mai puţin... Apoi, liniştea.

— Suferă?

Mai întâi un suspin, apoi o privire spre cer.

— Dumnezeu să mă ierte... nu ştiţi ce-i acolo. Când intri găseşti un munte de cadavre, talmeş-balmeş unele peste altele. Cu siguranţă, mulţi mor prin strivire şi asfixiere. Când ajunge acea otravă la ei, probabil că trupul reacţionează oribil, cu sufocări, convulsii. Cadavrele sunt acoperite de excremente. Au ochii scoşi din orbite, trupul sângerând, de parcă organismul ar fi explodat pe dinăuntru. Şi braţele crispate, ca nişte gheare, încâlcite în corpurile altora într-o atitudine de disperare, gâturile atât de lungite în sus căutând aer încât par să se rupă.

— Care este misiunea ta?

— Eu trebuie să le tund părul, mai ales cel lung sau cozile împletite. Apoi îl adună într-un camion. Cum sarcina mea este mai uşoară, din când în când fac schimb cu alţi colegi pentru a smulge dinţii de aur. Şi pentru a târî cadavrele până la instalaţia de încărcare şi care-i urcă din subsol până în crematoriu. Este oribil să le târăşti. Mai întâi trebuie să le descâlceşti din celelalte trupuri, o încurcătură de braţe, pătate de sânge şi de mizerie. Îi tragi de mână şi este umedă. După puţin timp, ai mâinile atât de vâscoase încât nu mai poţi să apuci nimic. În cele din urmă, ne folosim de bastoanele bătrânilor care au murit şi îi prindem de ceafă, e cea mai bună metodă. Sus sunt arşi.

— Am auzit spunându-se că uneori se foloseşte armament.

— Doar pentru ceea ce se numeşte „camionul mătură”. Este cel din urmă. Îi aduce de pe peron pe aceia care nu mai pot să meargă: invalizi, bolnavi, oameni foarte bătrâni. În faţa crematoriului, basculanta îi descarcă şi îi trânteşte pe oameni pe jos ca şi cum ar fi pietriş. Să-i dezbrăcăm şi să-i băgăm în camera de gazare ar fi prea greu. Ceea ce trebuie să facem este să-i ridicăm unul câte unul de o ureche şi de un braţ, iar un ofiţer SS le trage un glonţ în cap. Şi apoi trebuie să le înclinăm repede capul, în timp ce-i lăsăm să cadă, pentru că sângele ţâşneşte ca o fântână arteziană, iar dacă-l împroaşcă pe ofiţerul SS, acesta se supără şi ne pedepseşte, chiar ne poate trage un glonţ pe loc.

— Despre câte asasinate pe zi ar fi vorba?

— Cine ştie! Există tură de zi şi de noapte, nu se opreşte niciodată. Cel puţin două sute sau trei sute de persoane la fiecare repriză, şi asta doar în crematoriul nostru. Uneori are loc o repriză într-o zi, alteori două. Deseori crematoriile devin

neîncăpătoare pentru a arde trupurile şi ne cer să ducem cadavrele într-un spaţiu luminos din pădure. Le urcăm într-o camionetă şi apoi trebuie să le descărcăm din nou.

— Şi îi îngropaţi?

— Asta ar necesita prea multe unităţi de lucru! Nu vor. Dumnezeu să mă ierte. Sunt stropite cu benzină şi arse. Apoi trebuie să strângem cenuşa cu lopata şi să o aruncăm într-un camion. Cred că o folosesc pe post de îngrăşământ. Oasele şoldurilor sunt prea mari şi nu se carbonizează, trebuie să le fărâmiţăm.

— Doamne Dumnezeule... murmură Rudi.

— În caz că e cineva care nu a aflat, le spune Schmulewski cu o expresie severă, aici suntem la Auschwitz-Birkenau.

În timp ce are loc această reuniune tristă, la două lagăre distanţă Dita ajunge în faţa blocului 22, lângă cel de-al doilea bloc de latrine. Priveşte în toate părţile: nu sunt gărzi şi nici nu se vede vreo persoană suspectă prin împrejurimi. Chiar şi aşa, nu-şi poate îndepărta senzaţia lipicioasă că este supravegheată. Dar intră înăuntru.

În acea dimineaţă, după numărătoare, îi atrăsese atenţia o femeie în vârstă care, sfidând interdicţia, dădea târcoale în apropiere de gardul de sârmă. Doamna Turnovska, pe care o numeşte Radio Birkenau, i-a povestit mamei sale că gărzile îi lasă acelei femei oarecare libertate. Este croitoreasa, pe care toată lumea o cunoaşte ca Dudine, pentru că este originară din acest oraş din sudul Slovaciei. În apropiere de gard găseşte mici fire de sârmă rupte pe care, după ce le ascute cu o piatră, le foloseşte ca ace de cusut rudimentare.

Dita a luat ferma hotărâre de a continua cu rolul ei de bibliotecară, dar trebuie să găsească cel mai prudent mod de a-l îndeplini. După ultima numărătoare şi înainte de dangătul care anunţă stingerea şi care interzice ieşirea din barăci, este momentul tranzacţiilor; la ora aceea Dudine îşi primeşte clientela. Spune că peticelile ei sunt cele mai ieftine din Polonia: pentru a scurta o haină primeşte o jumătate de pâine; pentru a repara cureaua unor pantaloni – două ţigări; pentru a coase o rochie întreagă cu material inclus o raţie întreagă de pâine.

Femeia slovacă stă pe patul ei mizerabil cu un chiştoc lipit de buze, în timp ce măsoară un material cu un metru pe care şi l-a fabricat singură din ochi, pe o fâşie de piele. Când ridică privirea ca să vadă ce-i acoperă lumina, dă peste o tânără slabă, cu părul răvăşit şi privirea hotărâtă.

— Vreau să-mi coaseţi două buzunare pe dinăuntrul bluzonului meu, la nivelul coastelor. Trebuie să fie rezistente.

Femeia ia cu vârful degetelor restul de ţigară şi trage adânc un fum.

— Nişte ascunzători pe sub haine, înţeleg. Şi pentru ce o să foloseşti acele buzunare secrete?

— Eu n-am zis că ar fi secrete...

Dita îi zâmbeşte exagerat, încercând să pară bleagă. Femeia o priveşte arcuind sprâncenele.

— Ascultă, eu nu m-am născut ieri.

Începe să-i pară rău că s-a dus până acolo. Circulă prin lagăr poveşti despre denunţători care-şi vând tovarăşii pentru o strachină de supă sau pentru o jumătate de pachet de ţigări. Şi observă cum fumează croitoreasa, cu un oarecare aer de vampă căzută în ruină.

Contesa Chiştoc, o botează Dita în sinea ei.

Deşi se gândeşte, de asemenea, că, dacă ar obţine privilegii de confidentă, nu ar avea nevoie să-şi petreacă serile cosând la lumina slabă a lămpilor din pavilion. Şi simte pentru ea o oarecare duioşie.

Nu, mai bine contesa Cârpitură.

— Mă rog, da. Este un pic secret. Vreau să ţin la mine nişte amintiri de la răposatele mele bunici.

Dita adoptă din nou o atitudine de fată inocentă.

— Uite, o să-ţi dau un sfat. Şi, în plus, o să ţi-l dau gratis. Dacă nu ştii să minţi ca lumea, e mai bine ca de acum înainte să spui mereu adevărul.

Femeia trage încă un fum atât de adânc încât jarul îi ajunge deja pe vârful degetelor sale îngălbenite. Dita se înroşeşte şi lasă capul în jos. De data asta, bătrâna Dudine este cea care zâmbeşte uşor, ca o bunică în faţa năzdrăvăniei nepoatei sale.

— Uite, fetiţo, mă doare-n cot de ce o să bagi acolo, chiar de-ar fi şi un pistol. Măcar de-ar fi şi l-ai împuşca pe vreunul dintre blestemaţii ăia. Şi zicând asta, scuipă o salivă închisă la culoare. Te întreb doar ca să ştiu dacă ceea ce vrei să ascunzi cântăreşte mult, căci dacă este ceva greu, o să-ţi deformeze toată bluza şi o să se observe foarte tare. În cazul ăsta, ceea ce ar trebui să facem ar fi să punem nişte pense de întărire la nivelul coastelor, ca să reziste.

— Cântăreşte mult. Dar mă tem că nu este un pistol.

— Bine, bine, nu mă interesează. Nu vreau să ştiu mai mult. Dar e de muncă. Ai adus material? Nu, desigur. Bine, mătuşa Dudine are pe aici nişte resturi care să-mi folosească. Cusătura o să te coste o jumătate de pâine şi o bucată de margarină, iar materialul încă un sfert de pâine.

— De acord, îi spune.

Croitoreasa se uită la ea stupefiată, mai mult decât atunci când credea că voia să ascundă un pistol.

— Nu te tocmeşti?

— Păi, nu. Dumneavoastră faceţi o muncă şi meritaţi o răsplată.

Femeia începe să râdă şi să tuşească în acelaşi timp. După aceea, scuipă într-o parte.

— Voi, tinerii! Nu ştiţi nimic despre viaţă. Asta vă învaţă directorul ăla atât de chipeş? Mă rog, nu e rău nici să mai rămână puţină decenţă. Uite ce e, n-o să-ţi

mai cer untul, sunt sătulă de acea grăsime galbenă. Doar o jumătate de pâine, materialul e un fleac, ţi-l fac cadou.

Deja e întuneric când o lasă pe contesa Cârpitură şi se îndreaptă cu pas grăbit spre baraca ei. Nu vrea să aibă parte la acea oră de alte întâlniri neaşteptate. Dar o mână o apucă de braţ şi un ţipăt isteric iese din gâtlejul ei.

— Sunt eu, Margit!

Dita îşi recapătă răsuflarea, care i se tăiase, şi prietena ei o priveşte îngrijorată.

— Ce ţipăt! De ce ai reacţionat aşa? Îmi pari foarte agitată, Dita. Ai păţit ceva?

Margit este singura persoană căreia îi poate povesti.

— E din cauza blestematului de doctor... Nu e în stare nici să-i găsească o poreclă, mintea ei se blochează când se gândeşte la el. M-a ameninţat.

— Despre cine vorbeşti?

— Despre Mengele.

Margit îşi duce mâna la gură într-un gest de spaimă. Ca şi cum l-ar fi numit pe dracul însuşi. De fapt, chiar asta şi făcuse.

— Mi-a zis că nu mă va pierde din ochi. Că dacă mă prinde că fac ceva ce nu trebuie, o să mă despice ca pe o viţică la abator.

— Asta e îngrozitor, Dumnezeule! Trebuie să ai grijă!

— Şi ce vrei să fac?

— Trebuie să fii cu băgare de seamă.

— Deja sunt.

— Ieri povesteau în paturi ceva înfiorător!

— Ce?

— Am auzit-o pe o prietenă de-a mamei mele povestind că Mengele practică un cult al diavolului, că noaptea pătrunde în pădure cu nişte lumânări negre.

— Ce prostie!

— Serios, se spunea acolo. Însăşi *kapo* povestise asta. Spunea că între liderii nazişti chestia asta este bine văzută. Că nu au religie.

— Se spun multe lucruri...

— Păgânii fac chestii de-astea. Îl adoră pe Satana.

— În fine, pe noi ne apără Dumnezeu. Mai mult sau mai puţin.

— Nu vorbi aşa, nu e bine! Fireşte că Dumnezeu ne apără.

— Păi, eu nu mă simt aici prea apărată.

— El ne învaţă că şi noi trebuie să avem grijă de noi înşine.

— Eu fac asta.

— Bărbatul ăla este diavolul. Se spune că despică burta femeilor însărcinate cu un bisturiu şi fără anestezie, şi apoi despică şi feţii. Injectează bacterii de tifos persoanelor sănătoase pentru a observa cum se dezvoltă boala. Pe un grup de călugăriţe poloneze le-a supus unor şedinţe cu raze X până le-a ars. Se spune că obligă perechi de surori gemene să aibă relaţii sexuale cu fraţi gemeni ca să afle

dacă în felul acesta zămislesc tot gemeni. Îţi imaginezi ce scârboşenie? A făcut grefe din piele umană şi pacienţii au murit din cauza cangrenei...

Rămân o clipă tăcute, închipuindu-şi laboratorul cu ororile lui Mengele.

— Trebuie să fii atentă, Dita.

— Ţi-am spus deja că sunt!

— Mai atentă.

— Suntem la Auschwitz. Ce vrei să fac? Să-mi fac o asigurare de viaţă?

— Trebuie să iei mai în serios acea ameninţare a lui Mengele! Trebuie să te rogi, Dita.

— Margit...

— Ce?

— Vorbeşti ca mama.

— Şi ce e rău în asta?

— Nu ştiu.

Amândouă tac până când Dita se hotărăşte să vorbească din nou.

— Mama nu trebuie să afle, Margit. Te rog din suflet. Şi-ar face griji, n-ar dormi şi neliniştea ei ar sfârşi prin a mă chinui pe mine.

— Şi tatăl tău?

— Nu-i este bine, deşi el spune că se simte excelent. Nu vreau să-l îngrijorez.

— N-o să spun nimic.

— Ştiu.

— Dar cred că ar trebui să-i povesteşti mamei tale...

— Margit!

— Bine, bine. E problema ta.

Zâmbeşte. Margit este sora mai mare pe care nu a avut-o niciodată.

Se întoarce în baracă însoţită de foşnetul paşilor ei pe noroiul îngheţat. O însoţeşte şi acea senzaţie ciudată că nişte pupile sunt aţintite asupra spatelui ei, deşi, întorcându-se, singurii ochi pe care îi vede în întuneric sunt flăcările roşiatice ale crematoriilor, care, văzute de la distanţă, au un aer de irealitate sau de vis neliniştitor. Ajunge vie şi nevătămată în baracă şi, după ce-şi sărută mama, se ghemuieşte între picioarele enorme ale veteranei. I se pare că femeia îndepărtează puţin picioarele ca să se poată aranja mai bine, deşi, când îi urează amabil noapte bună, nici măcar nu-i răspunde. Ştie că nu-i va fi uşor să adoarmă, dar închide ochii şi strânge din pleoape cu toată puterea, ca să atragă somnul. Este atât de încăpăţânată, încât în cele din urmă adoarme.

După numărătoare, primul lucru pe care-l face în acea dimineaţă este să ajungă înaintea oricui în camera Blockältesterului. Bate de trei ori rar şi Hirsch ştie că este bibliotecara. Îi deschide uşa şi o închide imediat. Desface repede gaura din podea şi alege cărţile care i-au fost solicitate pentru acea zi, în număr de cel mult

patru. Dacă mai sunt şi alte cereri, trebuie să aştepte până a doua zi, pentru că nu mai încap şi altele în compartimentele secrete ale rochiei Ditei.

Ca să poată vârî cărţile în buzunarele interioare, trebuie să-şi descheie mai mulţi nasturi din partea de sus a rochiei. Fredy se uită la ea şi şovăie o clipă. O fată decentă n-ar trebui să stea singură cu un bărbat în camera lui. Şi cu atât mai puţin să-şi descheie rochia în faţa acestuia. Dacă mama ei ar şti, ar fi o catastrofă. Dar nu e timp de pierdut, e prea riscant, ar putea să vină cineva să-l cheme în orice moment pe şeful blocului. Îşi descheie rochia şi unul din sânii ei mici rămâne la vedere. În acel moment, el bagă de seamă şi îşi întoarce privirea spre uşă. Ea s-a înroşit, dar se simte mândră. Hirsch şi-a dat seama că nu o poate privi ca pe o fetiţă.

Buzunarele din pânză de doc sunt legate între ele, la nivelul burţii, cu un cordon pentru ca nu cumva cărţile să se clatine. Cele patru volume abia dacă se pot ghici sub acea rochie largă pe care Dita nu o umple pe de-a-ntregul. Directorul blocului încuviinţează mulţumit de ideea fetei de a camufla cărţile. În acea dimineaţă nu are decât două solicitări primite cu o zi în urmă: cartea de algebră şi *A Short History of the World*.

Iese din camera Blockältesterului aparent la fel cum a intrat, fără să aibă nimic în mâini, cu micile volume perfect camuflate sub rochie. Nimeni care ar vedea-o intrând şi ieşind n-ar şti ce pune la cale. Profită de momentul de agitaţie în care se rup rândurile şi copiii îşi caută locul în grupurile lor pentru a se duce în capătul barăcii. Se ascunde în spatele unui jgheab din lemn şi îşi scoate de sub rochie cărţile. Ceilalţi o văd venind cu ele în mână, dar nu ştiu exact de unde au apărut. Un truc de magie care îi oferă admiraţia zâmbitoare pe care o au copiii pentru magicieni.

Profesorul Avi Ofir este cel care a solicitat tratatul de matematică pentru elevii săi, care sunt dintre cei mai mari din şcoală. Dita se consideră o fată obişnuită, care trece neobservată, poate chiar prea neluată în seamă: uneori i-ar plăcea să fie mai înaltă şi să aibă forme. De aceea, când a început să-şi îndeplinească rolul de bibliotecară credea că se va duce la un grup, va da cartea profesorului şi nimeni nu-i va da atenţie. Că se va pierde în mulţimea din pavilion ca o umbră. Dar se înşela.

De îndată ce se apropie, un amestec de instinct şi curiozitate îi face chiar şi pe cei mai neastâmpăraţi – cei care se trag de haine sau cei care sunt absorbiţi de o conversaţie despre mărci de maşini să lase dintr-odată ceea ce fac şi să-i privească gestul: întinde mâna şi oferă o carte. Profesorul ia coperta şi o deschide. Să deschizi o carte acolo este un ritual.

Mulţi dintre ei urau cărţile când învăţau la şcoală. Cărţile însemnau studii grele, lecţii lungi de ştiinţe, sesiuni de lectură sub privirea ameninţătoare a profesorului, teme pentru acasă care-i împiedicau să iasă să se joace pe stradă. Dar acolo cartea pare un magnet; nu-şi pot lua ochii de la ea şi mulţi chiar nu-şi

pot reprima impulsul de a se ridica de pe băncile lor şi de a se îndrepta spre Avi Ofir ca să le permită să o atingă. Tulburarea lor creează un mic vacarm şi profesorul le porunceşte energic să se întoarcă la locurile lor.

Ditei îi atrage atenţia Gabriel, un băiat roşcat plin de pistrui şi şmecherie. E imposibil să nu-l vezi pe Gabriel imitând zgomote de animale în timpul orelor, trăgând de părul unei fetiţe sau punând la cale orice altă năzdrăvănie. Dar priveşte absorbit cartea. Toţi privesc la fel.

În primele zile nu înţelegea interesul brusc pentru cărţi chiar şi la cei mai puţin silitori, dar încet-încet şi-a dat seama că ele reprezintă o conexiune cu examenele, studiul şi temele mai puţin plăcute ale şcolarităţii, dar şi un semn al vieţii fără garduri din sârmă şi fără teamă. Chiar şi cei care nu au vrut să deschidă niciodată o carte decât în silă recunosc acum în acel obiect de hârtie un aliat. Dacă naziştii interzic cărţile înseamnă că acestea sunt de partea deţinuţilor.

Să ţină cărţi în mâini îi apropie cu încă un pas de normalitate şi acesta este visul tuturor. Ceea ce-şi doresc cu toţii şi cer în rugăciunile lor, când se roagă cu ochii strâns închişi, nu sunt jucării scumpe, nici lucruri măreţe; ceea ce îl roagă pe Dumnezeu este să se joace de-a v-aţi ascunselea într-o piaţă, să bea apă dintr-o fântână.

Când se pregăteşte să înmâneze cealaltă carte, Dita vede că alţi profesori îi fac semne arătându-i că le-ar plăcea şi lor să dispună de vreunul dintre exemplare. Un profesor din grupul de alături întinde gâtul şi spune că şi el ar fi interesat. Apoi cel de mai încolo zice acelaşi lucru. Întâlnindu-l pe subdirectorul Lichtenstern, ea îi comentează uimirea ei.

— Nu ştiu ce s-a întâmplat. Dintr-odată s-au dezlănţuit cererile de cărţi...

— Şi-au dat seama că serviciul de bibliotecă funcţionează.

Zâmbeşte, puţin stânjenită datorită complimentului şi răspunderii. Acum toţi aşteaptă multe de la ea. Dar este doar o fată de paisprezece ani, în vizorul unui nazist nebun care nu uită niciodată un chip!

Nu contează.

— Uitaţi, domnule Lichtenstern, am o sugestie. V-a povestit domnul Hirsch sistemul de a camufla cărţi sub haine pe care l-am inventat?

— Da, i se pare foarte potrivit.

— Bun, acel sistem înlesneşte lucrurile dacă apare o inspecţie pe nepusă masă. Asta nu e chiar ceva ce se întâmplă des. Ceea ce propun este ca, luând drept model buzunarul meu secret, să puneţi să se mai confecţioneze vreo două pentru alt supraveghetor voluntar. Astfel, am putea să avem cărţile aici pe timpul zilei, la dispoziţia profesorilor. Atunci chiar că ar fi ca o bibliotecă adevărată.

Lichtenstern o priveşte fix.

— Nu ştiu dacă te-am înţeles bine...

— Aş ţine cărţile pe sobă în timpul orelor de dimineaţă şi astfel, de fiecare dată când s-ar schimba orele, profesorii ar putea să vină să le ceară; un profesor ar

putea chiar să solicite mai multe cărţi diferite în aceeaşi dimineaţă, dacă doreşte. Dacă ar avea loc vreo inspecţie, le-am ascunde în compartimentele secrete de sub haine.

— Vrei să ţii cărţile pe sobă? Este o imprudenţă. Nu sunt de acord.

— Şi credeţi că domnul Hirsch va fi?

Formulează întrebarea cu o candoare atât de exagerată încât pe subdirector îl apucă toţi dracii. Oare mucoasa aia vrea să-i submineze autoritatea? Este clar că da, dar preferă să-i explice el asta lui Hirsch, ca nu cumva să se lase convins de acea copilă obraznică.

— O să-i spun directorului, dar uită de subiectul ăsta. Eu îl cunosc pe Hirsch.

În privinţa asta se înşală. Nimeni nu cunoaşte adevărul ascuns al lui Hirsch.

Nimeni nu cunoaşte pe nimeni.

6

Lichtenstern deţine singurul ceas existent în lagăr şi, la sfârşitul dimineţii, bate un gong, fabricat dintr-o strachină metalică deosebit de fină, care vibrează zgomotos pentru a marca terminarea orelor de curs. Este ora supei. Jumătate de litru de apă amară în care uneori pluteşte o bucată de nap sau, în zilele de sărbătoare, un cartof. În ciuda dorinţei arzătoare de a-şi potoli foamea continuă, copiii trebuie să formeze un şir ordonat ca să se îndrepte spre closete şi să se spele în marile adăpătoare metalice cu rol de lavoar.

Dita se îndreaptă spre colţul în care se află profesorul Morgenstern şi ia de la el cartea lui H. G. Wells, cu ajutorul căreia le-a explicat elevilor săi căderea Imperiului Roman. Profesorul are un aer de Moş Crăciun răvăşit, cu părul alb mereu nepieptănat, barba încărunţită crescută şi nişte sprâncene care sunt ca nişte sârme albe. Poartă un sacou vechi, foarte uzat, descusut la umeri şi fără nasturi, dar el merge foarte semeţ îmbrăcat astfel, cu o demnitate ceremonioasă, iar manierele sale sunt de o politeţe vetustă şi puţin cam excesivă, ca de pildă obiceiul de a le spune „domn” şi „doamnă” chiar şi copiilor celor mai mici.

Dita ia cartea cu amândouă mâinile, să nu cumva să-i cadă din mâini acelui bărbat atât de neîndemânatic. De la incidentul acestuia din timpul inspecţiei, care ei i-a prins foarte bine ca să-l evite pe Preot, Dita a simţit pentru el o curiozitate deosebită şi uneori, după-amiaza, se apropie să-l vadă. Profesorul Morgenstern se ridică întotdeauna în grabă de îndată ce o vede venind şi îi face o reverenţă afectată. O amuză că uneori, fără să fie cazul, începe să vorbească hodoronc-tronc despre orice subiect.

— Îţi dai seama de importanţa distanţei dintre sprâncene şi ochi? o întreabă foarte intrigat. Este greu să găsim persoane cu distanţa exactă, nici prea aproape, nici prea departe.

Are un debit verbal mare şi vorbeşte cu entuziasm despre subiectele cele mai absurde, dar poate să rămână şi tăcut, dintr-odată, privind tavanul sau în gol. Dacă cineva încearcă să-l întrerupă, face un gest cu mâna ca acea persoană să aştepte o clipă.

— Aud învârtindu-se rotiţele din creierul meu, afirmă el foarte serios.

Nu participă la discuţiile pe care le au profesorii la sfârşitul zilei. Nici n-ar fi bine primit. Cei mai mulţi cred că nu e zdravăn la cap. În după-amiezile în care elevii lui se joacă în spatele barăcii cu alte grupuri, el stă de obicei singur. Din puţinele foi uzate care se aruncă atunci când pe ele nu mai încape niciun rând, profesorul Morgenstern face păsărele din hârtie.

Când Dita se apropie de el în acea după-amiază, el lasă pe jumătate îndoit un vârf de hârtie şi se ridică în grabă ca să-şi încline capul în faţa ei şi să o privească prin ochelarii săi sparţi.

— Domnişoară bibliotecară... Este o onoare.

Ditei îi vine să râdă de această întâmpinare, care o măguleşte şi o face să se simtă mai mare. Pentru o clipă îşi pune problema dacă nu cumva profesorul îşi râde de ea, dar alungă ideea aceea. Privirea lui este plină de bunătate. Profesorul îi vorbeşte despre clădiri, pentru că „înainte de război fusese arhitect”. Când ea îi spune că încă este arhitect, că după acea paranteză a războiului va ridica în continuare clădiri, el zâmbeşte binevoitor.

— Nu mai am puteri să ridic nimic, nici măcar să mă ridic de pe această bancă atât de joasă.

Înainte să ajungă la Auschwitz, a petrecut mai mulţi ani fără să-şi poată exercita meseria din cauză că era evreu şi îi spune că începe să-l lase memoria.

— Nu-mi mai amintesc formulele pentru calculul greutăţii şi mâna îmi tremură atât de tare încât n-aş fi în stare să trasez nici planul unei piscine.

Şi, spunând asta, zâmbeşte.

Morgenstern îi mărturiseşte că uneori cere să i se aducă o carte, dar după aceea îşi pierde interesul pentru ea vorbind despre alte chestiuni şi nu ajunge nici măcar să o deschidă.

— Şi de ce mi-o cereţi? îi reproşează Dita supărată. Nu vă daţi seama că avem puţine cărţi şi nu pot fi solicitate din capriciu?

— Aveţi dreptate, domnişoară Adlerová, aveţi toată dreptatea din lume. Vă cer scuze. Sunt un bătrân egoist şi un capricios.

Şi apoi tace, iar Dita nu ştie ce să spună. Bărbatul chiar pare mâhnit. După puţin timp, zâmbeşte dintr-odată. Îi povesteşte în şoaptă, ca şi cum ar fi un secret, că a ţine pe genunchii lui o carte în timp ce le vorbeşte copiilor despre istoria Europei sau despre exodul evreilor îl face să se simtă un profesor adevărat.

— În felul acesta, copiii îmi dau mai multă atenţie. Vorbelor unui bătrân ţicnit nu le-ar acorda nicio atenţie, dar dacă sunt cuvintele dintr-o carte... e cu totul

altceva. Cărţile păstrează în paginile lor înţelepciunea celor care le-au scris. Cărţile nu-şi pierd niciodată memoria.

Şi îşi apropie capul de Dita ca să-i mărturisească ceva foarte secret şi misterios. Ea îi vede acea barbă căruntă şi răvăşită şi acei ochi minusculi.

— Domnişoară Adlerová... cărţile ştiu tot.

Îl lasă pe Morgenstern absorbit de origami, încercând să creeze ceva care pare o focă din hârtie. Are impresia că bătrânului profesor i s-au deşurubat piuliţele creierului, dar chiar şi aşa... lucrurile pe care le spune sunt absurde, dar în acelaşi timp au sens. Nu ştie să spună cu adevărat dacă este un nebun sau un înţelept.

Lichtenstern îi face nervos semne ca să se apropie să stea de vorbă cu el. Are pe faţă o plictiseală fără limite. Aceeaşi pe care o are când i se termină ţigările.

— Directorul a zis că i se pare bună propunerea ta.

Subdirectorul o observă ca să-i vadă reacţia victorioasă, dar Dita nu este o fetiţă: ştie să râdă în sinea ei. De fapt, afişează o faţă serioasă şi foarte concentrată, în timp ce Lichtenstern adoptă o mutră acră. Pe dinăuntru, sufletul ei ţopăie de bucurie, sărind nebuneşte ca într-un pat elastic.

— A spus că da şi aşa va fi. El este şeful, dar la cea mai mică înştiinţare de inspecţie trebuie să ascundeţi cărţile în mare grabă. Răspunderea asta îţi revine ţie.

Ea consimte.

— Într-o anumită privinţă n-am căzut la învoială sub nicio formă, afirmă mai însufleţit, de parcă asta i-ar fi reabilitat orgoliul rănit. Hirsch insista să poarte chiar el buzunarele interioare în caz de inspecţie. I-am demonstrat că asta este o prostie. El trebuie să-i primească pe ofiţeri, o să se afle la două palme de ei, nu poate să care bocceaua aia. S-a încăpăţânat foarte tare. Doar ştii, e neamţ. Dar eu sunt ceh. El este încăpăţânat, dar eu sunt rezistent. Şi am ieşit învingător. În fiecare zi, un alt supraveghetor va sta cu tine la bibliotecă.

— Perfect, domnule Lichtenstern! Mâine inaugurăm biblioteca publică!

— Mie toată povestea asta cu cărţile mi se pare o nebunie. Şi oftează în timp ce se îndepărtează. Dar e ceva aici care să nu fie o nebunie?

Iese bucuroasă din baracă, dar şi neliniştită, gândindu-se cum se va organiza pentru ca împrumutul de cărţi să funcţioneze bine. Cufundată în aceste gânduri se întâlneşte cu Margit, care o aşteptase afară. Chiar în faţă, ele îl văd ieşind din pavilionul care uneori are rol de spital pe un bărbat trăgând de un cărucior în care se află un cadavru acoperit cu o pânză. Trecerea cadavrelor este atât de firească încât pare că nimeni nu-şi mai dă seama. Cele două fete se privesc şi nu spun nimic, e mai bine să nu vorbească. De aceea, merg în tăcere până când le iese în cale Rene, o fată roşcată cu care Margit s-a împrietenit într-o zi, stând la coadă la supă. Are hainele murdare de noroi după o zi de muncă în şanţurile de drenare şi cearcănele o fac să pară mai mare.

— Ce ghinion ai avut cu munca asta, Rene!

— Ghinionul mă urmăreşte... Şi o spune într-un fel oarecum enigmatic, aşa încât celelalte două să o asculte cu atenţie.

Le face semne cu mâna şi se adânceşte pe străduţa dintre două barăci. În spatele uneia dintre ele, caută un loc retras, la câţiva metri distanţă de un grup de bărbaţi care, după modul în care şuşotesc şi ridică neîncrezători capelele pentru a le privi, probabil că vorbesc despre politică. Se înghesuie toate trei una într-alta ca să nu le mai fie atât de frig, şi atunci Rene le povesteşte.

— E un gardian care mă priveşte.

Cele două se uită mirate una la alta. Margit nu ştie ce să spună şi Dita face pe şireata.

— Gardienii pentru asta sunt plătiţi, Rene. Ca să-i privească pe prizonieri.

— Se uită la mine într-un mod aparte... foarte fix. Aşteaptă să ies din rând după ce se face apelul şi îmi dau seama că mă urmăreşte cu privirea. Iar la numărătoarea de seară, din nou aceeaşi situaţie.

Dita e cât pe ce să facă o altă glumă pe seama ei şi să-i spună că e foarte vanitoasă... dar o vede atât de îngrijorată, încât se hotărăşte să tacă.

— La început nu i-am dat importanţă, dar azi după-amiază, în timp ce-şi făcea rondul prin lagăr, s-a abătut din drumul său prin centrul *lagerstrasse* şi a venit până la şanţul unde muncim. Eu n-am îndrăznit să mă întorc, dar am observat cum trecea foarte aproape. Apoi s-a îndepărtat.

— Poate că doar inspecta munca din şanţ.

— Dar imediat s-a întors în mijlocul *lagerstrasse*. L-am observat şi nu s-a mai abătut din drum până nu şi-a terminat rondul. Este ca şi cum nu m-ar supraveghea decât pe mine.

— Şi eşti sigură că întotdeauna e acelaşi ofiţer SS?

— Da, e scund, îl recunoşti uşor. Şi, zicând asta, îşi acoperă faţa cu mâinile. Mi-e frică.

Rene se duce să-şi vadă mama, abătută şi îngrijorată.

— Fata asta e prea obsedată, spune Dita pe un ton cam dispreţuitor.

— E speriată. Şi eu sunt. Ţie nu ţi-e frică niciodată, Dita? Tu chiar eşti supravegheată. Tocmai tu ar trebui să fii cea mai speriată şi, cu toate astea, eşti cea care se teme cel mai puţin. Eşti foarte curajoasă.

— Ce prostie! Sigur că mi-e frică! Dar nu o spun în gura mare.

— Uneori, simţi nevoia să spui ce ai pe suflet.

Rămân o vreme în tăcere şi apoi îşi iau rămas-bun. Dita se întoarce pe *lagerstrasse* şi o porneşte spre baraca ei. A început să ningă şi oamenii se strâng în adăposturile lor. Sunt nişte grajduri infecte, dar măcar e mai puţin frig. De departe, vede că la uşa blocului 16, care este cel în care stă ea, nu există oameni îngrămădiţi, ca de obicei, mai ales din cei căsătoriţi, care se grăbesc înainte de a se da stingerea, ca să se iubească. Descoperă imediat motivul pentru care nu este nimeni. Muzica operei *Tosca* de Puccini pluteşte în aer. Dita o cunoaşte bine,

este una dintre preferatele tatălui ei. Cineva fluieră acordurile cu precizie şi, încordându-şi vederea, descoperă o siluetă sprijinită de balamaua uşii, purtând chipiul ofiţerilor SS.

— Dumnezeule...

Pare că aşteaptă pe cineva. Dar nimeni nu vrea să fie aşteptat de el. Dita se opreşte în mijlocului acelei *lagerstrasse;* nu ştie dacă a văzut-o. În acel moment o depăşeşte un grup de patru femei care merg în pas alergător ca să ajungă înainte de a se da stingerea, pălăvrăgind agitate despre soţii lor. Dita face doi paşi mari, lasă capul în jos şi se pune chiar în spatele lor ca să se ascundă. În momentul sosirii la uşa pavilionului, fără să ridice faţa din pământ, le depăşeşte repede şi intră aproape în fugă.

Odată, a citit într-o carte despre fauna africană că, dacă cineva se află în faţa unui leu, nu trebuie niciodată să alerge, ci să se mişte foarte încet. Poate că a comis o greşeală fatală intrând în fugă, dar este de părere că acea carte, deşi ştia multe despre lei, nu spunea cum să te comporţi cu psihopaţii din gărzile SS. A intrat ţinând capul în jos ca să treacă neobservată, dar nu a putut evita să nu se uite o clipă cu coada ochiului la căpitanul medic. Odată, a venit să-l viziteze pe tatăl ei un veteran al Primului Război Mondial; îşi pierduse un ochi din cauza schijei unei bombe şi avea un ochi de sticlă. N-a uitat niciodată privirea neutră a acelui ochi care, într-adevăr, nu vedea nimic, pentru că nu era altceva decât materie neînsufleţită. Exact aşa este şi privirea lui Mengele, a unor ochi de sticlă îngheţaţi, în care nu există viaţă, nici vreun fel de emoţie.

Crede că leul înfometat va porni pe urmele ei. Ajunge aproape alergând până la patul ei şi se urcă în el dintr-un salt. Pentru prima dată se bucură să o vadă acolo pe veterana cu cicatricea şi se piteşte între picioarele ei murdare, de parcă ar crede că ghemuită acolo s-ar putea ascunde de acel căpitan medic care vede totul. Nu aude paşi grăbiţi, nici ordine date în germană. Mengele nu aleargă după ea şi asta o linişteşte deocamdată.

Ea nu ştie că nimeni nu l-a văzut alergând vreodată. Nu i se pare elegant. De ce să alerge? Un deţinut nu se poate ascunde nicăieri. E ca şi cum ai pescui un peşte dintr-un acvariu.

Mama ei, văzând-o sosind atât de agitată, îi spune să nu-şi facă griji, că încă mai e puţin până la anunţarea stingerii. Ea încuviinţează, reuşeşte chiar să se prefacă şi să zâmbească, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

Dita îi urează noapte bună mamei sale şi apoi le urează acelaşi lucru şi şosetelor murdare ale veteranei, care emană un miros urât de brânză veche. Nu primeşte răspuns. Nici măcar nu-l mai aşteaptă. Se întreabă ce făcea Mengele acolo, la intrarea în baraca ei. Dacă o aştepta, dacă cineva atât de puternic ca el crede că Dita îi poate ascunde ceva comandamentului lagărului... de ce nu o arestează? Habar n-are. Mengele despică maţele a mii de persoane şi se uită în interiorul lor cu ochi lacomi, dar nimeni nu a putut să vadă ce e în capul lui. Se

sting luminile şi, în sfârşit, se simte în siguranţă. Dar începe să se gândească şi îşi dă seama că s-a înşelat.

Când Mengele a ameninţat-o, ea a şovăit dacă să-i mărturisească asta directorului blocului 31. Dacă o făcea, avea să fie scutită de acea răspundere, ca să nu se expună primejdiei. Dacă s-ar întâmpla asta, toţi ar crede că ea solicitase să-şi părăsească postul pentru că îi era frică. De aceea a făcut exact contrariul: accesul mai uşor şi mai vizibil la bibliotecă. A riscat mai mult, pentru ca nimeni să nu aibă nici cea mai mică îndoială că Dita Adlerová nu se sperie în faţa niciunui nazist.

Şi cu ce drept? se întreabă.

Dacă ea se expune riscului, îi expune şi pe toţi ceilalţi. Dacă pe ea o descoperă cu acele cărţi, vor închide definitiv blocul 31. Pentru cinci sute de copii s-ar sfârşi visul de a duce o viaţă asemănătoare celei normale. Dorinţa de a se simţi curajoasă a făcut-o să renunţe la prudenţă. De fapt, doar a schimbat o teamă cu alta: teama pentru integritatea sa fizică cu teama referitoare la ceea ce vor crede ceilalţi despre ea. Se crede foarte curajoasă cu biblioteca şi cărţile ei, dar de ce fel de curaj dă dovadă? Este dispusă să pună în pericol întregul bloc doar de teama discreditării. Hirsch a vorbit despre cei care ignoră pericolul şi îi compromit pe ceilalţi. Temerarii, a spus. Pe aceia nu-i voia alături de el. Nu sunt de folos. Se spală cu benzină în timp ce fumează. Când le iese bine îndrăzneala, li se dă o medalie şi se umflă în pene. Când le iese prost, târăsc în căderea lor pe toată lumea.

Deschide ochii şi şosetele înnegrite o privesc în întuneric. Nu poate ascunde adevărul în compartimentele din pânză de doc ale rochiei sale. Adevărul este prea greu, sfârşeşte prin a descoase orice căptuşeală, căzând zgomotos, distrugând totul. Se gândeşte la Hirsch. El este un bărbat transparent şi ea nu are dreptul să-i ascundă faptele doar din vanitatea de a se simţi curajoasă.

Asta ar însemna să joace murdar. Fredy nu merită aşa ceva.

Se hotărăşte ca a doua zi să discute cu el. Îi va explica faptul că doctorul Mengele o supraveghează îndeaproape şi că, mergând pe urmele ei, poate să ajungă până la bibliotecă şi să descopere adevăratul rol al blocului 31. Hirsch o va elibera din funcţie, fireşte. Nimeni nu o va mai privi cu admiraţie. Asta o întristează puţin. Nimeni nu-i laudă pe cei care dau înapoi. Îşi dă seama că este uşor să apreciezi dimensiunea eroismului, să-l cuantifici în onoruri şi medalii. Dar cum se cântăreşte curajul celor care renunţă?

7

Rudi Rosenberg se apropie până la gardul care desparte lagărul de carantină, unde-şi are biroul, de vânzoleala din lagărul familial. Registratorul i-a trimis un

mesaj lui Hirsch ca să stabilească o întâlnire şi să stea de vorbă, chiar dacă o vor face cu gardul de sârmă între ei. Rosenberg respectă foarte mult munca pe care o depune instructorul tinerilor în blocul 31. Mai există şi câte un răuvoitor care crede că Hirsch colaborează cu prea mult entuziasm cu autoritatea supremă a lagărului, dar în general stârneşte simpatie şi pare de încredere. Schmulewski, cu acea voce a sa atât de groasă, a spus că este „cât se poate de cinstit pentru o persoană care se află la Auschwitz”. Rosenberg s-a tot apropiat de Hirsch prin conversaţii fugitive şi i-a făcut mici favoruri în ceea ce priveşte listele. Nu numai pentru că-i este simpatic: Schmulewski l-a rugat să cerceteze discret tot ce îi este cu putinţă despre el. Informaţia este mult mai valoroasă decât aurul.

Dar nu se aştepta ca în acea dimineaţă responsabilul blocului 31 să vină să stea de vorbă cu el însoţit de o fată care, chiar şi îmbrăcată cu o fustă lungă plină de pete de grăsime şi o haină scurtă de lână care-i vine prea largă, are eleganţa unei gazele.

Fredy îi vorbeşte despre problemele de aprovizionare pe care le are în blocul său, despre încercarea lui de a i se aproba o nouă îmbunătăţire a hranei pentru copii.

— Am auzit spunându-se, afirmă Rosenberg pe un ton neutru, ca şi cum ar fi un comentariu lipsit de importanţă, că piesa de teatru prin care aţi sărbătorit Hannukkah în blocul 31 a fost un succes. Se pare că ofiţerii SS au aplaudat mult. După cum se vede, comandantul Schwarzhuber s-a simţit foarte bine.

Hirsch ştie că Rezistenţa nu are deplină încredere în el. Nici el nu are încredere în Rezistenţă.

— S-au simţit bine, e-adevărat. Am profitat că doctorul Mengele era binedispus ca să mă apropii de el şi să-l rog să ne cedeze magazia anexă a barăcii, în care se ţine garderoba, pentru că vrem să facem o creşă pentru cei mai mici.

— Doctorul Mengele binedispus? Rosenberg deschide larg ochii, ca şi cum i s-ar părea imposibil ca o fiinţă care în fiecare săptămână trimite la moarte sute de persoane fără să se tulbure ar putea să aibă un sentiment atât de uman ca acela.

— Azi a sosit ordinul cu autorizaţia sa. Astfel, cei mici vor putea să aibă propriul spaţiu şi nu le vor distrage atenţia celor mari.

Rosenberg consimte şi zâmbeşte. Fără să-şi dea seama, registratorul a rămas cu privirea ţintă în ochii fetei, care încuviinţează în tăcere, la o distanţă prudentă de vreo doi paşi. Hirsch, care bagă de seamă, i-o prezintă ca fiind Alice Munk, una dintre tinerele supraveghetoare care ajută în blocul 31.

Rudi încearcă să întoarcă faţa spre ce îi povesteşte Hirsch, dar ochii i se rotesc ca nişte bile spre tânăra supraveghetoare, ale cărei buze de adolescentă îi zâmbesc gingaş. Hirsch este în stare să nu mişte un muşchi şi să se menţină impasibil în faţa unui batalion de ofiţeri SS, dar se simte stânjenit când îşi dă seama de flirtul dintre cei doi tineri. Pentru el, dragostea a fost din adolescenţă o sursă de probleme. În aceşti ani a încercat să fie mereu ocupat cu turneele sale şi

cu antrenamentele şi a organizat în acelaşi timp o mulţime de evenimente pentru a-şi menţine mintea ocupată. De asemenea, faptul că avea mereu ceva de făcut îi permitea să ascundă şi că, deşi era o persoană atât de populară şi de solicitată de toată lumea, în cele din urmă rămânea întotdeauna singur.

În final, hotărăşte să le spună acelor doi tineri cărora le strălucesc ochii că are ceva urgent de făcut. Se retrage discret pentru ca firele de păianjen ale dragostei să se poată ţese în continuare, atât de transparente şi în acelaşi timp atât de puternice, şi atât de lipicioase uneori, încât rămâi prins chiar dacă nu vrei.

— Mă numesc Rudi.

— Ştiu. Pe mine mă cheamă Alice.

Rămânând singuri, Rosenberg încearcă să-şi etaleze cel mai bun repertoriu de seducţie, care, la drept vorbind, e mai degrabă sărac; niciodată nu a avut o iubită. Nu a avut niciodată nici relaţii cu o femeie. La Birkenau, totul se poate cumpăra şi vinde, mai puţin libertatea; chiar şi sexul se cumpără şi se vinde. Dar el nu a vrut sau nu a îndrăznit niciodată să se apropie de această afacere carnală, care se desfăşoară în mod clandestin. Urmează un moment de tăcere pe care şi el se grăbeşte să-l umple, pentru că-şi dă seama brusc că tot ce-şi doreşte mai mult pe lume este ca acea fată zveltă ca o tânără căprioară să nu plece, tot ce-şi doreşte este ca ea să rămână pentru totdeauna acolo, de cealaltă parte a gardului şi să-i zâmbească cu acele buze trandafirii crăpate de frig, pe care i-ar plăcea să le vindece cu un sărut.

— Cum e munca în blocul 31?

— Destul de plăcută. Noi, supraveghetorii, ne ocupăm să fie totul la locul lui. Unii se ocupă cu aprinderea sobei când există cărbune sau lemne, ceea ce se întâmplă doar din când în când. Alţii ajută dându-le să mănânce copiilor celor mici. Mai şi măturăm. Eu fac parte acum din grupul creioanelor.

— Creioane?

— Sunt foarte puţine creioane adevărate şi sunt păstrate pentru ocazii speciale. Noi fabricăm unele cam brute, dar sunt de folos.

— Şi cum faceţi asta?

— Mai întâi ascuţim nişte linguriţe cu două pietre până încep să taie. Apoi, cu acel cuţit pe care l-am fabricat ascuţim aşchiile pe care le obţinem din lemnele nefolositoare. De obicei, eu mă ocup de partea finală: să pârlesc vârful la foc până când devine negru ca un cărbune. Cu asta copiii pot să scrie câteva cuvinte. De aceea, în fiecare zi trebuie să ascuţim şi să pârlim noi bucăţi de lemn.

— La cât de mulţi copii sunt! S-ar putea să vă pot procura şi eu nişte creioane...

— Serios? Lui Alice îi strălucesc ochii şi asta îi place lui Rudi. Dar ar fi foarte greu să le trecem gardul în lagăr.

Asta îi place şi mai mult. Îi dă ocazia să iasă puţin în evidenţă.

— Aş avea nevoie doar de cineva de încredere de cealaltă parte a gardului... ai putea fi tu.

Ea consimte foarte vehement, fericită să-i poată fi de mai mare ajutor lui Hirsch, pentru care simte, la fel ca toţi tinerii supraveghetori, o profundă admiraţie.

După ce-i spune asta, pe registrator îl apucă îndoiala. Până atunci, lucrurile i-au mers bine la Auschwitz şi a obţinut un post privilegiat, pentru că şi-a jucat bine cărţile. A ştiut să şi-i câştige de partea sa pe cei mai influenţi deţinuţi, care deţineau funcţii de încredere, şi a avut abilitatea de a risca doar strictul necesar şi de a vinde cu amănuntul produse şi servicii puţin primejdioase şi foarte rentabile pentru statutul său. Să facă rost de creioane, pentru care va trebui să ofere ceva în schimb, ca să le distribuie unui pavilion infantil total neproductiv nu este nici avantajos, nici prudent. Dar priveşte zâmbetul şi strălucirea neagră din ochii acelei fete şi uită de toate celelalte lucruri.

— Peste trei zile. Exact în locul ăsta al împrejmuirii. La aceeaşi oră.

Alice acceptă şi se îndepărtează alergând foarte agitată, de parcă ar fi apucat-o graba din senin. O priveşte îndepărtându-se, cu părul răvăşit de vântul rece al după-amiezii. Va trebui să încalce regula de supravieţuire care până acum i-a funcţionat foarte bine: să nu ceară favoruri pentru care să nu primească nimic în schimb. Când câştigul e neînsemnat, pierderea este aproape. Iar la Auschwitz nu-ţi poţi permite luxul de a pierde ceva. Cu fata aia a făcut o afacere proastă şi totuşi, nu înţelege de ce, este bucuros. În timp ce se întoarce spre baraca sa din lagărul BIIa, se simte slab, ca şi cum i s-ar fi muiat picioarele. N-a crezut niciodată că faptul de a te îndrăgosti seamănă atât de mult cu o gripă.

Şi Ditei Adlerová îi tremură picioarele. Scobiturile genunchilor se lovesc între ele ca o pereche de nuci seci. Copiii şi profesorii încep să intre şi îşi dau seama că bibliotecara se află în spatele sobei şi că în faţa ei sunt vreo zece volume. Arată ca şi cum ar părea dispusă să-şi servească clienţii din spatele unei tejghele. De multe luni, cel puţin de pe vremea când locuiau la Terezín, nu mai văzuseră atâtea cărţi laolaltă. Profesorii se apropie şi citesc cotoarele care sunt lizibile, întreabă din priviri dacă le pot lua ca să le răsfoiască, iar Dita încuviinţează. Dar nu-i slăbeşte din ochi. Când o femeie deschide cu prea mult elan cartea de psihanaliză, Dita o roagă să procedeze cu mai multă delicateţe. De fapt, mai bine zis, îi cere acest lucru, dar mascând totul cu un surâs, iar profesoara rămâne uitându-se la ea, puţin cam stânjenită că o ceartă o supraveghetoare de paisprezece ani.

— Sunt foarte fragile, îi spune Dita cu un zâmbet forţat.

Cărţile trebuie să fie înapoiate după o oră, ca să circule şi ea să le ţină sub control. În timpul dimineţii le vede împrăştiate prin toată baraca. Le recunoaşte chiar dacă ar fi fost luate de vreunul dintre grupurile din cel mai îndepărtat colţ. O vede în capăt de tot pe o profesoară care gesticulează mult ţinând în mână cartea de geometrie. În apropiere, vede aşezat pe o bancă atlasul, cartea cea mai voluminoasă dintre toate, chiar dacă încape bine în buzunarul ei interior.

Distinge foarte uşor culoarea verde a gramaticii limbii ruse, pe care o folosesc uneori profesorii pentru ca elevii să se mire de acele litere chirilice, care par atât de misterioase. Romanele au mai puţină căutare. Unii profesori au cerut permisiunea de a le citi, dar trebuie să o facă fără a părăsi blocul 31.

Trebuie să discute cu Lichtenstern să vadă dacă îi dă voie să le împrumute în cursul după-amiezii profesorilor care rămân liberi când se organizează jocuri sau când se întruneşte corul lui Avi Ofir, care îi entuziasmează atât de mult pe copii şi care inundă baraca de voci vesele cântând *Alouette*.

La sfârşitul dimineţii toată lumea înapoiază cărţile, iar Dita le primeşte cu uşurarea unui copil care se iveşte la fereastră şi-şi vede părinţii bătrâni întorcându-se acasă, după ce au ieşit sprijinindu-se în baston să facă o plimbare. Se strâmbă puţin şi îl priveşte încruntată pe profesorul care-i înapoiază vreo carte mai ruptă decât era când o luase. Odată cu trecerea zilelor, a ajuns să cunoască fiecare cută a fiecărei cărţi, fiecare ruptură, fiecare pată. Când îi sunt înapoiate le verifică la fel cum o mamă severă cercetează zgârieturile de pe genunchi ale unui copil care se întoarce acasă după ce s-a jucat pe stradă.

Fredy Hirsch, care ţine în mână nişte hârtii şi pare ocupat, trece prin faţa fetei de la sobă. Chiar şi aşa, se opreşte un moment şi observă mica bibliotecă. Fredy face parte dintre acele persoane care mereu se grăbesc, dar întotdeauna au timp.

— Ia te uită, fată dragă! Asta e deja o bibliotecă.

— Mă bucur că vă place.

— Asta e bine. Noi, evreii, am fost întotdeauna poporul cel mai cult. Şi, spunând asta, zâmbeşte. Dacă pot să fac ceva pentru tine, zi-mi.

Hirsch fac stânga-mprejur şi începe să meargă cu paşi mari, energici.

— Fredy! Ditei încă îi vine greu să-i spună pe nume cu atâta familiaritate, dar el îi poruncise să o facă. Da, puteţi să faceţi ceva pentru mine.

O interoghează cu privirea.

— Faceţi-mi rost de plasture, lipici şi foarfecă. Aceste sărmane cărţi au nevoie de câteva îngrijiri.

Hirsch încuviinţează. În timp ce se îndreaptă spre ieşire, zâmbeşte. Repetă neostenit tuturor celor care vor să-l asculte: „Copiii sunt tot ce avem mai bun pe lume”.

După-amiaza, în ciuda frigului, micuţii profită că a încetat ploaia ca să se joace afară de-a prinselea sau de-a căutarea unor comori invizibile în noroiul umed. Cei mari şi-au aşezat băncile într-un semicerc larg. Dita a strâns deja cărţile şi se apropie ca să asculte. În centru se află Hirsch şi le vorbeşte despre unul dintre subiectele sale preferate: *aliyá,* deplasarea spre tărâmurile din Palestina. Îl ascultă cu interes, absorbiţi. Atât de vulnerabili, cu stomacul mereu gol şi ameninţarea morţii amintită permanent de acel miros de piele arsă pe care îl aduce vântul, directorul blocului îi face să se simtă invincibili.

— *Aliyá* este mai mult decât o emigrare. Nu, nu e vorba despre asta. Nu e vorba despre a merge în Palestina ca în orice alt loc pentru a-ţi câştiga traiul şi atâta tot. Nu, nu, nu. Nu e vorba despre asta. Şi face o pauză lungă, în care domneşte o tăcere plină de nerăbdare. Este o călătorie care reface legătura cu puterea strămoşilor voştri. Înseamnă reluarea unui fir care s-a rupt. Înseamnă a lua în stăpânire pământul şi a vi-l însuşi. Este *hagshama atzmit*[2]. Ceva mult mai profund. Poate că nu vă daţi seama, dar înăuntrul vostru aveţi un beculeţ. Da, da, nu vă uitaţi la mine cu feţe uimite, îl aveţi chiar acolo, în voi... Şi tu, Marketa! Dar îl aveţi stins. Cineva o să spună: „Şi ce contează? Eu până acum am trăit aşa şi mi-a mers bine”. Sigur că puteţi trăi ca până acum, dar va fi o viaţă mediocră. Diferenţa între a trăi cu acel beculeţ stins sau aprins este aceeaşi cu a ilumina o peşteră întunecată cu o lumânare sau cu o lampă puternică. Dacă realizaţi acest *aliyá* şi porniţi la drum spre tărâmul strămoşilor noştri, când veţi pune piciorul pe pământul Israelului acel beculeţ se va aprinde cu o putere incredibilă şi vă va ilumina pe dinăuntru. Este un lucru care nu poate fi povestit, un lucru pe care trebuie să-l trăiţi voi înşivă. Atunci o să înţelegeţi totul. Şi atunci veţi şti cine sunteţi.

Copiii îl privesc foarte concentraţi. Au ochii foarte larg deschişi, unii se ating inconştient pe piept, ca şi cum ar căuta vreun întrerupător care ar putea să aprindă acele lumini stinse despre care Hirsch spune că le au înăuntrul lor.

Îi privim pe nazişti cu armamentul lor modern şi uniformele lor strălucitoare. Şi credem că sunt puternici, chiar invincibili. Nu, nu, nu. Nu vă lăsaţi păcăliţi: sub acele uniforme care strălucesc atât de mult nu e nimic. Sunt o carcasă. Nu reprezintă nimic. Noi nu suntem interesaţi să strălucim pe dinafară, noi vrem să strălucim pe dinăuntru. Asta, în cele din urmă, ne va face să câştigăm. Puterea noastră nu constă în uniforme, ci în credinţă, în orgoliul şi în hotărârea noastră.

Fredy face o pauză şi-şi observă auditoriul, care-l priveşte cu ochii foarte larg deschişi.

Suntem mai puternici decât ei pentru că inimile noastre sunt mai puternice. Suntem mai buni decât ei pentru că inimile noastre sunt mai oţelite. De aceea nu ne vor putea face faţă. De aceea ne vom întoarce pe tărâmul Palestinei şi ne vom răscula. Şi nimeni nu ne va mai umili niciodată. Pentru că ne vom înarma, cu orgoliu şi cu săbii... foarte ascuţite. Cei care spun că suntem un popor de contabili mint: suntem un popor de războinici şi vom înapoia însutit toate loviturile şi toate atacurile.

Dita asistă o vreme în tăcere şi se îndepărtează discret. Cuvintele lui Hirsch nu lasă pe nimeni indiferent. Nici pe ea.

O să stea de vorbă cu el de îndată ce toţi vor pleca. Nu vrea ca în jurul lor să roiască oameni impertinenţi când îi va expune incidentul cu Mengele. Încă mai

---

[2] Împlinirea personală (n.tr.)

sunt destui profesori şi supraveghetori care au făcut bisericuţe şi pălăvrăgesc. Le distinge pe unele dintre fetele mai mari, care râd. Şi pe câţiva băieţi care i se par nişte curcani plini de negi, ca acel Milan, care se crede foarte chipeş. Mă rog, bineînţeles că e chipeş, dar dacă aşa un prostănac ar încerca să cocheteze cu ea, l-ar da dracului. Deşi ştie deja că Milan nu s-ar uita niciodată la o fată atât de slăbănoagă. Chiar şi cu porţiile mici din lagăr, unele au nişte şolduri proeminente şi nişte sâni mari.

Decide să aştepte să plece toată lumea pentru a se duce să discute cu Hirsch. Alege să se ascundă în cotlonul din spatele unor lemne stivuite, unde uneori se furişează bătrânul profesor Morgenstern şi se aşază acolo pe o bancă. O hârtie îi atinge mâna: este o mică pasăre cu ciocul mare şi puţin mototolită. I-ar plăcea să-şi deschidă albumul de fotografii din capul ei şi să se întoarcă la Praga, poate pentru că atunci când nu poţi să visezi la viitor, o poţi face la trecut.

Dă peste o fotografie foarte clară: mama ei cosând o stea galbenă oribilă pe minunata bluză albastră a fiicei ei. Ceea ce o nedumereşte cel mai mult din această imagine este chipul mamei sale: concentrat asupra acului, impasibil, atât de neutru de parcă ar fi cusut tivul unei fuste. Îşi aminteşte că atunci când a întrebat-o, furioasă, ce îi tot făcea bluzei sale preferate, s-a limitat să-i răspundă că prea puţin mai conta să poarte o stea din material pe ea. Nici măcar nu şi-a ridicat privirea de la treaba ei. Dita îşi aminteşte că a strâns din pumni, înroşindu-se de indignare, pentru că acele stele galbene din material gros nu se asortau deloc cu satinul bluzei sale albastre şi-şi imagina că vor arăta şi mai rău pe cămaşa verde. Nu înţelegea cum de mama ei, care era atât de elegantă, care ştia să vorbească franceza şi să citească acele reviste europene de modă atât de frumoase pe care le păstra pe măsuţa joasă din salon, putea să coasă acele petice de pânză pe haine. Este război, Edita... este război, i-a şoptit fără să ridice privirea din cusut. Şi ea a tăcut şi a acceptat acel lucru ca pe ceva inevitabil, la fel cum mama ei şi adulţii o făcuseră deja. Era război, nu se putea face nimic.

Se ghemuieşte în ascunzătoarea ei şi caută o altă imagine, cea din ziua în care a împlinit doisprezece ani. Poate să vadă apartamentul, pe părinţii, bunicii, unchii ei şi pe nişte veri. Ea se află în mijloc aşteptând ceva şi întreaga familie formează un cerc în jurul ei. Schiţează unul dintre zâmbetele sale melancolice, dintre cele care apar când îşi dă jos masca de fetiţă îndrăzneaţă şi se iveşte Dita cea timidă, care se ascunde sub aparenta ei dezinvoltură. Ciudat este că în acea imagine nimeni din familia ei nu mai zâmbeşte.

Îşi aminteşte bine acea petrecere, ultima, cu o prăjitură delicioasă pe care i-a pregătit-o mama ei. De atunci, nu a mai avut parte de altele, acum festinul este dacă găseşti o bucată de cartof plutind în acel lichid sărat pe care-l numesc supă. E adevărat că acel *strudel*, deşi acum îi lăsa gura apă amintindu-şi-l, era mult mai mic decât cele pe care obişnuia să le facă mama ei, dar nu s-a plâns, pentru că o văzuse toată săptămâna învârtindu-se prin zeci de magazine, încercând să facă

rost de mai multe stafide şi de mai multe mere. A fost imposibil. Ajungea în fiecare zi la poarta şcolii cu sacoşa de cumpărături goală şi fără să se arate câtuşi de puţin contrariată.

Aşa era mama ei, nu prea explica lucrurile, de parcă a povesti ce te nelinişteşte ar fi o comportare nepotrivită. Se gândeşte că i-ar fi plăcut să-i spună: mamă, descarcă-ţi sufletul, spune-mi tot... dar era o femeie din alte timpuri, făcută din alt aluat, ca acele caserole din lut ars care nu dau voie căldurii să iasă şi ţin totul în ele. În schimb, Ditei, la cei doisprezece ani ai săi, îi plăcea să povestească totul la toată lumea, îi plăcea să vorbească şi să i se vorbească, să se lipească de zidurile mici ale faţadelor şi să soarbă supa cu mult zgomot. Era o fetiţă fericită şi, dacă stă bine să se gândească, crede că nici chiar acum, în acel lagăr oribil, nu a încetat să fie.

Mama ei apăru în salon, zâmbind cu nervozitate şi ţinând în mână un cadou. Ditei i s-au luminat ochii, pentru că era o cutie de pantofi şi de luni de zile visa să aibă o pereche nouă de pantofi. Îi plăceau cei deschişi la culoare, cu o cataramă fină şi, pe cât posibil, cu puţin toc.

A desfăcut în grabă cutia de carton şi înăuntru a dat peste nişte pantofi de toate zilele, negri, închişi şi urâţi. Privindu-i cu mai mare atenţie, şi-a dat seama că nici măcar nu erau noi; aveau o zgârietură în vârf, acoperită cu cremă de ghete. Dintr-odată, se lăsase o tăcere deplină: bunicii, părinţii şi unchii ei o priveau cu interes, aşteptându-i reacţia. A schiţat un zâmbet larg şi le-a spus că-i plăcea foarte mult cadoul lor. S-a dus să-şi sărute mama, care a îmbrăţişat-o foarte strâns, şi apoi pe tatăl ei care, cu un umor elegant, i-a spus că era o fată norocoasă pentru că în acea toamnă la Paris aveau să se poarte mult pantofii negri închişi.

Surâde aducându-şi aminte. Dar ea avea propriul plan pentru cea de-a douăsprezecea aniversare a sa. Seara, când mama ei s-a dus la ea în cameră să-i ureze noapte bună, i-a mai cerut un cadou. Înainte ca aceasta să protesteze, i-a spus că nu costa bani: împlinise deja doisprezece ani şi voia să o lase să citească una dintre cărţile lor de oameni mari. Mama ei a tăcut un moment, a învelit-o şi a plecat fără să spună nimic.

După o vreme, când deja începea să o ia somnul, a auzit deschizându-se uşor uşa şi a văzut că o mână lăsa pe noptieră exemplarul din *Citadela* de A. J. Cronin. De îndată ce mama ei a ieşit din cameră, Dita s-a grăbit să pună halatul pe jos, pe la crăpătura uşii, ca părinţii ei să nu-şi dea seama că avea lumina aprinsă. Şi în acea noapte nu a dormit.

Spre sfârşitul unei după-amiezi de octombrie a anului 1924, un tânăr îmbrăcat în haine cam ponosite căta, cu o privire fixă, prin fereastra unui compartiment de clasa a treia al trenului aproape gol care, pornit din Swansoa, urca opintindu-se din greu panta văii Penowoll. Manson călătorise toată ziua, venind dinspre nord, schimbase trenul la Carlisle şi Shrewsbury, totuşi era foarte agitat în această

ultimă parte a plictisitorului drum care ducea către sudul Ţării Galilor. Căci la capătul drumului, în acest ţinut straniu şi mutilat, îl aştepta postul lui primul din cariera sa medicală.[3]

S-a ghemuit în compartiment lângă tânărul doctor Manson şi a călătorit cu el până la Drinefly, o modestă localitate minieră în munţii din Ţara Galilor. Urcase în trenul lecturii. Dita a simţit în acea noapte emoţia unei descoperiri, a aflat că nu contează câte bariere ar pune toţi naziştii de pe planetă, căci, dacă deschidea o carte, putea să le sară pe toate.

Gândindu-se acum la *Citadela* zâmbeşte afectuos, chiar cu recunoştinţă. Ascundea cartea în ghiozdanul de şcoală fără ca mama ei să-şi dea seama, pentru a putea citi în continuare în recreaţie. A fost prima carte care a făcut-o să simtă indignare.

Doctorul acela tânăr, idealist şi cu talent, care credea cu tărie în importanţa pe care o avea combaterea bolii cu ajutorul rigorii ştiinţifice, s-a mutat într-un oraş mai mare după ce s-a căsătorit cu Christine, adorabila învăţătoare de la Drinefly. Şi când a început să fie admis de clasa socială bogată, a început să fie obsedat în mod absurd de onorarii şi să devină un medic de doamne înstărite, a căror singură boală adevărată era plictiseala.

Dita dă din cap. Ce prost a fost doctorul Manson devenind un pedant şi uitând să se mai îngrijească de Christine!

A fost şi prima carte care a făcut-o să plângă.

Doctorul Manson a reacţionat în sfârşit când, după moartea unui pacient umil din cauza neglijenţei unuia dintre noii săi colegi din aristocraţia medicală, a îngenuncheat şi i-a certul iertare lui Christine. Manson a decis să rupă legăturile cu acea lume frivolă, să fie din nou un medic adevărat şi să ajute oamenii, fie că aveau sau nu bani pentru a plăti nişte reţete costisitoare. Şi a devenit din nou bărbatul admirabil de la început, iar Christine şi-a recăpătat zâmbetul. Păcat că, la scurt timp, conform genului romanesc, buna femeie a murit.

Dita zâmbeşte acum gândindu-se la acele pagini. De atunci a ştiut că viaţa ei va fi mai bogată, deoarece cărţile multiplică viaţa şi permit cunoaşterea unor persoane asemenea lui Andrew Manson, şi mai ales asemenea Christinei, o femeie care nu s-a lăsat niciodată orbită de înalta societate, nici de bani, care niciodată nu a renunţat la convingerile sale, care a fost puternică şi nu a cedat în faţa a ceea ce nu i se părea corect.

De atunci a vrut să fie ca doamna Manson. Ea nu avea să se lase descurajată de război, pentru că romanul demonstra că, dacă perseverezi în ceea ce crezi, în cele din urmă dreptatea iese la suprafaţă, oricât de adânc s-ar afla. Dita dă din cap din ce în ce mai lent, iar somnul o învinge încet-încet în ascunzătoarea dintre lemne.

---

[3] A. J. Cronin, Citadela, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, p. 3, traducere de Nicolae Minei. (n.tr.)

Când deschide ochii, în baracă e foarte întuneric şi linişte. Pentru o clipă, are un atac de panică gândindu-se că poate a sunat alarma de stingere şi ea nu a aflat. Să nu se întoarcă la ea în pavilion ar fi o greşeală foarte gravă, ar fi eroarea pe care o aşteaptă Mengele pentru a face din ea materie primă pentru laboratorul său. Dar îşi ascute auzul şi zumzetul oamenilor de afară o linişteşte. Aude şi nişte voci şi îşi dă seama că acestea au fost cele care au trezit-o. Vorbesc în germană.

Scoate capul şi vede că uşa camerei lui Hirsch este deschisă şi că are lumina aprinsă. Hirsch însoţeşte pe cineva până la intrarea în baracă şi deschide cu prudenţă uşa.

— Aşteaptă puţin, e lume în zonă.

— Te văd îngrijorat, Fredy.

— Cred că Lichtenstern bănuieşte ceva. Trebuie să încercăm prin toate mijloacele ca nici el, nici nimeni altcineva din blocul 31 să nu afle. Dacă descoperă, sunt terminat.

Celălalt râde.

— Hai, nu te îngrijora atâta. Ce-ţi pot face? La urma urmelor, sunt doar nişte prizonieri evrei... nu te pot împuşca!

— Dacă află cum îi înşel, sigur vor avea chef să o facă.

În cele din urmă, celălalt individ iese din baracă şi Dita îl vede în treacăt. Este un bărbat robust şi poartă pe el un impermeabil larg. De asemenea, vede că-şi pune gluga pe cap, deşi nu plouă, de parcă ar vrea să se ascundă. Dar rămâne la iveală încălţămintea lui: nu e vorba despre saboţii obişnuiţi ai prizonierilor, ci despre nişte cizme strălucitoare.

Ce face un ofiţer SS aici, incognito? se întreabă ea.

Lumina care iese din camera lui Hirsch îi permite să-l vadă cum se întoarce abătut în camera sa. Nu îi mai văzuse niciodată acea expresie de om învins. Bărbatul semeţ lasă capul în jos.

A rămas stană de piatră în ascunzătoarea ei. Nu înţelege ce tocmai a văzut; de fapt, o îngrozeşte să înţeleagă. A auzit clar ce a spus Hirsch: îi înşală.

Dar de ce?

Dita simte că pământul i se mişcă sub picioare şi se aşază din nou pe bancă. Ea era ruşinată că nu îi spusese lui Hirsch tot adevărul... dar el este primul care ascunde faptul că se vede în secret cu membri ai trupelor SS, care profită de întunericul nopţii ca să se mişte deghizaţi prin lagăr.

Doamne Dumnezeule...

Suspină şi îşi duce mâinile la cap.

Cum să-i spun adevărul cuiva care ascunde adevărul? Dacă Hirsch nu este de încredere, atunci cine este?

Este atât de năucită încât, atunci când se ridică în picioare, simte că ameţeşte. Când Hirsch se închide în camera lui, Dita iese fără să facă zgomot din baracă.

Uşile barăcilor sunt la fel ca acelea ale celulelor de la ospicii: nu au zăvoare ca să se închidă pe dinăuntru.

În acel moment sună sirena care anunţă inevitabila stingere. Codaşii, care au sfidat frigul nopţii şi furia şefilor de barăci, aleargă spre paturile mizerabile. Dita nu are putere nici ca să alerge. O îngreunează prea mult întrebările, i se încurcă printre picioare.

Şi dacă persoana cu care discuta n-ar fi un ofiţer SS, ci ar fi vorba despre cineva din Rezistenţă? Dar atunci de ce avea să se îngrijoreze că ar putea afla asta oamenii din blocul 31, dacă Rezistenţa este de partea noastră? Şi câţi membri ai Rezistenţei vorbesc cu acel accent pedant din Berlin?

În timp ce merge, dă din cap. E imposibil să negi ceea ce este evident. Era un ofiţer SS. Probabil că Hirsch este în relaţii cu ei, asta-i adevărat. Dar aceea nu era o vizită oficială. Nazistul era incognito şi îi vorbea familiar, chiar pe un ton camaraderesc. Şi, pe lângă asta, acea imagine a lui Fredy abătut din cauza remuşcărilor...

Doamne Dumnezeule...

În grupuleţele de prizonieri se zvoneşte tot timpul despre existenţa unor informatori şi spioni ai naziştilor printre deţinuţi. Nu-şi poate stăpâni tremurul picioarelor.

Nu, nu şi nu.

Hirsch un turnător? Dacă cineva i-ar fi sugerat asta cu două ore în urmă, i-ar fi scos ochii! Nu avea sens să fie vreun informator al trupelor SS, când el însuşi îi minte pe nazişti transformând blocul 31 într-o şcoală. Nimic nu are sens. Brusc, îi trece prin minte că poate se preface în faţa naziştilor că este un informator, dar informaţia pe care le-o dă este irelevantă sau greşită şi astfel îi menţine liniştiţi.

Asta ar explica totul!

Dar atunci îşi aminteşte felul în care Hirsch a plecat abătut în camera sa când a rămas singur. Nu era un bărbat mândru de sine însuşi că îndeplinea o misiune. Târa greutatea sentimentului de vinovăţie. A citit asta în privirea lui.

Intră în baracă tocmai când *kapo* se află deja la uşă cu un baston, ca să le plesnească pe cele care sosesc după alarma de stingere, iar Dita îşi acoperă capul cu mâinile ca să amortizeze lovitura. O loveşte foarte tare, dar ea de-abia dacă simte durerea. Căţărându-se până la salteaua ei, vede un cap ridicat în patul de alături. Este mama ei.

— Ai sosit foarte târziu, Edita. Eşti bine?

— Da, mamă.

— Sigur eşti bine? Nu mă minţi?

— Nuuu, îi răspunde în silă.

O enervează că mama ei o tratează ca pe un copil mic. Îi vine să-i spună că bineînţeles că o minte, că la Auschwitz toţi se mint unii pe alţii. Dar n-ar fi corect să-şi descarce pe propria-i mamă furia pe care o simte în sinea ei.

— Atunci, totul e bine?
— Da, mamă.
— Tăceţi odată, căţelelor, dacă nu, vă tai gâtul! rage cineva.
— Gata cu gălăgia! porunceşte *kapo.*
În baracă se lasă tăcerea, dar ecoul nu se domoleşte în capul Ditei. Hirsch nu este cel pe care-l cred ei? Cine este, atunci?
Încearcă să reconstituie tot ce ştie despre el, dar îşi dă seama că nu ştie prea multe. După ce l-a văzut în trecere pe terenurile de sport din împrejurimile oraşului Praga, următoarea dată când a dat din nou peste el a fost la Terezín.
Ghetoul din Terezín...

8

Îşi aminteşte clar scrisoarea bătută la maşină cu timbrul Reichsprotektorului pe muşamaua în pătrăţele grena a mesei, în apartamentul acela minuscul din cartierul Josefov. O hârtiuţă care schimba totul. Chiar şi numele micii localităţi Terezín, aflată la şaizeci de kilometri de Praga, scris acolo în stil german, cu nişte majuscule foarte negre, de parcă ar fi vrut să-i strige numele: „THERESIENSTADT”. Alături, cuvântul „Mutare”.
Terezín, căruia nemţii se încăpăţânau să-i spună Theresienstadt, a fost un oraş pe care Hitler l-a dăruit cu generozitate evreilor. Asta spunea propaganda naziştilor. S-a filmat chiar şi un documentar montat de regizorul evreu Kurt Gerron, unde oamenii erau văzuţi muncind veseli în ateliere, făcând activităţi sportive şi chiar asistând liniştiţi la conferinţe şi evenimente sociale, totul subliniat cu o voce din off, care informa cât de fericiţi erau evreii în Terezín. Documentarul demonstra că zvonurile despre arestările evreilor şi asasinatele comise împotriva acestora erau false. Imediat după terminarea filmului, naziştii l-au trimis pe Kurt Gerron la Auschwitz, unde a murit în 1944.
Dita suspină.
Ghetoul de la Terezín...
Consiliul Evreiesc din Praga i-a oferit Reichsprotektorului Reinhard Heydrich diferite opţiuni pentru amplasarea acelui oraş al evreilor. Dar Heydrich voia Terezín, niciun alt oraş. Şi exista un motiv fără drept de apel: Terezín era un oraş înconjurat cu ziduri.
Îşi aminteşte tristeţea din acea dimineaţă când au trebuit să-şi vâre întreaga viaţă în două valize şi să le târască până la locul de întâlnire, în parcul Stromovka. Poliţia cehă i-a escortat până la gara Bubny pentru a se asigura că luau trenul spre Terezín.
Găseşte în mintea ei o fotografie din noiembrie 1942. Tatăl ei îl ajută să coboare din tren pe bunicul ei, bătrânul senator, în gara Bohusovice. În capăt, se

zăreşte bunica ei observând atent manevra. Pe chipul Ditei se citeşte o expresie de furie, iritată din cauza acelei decadenţe biologice care le atacă chiar şi pe persoanele cele mai tari şi mai energice. Bunicul ei fusese o fortăreaţă de piatră şi acum era doar un castel de nisip. De asemenea, o vede în acea imagine îngheţată, cu un pas mai în spate, pe mama ei, cu acea privire a ei încăpăţânat de neutră, prefăcându-se că nu se întâmplă nimic rău, încercând să nu atragă atenţia. Şi se vede şi pe ea însăşi, la treisprezece ani, mai mică şi nefiresc de rotofeie. Mama ei o făcuse să-şi pună pe ea mai multe pulovere, unul peste altul. Nu era din cauza frigului, ci din cauză că în valize nu aveau voie să ducă mai mult de cincizeci de kilograme de persoană şi, în felul acela, puteau să mai ia cu ei şi altceva. Tatăl ei era în spate. „Ţi-am mai spus, Edita, să nu mănânci atâta fazan", i-a zis cu acea seriozitate a lui cu care făcea glume.

În acel album de la Terezín, prima fotografie pe care au înmagazinat-o ochii ei, după ce au trecut de postul de gardă de la intrarea în incintă, pe sub arcul pe care scria fraza: *Arbeit macht frei* (Munca vă eliberează), a fost aceea a unui oraş dinamic. Un loc cu bulevardele pline de oameni, spital, detaşament de pompieri, restaurante, ateliere, creşă. Terezín dispunea chiar şi de poliţie proprie, alcătuită din evrei, *ghettowache*, care se plimbau cu surtucele lor şi cu chipiele închise la culoare, ca agenţii oricărui alt corp de poliţie din lume. Dar dacă te uitai mai atent la vânzoleala oamenilor, îţi dădeai seama că ceea ce transportau erau coşuri fără toarte, pături scămoşate, ceasuri fără limbi... Crede că a trăi printre unelte rupte este un semn al unor vieţi distruse. Oamenii se fâţâiau de colo-colo, de parcă s-ar fi grăbit, dar a înţeles că, oricât de repede ai merge, în cele din urmă tot de zid dădeai. Aceea era amăgirea.

Terezín era un oraş unde străzile nu duceau nicăieri.

Acolo l-a revăzut pe Fredy Hirsch, deşi prima amintire nu este o imagine, ci un sunet. Este huruitul unei goane de bizoni, ca în romanele de aventuri ale lui Karl May, a căror acţiune se desfăşoară pe marile păşuni americane. Era una dintre primele ei zile petrecute în ghetou şi încă era ameţită din cauza mutării. Dita se întorcea de la munca la care fusese pusă, în grădinile de zarzavat amenajate la baza zidurilor cetăţii pentru aprovizionarea garnizoanei ofiţerilor SS.

Mergea pe stradă în drum spre cămăruţa ei, când a auzit un galop care se apropia pe o stradă alăturată şi s-a lipit de faţada unui bloc de locuinţe ca să nu dea peste ea, pentru că s-a gândit că nu puteau fi altceva decât cai. Dar, dând colţul, a apărut alergând un grup de fete şi băieţi. În fruntea lor venea un bărbat atletic, pieptănat impecabil, cu părul dat pe spate. Făcea nişte paşi mari elastici şi, când a trecut, a salutat-o cu un gest uşor din cap. Era Fredy Hirsch. Inconfundabil, elegant chiar şi în pantaloni scurţi şi tricou.

După aceea, avea să treacă ceva timp până să-l revadă. Următoarea întâlnire avea să fie pricinuită de o întâmplare legată de cărţi.

Totul a început când a descoperit că, între aşternuturi, haine, rufărie şi uneltele pe care mama ei le vârâse cu forţa în valize, tatăl ei, fără ca ea să-şi dea seama, pentru că ar fi zbierat în gura mare văzând atâta risipă de spaţiu, ascunsese o carte. Când mama ei a desfăcut valiza în prima noapte, a rămas surprinsă ridicând volumul gros şi i-a aruncat soţului ei o privire severă.

— La cât de grea e asta, am fi putut să luăm alte trei perechi de pantofi.

— De ce am fi vrut atâţia pantofi, Liesl, dacă nu putem să mergem nicăieri?

Ea nu i-a răspuns, dar Ditei i s-a părut că o vede pe mama ei lăsând capul în jos pentru ca ei să nu-şi dea seama că zâmbeşte. Soţia lui îl certa uneori pentru că era prea visător, dar în fond îi plăcea la nebunie felul lui de a fi.

Tata avea dreptate. Cartea aceea a dus-o cu mult mai departe decât orice pereche de pantofi.

De pe muchia patului ei mizerabil de la Auschwitz zâmbeşte amintindu-şi acel moment în care a deschis copertele cărţii *Der Zuberberg (Muntele vrăjit).*

A începe să citeşti o carte este ca şi cum te-ai urca într-un tren care te duce în vacanţă.

Povestea relata călătoria lui Hans Castorp de la Hamburg la Davos, prin Alpii elveţieni, pentru a-l vizita pe vărul său Joachim, care făcea o cură într-o elegantă staţiune balneară unde se trata tuberculoza. La început, nu ştia dacă să se identifice cu veselul Hans Caslorp, care tocmai sosise în staţiunea balneară pentru a petrece câteva zile de vacanţă, sau cu bolnavul şi nobilul Joachim.

— Ei, noi stăm acum şi râdem, zise cu o figură îndurerată, tresărind din când în când din pricina sughiţului; şi, cu toate acestea, nu se poate prevedea nici măcar cu aproximaţie când voi putea pleca de aici, căci atunci când Behrens vorbeşte de încă o jumătate de an, îşi face calculele cu zgârcenie şi trebuie să te aştepţi la mai mult. Totuşi, e cumplit, spune şi tu dacă nu-i trist pentru mine. În mod normal, ar fi trebuit de mult să fiu înrolat şi luna viitoare să mă prezint la examenul de ofiţer. Iar cu, uite, tânjesc aici, cu termometrul în gură, înregistrez greşelile acestei inculte doamne Stohr şi-mi pierd timpul. La vârsta noastră, un an, acolo, jos, joacă un rol atât de mare, aduce atâtea schimbări şi progrese în viaţă. Pe când eu sunt silit să încremenesc aici ca într-o băltoacă de apă murdară – da, ca-ntr-o mlaştină clocită, şi comparaţia nu-i deloc exagerată...[4]

Dita îşi aminteşte cum încuviinţa inconştient în timp ce citea şi încă mai face asta, trează pe salteaua ei de la Auschwitz. I se părea că personajele din acel roman o înţelegeau mai bine decât părinţii ei, pentru că atunci când se plângea de toate nenorocirile care li se întâmplau în Terezín (tatăl ei obligat să petreacă nopţile în alt pavilion, munca în grădinile de zarzavat, senzaţia de asfixiere trăind într-un oraş închis, mâncarea searbădă...), îi spuneau să aibă răbdare, că totul va

[4] Thomas Mann, Muntele vrăjit, Editura RAO, Bucureşti, 2014, p. 29, vol. I, traducere de Petru Manoliu. (n.tr.)

trece foarte curând. „Poate că la anul deja se va fi terminat războiul”, îi ziceau, de parcă i-ar fi dat o veste minunată. Pentru adulţi, un an nu era altceva decât o felie de portocală. Şi părinţii ei îi zâmbeau, iar Dita murea de ciudă, pentru că ei nu înţelegeau nimic: în tinereţe, un an este aproape o viaţă întreagă.

Uneori, după-amiaza, când părinţii ei erau în curtea interioară a pavilionului stând de vorbă cu alte cupluri, ea se lungea şi, după ce se învelea cu pătura, se simţea puţin ca Joachim, făcându-şi curele de odihnă lungit în *chaise longue* lui din staţiunea balneară. Sau, mai curând, ca Hans Castorp, care hotărăşte şi el să se relaxeze câteva zile şi să urmeze nişte şedinţe de odihnă, dar cu mai puţină rigiditate, ca un turist, şi nu ca un bolnav. Castorp, care s-a dus acolo cu intenţia de a rămâne în vacanţă trei săptămâni, începe să se molipsească de felul cum se măsoară timpul în acel loc, unde i se spusese deja că unitatea minimă este luna, că mai puţin de o lună nu contează, şi unde se pierde noţiunea orelor şi a zilelor în rutina meselor şi a momentelor de odihnă care se succed zi după zi, mereu la fel.

La Terezín, şi ea aştepta lungită sosirea nopţii, precum cei doi veri, chiar dacă cina ei era mult mai săracă decât cele cinci feluri de mâncare pe care le serveau la sanatoriul internaţional Berghof: doar puţină pâine cu brânză.

Brânză! îşi aminteşte acum pe salteaua ei de la Auschwitz. Ce gust avea brânza, de nu-mi mai amintesc? Gust de fericire!

Ce-i drept, acolo la Terezín, chiar şi înfăşurată în cele patru pulovere ale ei, simţea acelaşi frig ca Joachim şi bolnavii care se lungeau înveliţi în pături pe balcoanele din camerele lor să respire aerul aspru al nopţii din acei munţi, care părea să aibă mari puteri tămăduitoare pentru plămâni. Şi a simţit, la fel cum i se întâmplă şi lui Joachim, lungită şi cu ochii închişi, senzaţia aceea a lui că tinereţea este o clipire. Era o carte foarte groasă, aşa că în următoarele luni a împărţit cu Joachim şi veselul lui văr, Hans Castorp, izolarea lor comună. A pătruns în tainele, bârfele şi servitorimea din somptuosul Berghof, în acel timp static al bolii care pare să devină tot mai dens, a participat la conversaţiile celor doi veri cu alţi pacienţi şi, oarecum, li s-a alăturat. Bariera care o despărţea de personaje, cea care izolează realitatea de ficţiune, în multe după-amiezi de lectură sârguincioasă, se topea în capul ei ca o ciocolată caldă. Realitatea din carte era mult mai veridică şi mai inteligibilă decât cea care o înconjura în acel oraş împrejmuit. Mai credibilă decât coşmarul electricităţii şi al camerelor de gazare din lumea ei actuală de la Auschwitz.

Văzând-o citind atât de mult, o colegă de cămăruţă din ghetou, care trândăvea pe acolo fără ca ea s-o bage în seamă, s-a decis s-o întrebe într-o seară dacă auzise vorbindu-se despre *Republica SHKID* şi despre băieţii din blocul L417. Sigur că auzise vorbindu-se despre ei!

De data asta, Dita chiar a închis cartea şi a ciulit urechile. Curiozitatea încolţise în Dita ca o fasole într-un pahar cu apă şi a rugat-o pe Hanka să o ia cu ea pentru

a-i cunoaşte pe copii... „Chiar acum!” Acea fată pe jumătate nemţoaică a încercat să-i spună că era cam târziu, că poate o va duce a doua zi, dar Dita i-a tăiat calea şi încă zâmbeşte aducându-şi aminte de acea scenă:

— Niciun mâine, totul trebuie făcut acum!

Amândouă s-au îndreptat la pas spre blocul L417, un bloc pentru băieţi, dar pe care-i puteau vizita până la ora şapte. Hanka s-a oprit o clipă în uşa de la intrare şi s-a întors foarte serioasă spre vecina ei de pat.

— Ai grijă cu Ludek... este foarte chipeş! Dar nici să nu-ţi treacă prin cap să cochetezi cu el, eu l-am văzut prima.

Dita şi-a ridicat mâna dreaptă cu o solemnitate hazlie şi amândouă au urcat scara râzând. De îndată ce au ajuns sus, Hanka a început să vorbească cu un băiat deşirat, iar ea, neştiind prea bine ce să facă, s-a apropiat de un băiat care desena planeta Terra văzută din spaţiu.

— Ce sunt acei munţi atât de ciudaţi care se văd în faţă? l-a întrebat fără să-l cunoască încă.

— Este Luna.

Petr Ginz era redactorul-şef al *Vedem*, revista clandestină scrisă pe foi volante care se citea cu voce tare în zilele de vineri şi care informa despre întâmplările din ghetou, dar care accepta şi articole de opinie, poeme şi iluzii. Era un mare admirator al lui Jules Verne şi printre lecturile sale preferate se număra *De la Pământ la Lună*. Noaptea, lungit în patul său mizerabil, se gândea cât de minunat ar fi să dispună de un tun ca acela al domnului Barbicane şi să se propulseze în spaţiu într-un proiectil uriaş. A lăsat o clipă desenul, a ridicat capul şi s-a uitat atent la fata care îl interpelase cu atâta isteţime. I-a plăcut vioiciunea din ochii ei, dar i s-a adresat cu o voce severă.

— Mi se pare că eşti foarte curioasă.

Dita s-a înroşit şi toată timiditatea ei a ieşit dintr-odată la suprafaţă. I-a părut rău că era atât de vorbăreaţă. Atunci, Petr şi-a schimbat expresia feţei.

— Curiozitatea este principala virtute a unui bun ziarist. Sunt Petr Ginz. Bine ai venit la *Vedem!*

Dita se întreabă ce cronică ar fi scris Petr Ginz despre activităţile din blocul 31 dacă ar fi fost acolo. Se întreabă ce s-o fi întâmplat cu acel băiat slăbănog şi sensibil, care spunea că într-o bună zi părinţii lui îl vor învăţa să vorbească esperanto, o limbă creată pentru ca toţi bărbaţii şi femeile de pe Terra să se poată în sfârşit înţelege. O idee prea măreaţă ca să poată fi pusă în aplicare.

A doua zi după prima lor întâlnire, Dita trecea prin faţa aşa-numitelor „blocuri din Dresda” împreună cu Petr. Când el a întrebat-o dacă i-ar plăcea să-l însoţească să ia un interviu pentru publicaţia săptămânală, ea nu a întârziat nicio secundă să răspundă că da. Aveau să-i ia interviu directorului bibliotecii.

Avea ochii larg deschişi, molipsită de entuziasmul pe care-l afişa acel băiat pentru toate acele lucruri. I se părea emoţionant să fii ziarist şi a simţit o

gâdilătură de mândrie când s-a prezentat împreună cu Petr Ginz cel hotărât la poarta clădirii L304, unde se afla biblioteca, şi au întrebat dacă directorul, doctorul Utitz, putea să primească doi reporteri de la revista *Vedem*. Femeia a zâmbit amabilă şi i-a rugat să aştepte.

După câteva minute a apărut Emil Utitz, care înainte de război fusese profesor de filosofie şi psihologie la Universitatea Charles din Praga şi publicist la diverse ziare.

Le-a povestit că biblioteca aceea cuprindea aproximativ şaizeci de mii de volume, provenite din desfiinţarea din ordinul naziştilor a sute de biblioteci publice şi particulare ale comunităţii evreieşti. De asemenea, le-a explicat că încă nu dispuneau de o sală de lectură şi că, de aceea, biblioteca era mobilă: se deplasau cu cărţile prin pavilioane şi le ofereau cu împrumut. Petr l-a întrebat dacă era adevărat că fusese prieten cu Franz Kafka, iar el a încuviinţat.

Redactorul-şef de la *Vedem*, i-a cerut voie să-l însoţească pe unul dintre bibliotecarii săi în misiunea de distribuire a cărţilor pentru a putea explica munca lor într-un articol din revistă, iar Utitz a acceptat încântat.

Dita nu a putut să vadă zâmbetul melancolic al profesorului uitându-se la ei cum se îndepărtau atât de entuziasmaţi şi fericiţi. Doctorul Utitz nu-şi putea scoate din cap amintirile acelor serate de la cafeneaua Louvre, de parcă i-ar fi părut rău pentru tot ce nu l-a întrebat atunci pe Kafka, pentru toate lucrurile pe care romancierul nu i le-a povestit atunci şi acum deja se pierduseră pentru totdeauna. S-a întrebat ce ar fi ajuns să scrie gânditorul Franz dacă ar fi trăit îndeajuns ca să vadă ce se întâmpla. Iar Utitz nici măcar nu avea de unde să ştie pe atunci că, mai târziu, surorile acestuia, Elli şi Valli Kafka, aveau să moară în camerele de gazare din lagărul de exterminare din Chelmno şi că micuţa Ottla va fi şi ea omorâtă cu gaz Zyklon la Auschwitz-Birkenau.

De fapt, autorul *Metamorfozei* a ştiut înaintea oricui ceea ce avea să se întâmple: că oamenii aveau să devină peste noapte nişte fiinţe monstruoase.

Biblioteca din Terezín era o caracatiţă de hârtie, care-şi întindea tentaculele din clădirea L304 pentru a-şi duce cărţile prin tot oraşul. Volumele călătoreau în cărucioare care treceau pe la diversele blocuri de locuinţe pentru ca oamenii să le poată lua cu împrumut.

Petr muncea pe ogoare şi, la sfârşitul zilei, în acea seară, avea un recital de poezie, aşa că Dita a fost cea care a însoţit-o bucuroasă pe o bibliotecară, domnişoara Sittigova, în timp ce împingea căruţul cu cărţi pe străzile din Terezín. După ziua de muncă în ateliere, fabrici, turnătorii sau pe ogoare, oferta de evadare care sosea prin rotaţie de la bibliotecă era foarte bine-venită. Dar domnişoara Sittigova îi povestea, de asemenea, că deseori oamenii furau cărţi, şi nu întotdeauna pentru a le citi, ci pentru a le folosi ca hârtie igienică sau drept combustibil pentru sobe. În orice caz, cărţile dovedeau, într-un fel sau altul, că erau de mare utilitate.

Nu trebuia să ridice prea mult vocea anunţându-şi sosirea: „Serviciu de bibliotecă!” Tineri şi oameni mari alcătuiau un ecou de voci inegale care răspândea anunţul şi acesta era strigat pe un ton vesel până când imediat apăreau la uşile clădirilor persoane care ieşeau voioase să răsfoiască diferitele volume. I-a plăcut atât de mult să împingă cărţile prin tot oraşul încât, din ziua aceea, a început să colinde cu ele. După ce-şi termina ziua de muncă, în zilele când nu avea ore de pictură, îşi îndeplinea după-amiaza sarcinile de bibliotecară.

Şi atunci l-a revăzut pe Fredy Hirsch.

Locuia într-una dintre clădirile de lângă depozitul central de haine. De obicei, nu-l găseai acolo, pentru că umbla de colo-colo, organizând competiţii sportive sau participând la activităţi cu tinerii din ghetou. În zilele în care Dita îl vedea apropiindu-se de căruţul ei, venea mereu cu un mers energic, cu hainele curate şi saluta cu acel zâmbet uşor, dar suficient pentru a te face să te simţi important. Căuta culegeri de cântece sau volume de poezii pentru a le putea folosi la întrunirile pe care le organiza cu grupuri de băieţi şi fete vineri seara, pentru a sărbători sabatul. La acele întruniri se cânta, se explicau istorii, iar Fredy le vorbea despre întoarcerea în Israel, unde aveau să meargă după război. Odată chiar a încurajat-o pe tânăra Dita să se alăture grupului de băieţi şi fete, iar ea, îmbujorată, îi spunea că va face asta într-o bună zi, dar îi era foarte ruşine să se ducă şi nu credea că părinţii ei i-ar da voie. Totuşi, în adâncul inimii i-ar fi plăcut să se alăture acelor grupuri de băieţi şi fete ceva mai mari decât ea, care cântau, dezbăteau subiecte ca nişte adulţi şi chiar se sărutau pe ascuns. Apoi Fredy se îndepărta cu acei paşi energici ai cuiva care are o misiune de îndeplinit.

Îşi dă seama cât de puţin îl cunoaşte pe Alfred Hirsch. Iar el ţine viaţa Ditei în mâinile sale. Dacă el îi spune comandamentului german: „Deţinuta Edita Adlerová ascunde cărţi clandestine sub haine”, la prima inspecţie ar aresta-o în flagrant delict. Dar dacă ar vrea să o denunţe... de ce nu o făcuse deja? Cum avea Hirsch să se denunţe singur dacă întreg blocul 31 este o iniţiativă a sa? Nu înţelege. Va trebui să cerceteze, dar trebuie să o facă discret. Poate că Hirsch îi favorizează pe prizonieri într-un fel şi ea ar putea să distrugă totul.

Asta trebuia să fie.

Ea vrea să aibă încredere în Hirsch... Dar, atunci, de ce şefului de bloc îi este teamă ca nu cumva cineva să-l descopere şi să-l urască? Hirsch nu poate fi un trădător, îşi spune în sinea ei. Este imposibil. Hirsch este bărbatul care le-a ţinut cel mai mult piept naziştilor, cel care-i dispreţuieşte cel mai mult, cel care se simte cel mai mândru că este evreu, cel care-şi pune pielea în saramură pentru ca băieţii şi fetele să aibă o şcoală.

Dar de ce ne minte?

Lagărul de carantină este ticsit de soldaţi ruşi sosiţi de curând. Din demnitatea lor de soldaţi n-a rămas mai nimic: au fost raşi în cap şi poartă uniformele în dungi ale deţinuţilor. Acum sunt o armată de cerşetori. Aşteaptă mişcându-se de colo colo sau aşezaţi pe jos, sunt puţine grupuleţe şi multă linişte. Unii privesc prin gard şi le văd pe femeile cehe din lagărul familial cu părul lor intact şi pe copii hoinărind pe *lagerstrasse*.

Rudi Rosenberg, în calitate de registrator al lagărului de carantină, lucrează din greu pentru a redacta listele nou-veniţilor în *lager*. Rudi vorbeşte rusa, şi poloneza, şi puţin germana. Asta le înlesneşte lucrurile ofiţerilor SS care stau de pază, supraveghind înregistrarea, iar Rudi ştie asta. În acea dimineaţă a avut grijă să facă să dispară în buzunarele lui cele trei sau patru creioane de care dispunea şi se adresează unui caporal şi mai tânăr decât el pe care-l cunoaşte şi cu care schimbă de obicei câteva glume, mai ales pe seama fetelor care sosesc în transporturile de femei.

— Domnule caporal Latteck, azi suntem ocupaţi până peste cap. Mereu vă revine dumneavoastră sarcina de a vă ocupa de cea mai grea muncă!

Germanilor li se vorbeşte cu dumneavoastră, chiar şi unui tânăr de optsprezece ani.

— Aşa este, şi tu ţi-ai dat seama, Rosenberg? Toată munca o fac eu. Se pare că nu mai sunt alţi caporali în această secţie. Acelui afurisit de sergent-major i s-a pus pata pe mine. Este un nenorocit de ţăran din Bavaria, nu-i suportă pe oamenii din Berlin. Să vedem dacă-mi aprobă naibii odată transferul pe front.

— Domnule caporal, iertaţi-mă că vă deranjez, dar mi s-au terminat toate creioanele.

— O să trimit un soldat să se ducă la corpul de gardă să caute unul.

— Dacă tot se duce, să profite de drum. De ce nu îi spuneţi să aducă o cutie?

Ofiţerul SS rămâne uitându-se ţintă la el şi apoi lasă să-i scape un zâmbet.

— O cutie, Rosenberg? La ce naiba îţi trebuie atâtea creioane?

Îşi dă seama că acel caporal este mai puţin prost decât pare. Aşa că râde şi el la rândul lui cu şiretenie, ca şi cum ar fi tovarăşi.

— Mă rog, aici avem multe de notat. Şi da... e adevărat că, dacă e vreun creion în plus şi pentru cei de la garderobe, le-ar prinde şi lor bine ca să noteze şi, la drept vorbind, e cam greu să faci rost de creioane în *lager*. Dacă le dai nişte creioane, uneori ei îţi pot da, la schimb, nişte şosete noi.

— Şi vreo târfuliţă evreică!

— E posibil.

— Înţeleg...

Privirea iscoditoare a ofiţerului SS este periculoasă. Dacă îl denunţă, e terminat. Trebuie să-i intre repede în graţii.

— Mă rog, e vorba doar să fim puţin amabili cu lumea. În felul ăsta, şi ei pot să fie amabili cu noi. Sunt oameni amabili care-mi dăruiesc ţigări.

— Ţigări?
— Uneori, printre rufele care sunt duse la spălătorie a mai rămas în buzunare câte un pachet de ţigări... Uneori, am văzut chiar şi tutun blond.
— Blond?
— Blond. Scoate din buzunarul cămăşii sale o ţigară. Ca ăsta.
— Eşti un nenorocit, Rosenberg. Un nenorocit foarte isteţ. Caporalul zâmbeşte.
— Nu sunt uşor de găsit, dar poate că aş reuşi să vă fac rost de câteva dintr-astea.
— Îmi place la nebunie tutunul blond. Şi, zicând asta, în privire i se iveşte o strălucire de lăcomie.
— Are alt gust, da. Nu e ca tutunul negru.
— Nu...
— Tutunul blond este ca femeile blonde... altă calitate.
— Da...
A doua zi, Rosenberg se duce la întâlnirea cu Alice şi are în buzunare două pachete de creioane. Va trebui să facă nişte favoruri pentru a obţine ţigările pentru caporal, dar asta nu-l îngrijorează prea mult. Ştie cum să se descurce. În timp ce merge spre gardul împrejmuitor, îşi pune încă o dată întrebări despre lagărul familial. Niciodată nu li s-a permis evreilor să rămână cu familiile lor. La ce folosesc copiii şi bătrânii într-un lagăr de muncă forţată şi de exterminare? Printre duzinele de mici lagăre, cel cu numărul BIIb este o excepţie. De ce naziştii l-au favorizat pe acesta? Această enigmă le dă dureri de cap celor din Rezistenţă. Se întreabă dacă Fredy Hirsch o fi ştiind despre asta mai multe decât arată. Oare Hirsch păstrează vreun as în mânecă? Şi de ce nu? Oare nu toată lumea face asta? El însuşi nu-i povesteşte lui Schmulewski relaţia bună pe care o are cu unii ofiţeri SS, care îi permite să facă comerţ cu mici produse. Această relaţie ar putea să nu fie bine văzută în cadrul Rezistenţei, dar lui îi convine. Cu siguranţă că însuşi Schmulewski, în aparenţă atât de sever şi rezervat, nu-şi arată nici el întotdeauna toate cărţile. Oare nu se bucură de un post de adjunct al *kapo*-ului neamţ al barăcii sale? Ce concesii o fi trebuit să facă eroul Brigăzilor Internaţionale pentru a obţine acel post avantajos? Câte cărţi se ascund în tripoul de noroi de la Auschwitz?
Se învârte prin spatele barăcilor până când o vede apropiindu-se pe Alice şi atunci se îndreaptă spre gard. Dacă paznicul din turnuleţ este unul arţăgos, în orice moment poate să fluiere, poruncindu-le să se retragă. Alice se află de cealaltă parte a gardului din sârmă ghimpată, la câţiva metri. De două zile, Rudi se tot gândeşte la acel moment şi, văzând-o, simte o bucurie care-l face să uite de toate neajunsurile.
— Stai jos.
— Mi-e bine în picioare. Pe jos este numai noroi!

— Dar trebuie să te aşezi pentru ca paznicul să ştie că nu facem decât să stăm de vorbă şi să nu intre la bănuieli că încercăm să facem altceva în apropierea gardului.

Ea se aşază şi, făcând asta, fusta i se ridică şi-i lasă la vedere pentru o clipă chiloţii, miraculos de albi în acea mocirlă. Rudi simte că trupul i se electrizează.

— Cum merge totul? îl întreabă Alice.

— Acum, că te văd, totul merge bine.

Alice se îmbujorează şi zâmbeşte mulţumită.

— Am creioanele.

Ea nu pare foarte surprinsă, iar asta îl decepţionează puţin pe Rudi. Se aştepta să dea lovitura cu acele creioane şi ea să spună ceva, mai mai să leşine de bucurie. Probabil că fata nu ştie că a umbla cu şiretlicuri în *lager* nu este uşor şi că pentru a face asta a trebuit să rişte totul cu un ofiţer SS.

Rudi nu cunoaşte femeile. Alice chiar este foarte impresionată, ar trebui doar să poată citi în ochii ei ca să-şi dea seama de asta. Bărbaţii mereu aşteaptă să li se spună totul în cuvinte.

— Şi cum le vei introduce în lagărul nostru? Prin intermediul vreunui mesager?

— În vremurile astea nu poţi să ai încredere în nimeni.

— Atunci?

— O să vezi.

Rudi observă cu coada ochiului silueta nedesluşită a soldatului din turnuleţ. Se află destul de departe şi nu se distinge decât silueta unei mici părţi a spatelui şi capul. Dar cum îşi ţine puşca în bandulieră, ştie când stă cu faţa spre ei şi când cu spatele: când stă cu faţa spre ei, vârful puştii care se iveşte pe umărul lui drept ţinteşte spre interiorul lagărului. Când se întoarce cu spatele, vârful puştii îşi schimbă poziţia şi ţinteşte spre exteriorul incintei. Datorită acestei busole improvizate, îşi dă seama că soldatul se mişcă indiferent, la scurte intervale de timp. Când vede rotindu-se vârful puştii în direcţia intrării, Rudi face îndrăzneţ câţiva paşi spre gard. Alice îşi duce mâna la gură, cu un gest de teamă.

— Repede, apropie-te!

Scoate din buzunar cele două snopuri de creioane legate bine cu o sfoară subţire şi, cu grijă, strânge degetele şi trece pachetele de cealaltă parte a gardului, prin găurile din sârmă ghimpată electrificată. Alice se grăbeşte să le ia de jos. Nu se apropiase niciodată atât de mult de acel gard de mii de volţi. Amândoi se dau înapoi câţiva metri şi, chiar atunci, Rudi vede cum ţeava puştii care-i marchează gardianului mişcarea începe să se rotească precum limbile ceasului până când îi are în vizor.

— De ce nu m-ai avertizat că o vom face aşa? îi spune ea, cu inima bătându-i să-i spargă în pieptul. M-aş fi pregătit puţin!

— Pentru că e mai bine ca pentru unele lucruri să nu te pregăteşti. Uneori, trebuie să acţionezi din impuls.

— O să-i dau creioanele domnului Hirsch. Îţi suntem foarte recunoscători.
— Acum trebuie să plecăm...
— Da.
— Alice...
— Ce?
— Mi-ar plăcea să te revăd.
Ea zâmbeşte. Un gest care valorează mai mult decât orice cuvânt.
— Mâine la ora asta? o întreabă el.
Ea consimte şi începe să se îndepărteze spre strada principală a lagărului său. Rudi îşi ia la revedere, făcându-i cu mâna. De pe buzele ei moi ea îi trimite un sărut care zboară pe deasupra sârmei ghimpate şi pe care el îl prinde din aer. Nu a crezut niciodată că un simplu gest l-ar putea face atât de fericit.

În dimineaţa aceea, cineva are mintea plină de gânduri. Dita este atentă la toate gesturile, la felul în care sprâncenele se ridică sau nu, mandibulele se încleştează, observă totul în jurul ei cu zelul cu care vânătorii de microbi din cartea lui Paul de Kruif se uitau prin microscoapele lor. Cu o atitudine de poliţist, încearcă să descopere ceva în felul cum se mişcă oamenii. Vrea să afle adevărul pe care cuvintele nu-l spun. Şi speră ca felul de a privi, de a se bâlbâi sau de a înghiţi în sec să-i dea de gol pe cei care ascund ceva. Neîncrederea este o mâncărime care apare treptat, dar până să-ţi dai seama de ea ajungi să te scarpini întruna.
Cu toate acestea, viaţa nu se opreşte şi nici Dita nu vrea ca cineva să-i observe neliniştea. De aceea, la prima oră a dimineţii se află la bibliotecă, stând pe o bancă, cu spatele sprijinit de partea orizontală a şemineului. A pus cărţile în faţă, pe o altă bancă lungă, sfidând lumea. Lichtenstern i-l dăduse pe unul dintre supraveghetori ca să o ajute să controleze acel du-te-vino al cărţilor la fiecare oră, şi în acea dimineaţă se aşază lângă ea un băiat cu pielea albă şi atât de tăcut încât nici măcar nu a deschis gura.
Primul care se apropie este un tânăr profesor care predă unui grup de băieţi în apropierea ei şi care o salută cu o mişcare a capului. A auzit spunându-se despre el că este comunist. De asemenea, că este şi foarte cult, că vorbeşte chiar şi engleza. Îi observă gesturile ca să-şi dea seama dacă este de încredere, dar nu ştie ce să creadă. Observă într-adevăr că există o sclipire de inteligenţă dincolo de indiferenţa lui studiată. Îşi plimbă privirea pe cărţi şi, băgând de seamă cartea lui H. G. Wells, dă din cap în semn de aprobare. Apoi îşi opreşte privirea pe cartea despre teoriile lui Freud şi clatină din cap, dezaprobator. Dita îl observă cu atenţie şi aproape că se teme de ce i-ar putea spune. În cele din urmă, rămâne o clipă pe gânduri.
— Dacă H. G. Wells ar afla că este vecin cu Sigmund Freud, s-ar supăra pe tine.
Dita se uită la el cu ochii cât cepele şi se îmbujorează.

— Nu vă înţeleg...

— Nu mă lua în seamă. E vorba doar că mă şochează să-i văd unul lângă altul pe un raţionalist socialist ca Wells şi pe un vânzător de fantezii ca Freud.

— Freud este un scriitor de poveşti fantastice?

— Nu, deloc. Freud a fost un psihiatru austriac, din Moravia, evreu. Cineva care privea în interiorul capetelor oamenilor.

— Şi ce a văzut?

— După părerea lui, prea multe lucruri. Explică în cărţile sale că creierul este o cămară unde amintirile putrezesc şi îi fac pe oameni să înnebunească. A conceput un mod de a vindeca bolile mintale: să-l întindă pe pacient pe o canapea şi să-l facă să vorbească până când acesta îşi povesteşte până şi ultima sa amintire; astfel, pătrundea şi cerceta cele mai ascunse gânduri. A numit asta psihanaliză.

— Ce s-a întâmplat cu el?

— A devenit celebru. Datorită acestei celebrităţi a scăpat ca prin urechile acului în Viena în 1938. Nişte nazişti au intrat în cabinetul său, au distrus totul şi au luat cu ei o mie cinci sute de dolari. Când i s-a comunicat asta, comentariul său a fost că el niciodată nu luase atât de mult pentru o consultaţie. Cunoştea multă lume influentă. Chiar şi aşa, nu l-au lăsat să iasă din ţară şi să plece la Londra cu soţia şi fiica lui până nu a semnat un document în care declara cât de bine îl trataseră autorităţile naziste şi cât de minunată era viaţa la Viena în perioada celui de-al Treilea Reich. La sfârşitul documentului le-a cerut să adauge ceva, pentru că mai erau multe de spus, şi a scris: „Recomand din toată inima Gestapoul pentru toată lumea”. Naziştii au fost încântaţi.

— Habar n-au de umorul evreilor.

— Pentru nemţi, umorul înseamnă să te gâdili la tălpi.

— Şi când a ajuns în Anglia?

— Freud a murit în anul următor, în 1939. Deja era foarte bătrân şi foarte bolnav. Ia în mână volumul lui Freud şi îl răsfoieşte. Cărţile lui Freud au fost printre primele arse, în 1933, din ordinul lui Hitler. Cartea asta reprezintă un pericol în stare pură: nu este numai o carte clandestină, ci şi interzisă.

Dita simte un fior uşor şi decide să schimbe subiectul.

— Şi cine a fost H. G. Wells?

— Un liber-cugetător, un socialist. Dar a fost mai ales un mare romancier. Ai auzit de *Omul invizibil?*

— Da...

— Păi, el a scris acel roman. A scris şi *Războiul lumilor,* în care povesteşte cum ajung marţienii pe Terra. Şi *Insula doctorului Moreau,* cu acel om de ştiinţă ţicnit, care face amestecuri genetice între oameni şi animale. Doctorului Mengele i-ar plăcea la nebunie. Dar cred că cel mai bun roman al său este *Maşina timpului.* Să avansezi şi să te întorci în timp... Şi, zicând asta, rămâne pe gânduri.

Îţi imaginezi? Ştii ce ar însemna să intri în acea maşină, să te întorci în anul 1924 şi să-l împiedici pe Adolf Hitler să iasă din închisoare?

— Dar chestia asta cu maşina timpului este o invenţie, nu-i aşa?

— Din nefericire, da. Romanele adaugă vieţii ceea ce-i lipseşte.

— În fine, dacă vi se pare potrivit, îi pot pune pe domnul Freud şi pe domnul Wells la cele două capete ale băncii.

— Nu, lasă-i aşa. Poate fiecare va învăţa ceva de la celălalt.

Şi o spune cu atâta seriozitate, încât Dita nu ştie dacă acel profesor care, în ciuda faptului că este atât de tânăr, are gravitatea unui bărbat matur glumeşte sau vorbeşte serios.

Făcând stânga-mprejur şi întorcându-se la grupul său, Dita socoteşte că acel bărbat este o enciclopedie ambulantă. Supraveghetorul de lângă ea nu a scos niciun cuvânt. Doar atunci când profesorul se îndepărtează, spune cu o voce de copil, la fel de ascuţită ca o piculină (şi în acel moment Dita înţelege de ce încearcă să vorbească cât mai puţin), că acel bărbat se numeşte Ota Keller şi că este comunist. Ea aprobă din cap.

După-amiază, Ditei i s-a cerut una dintre cărţile ei vii, *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson.* Doamna Magda este o femeie cu o înfăţişare gingaşă, cu părul foarte alb şi atât de mărunţică încât pare o vrăbiuţă. Cu toate acestea, când începe să relateze povestea, ia proporţii gigantice, vocea ei devine nebănuit de energică şi-şi desface fastuos braţele ca să descrie cum bat din aripi gâscanii care-l poartă pe sus pe Nils Holgersson. Pe acel stol de păsări viguroase se urcă şi numerosul grup de băieţi de diferite vârste care-i urmăresc vorbele cu pupilele dilatate şi care zboară încălecaţi pe spinarea lor pe cerurile din Suedia.

Aproape toţi au auzit povestea mai înainte, chiar de mai multe ori, dar cei care o cunosc cel mai bine sunt aceia care se bucură cel mai mult de ea şi recunosc diferitele etape ale relatării şi chiar râd înainte să se petreacă faptele, pentru că şi ei fac deja parte din acele aventuri. Chiar şi Gabriel, teroarea profesorilor din blocul 31, care de obicei nu este în stare să stea liniştit nicio clipă, a devenit o statuie.

Nils este un băiat capricios, care face glume proaste animalelor din ferma lui. Într-o zi, rămas singur acasă, în timp ce părinţii lui asistă la slujbă, are de-a face cu un spiriduş care s-a săturat de atitudinea lui îngâmfată şi care îl reduce la dimensiunea unei gângănii din pădure. Ca să se salveze, se prinde de gâtul unui gâscan domestic şi se alătură unui cârd de gâscani sălbatici care brăzdează cerul ţării sale. În timp ce impertinentul Nils, agăţat de gâtul bunului Martin, începe să se maturizeze şi să-şi dea seama că lumea înseamnă mai mult decât propria persoană şi atitudinea lui egoistă, şi auditoriul se ridică deasupra crudei realităţi, unde, de asemenea, se impune deseori egoismul, fofilatul la rând ca să ajungi înainte la supă sau furtul lingurii vecinului.

Când Dita se duce să o caute pe doamna Magda pentru a-i spune că la ora cutare are şedinţa de Nils Holgersson, uneori femeia şovăie o clipă.

— Dar toţi au auzit deja povestea de o mie de ori! Când o să vadă că povestesc acelaşi lucru, o să se ridice de pe bănci şi o să plece.

Dar niciodată nu pleacă nimeni. Nu contează de câte ori aud povestea, le place mereu. Şi, în plus, vor să o asculte mereu de la început. Uneori, profesoara, de teamă să nu-i plictisească, încearcă să taie din ea şi să o facă mai scurtă, sărind peste vreun pasaj, dar imediat se aud proteste din public.

— Nu-i aşa! îi spun copiii.

Şi trebuie să ţească din nou povestea şi să relateze tot, fără să omită nimic. Cu cât ascultă de mai multe ori povestea, cu atât le aparţine mai mult copiilor.

Se încheie povestea, se termină în alte grupuri jocurile de ghicitori sau modestele activităţi de lucru manual pe care şi le pot permite cu puţinele materiale disponibile. Un grup de fetiţe a confecţionat nişte marionete din nişte şosete uzate şi beţişoare de lemn. După numărătoarea de după-amiază, supravegheată de subdirector, copiii au părăsit deja blocul 31 pentru a se întoarce la rudele lor.

Supraveghetorii îşi termină repede treaba; felul în care dau cu măturile pe jos este mai mult un ritual sau un mod de a-şi justifica postul decât o necesitate reală. De asemenea, termină imediat de aranjat băncile şi de curăţat resturile imaginare de mâncare, pentru că nimeni nu iroseşte nimic şi străchinile sunt şterse cu limba pentru a curăţa chiar şi ultimul strop de supă. O firimitură este o comoară. Se retrag din baracă pe măsură ce îşi termină simulacrul de curăţenie, iar liniştea se instalează definitiv în blocul 31, care, pe parcursul zilei, a fost un furnicar de lecţii, cântece şi muştruluieli adresate celor mai neastâmpăraţi.

Profesorii se aşază pe nişte bănci şi comentează întâmplările din timpul zilei. Dita a rămas în colţul ascuns al lemnelor, aşa cum face uneori după ce se termină orele, ca să poată citi o vreme, deoarece cărţile nu pot părăsi blocul 31. La Auschwitz, oficial cărţile nu există. Observă într-un colţ, sprijinit de perete, un băţ cu o sfoară subţire care formează o mică împletitură, ca o plasă de prins fluturi, deşi este atât de prost legată încât, dacă s-ar încerca prinderea unui fluture cu ea, acesta ar ieşi prin orice gaură. Nu-i trece prin cap cui ar putea să-i aparţină acea unealtă atât de inutilă. La Auschwitz nu sunt fluturi. Ce n-ar da ea să existe!

Observă că într-o gaură din plăcile de pe perete e ceva şi, trăgând, vede că este un creion minuscul, de-abia un capăt cu un vârf negru. Dar un creion este o unealtă extraordinară. Ia de pe jos o păsărică aruncată de profesorul Morgenstern şi o despătureşte cu grijă; astfel, face rost de o bucată de hârtie pe care să deseneze. Este mototolită şi pe jumătate mâzgălită, dar tot hârtie e. De mult nu mai desenase... De la Terezín.

Un profesor de pictură foarte amabil, care le dădea lecţii copiilor din ghetou, spunea că a picta era un mod de a se îndepărta mult de acel loc. Era un bărbat atât de cult şi atât de pasionat încât ea nu a îndrăznit niciodată să-l contrazică. Dar pe ea pictura nu o transporta nicăieri şi nici nu o făcea să se urce în trenul altor vieţi, cum i se întâmpla în cărţile, ei, din contră, pictura o făcea să se interiorizeze. Pictura nu era un mod de a ieşi, ci de a intra. De aceea, tablourile pe care le picta la Terezín erau întunecate, cu linii agitate, ceruri încărcate de un gri-închis tenebros, de parcă încă de pe atunci ar fi intuit că acele ceruri interioare se vor transforma în singurul cer pe care îl va vedea când îi vor duce la Auschwitz, un cer acoperit de nori de cenuşă. Pictura a fost un mod de a vorbi cu sine însăşi în multe dintre acele după-amiezi în care o învingea deznădejdea unei tinereţi care încă nu începuse, dar care deja părea încheiată.

Desenează pe hârtie o schiţă a barăcii, cu arhipelagurile sale de scăunele, şemineul ca o dungă de piatră şi cele două bănci: una pentru ea şi alta pentru cărţi. Aceea este lumea ei.

Fără să vrea, ajung la ea vocile profesorilor, deosebit de crispate în acea după-amiază. Doamna Burduf se plânge amar că pentru ea este imposibil să le explice geografie copiilor şi să le povestească diferenţa dintre clima mediteraneană şi clima continentală în timp ce se aud ţipetele, ordinele şi plânsetele celor deportaţi, care intră în lagăr şi trec la câţiva metri de baracă, în drum spre duşuri sau spre moarte.

— Sosesc trenuri şi trebuie să ne prefacem că nu auzim nimic şi să ne continuăm lecţia, iar copiii întorc capul, şuşotesc între ei, iar noi ne purtăm de parcă n-am auzi nimic, de parcă n-am şti nimic... Oare n-ar fi mai bine să-i înfruntăm, să vorbim cu ei despre lagărul de concentrare, să le explicăm ce se întâmplă, asta dacă nu cumva o ştiu deja foarte bine?

Fredy Hirsch nu se află printre ei, după-amiaza se închide de obicei în camera lui să lucreze şi participă din ce în ce mai puţin la viaţa socială. De obicei, Dita îl găseşte în vizuina lui când se duce să pună cărţile la loc în ascunzătoarea lor şi îl vede scriind foarte concentrat pe nişte foi. Într-o zi i-a explicat că era vorba despre un raport pentru Berlin, că erau foarte interesaţi de experimentul blocului 31. Oare în acele rapoarte o fi existând misterul pe care Hirsch încearcă să-l ascundă celorlalţi? În lipsa lui, Miriam Edelstein este cea care se arată implacabilă cu flexibila doamnă Křízková şi îi aminteşte ordinele directorului.

— Dar crezi oare că băieţii şi fetele nu sunt foarte îngrijoraţi? o interpelează altă profesoară.

— Păi, cu atât mai mult, răspunde Miriam Edelstein. Ce sens are să insistăm cu asta? La ce foloseşte să punem sare pe rană? Această şcoală are o misiune dincolo de aceea pur pedagogică: să le transmită o oarecare senzaţie de normalitate, să-i împiedice să cadă în deznădejde, să le arate că viaţa merge înainte.

— Pentru cât timp? întreabă o voce şi deja discuţia se încinge. Ţâşnesc comentarii pesimiste, optimiste, teorii diverse prin care încearcă să explice tatuajul de pe braţele copiilor aduşi cu transportul din septembrie, care menţionează un tratament special după şase luni, iar dialogul devine o hărmălaie.

Dita, care este singura supraveghetoare tânără căreia i se permite să rămână în pavilion la ora aceea, se simte oarecum stânjenită fiind martoră la discuţia profesorilor, iar cuvântul „moarte” îi sună în urechi precum ceva obscen şi păcătos, ceva ce o fată n-ar trebui să audă. De aceea pleacă. În ziua aceea Hirsch nu a fost văzut pe nicăieri. Se pare că este ocupat cu o chestiune importantă. Trebuie să se pregătească pentru o vizită protocolară din partea înaltului organ de conducere. Miriam Eldestein este cea care are cheia camerei lui şi îi deschide uşa Ditei ca să poată avea acces la ascunzătoare şi să pună cărţile la locul lor. Amândouă se privesc o clipă. Fata încearcă să vadă dacă descoperă la subdirectoare vreo expresie de trădare sau de falsitate, dar nu mai ştie ce să creadă. Ceea ce vede la doamna Eldestein este o profundă tristeţe.

Părăseşte blocul 31 îngândurată. Stă în cumpănă dacă ar trebui să îi ceară sfatul tatălui ei, care este o persoană rezonabilă. Brusc, îşi aminteşte că trebuie să fie atentă şi la Mengele şi roteşte capul repede de vreo două ori să vadă dacă o urmăreşte cineva. Fiindcă vântul s-a oprit, în lagăr a început să ningă şi *lagerstrasse* este aproape pustie, doar câţiva oameni merg în grabă în căutarea căldurii din barăci. Nici urmă de vreun ofiţer SS. În schimb, pe unul dintre pasajele laterale dintre două pavilioane, vede pe cineva ţopăind în timp ce sfidează aerul îngheţat cu o geacă uzată şi o eşarfă în chip de fular. Priveşte mai atent: barba albă, părul răvăşit, ochelarii rotunzi... Este profesorul Morgenstern.

Dă energic din mâini în sus şi-n jos cu un băţ care are o plasă legată în vârf, iar Dita îşi dă seama că este plasa de prins fluturi pe care a văzut-o în blocul 31. Acum ştie a cui este. Rămâne câteva clipe observându-l pe profesor, pentru că nu înţelege ce face agitând lucrul acela în aer, până când, în cele din urmă, îşi dă seama. Nu şi-ar fi putut imagina că Morgenstern îl folosea ca să prindă fulgi de zăpadă.

O vede uitându-se la el complet uimită şi o salută cu o mişcare prietenească a mâinii. Imediat continuă cu anevoioasa lui vânătoare de fluturi din gheaţă. Uneori, urmărind vreun fulg, este cât pe-aci să alunece şi să cadă, dar până la urmă îl prinde şi şi-l pune o clipă în palmă, ca să vadă cum se topeşte. Bătrânul profesor are barba încărunţită sclipind de cristale de gheaţă şi fetei i se pare că de la distanţă ghiceşte pe faţa lui un zâmbet de fericire.

Când dă fuga după-amiaza să ascundă cărţile în camera lui Fredy Hirsch, încearcă să plece imediat şi să facă astfel încât privirile lor să nu se încrucişeze. Nu vrea să rişte să descopere în ochii lui ceva ce ar putea să năruie acel castel de beţe de chibrit pe care-l numim încredere. Preferă să creadă orbeşte în el, aşa cum se întâmplă cu lucrurile cele mai sfinte. Dar ea este încăpăţânată şi, oricât de mult încearcă, credinţa nu poate să şteargă scena la care a asistat în blocul 31. La fel cum Nils Holgersson s-a agăţat de gâtul unui gâscan pentru a pleca departe, ea se agaţă de cărţile din biblioteca ei ca să o scoată din acea mlaştină de noroi şi îndoieli.

Curiozitatea de care s-a molipsit de la profesorul Ota Keller a făcut-o ca în acele după-amiezi să se ghemuiască în colţul ei şi să-l citească pe H. G. Wells, în timp ce în pavilion, după ce au încetat deja lecţiile obişnuite, elevii se joacă, au loc concursuri de ghicitori, se fac desene cu nişte creioane care le-au parvenit în mod miraculos sau se pregătesc piese de teatru. Ar fi preferat să dispună de vreunul dintre acele romane atât de incitante despre care vorbea profesorul, dar *Scurtă istorie a lumii* era cartea cea mai solicitată din biblioteca ei, pentru că semăna cel mai mult cu un manual şcolar. Şi e adevărat că, vârându-şi nasul în paginile ei, se simte ca şi cum ar fi din nou la şcoala ei din Praga şi ca şi când, ridicând privirea, ar vedea în faţă tabla verde şi pe profesoară, cu mâinile murdare de cretă.

Istoria lumii noastre este încă o istorie insuficient cunoscută. Cu vreo două sute de ani în urmă, oamenii de-abia dacă ştiau câte ceva despre istoria ultimilor 3.000 de ani. Ceea ce se întâmplase înainte era subiect de legendă sau de speculaţii.

Wells era mai degrabă romancier decât istoric. În carte vorbeşte despre crearea Pământului amintind teoriile extravagante despre Lună pe care le-au susţinut oamenii de ştiinţă la începutul secolului XX, după care îl poartă pe cititor prin erele geologice: precambrian, cu primele alge; cambrian, cu trilobiţii cei jucăuşi; carbonifer, în care se ivesc păduri enorme; sau permian, în care apar primele reptile.

Dita se plimbă uimită pe o planetă zguduită de erupţii vulcanice şi de ulterioarele schimbări bruşte ale climei, în care alternează epoci călduroase cu glaciaţiuni extreme. Îi atrage puternic atenţia epoca dinozaurilor, nişte reptile de dimensiuni extraordinare, care au devenit stăpânii planetei.

Această diferenţă între lumea reptilelor şi lumea comportamentelor noastre umane este ceva ce nu trebuie să trecem cu vederea. Nu putem concepe în noi înşine caracterul imediat şi lipsa de complicaţii a comportamentului instinctiv al reptilelor, nici dorinţele, temerile şi fobiile lor. Noi nu le putem înţelege în simplitatea lor, pentru că toate motivaţiile noastre sunt complexe; noi ne cântărim şi ne evaluăm comportamentul şi nu ne limităm să acţionăm din instinct.

Se întreabă ce ar spune H. G. Wells dacă ar vedea locul în care trăiesc ei, şi dacă ar şti să facă distincţie între reptile şi oameni.

Cartea o însoţeşte în acele după-amiezi gălăgioase din blocul 31 şi, folosind-o ca pe un bilet de liberă trecere, pătrunde prin pasajele subterane ale impunătoarelor piramide din Egipt, străbate Babilonia grădinilor suspendate sau Asiria marilor bătălii. O hartă mare cu teritoriile stăpânite de împăratul perşilor, Darius I, îi arată o suprafaţă extraordinară, mai mare decât cel mai întins dintre imperiile actuale. Observă că ceea ce explică autorul în „Preoţi şi profeţi în Iudea” nu coincide cu ceea ce au învăţat-o pe ea când era mică despre istoria sfântă, şi asta o nedumereşte puţin.

De aceea preferă să se întoarcă la paginile despre Egiptul Antic, care o poartă în acea lume de faraoni cu nume misterioase şi îi permit să se urce la bordul luntrilor acestora care navighează pe Nil. Până la urmă, H. G. Wells avea dreptate şi chiar există maşina timpului: o reprezintă cărţile.

De îndată ce se termină ziua de lucru, trebuie să înapoieze cărţile înainte de ora numărătorii. După interminabila tortură de a sta în rând timp de o oră şi jumătate pentru a fi număraţi în baracă, iese foarte bucuroasă pentru a se duce la lecţia pe care i-o preda tatăl ei; azi e rândul geografiei.

Trecând prin faţa pavilionului 14, o vede pe Margit stând jos cu Rene pe o latură a acestuia. Tocmai au terminat numărătoarea, a lor mult mai anevoioasă, sub cerul liber. Bagă de seamă că sunt foarte serioase şi se opreşte să le salute.

— Ce se întâmplă, fetelor? E vreo problemă? O să îngheţaţi aici!

Margit se întoarce spre Rene, care se pare că are ceva de povestit. Fata cea blondă îşi trage o buclă de pe frunte şi o muşcă nervoasă. Suspină şi un abur îi iese din gură şi se pierde în aer.

— Nazistul ăla... mă hăituieşte.

— Ţi-a făcut ceva?

— Nu, încă nu. Dar în dimineaţa asta s-a apropiat de mine din nou şi s-a pironit în faţa mea. Eu ştiam că era el şi nu voiam să ridic capul. Dar el nu pleca. În cele din urmă, m-a atins pe un braţ.

— Şi ce ai făcut?

— Ştiam că, dacă ridicam capul şi-l priveam, n-aş mai fi avut scăpare. Aşa că, în timp ce săpam, i-am aruncat o lopată de pământ la picioare colegei mele de alături şi ea a început să ţipe ca nebuna. S-a iscat puţină zarvă şi s-a apropiat restul patrulei. El s-a dat un pic înapoi şi nu mi-a zis nimic. Dar pe mine mă voia... Nu sunt închipuirile mele, Margit l-a văzut ieri.

— Da, e adevărat, după numărătoare. Stăteam amândouă de vorbă înainte de a ne retrage în baracă să ne vedem părinţii şi s-a oprit la câţiva paşi. O privea pe Rene, de asta nu am nicio îndoială.

— O privea cu furie? întrebă Dita.

— Nu. O privea foarte fix. Cum să-ţi spun... Era privirea aia josnică a bărbaţilor.
— Josnică?
— Cred că vrea să aibă relaţii trupeşti cu Rene.
— Eşti nebună, Margit?
— Ştiu despre ce vorbesc. Bărbaţilor li se citeşte totul în privire, rămân cu gura căscată, de parcă şi-ar închipui că te văd dezbrăcată. Sunt nişte porci.
— Mi-e frică, şopteşte Rene.
Dita o îmbrăţişează şi îi spune că şi lor le e teamă. Că vor sta cu ea cât mai mult timp cu putinţă.
Rene are ochii umezi şi tremură, nu se ştie dacă de frig sau de frică. Şi Margit pare că o să înceapă să plângă sau să strănute. Dita ia o aşchie de pe jos şi începe să traseze energic nişte pătrăţele pe pământul albit de zăpadă.
— Ce faci? o întreabă amândouă aproape în acelaşi timp.
— Un şotron.
— Ditinka, te rog! Noi avem şaisprezece ani. Nu mai sărim şotronul. Ăsta e joc de copii.
Ea îşi vede de treabă, trasând meticulos pătrăţelele jocului, de parcă n-ar fi auzit-o. Şi, terminând, înalţă capul spre ele, care se uită la ea aşteptându-i răspunsul.
— Oamenii s-au retras în pavilioane. N-o să ne vadă nimeni!
Rene şi Margit încruntă din sprâncene şi dau din cap în mod dezaprobator, în timp ce Dita caută ceva pe jos.
— O să meargă şi cu aşchia, le zice. Şi o aruncă pe unul dintre pătrăţele.
Dita sare, menţinându-şi cu greu echilibrul.
— Ce neîndemânatică! râde Rene.
— Oare tu poţi să sari mai bine pe zăpada asta? o mustră Dita, făcând pe supărata.
Rene îşi ridică puţin rochia şi aruncă aşchia după care sare cu precizie în timp ce Margit o aplaudă. Margit însăşi urmează după aceea. Este cea mai neîndemânatică dintre cele trei: se împiedică sărind într-un picior şi cade zgomotos pe terenul nins. Când încearcă să o ajute să se ridice, Dita alunecă rău pe o porţiune de gheaţă şi cade pe spate.
Rene râde de ele. De jos, Margit şi Dita aruncă în ea cu vreo doi bulgări de zăpadă, care-i lovesc părul şi i-l fac alb.
Şi toate trei râd.
În sfârşit, râd.
Dita, udă dar bucuroasă, fuge repede pentru că miercurea are lecţie de geografie. Lunea are lecţii de matematică, iar vinerea de latină. Profesorul este domnul Adler, tatăl ei. Iar caietul ei de notiţe este propriul cap.

Încă îşi mai aminteşte ziua în care a sosit în apartamentul din cartierul Josefov şi tatăl ei, care nu mai avea birou, era aşezat la singura masă din casă, cea din salonul-sufragerie, învârtind cu un deget globul său pământesc. Dita a intrat cu ghiozdanul de şcoală şi s-a dus să-l sărute, ca în fiecare după-amiază. Uneori, se aşeza pe genunchii lui şi se jucau spunând o ţară, rotind foarte repede globul pământesc pe axa de metal şi oprindu-l brusc cu un deget, pentru a încerca să o nimerească. În acea zi era distrat. I-a spus că primiseră un mesaj de la şcoală: vacanţă. Cuvântul „vacanţă" este o muzică pentru urechile copiilor. Dar felul în care l-a pronunţat tatăl ei şi caracterul neprevăzut al acelor vacanţe şcolare neaşteptate au făcut ca acea muzică să sune dezacordată. Îşi aminteşte că a trecut de la bucuria din primele clipe la neliniştea alarmată dându-şi seama că nu va mai avea niciodată o şcoală. Atunci, tatăl ei i-a făcut un semn să se aşeze pe genunchii lui.

— Vei studia acasă. Unchiul Emile, care este farmacist, te va învăţa chimie, iar verişoara Ruth îţi va da lecţii de desen. O să vorbesc cu ei, vei vedea. Eu o să-ţi predau matematică şi gramatică.

— Şi geografie?

— Bineînţeles. O să te saturi de atâtea călătorii prin lume!

Şi aşa a şi fost.

Acestea au fost ultimele întâmplări din Praga, înainte de a fi deportaţi la Terezín, în 1942. Şi, văzute din beciurile de la Auschwitz, nu au fost atât de rele. Până atunci, tatăl ei muncise atât de mult încât nu avusese prea mult timp ca să stea cu fiica lui. De aceea Ditei i-a plăcut că a devenit profesorul ei şi că îi arăta cum cel mai înalt munte din lume este Everestul sau că izvoarele de apă subterană din deserturi formează oaze.

Lecţiile se ţineau după-amiaza. Dimineaţa, tatăl ei continua să se trezească la aceeaşi oră dintotdeauna, se bărbierea şi îşi punea pe el costumul, aşa cum făcuse toată viaţa, făcându-şi cu mare grijă nodul dublu la cravată. Înainte să iasă pe uşă pentru a se duce la serviciu la biroul lui din cadrul siguranţei sociale, le săruta, mirosind a spumă de bărbierit, pe ea şi pe mama ei.

S-a întâmplat într-o dimineaţă în care Dita s-a plimbat până în centru. A trecut din întâmplare prin faţa cafenelei Continental şi prin geamlâc l-a văzut pe tatăl ei înăuntru. După ce a petrecut o jumătate din dimineaţă privind vitrinele unor magazine în care îi era interzis să intre, a trecut din nou prin faţa cafenelei şi tatăl ei era tot acolo, la aceeaşi măsuţă rotundă, cu aceeaşi ceaşcă goală dinaintea lui şi acelaşi ziar. Atunci a înţeles unele discuţii pe care părinţii ei le purtau în şoaptă şi care încetau brusc când ea se apropia. Îl concediaseră pe tatăl ei de mult timp, dar el nu voia ca fiica lui să afle.

Ea a plecat de acolo discret şi nu i-a spus niciodată că ştia că serviciul lui consta în a se duce până pe strada Graben să bea în cafeneaua Continental un ceai care trebuia să-i ajungă toată dimineaţa şi în a încerca să fie primul care să

ia ziarul, acesta fiind de obicei înfipt într-un beţişor de lemn cu emblema localului, unul dintre ultimele locuri unde patronul, un evreu influent, mai păstra încă licenţa de funcţionare.

Pe drumul spre pavilionul tatălui său, se întoarce de vreo două ori să se uite în spate, să nu cumva să-l aibă pe Mengele pe urmele ei. Cu toate astea, în acel moment, ceea ce o preocupă cel mai mult este să afle la ce să se aştepte din partea directorului blocului 31.

Tatăl ei o aşteaptă, ca în fiecare zi de luni, miercuri şi vineri în care nu plouă, în partea laterală a pavilionului. Acolo el întinde o pătură veche cu pătrăţele, plină de petice, dar pe care o aranjează cât mai îngrijit cu putinţă ca să se aşeze amândoi. Aceea este şcoala ei. Când ajunge, tatăl ei a trasat cu un băţ deja un mapamond în noroi. Ca să-şi reamintească locurile, când era mai mică îi spunea că peninsula scandinavă era capul unui şarpe uriaş şi că Italia era cizma unei doamne foarte elegante. Desenată pe noroiul de la Auschwitz, lumea e greu de recunoscut.

— Azi o să studiem mările de pe planetă, Edita.

Nu este în stare să se concentreze asupra lecţiei. Se gândeşte cât de mult s-ar bucura tatăl ei de atlasul din blocul 31, dar este interzis să scoată cărţile şi, cu răsuflarea lui Mengele în ceafa, nu poate nici măcar să pună această problemă. În după-amiaza aceea este prea distrată ca să fie atentă la explicaţii şi adevărul e că este foarte frig şi începe să ningă.

De aceea se bucură să o vadă venind pe mama ei înainte de ora stabilită.

— E prea frig. Gata pe ziua de azi sau o să răciţi.

Aici, fără penicilină, fără pături şi fără mâncare suficientă, guturaiul te omoară.

Se ridică şi tatăl ei o înveleşte cu pătura, când de fapt el este cel care dârdâie de frig.

— Să intrăm în baracă, în curând se va împărţi cina.

— Să numeşti cină o bucată de pâine uscată este foarte optimist din partea ta, mamă.

— E război, Edita...

— Ştiu, ştiu. E război.

Mama ei tace şi ea profită ca să aducă în discuţie subiectul care o îngrijorează, fără să le povestească direct.

— Tată... dacă tu aici, în lagăr, ar trebui să-i încredinţezi cuiva un secret, în cine ai avea încredere oarbă?

— În tine şi în mama ta.

— Aha, asta ştiu deja. Mă refer la altcineva.

— Doamna Turnovska este o femeie foarte cumsecade, poţi să ai încredere în ea, i-o ia înainte mama ei.

— Bineînţeles că poţi avea încredere că, dacă îi povesteşti ceva, în curând va afla chiar şi *kommando* însărcinat cu dezinfectarea latrinelor. Femeia aia e ca un radio, îi dă replica soţul.

— Sunt de acord, tată.

— Persoana cea mai integră pe care am cunoscut-o aici este domnul Tomashek. Tocmai cu puţin timp în urmă a trecut să ne salute. Este o persoană care se preocupă şi de alte lucruri, nu numai să ajungă primul la coada pentru supă; îi pasă de oameni, îi încurajează, se interesează de ce li se întâmplă celorlalţi. Nu sunt prea mulţi oameni de felul ăsta aici.

— Atunci, dacă i-ai cere o părere sinceră despre ceva, crezi că ţi-ar spune adevărul?

— Sigur. De ce întrebi?

— Aiurea! Nu-i ceva important. Prostii...

Dita bagă la cap. Va trebui să se ducă să se întâlnească cu domnul Tomashek, să vadă ce părere are.

— Bunica ta spunea întotdeauna, subliniază mama ei, că singurii care spun adevărul sunt copiii şi nebunii.

Copiii şi nebunii... Copiii ştiu prea puţin sau chiar nimic despre Hirsch. Dar o idee i se aprinde în cap. Morgenstern... Nu se poate duce la orice adult să-i povestească despre faptul că se îndoieşte de cineva cu atâta faimă ca Hirsch, pentru că ar putea fi mustrată sever, acuzată în faţa celorlalţi de trădare sau de cine ştie ce. Dar cu Morgenstern nu o pândeşte acest pericol. Dacă bătrânul ar împrăştia bârfa, ea ar dezminţi-o, ar spune că este o altă ţicneală de-ale lui. Oare o fi ştiind ceva despre Hirsch? Este de părere că trebuie doar să cerceteze.

Îşi ia rămas-bun de la părinţii ei cu scuza că se duce s-o vadă pe Margit. Ştie că arhitectul pensionat obişnuieşte să stea până la ora supei în blocul 31, uneori în ascunzătoarea dintre lemne unde şi ea se furişează după-amiezile să răsfoiască vreo carte, deschizându-şi astfel ferestre în gardurile din sârmă ghimpată.

Supraveghetorilor obişnuiţi nu le este permis să rămână în blocul 31 după terminarea lecţiilor, dar ea este bibliotecara şi are un alt statut. Poate că de aceea ceilalţi băieţi şi fete o privesc urât şi nu a reuşit să-şi câştige simpatia celor de vârsta ei. Dar nici nu-i pasă prea mult. Capul ei este un ceaun în care clocotesc prea multe gânduri. Inima ei este prea agitată de când îndoiala şi-a făcut loc şi o tot macină şi deja nu mai ştie dacă Fredy este un prinţ sau un călău.

Un grup de profesori stau de vorbă şi nici măcar nu îi dau atenţie. Se duce până în capătul pavilionului şi se uită în ascunzătoarea dintre scânduri. Profesorul Morgenstern repetă îndoiturile unei păsărele cu o hârtie deja foarte uzată. Nu e uşor să găseşti hârtii folosite, sunt un material foarte căutat pentru multe întrebuinţări, printre care şi cea igienică.

— Bună ziua, domnule profesor.

— Ia te uită, domnişoara bibliotecară! Ce vizită plăcută!

Se ridică şi face o reverenţă în faţa ei.
— Vă pot ajuta cu ceva?
— Nu, cu nimic deosebit. Doar mă plimbam...
— Bine faceţi. Plimbarea de o jumătate de oră pe zi prelungeşte cu zece ani viaţa. Un văr de-al meu, care se plimba trei ore zilnic, a trăit până la o sută paisprezece ani. Şi a murit pentru că, în timpul unei plimbări, s-a împiedicat şi a căzut într-o prăpastie.
— Păcat că acest loc atât de oribil nu te stimulează să te plimbi.
— Mă rog, ca să-ţi mişti picioarele e bun şi locul ăsta. Picioarele nu au ochi.
— Domnule profesor Morgenstern... dumneavoastră îl cunoaşteţi de mult pe domnul Hirsch?
— Ne-am nimerit în acelaşi tren care ne-a adus aici. Asta cred că s-a întâmplat...
— În septembrie.
— Exact!
— Şi ce părere v-a făcut?
— Mi s-a părut un tânăr foarte distins.
— Doar atât?
— Vi se pare puţin? În vremurile astea, nu e uşor să dai de oameni educaţi. Buna creştere nu e deloc la modă.
Dita şovăie, dar nu are prea multe ocazii să-şi deschidă sufletul în faţa cuiva.
— Domnule profesor... dumneavoastră aţi spune că Hirsch ascunde ceva?
— Da, desigur.
— Ce?
— Cărţi.
— Fir-ar să fie! Asta ştiu deja!
— Mă rog, domnişoară Adlerová, nu vă mâniaţi. Dumneavoastră m-aţi întrebat şi eu v-am răspuns.
— Da, da. Scuzaţi-mă. Ceea ce aş vrea să vă întreb, între noi fie vorba, este dacă dumneavoastră credeţi că putem avea încredere în el.
— Puneţi nişte întrebări foarte ciudate.
— Da, lăsaţi-o baltă.
— Tot n-am înţeles ce voiaţi să spuneţi prin a avea încredere în Hirsch. În ceea ce priveşte competenţa sa ca director al blocului?
— Nu tocmai. Voiam să spun dacă într-adevăr vi se pare că este ceea ce vrea să pară a fi.
Profesorul cugetă o clipă.
— Nu, nu este.
— Nu este cine pare a fi?
— Nu. Nici eu nu sunt. Nici dumneavoastră. Nimeni nu este. De aceea Dumnezeu a lăsat gândurile mute, ca să le putem auzi numai noi înşine. Nimeni

nu trebuie să ştie ceea ce gândim cu adevărat. Mereu când spun ceea ce gândesc, oamenii se supără rău pe mine.

— Aha...

— Cred că ceea ce mă întrebaţi este în cine putem avea încredere aici, în această văgăună de la Auschwitz...

— Aşa este!

— Eu vă mărturisesc că, personal, încredere, în adevăratul sens al cuvântului, am încredere doar în cel mai bun prieten al meu.

— Asta e bine. Şi cine este cel mai bun prieten al dumneavoastră?

— Eu însumi. Eu sunt cel mai bun prieten al meu.

Dita rămâne uitându-se la bătrânul profesor, care se concentrează în continuare să netezească ciocul unei păsări de hârtie. Se dă bătută. Nu va obţine nimic de la acel bărbat.

Poate doar, îşi spune în sinea ei, să mă înnebunească.

Ajunge la pavilionul ei şi totul este învăluit în linişte. De vreo două zile Mengele nu i-a mai dat niciun semn. Asta e bine. Dar nu se poate încrede, bărbatul acela are ochi peste tot. Întinzându-se în pat şi încercând să nu alunece spre arcuirea mişcătoare pe care o creează pe saltea dosul umflat al colegei sale de pat, se gândeşte că poate ar putea să vorbească despre Hirsch cu subdirectoarea Miriam Edelstein. Dar dacă Miriam Edelstein e în cârdăşie cu el? Soţul ei, Yakub, a fost preşedintele Consiliului Evreiesc din ghetoul de la Terezín, iar naziştii l-au separat de restul deţinuţilor cehi. Ea este foarte îngrijorată, i se observă tristeţea şi, când crede că fiul ei nu este în apropiere, îşi acoperă ochii cu mâna într-un gest de disperare. Nu se poate să fie de partea naziştilor. Oare Dita o fi devenind paranoică?

Dar poate o mai exista şi altceva, în afară de nazişti şi deţinuţi, poate că mai sunt şi alte tabere şi ei îi lipseşte această informaţie. Va încerca să stea de vorbă cu domnul Tomashek. Totul este foarte confuz, dar când închide ochii, îi vine în minte imaginea pe care o va arhiva printre cele mai preţioase de la Auschwitz: ea şi Margit alunecând pe solul nins, Rene privindu-le şi toate trei râzând în hohote. Atâta timp cât vor continua să râdă, nimic nu va fi pierdut.

11

La sfârşitul lui februarie 1944, o delegaţie în frunte cu Adolf Eichmann (Obersturmbannführerul care a răspuns de Departamentul pentru Afaceri Evreieşti al Gestapoului, între 1941 şi 1945) şi directorul secţiei externe a Crucii Roşii germane, Dieter Neuhaus, au vizitat Auschwitz-Birkenau. Misiunea lor era să primească personal un raport solicitat şefului blocului 31 cu privire la

funcţionarea acelui pavilion experimental, singurul din tot complexul de lagăre de la Auschwitz unde erau găzduiţi copii.

Hirsch i-a dat instrucţiuni precise lui Lichtenstern pentru ca toţi copiii, cei mari şi cei mici, să fie aliniaţi şi pregătiţi să fie trecuţi în revistă. Responsabilul blocului 31 este extrem de riguros în privinţa igienei. În fiecare zi, copiii se trezesc la şapte dimineaţa şi supraveghetorii îi duc în ordine până la duşuri. Acolo se spală cu un firicel de apă atât de rece încât mai mult îi usturå decât îi curăţă. În ianuarie, dimineaţa temperatura este de până la minus douăzeci şi cinci de grade; în unele zile, ţevile îngheaţă. Dar Hirsch insistă în mod obsesiv asupra obiceiurilor de igienă, chiar dacă băieţii şi fetele clănţăne din dinţi de frig în timp ce se spală. Au foarte puţine prosoape, aşa că fiecărui grup de câte douăzeci sau treizeci de copii îi revine câte unul. De acolo se îndreaptă spre pavilionul lor pentru numărătoare.

Când apare Hirsch pe la mijlocul dimineţii, perfect pieptănat şi bărbierit, rândurile sunt deja formate. Se poate observa cât este de crispat, întrucât încearcă să aibă o atitudine mai milităroasă decât de obicei: ordinele sale sunt categorice. Afară se aud nişte fluierături şi zgomotul cizmelor călăilor răsună pe podiumul care a fost instalat într-o parte laterală a barăcii. După puţin timp, îşi arată capul vreo doi membri ai trupelor SS şi deschid drum unui grup de ofiţeri cu pieptul încărcat cu nişte tinichele de insigne şi decoraţii.

Fredy Hirsch îşi croieşte drum printre rândurile de prizonieri şi ia poziţie de drepţi bătând din tocurile pantofilor, mai puţin practici, dar mai eleganţi decât saboţii obişnuiţi. După ce solicită permisiunea, începe să explice că în blocul 31 îi ţine pe copii în timpul zilei şi că, astfel, ei nu deranjează funcţionarea normală a restului lagărului, iar părinţii lor sunt scutiţi de griji şi pot să muncească în diferite ateliere. Hirsch se simte în largul lui pentru că se poate exprima în limba sa, fiindcă nu vorbeşte prea bine ceha.

Comandantul Rudolf Hoss şi Eichmann sunt în fruntea alaiului. Apoi vin alte cadre de conducere ale trupelor SS, printre care îl distinge pe Schwarzhuber, Lagerführerul care răspunde de Auschwitz-Birkenau. Mai în spate, puţin mai retras, este doctorul Mengele. Gradul său de căpitan este mai mic decât cel al locotenent-coloneilor care sunt în fruntea grupului şi s-ar putea crede că s-a distanţat ca să arate respect faţă de ierarhie. Dar Dita îl observă şi i se pare că vede pe chipul lui atâta indiferenţă încât s-ar putea spune că se plictiseşte. Şi chiar aşa este: îl scârbeşte defilarea aceea de autorităţi care s-au hotărât să se ducă să-şi petreacă dimineaţa în *lager* ca şi cum s-ar fi dus să joace golf.

Dintr-odată, Mengele înalţă capul şi priveşte spre interni. O priveşte pe ea. Dita se preface că se uită în zare, dar ştie că Mengele o observă cu acelaşi interes distant cu care un medic examinează un pacient. Ar vrea să o înghită pământul. Ce doreşte bărbatul ăla de la ea? Nu crede că ar fi vorba de sex, ca în cazul lui Rene. I-ar plăcea ca Margit să se afle acolo ca să vadă dacă ea, care pare să ştie

atât de multe despre acest subiect, ar distinge acea josnicie pe care zice că o au bărbaţii în ochi când le privesc pe fetele tinere. Ei i se pare că Mengele nu are o privire josnică. Pe chipul lui nu există nicio expresie. Privirea lui este goală. Şi asta înspăimântă.

Eichmann aprobă dând din cap şi în gestul său sever se simte o condescendenţă nedisimulată pentru cuvintele lui Hirsch; îi dă de înţeles că îi face o favoare enormă ascultându-l. Niciunul dintre ofiţeri nu se apropie la mai puţin de jumătate de metru de Blockältesterul evreu. Deşi poartă o cămaşă curată şi nişte pantaloni nu foarte şifonaţi, Hirsch pare un ţăran sărac la o întrunire de oameni înstăriţi care-şi etalează uniformele călcate, cizmele strălucitoare şi aspectul sănătos. Şi, cu toate acestea, Dita îl priveşte şi, în ciuda tuturor îndoielilor, nu-şi poate stăpâni o admiraţie imensă pentru acel bărbat dezarmat care stă în faţa gâtlejurilor rechinilor şi reuşeşte ca aceştia să nu-l devoreze. Cu dispreţ, dar îl ascultă. Hirsch este un fachir care hipnotizează şerpi foarte veninoşi. Dita crede în el. Simte cu disperare nevoia de a crede în el.

De îndată ce alaiul de cizme înalte şi bastoane lungi se îndepărtează, doi supraveghetori sosesc ţinând oala cu supă pentru prânz, pregătită pentru a servi masa în pavilion, şi totul reintră în rânduiala obişnuită. Se scot din învelitoare străchinile deformate şi lingurile îndoite, iar copiii îi cer lui Dumnezeu ca în blidul lor să cadă măcar o bucată de morcov. După ce mănâncă, au voie să se joace după pofta inimii sau să se întoarcă la părinţii lor, şi baraca se goleşte. Doar câţiva profesori se înghesuie pe băncuţele din capătul pavilionului ca să comenteze incidentele din timpul vizitei şoimilor nazişti. Le-ar fi plăcut să ştie ce părere are Hirsch, dar şeful a dispărut iarăşi, tocmai ca să nu-l întrebe nimeni nimic.

Unde este Hirsch? se întreabă unii.

În salonul ofiţerilor are loc o masă festivă. Supă de roşii, pui, cartofi, varză roşie, ştiucă la cuptor, îngheţată de vanilie, bere. Cele care servesc sunt deţinute din secta Martorii lui Iehova; sunt preferatele lui Hoss pentru că niciodată nu se plâng, consideră că dacă aceea este voinţa lui Dumnezeu, trebuie să o respecte cu bucurie.

— Priviţi, le spune tovarăşilor săi ridicându-se de la masă fără să-şi dea jos şervetul de la gât.

Îi face semn uneia dintre chelneriţe ca să se apropie şi să-i scoată din teacă pistolul marca Luger. Îi pune ţeava pistolului la tâmplă. Ceilalţi şefi nazişti au încetat să mai mănânce supa şi privesc aşteptând să vadă ce se întâmplă. S-a lăsat tăcerea şi în sala de mese pluteşte o oarecare tensiune. Prizoniera a rămas nemişcată fără să se neliniştească, cu două farfurii murdare în mâini, fără să se uite măcar la pistol sau la cel care îl ţine în mână. Priveşte în gol şi se roagă cu un murmur neauzit. Nicio văicăreală, niciun protest, niciun gest de teamă.

— Îi mulţumeşte lui Dumnezeu! le spune Hoss cu un hohot de râs.

Ceilalţi râd încet, din politeţe. Rudolf Hoss a fost destituit de curând de la şefia generală de la Auschwitz, pentru că ofiţerii din subordinea lui au comis anumite nereguli în ceea ce priveşte finanţele din *lager*, iar câţiva înalţi demnitari ai Gestapoului nu-l mai privesc cu ochi buni. Eichmann nu aşteaptă ca Hoss să se întoarcă la masă şi începe să-şi mănânce supa în linişte. Glumele acelea i se par deplasate în timpul unei mese. Să omori evrei i se pare o muncă serioasă. De aceea, când în acelaşi an, 1944, însuşi şeful ofiţerilor SS, Heinrich Himmler, îi cere să înceteze punerea în practică a soluţiei finale având în vedere inevitabila înfrângere, el va continua să poruncească asasinate masive până în ultima clipă.

Vestea despre care vorbea doamna Turnovska, pe care Dita o numeşte pe bună dreptate Radio Birkenau, referitoare la o masă de prânz specială pentru prizonieri, cu cârnaţi pentru toată lumea, se dovedise a fi un zvon fals. Unul în plus.

Dita se va duce să se întâlnească cu părinţii săi, dar, în hărmălaia de oameni de la ora aceea de odihnă dinaintea întoarcerii adulţilor la munca în ateliere, îl vede la o oarecare distanţă pe domnul Tomashek şi i se pare un moment potrivit ca să stea de vorbă cu el. Bărbatul acela o va orienta. Cunoaşte atâta lume încât, cu siguranţă, va şti să-i spună că Fredy Hirsch este o persoană onestă, că asupra lui nu planează nicio umbră. Se îndreaptă spre el, să-i iasă în întâmpinare, dar e atât de multă lume pe *lagerstrasse* încât îi este greu să înainteze. Îl pierde din vedere la un moment dat, dar apoi îl zăreşte din nou. Merge în direcţia blocului 31 şi a pavilionului-spital, zona unde sunt mai puţini oameni. Deşi este un bărbat de vârsta tatălui ei, îşi mişcă picioarele sprinten şi Dita nu-l ajunge din urmă. Vede că trece pe lângă blocul 31 şi continuă să meargă până aproape de capătul lagărului, unde se află pavilionul-garderobă pe care-l conduce un deţinut german obişnuit, nu evreu, cu grad de *kapo*. Nu ştie ce caută acolo, pentru că deţinuţilor nu li se permite să intre acolo fără autorizaţie. Trebuie că zdrenţele care se păstrează în magazie li se par naziştilor avuţii foarte valoroase. Probabil că domnul Tomashek se duce să încerce să obţină vreun articol de îmbrăcăminte pentru vreun deţinut amărât. Părinţii ei i-au explicat că bărbatul acela atât de bun la suflet ajută multă lume, chiar le face rost de îmbrăcăminte celor care au nevoie.

Bărbatul intră foarte hotărât în depozit şi Dita nu are timp să-l ajungă din urmă, aşa că trebuie să-l aştepte până iese. Zăboveşte puţin lângă pavilion. În spatele gardului lagărului familial se află marele bulevard prin care se intră la Auschwitz-Birkenau, cu acea cale ferată pe care tocmai o terminau de construit pentru ca transporturile feroviare să pătrundă până în mijlocul lagărului, pe sub turnul de supraveghere de la poarta principală, care domină totul. Nu îi place să stea acolo, în văzul paznicilor de la intrarea principală, aşa că se plimbă prin partea laterală a pavilionului-depozit şi vede o fereastră. Îi atrage atenţia pentru că celelalte pavilioane nu au ferestre şi au lăsat-o deschisă ca să se aerisească

înăuntru, unde domneşte umezeala. Se apropie şi aude înăuntru vocea cumpătată a domnului Tomashek. Rosteşte nişte nume şi nişte numere de pavilioane. O spune în germană. Puţin intrigată, Dita se aşază sub fereastră. Nu e frumos să asculţi conversaţiile altora.

Nu e frumos nici să sufoci oamenii cu gaze toxice...

O voce înfuriată întrerupe enumerarea domnului Tomashek.

— Ţi-am mai spus-o deja de mai multe ori! Nu vrem nume de pensionari socialişti! Vrem nume din Rezistenţă.

Dita recunoaşte vocea aceea şi felul acela dur de a vorbi. Este Preotul.

— Nu este uşor. Se ascund. Eu încerc...

— Încearcă mai bine.

— Da, domnule.

— Acum, pleacă!

— Da, domnule.

Dita se furişează spre partea din spate a pavilionului astfel încât cei doi să nu o vadă când ies, şi acolo se prăbuşeşte. Are ochii atât de larg deschişi încât aproape că-i ies din orbite.

Domnul Tomashek cel bun la suflet... Ce mai pui de lele!

Se îndepărtează prudentă şi se întreabă ce naiba se întâmplă în lagărul ăla cu adevărul: se pare că l-a înghiţit noroiul.

Şi acum în cine naiba o să mă încred?

În momentul acela îi vine în minte ceea ce i-a spus ţicnitul de profesor Morgenstein: „Încrede-te în tine însăţi”.

În cele din urmă, bătrânul nebun o să aibă dreptate.

Este singură în toată treaba asta şi va trebui să o rezolve singură.

Şi Fredy Hirsch este un bărbat care a rămas singur în labirintul său. Poate pentru că de ani buni încearcă să astupe crăpăturile cu un ciment alcătuit din minciuni care, de îndată ce este atins, se fărâmiţează.

Instructorul stă pe scaunul din camera sa şi cineva bate la uşă. Miriam Edelstein intră şi se aşază pe podea, cu spatele sprijinit de lemnul podiumului, de parcă ar fi extrem de obosită.

— Ce ţi-a zis Eichmann despre raportul tău?

— Nimic.

— Pentru ce-l vrea?

— Cine ştie...

— Schwarzhuber avea o atitudine îngâmfată, tot timpul îi zâmbea lui Eichmann ca un căţeluş.

— Sau ca un doberman.

— Da, faţa lui aminteşte de un doberman blond. Şi ce spui de Mengele? Părea dat la o parte.

— E pus pe liber.

Miriam tace o clipă. Ei nu i-ar fi trecut niciodată prin cap să vorbească astfel despre Mengele, ca despre un cunoscut oarecare.

— Nu ştiu cum de eşti în stare să te înţelegi cu un individ atât de dezgustător.

— El a fost cel care a autorizat ca pachetele cu mâncare care soseau în lagăr pentru deţinuţii decedaţi să fie trimise blocului 31. Mă înţeleg cu el pentru că asta este obligaţia mea. Ştiu că sunt unii care spun că Mengele este prietenul meu. Habar n-au. Dacă prin asta aş obţine vreun avantaj pentru copiii noştri, m-aş înţelege chiar şi cu diavolul.

— Deja o faci. Şi îi zâmbeşte spunându-i asta, făcându-i cu ochiul în semn de înţelegere.

— Există un avantaj în a trata cu Mengele. Nu ne urăşte. Este prea inteligent pentru a face asta. Poate că din acest motiv este cel mai teribil dintre toţi naziştii.

— Şi dacă nu ne urăşte, de ce participă la toată această aberaţie?

— Pentru că-i convine. Nu este unul dintre acei nazişti care cred că noi, evreii, suntem o specie de fiinţe inferioare contrafăcute, venite dintr-o lume infernală. El mi-a spus-o: găseşte multe lucruri admirabile la evrei...

— Atunci de ce ne măcelăreşte?

— Pentru că noi, evreii, suntem periculoşi. Suntem rasa care le poate ţine piept arienilor, cea care le poate înfrânge hegemonia. De aceea trebuie să ne elimine. Pentru el nu este ceva personal, doar o chestiune practică. Fermierul care seamănă cartofi şi ştie că în apropiere sunt mistreţi pune capcane ca să-i omoare. Mor în nişte capcane oribile făcute din cuie, este o moarte cumplită. Dar ţăranul nu simte împotriva lor o ură furioasă; dacă i-ar vedea alergând prin pădure, i s-ar părea că sunt chiar nişte animale simpatice. Mengele este ca acel fermier, în loc de cartofi cultivă primatul rasei ariene, pentru că este rasa lui. Este un bărbat care nu cunoaşte ura... Teribil e că nu cunoaşte nici mila. Nimic nu este în stare să-l înduioşeze.

— Eu n-aş putea să negociez cu astfel de criminali.

Spunând asta, Miriam face un gest de durere. Fredy se ridică şi se apropie de ea. Îi vorbeşte cu blândeţe.

— Se mai ştie ceva despre Yakub?

Când ea şi familia ei au ajuns acolo în urmă cu şase luni, venind de la Terezín, doi membri ai Gestapoului l-au arestat pe soţul ei şi l-au transferat la închisoarea de deţinuţi politici de la Auschwitz I, la trei kilometri distanţă. Nu l-a mai văzul şi nici n-a mai avut veşti de la el.

— Azi-dimineaţă am putut să mă apropii o clipă de Eichmann. El mă ştie de la nişte reuniuni de la Praga, deşi la început s-a prefăcut că nu mă recunoaşte. Este un nenorocit, ca toţi naziştii. Gărzile au fost cât pe-aci să mă lovească, dar, cel puţin, le-a făcut să se oprească şi m-a lăsat să-l întreb de Yakub. Mi-a spus că l-au transferat în Germania, că nu a păţit nimic şi că în curând vom fi din nou împreună. Apoi a făcut stânga-mprejur şi m-a lăsat cu vorba-n gură. Aveam o

scrisoare pentru Yakub, dar nici măcar n-am putut să i-o dau. Ariah îi scrisese câteva rânduri tatălui său...

— O să văd dacă pot să aflu ceva.

— Mulţumesc, Fredy.

— Îi sunt dator, adaugă Hirsch.

Miriam încuviinţează din nou. Ea ştie, dar este ceva despre care nu trebuie să vorbească. Fredy Hirsch este un Ahile al evreilor: el singur ar putea să cucerească întreaga Troie. Dar ar putea să şi cadă cu un zgomot asurzitor, pentru că are un călcâi extrem de fragil.

Aceasta este problema miturilor: niciodată nu cad, se prăbuşesc. Edita merge pe *lagerstrasse* foarte hotărâtă să dărâme un mit al lagărului familial. Nu ştie dacă va fi uşor. La urma urmelor, este vorba despre un bărbat cu faimă, cu maniere politicoase, îngrijit, fermecător şi amabil cu toată lumea. Iar ea nu este decât o fetiţă slăbănoagă. Dar vrea să-l demaşte. O scârbeşte mai rău decât ofiţerii SS. Ei poartă uniformă şi se ştie cine sunt şi care le sunt scopurile. Îi e teamă de ei, îi dispreţuieşte, chiar îi urăşte... dar nu a ajuns niciodată să simtă acea greaţă pe care o simte când se gândeşte la zâmbetul de evreu elegant al domnului Tomashek.

În timp ce merge grăbită, dusă pe sus de picioarele ei de cocostârc, încearcă să-şi schiţeze un plan, tot în grabă, dar nu reuşeşte să urzească niciunul. Singurul ei scop este să spună adevărul, chiar dacă pare că asta nu prea este la modă la Auschwitz.

Ajunge până la baraca tatălui ei şi, în faţă, aşezaţi pe un covor făcut din păturile fiecăruia, se află un grup de persoane care se adună de obicei în jurul domnului Tomashek. Sunt şi părinţii ei, desigur. O doamnă povesteşte ceva, iar domnul Tomashek, în mijlocul cercului, încuviinţează cu ochii întredeschişi şi, cu un zâmbet binevoitor, o încurajează pe femeie să continue cu explicaţiile.

Dita dă buzna, chiar calcă obraznic pe una dintre pături, murdărind-o de noroi.

— Dar, fetiţo...!

Dita e îmbujorată şi îi tremură vocea. Dar nu-i tremură braţul în momentul în care-l ridică şi arată spre centrul cercului.

— Domnul Tomashek este un trădător. Este un turnător al ofiţerilor SS.

Imediat încep şuşotelile şi oamenii se agită nervoşi. Domnul Tomashek încearcă să-şi menţină zâmbetul intact, dar nu reuşeşte pe deplin. I s-a strâmbat într-o parte.

Una dintre primele persoane care se ridică este Liesl.

— Edita! Ce înseamnă asta?

— O să vă spun eu! sare una dintre femei. Fata dumitale este prost-crescută! Cum îi trece prin cap să întrerupă astfel o conversaţie ca să insulte o persoană de valoare ca domnul Tomashek?

— Doamnă Adlerová, îi spune un alt bărbat, ar trebui să-i trageţi o palmă zdravănă fetei dumneavoastră. Şi dacă n-o faceţi dumneavoastră, o voi face eu.

— Mamă, îţi spun adevărul, zice Dita, foarte agitată, deja cu mai puţină convingere. L-am auzit vorbind în pavilionul-garderobă cu Preotul. Este un turnător!

— Asta e imposibil! vorbeşte din nou femeia de mai înainte, pe deplin indignată.

— Ori îi daţi dumneavoastră o palmă fetei ca să tacă, ori o voi face eu. Şi bărbatul dă să se ridice.

— Dacă trebuie pedepsit cineva, pedepsiţi-mă pe mine, spune Liesl docilă. Eu sunt mama ei, iar dacă fiica mea nu s-a comportat cuviincios, pe mine trebuie să mă pălmuiţi.

Atunci, cel care se ridică este Hans Adler.

— Aici n-o să fie nimeni lovit, afirmă categoric. Edita spune adevărul. Eu îl ştiu.

Un cor de şuşoteli de uimire se desprinde din grup.

— Desigur că spun adevărul! ţipă Dita prinzând din nou curaj. Am auzit cum Preotul îi cerea să-i dea informaţii despre Rezistenţă. De aceea îşi petrece toată ziua plimbându-se de colo-colo, de aceea pune atâtea întrebări şi-i îndeamnă pe oameni să-i povestească despre problemele lor.

— Aveţi de gând să negaţi, domnule Tomashek? îl ţintuieşte Hans cu privirea.

Aproape toţi s-au ridicat în picioare şi capetele se întorc spre Tomashek, care continuă să stea jos, tăcut ca o statuie. Se ridică încet-încet şi-şi menţine pe chip un zâmbet cu jumătate de gură; este expresia lui obişnuită, dar mai schimonosită, de parcă ar fi fost singura pe care ştia să o afişeze şi, într-un caz ca acesta, n-ar fi putut să facă altceva decât să şi-o păstreze cu orice preţ.

— Eu... începe să spună.

Toţi se pregătesc să-l asculte cu atenţie, pentru că domnul Tomashek vorbeşte cu multă uşurinţă şi cu siguranţă că totul este o neînţelegere pe care o poate explica foarte bine.

— Eu...

Dar nu reuşeşte să continue. Lasă capul în jos şi nu mai spune nimic, îşi croieşte drum şi se retrage în grabă spre pavilionul său. Toţi rămân perplecşi, privindu-se unii pe alţii şi uitându-se mai ales la cei trei membri ai familiei Adler. Dita îşi îmbrăţişează tatăl.

— Hans, îl întreabă Liesl, cum de ştiai atât de sigur că ceea ce spunea Edita era adevărat? Părea incredibil...!

— Nu ştiam. Dar este un truc folosit la procese. Încerci prin păcăleală: te faci că ştii ceva în mod categoric, deşi în realitate nu ştii, iar pe acuzat îl dă de gol propria nesiguranţă. Se crede descoperit şi se prăbuşeşte.

— Şi dacă n-ar fi mărturisit?

— Mi-aş fi cerut scuze. Dar, îi face semn cu ochiul fiicei sale, ştiam că jucam cu nişte cărţi foarte bune.

Unul dintre bărbaţii din grup se apropie şi, prietenos, îi pune o mână pe umăr.

— Nu mai ţineam minte că ai fost avocat.

— Nici eu, răspunde el.

Femeia şi bărbatul care înainte se arătaseră atât de combativi se retrag fâstâciţi.

Dar mai lipseşte încă ceva pentru a pune punct îndeletnicirii de turnător a domnului Tomashek: trebuie să stea de vorbă cu Radio Birkenau. Cei trei se duc să o vadă pe doamna Turnovska. Femeia cea cumsecade îl invocă de mai multe ori pe Dumnezeu, precum şi pe anumiţi sfinţi din Biblie. După aceea, porneşte tam-tamul.

Îndoiala este o plantă care prinde foarte bine rădăcini în pământul mâlos de la Auschwitz. După patruzeci şi opt de ore, tot lagărul este pus la curent şi domnul Tomashek cade în dizgraţie. Nimeni nu va mai dori să se aşeze lângă el la ora supei, nici să-i povestească ceva. Un idol fals care piere.

12

Rudi Rosenberg dă fuga în spatele barăcii din lagărul de carantină şi se apropie de gradul din sârmă ghimpată prin care trece curent electric. De cealaltă parte îl aşteaptă Alice Munk. Se opresc la trei paşi de gard, după aceea fac chiar un pas înainte, în ciuda miilor de volţi care circulă prin sârma ghimpată şi se aşază jos uşor pentru a domoli suspiciunea gărzilor din turnuleţe care-i observă.

Este una dintre acele după-amiezi în care Rudi se întâlneşte pentru un moment cu ea, ca să vorbească despre fel şi fel de lucruri. Alice îi vorbeşte despre familia ei de industriaşi înstăriţi din nordul oraşului Praga şi despre cât de mult îşi doreşte să se întoarcă acasă. Rosenberg îi povesteşte despre visul lui de a pleca în America atunci când coşmarul războiului şi al lagărelor de concentrare se va termina.

Este tărâmul tuturor posibilităţilor. Acolo, comerţul este sfânt. Este singurul loc din lume unde un bărbat sărac poate ajunge să fie preşedintele ţării.

Este un frig de crapă pietrele şi pământul este acoperit cu promoroacă. Le tremură cuvintele. El este îmbrăcat cu o haină de stofă, dar Alice are pe ea doar puloverul ei uzat şi un şal vechi de lână. Când vede că buzele i se învineţesc şi că începe să dârdâie, Rudi îi spune că e mai bine să se întoarcă în blocul ei, dar ea refuză.

Se simte mult mai bine în intimitatea îngheţată a după-amiezii decât înăuntrul pavilionului de femei, care miroase a transpiraţie şi a boală. Şi uneori a ură.

Când frigul devine insuportabil, se ridică şi merg încet, fiecare pe partea lui de gard. Paznicii s-au obişnuit cu prezenţa lor, unora dintre ei, registratorul le face

rost de tutun sau, uneori, le serveşte drept interpret în discuţiile cu soldaţii ruşi sau cehi, şi a reuşit ca, pentru moment, întâlnirile lor din apropierea gardului să fie tolerate.

El îi povesteşte lui Alice orice peripeţie amuzantă din munca sa de registrator. Nu vrea să-i spună ceea ce vede în privirea de pe chipurile abătute care se află de cealaltă parte a biroului de înregistrare de îndată ce ajung în lagăr. De aceea, uneori, ca să fie mai amuzante, inventează anecdotele. Când Alice îl întreabă dacă este adevărat că în fiecare zi sunt omorâte sute de persoane prin inhalare de gaz, el îi răspunde că este vorba doar de bolnavii incurabili, să nu-şi facă griji, şi imediat schimbă subiectul. Rudi ştie că la Auschwitz adevărul este o afacere proastă.

— Ţi-am adus un cadou...

Îşi vâră o mână în buzunar şi deschide pumnul. Ceea ce-i arată este ceva foarte micuţ, dar ea deschide larg ochii, dându-şi seama de valoarea impresionantă a cadoului. Este o bijuterie. Este un căţel de usturoi.

A dezvoltat o oarecare abilitate de a-l observa cu coada ochiului pe soldatul din turnuleţul de supraveghere şi, când poziţia puştii de pe umăr îi indică faptul că acesta stă cu spatele, întors spre cealaltă parte a lagărului, se apropie de gard cu doi paşi mari. Nu trebuie să atingă metalul, dar nu are voie să se clatine, pentru că, dacă paznicii îşi dau seama, îl pot pedepsi sever. Are la dispoziţie doar zece secunde până când paznicul se întoarce spre partea în care se află el. Strânge degetele şi le vâră exact prin gaură. Cinci secunde. Dă drumul usturoiului să cadă. Alice întinde mâna şi îl ia repede. Patru secunde. Fac doi paşi mari înapoi şi se întorc la locul unde se aflau, la câţiva metri de gard.

Alice îl priveşte speriată şi cu admiraţie. Lui Rudi îi place să-i trezească astfel de sentimente fetei. Cert este că puţină lume îndrăzneşte să bage degetele printre găurile acelei sârme care omoară. Unii speculanţi aruncă lucrurile dintr-un lagăr în altul pe deasupra gardului, dar lui i se pare că este o mişcare ce se vede de la mare distanţă, iar în *lager* sunt prea mulţi ochi, prea multe limbi.

— Mănâncă-l, Alice, are multe vitamine.

— Dar atunci nu ţi-aş mai putea da un sărut...

— Haide, Alice, e important. Trebuie să mănânci. Eşti foarte slabă.

— Nu-ţi place de mine? îl întreabă cochetă.

Rudi suspină.

— Ştii doar că-mi placi la nebunie! Şi azi eşti foarte frumoasă cu pieptănătura pe care ţi-ai făcut-o.

— Ai observat!

— Dar trebuie să mănânci usturoiul ăla! Mi-a fost foarte greu să fac rost de el.

— Iar eu îţi mulţumesc foarte mult.

Dar îl ascunde în pumn şi nu-l mănâncă. Rudi înjură printre dinţi.

— La fel ai făcut şi ultima dată, când ţi-am adus o creangă de ţelină.

Şi atunci ea face un gest de cochetărie şi ridică privirea în sus, de parcă i-ar arăta ceva. Şi atunci Rudi înţelege şi îşi dă o palmă peste frunte.

— Alice, eşti nebună!

Nu îşi dăduse seama până în momentul acela că fata avea în păr o diademă. O diademă violetă, poate prea copilăroasă pentru ea, dar care în acel loc este un obiect de lux. Într-atât încât a costat-o o creangă de ţelină. Ea râde.

— Nu, nu face asta! Nu s-a terminat iarna, aproape că n-ai haine groase, trebuie să te hrăneşti. Nu-ţi dai seama? În fiecare dimineaţă, *kommando* care duce căruţul strânge o duzină de cadavre din lagărul tău, oameni care mor de epuizare, de malnutriţie sau din cauza unui simplu guturai. Aici, o răceală te omoară, Alice. Suntem foarte slăbiţi. Trebuie să mănânci! Şi Rudi devine mai vehement. Este prima dată când îi vorbeşte atât de sever lui Alice. Vreau să mănânci usturoiul ăla chiar acum!

Ca să obţină usturoiul ăla a trebuit să-i dea pe sub mână unui anume ajutor de la bucătărie numele şi gradele ofiţerilor ruşi din ultimul transport. Nu ştie şi nici nu vrea să afle pentru ce a avut nevoie de listă, dar informaţia este valoroasă şi Rezistenţa are multe ramificaţii pe care el nu le cunoaşte. Acele favoruri l-ar putea costa chiar şi viaţa. Şi ea nici măcar nu-l va mânca.

Alice îl priveşte cu tristeţe şi o lacrimă i se iveşte în ochi.

— Tu nu înţelegi, Rudi.

Nu mai spune nimic, rămâne tăcută, nu este prea vorbăreaţă. Şi nu, el nu înţelege. I se pare o prostie să dea la schimb un aliment atât de nutritiv şi greu de obţinut ca ţelina pentru o bucată inutilă de sârmă căptuşită în catifea, făcută de mână, în grabă, în vreunul dintre atelierele din lagăr. Nu înţelege că Alice va împlini şaptesprezece ani şi că vârsta asta n-o va mai avea niciodată. Şubrezenia vieţilor lor înaintează cu viteza vântului, ramolismentul cunoaşte la Auschwitz scurtături nebănuite. După ce şi-a petrecut toată adolescenţa prinsă în urâţenia războiului, să se simtă frumoasă într-o după-amiază o face fericită pentru o clipă. Momentul acela o hrăneşte mai mult decât o plantaţie întreagă de ţelină.

Ea face pe îmbufnata pentru ca Rudi să o ierte, iar el ridică din umeri. Nu o înţelege, dar nu poate să se supere pe ea.

El nu ştie, dar usturoiului său deja i s-a atribuit un scop. După numărătoarea de seară, Alice se apropie în grabă de pavilionul 9 să întrebe de domnul Lada. Este un bărbat scund, care munceşte în grupul celor care transportă căruţul cu morţi. Nu este o muncă plăcută, dar îi permite să se mişte prin *lager*. Şi a se mişca este sinonim cu a face afaceri. Alice duce la nas minuscula bucată de săpun şi simte o plăcere deosebită. La fel i se întâmplă şi lui Lada cu acel căţel de usturoi. Şi el simte acelaşi lucru.

Este atât de entuziasmată de achiziţia ei, încât îşi petrece ultimele ore dinainte de a se da stingerea spălând rufele. Alice poartă un pulover de lână foarte găurit şi o fustă în carouri foarte uzată pe care le ţine sub perna de pe patul ei mizerabil.

Este singura îmbrăcăminte cu care se poate îmbrăca atunci când, la fiecare două săptămâni, îşi spală rochia, albastră sau deja gri, lenjeria intimă şi şosetele.

Trebuie să stea o oră şi jumătate la rând în faţa celor trei robinete din care curge un firicel de apă, o apă nepotabilă, care i-a omorât deja pe câţiva care n-au crezut că este contaminată sau care nu şi-au putut stăpâni setea care-i chinuia, mai ales la lăsarea nopţii, după ce trecuseră deja multe ore de la ultimul lichid băut, şi anume supa de la prânz.

Apa rece ca gheaţa ustură la mâini, le face insensibile şi aspre. N-a trecut nici măcar un minut şi femeile de la rând o mustră printre insulte să termine mai repede. Unele clevetesc împotriva ei cu voce tare pentru ca Alice să le audă. În lagăr, secretele nu există, iar zvonurile îmbibă totul, sunt ca o pată de igrasie care se infiltrează prin pereţi, de pe sol până la tavan, şi strică tot ce găseşte în cale.

Relaţia ei cu registratorul slovac este cunoscută şi nu le este pe plac anumitor prizonieri, îndeosebi celor care nu suportă să li se întâmple ceva frumos celorlalţi. Dorinţa de supravieţuire a prizonierilor provoacă o asemenea degradare morală, încât mulţi îşi transformă teama şi durerea într-o ură uşor de împrăştiat. Cred că a face rău celorlalţi este un fel de dreptate, care le alină propria suferinţă.

— Ce nedrept că târfele neruşinate care-şi desfac picioarele în faţa deţinuţilor influenţi dispun de o bucată de săpun şi femeile decente trebuie să spele doar cu apă chioară! spune una.

Un murmur de capete cu basmale îi dă dreptate.

— S-a pierdut decenţa, spune alta, nu se mai respectă nimic.

— O ruşine, comentează încă una cu voce tare, dinadins, ca Alice să o audă.

Fata freacă rufele cu furie, ca şi cum ura s-ar putea şterge cu acel săpun de glicerină, şi-şi încheie în grabă treaba, fără să termine, fără să îndrăznească să ridice capul, ruşinată şi incapabilă să se apere. Plecând, lasă bucata de săpun pe caldarâm. Mai multe femei se năpustesc asupra lui şi se iscă o zarvă de îmbrânceli şi ţipete.

Alice este atât de ruşinată şi de nervoasă, încât nu vrea să se întâlnească cu mama ei, şi până la urmă merge către blocul 31. Este obligatoriu ca uşile pavilioanelor să rămână mereu deschise. Când intră, cade jos o strachină metalică cu nişte piuliţe; este un truc al lui Hirsch ca să ştie dacă cineva intră în pavilion pe neaşteptate. Şeful blocului iese din camera sa şi o vede pe Alice tremurând.

— Ce se întâmplă, copilă?

— Mă urăsc, domnule Hirsch!

— Cine?

— Toate femeile alea! Mă insultă pentru că sunt prietenă cu Rudi Rosenberg!

Hirsch o ia pe după umeri şi ea nu se poate opri din plâns.

— Femeile alea nu te urăsc, Alice. Nici măcar nu te cunosc.

— Mă urăsc! Mi-au spus chestii oribile şi eu nici măcar n-am fost în stare să le răspund aşa cum meritau.

— Bine ai făcut. Când un câine latră sălbatic la un străin, chiar şi când îl muşcă, nu o face din ură; o face de teamă. Dacă te confrunţi vreodată cu un câine agresiv, nu trebuie să fugi, nici să ţipi, pentru că până la urmă îl vei speria şi te va muşca. Trebuie să stai liniştită şi să-i vorbeşti încet, ca să-i astâmperi frica. Sunt speriate, Alice, sunt furioase din cauza a tot ce ni se întâmplă.

Alice începe să se liniştească.

— Ar trebui să-ţi pui hainele la uscat.

Consimte dând din cap şi, vrând să-i mulţumească, el face un gest cu mâna şi o opreşte. Nu trebuie să-i mulţumească pentru nimic. El este răspunzător pentru oamenii săi. Supraveghetorii sunt soldaţii săi. Şi un soldat nu mulţumeşte niciodată: ia poziţie de drepţi şi salută marţial. Nu e nevoie de mai mult.

Când Alice pleacă, Hirsch priveşte spre tăcerea băncuţelor şi a pereţilor pe care atârnă desene şi se închide din nou în camera lui. Dar, în realitate, pavilionul nu este gol. Cineva stă ghemuit după parapetul de lemn, cineva care a observat în tăcere scena.

Tatăl ei avea de vreo câteva zile un guturai care nu-i trecea, iar mama ei l-a obligat să suspende lecţiile sub cerul liber, aşa că Dita şi-a folosit după-amiezile ca să stea de pază în ascunzătoarea din fundul pavilionului. A aşteptat să aibă loc din nou contactul secret cu ofiţerii SS, dar până acum paza ei nu a dat rezultate. Dacă nu poate avea încredere în nimeni, va trebui să descifreze singură misterul lui Hirsch. Uneori, Fredy a ieşit din camera lui să facă flotări şi abdominale sau a început să ridice bănci, de parcă ar fi fost greutăţi, iar ea a trebuit să stea foarte cuminte şi foarte ghemuită în spatele scândurilor. Într-o după-amiază a venit să-l viziteze Miriam Edelstein, dar atâta tot. Îi e dor de conversaţiile cu Margit, despre care ştie că în unele zile stă de vorbă cu Rene.

Convins că nu mai era nimeni în pavilion, Hirsch a stins luminile şi a rămas pe întuneric. Ea se ghemuieşte ca să se încălzească puţin şi fiorul care o străbate pe dinăuntru îi aminteşte de acei bolnavi din staţiunea balneară Berghof, care noaptea se lungeau cu faţa spre Alpi pentru ca frigul aspru din munţi să le vindece umezeala din plămânii lor atacaţi de tuberculoză. În acele săptămâni în *lager* i-a fost greu să se aşeze iar într-un loc şi să citească din *Muntele vrăjit* cu aceeaşi concentrare cu care o făcea la Terezín. Lectura aceea a impresionat-o atât de mult încât personajele sale au început să facă parte din amintirile ei.

Hans Castorp, care a sosit să-şi viziteze vărul şi la început avea de gând să petreacă doar câteva zile la sanatoriu, până la urmă rămăsese luni întregi. Chiar şi când vărul său Joachim a decis să se întoarcă acasă şi să-şi reia cariera militară, în ciuda faptului că nu avea consimţământul medicilor, el a rămas liniştit în acel microcosmos din staţiunea balneară, cu şedinţele lui de relaxare, mâncărurile copioase şi micile ritualuri cotidiene care de-abia dacă tulburau acea

rutină somnolentă. Chiar şi sub acea aparenţă de banalitate inofensivă, din când în când tuberculoza lăsa scaune goale în sala de mese şi frigul morţii străbătea coridoarele.

Berghof îi aminteşte Ditei de ghetou. Viaţa era mai frumoasă acolo decât la Auschwitz. Era un loc mai puţin violent şi mai puţin teribil decât fabrica de durere unde supravieţuiesc acum, deşi, în realitate, Terezín era o staţiune balneară unde nimeni nu se vindeca.

Castorp a sosit ca să stea câteva zile, dar după luni au trecut anii. Când dădea semne că vrea să plece, doctorul Behrens îi detecta o uşoară afecţiune la plămâni şi trebuia să-şi prelungească şederea. Pe vremea când citea cartea, sosise deja de un an la Terezín şi tot nu ştia când va putea scăpa din acel oraş-închisoare. Cu toate că, ţinând cont de zvonurile din exterior, despre naziştii care înaintau implacabil prin Europa într-un război care-şi număra morţii cu milioanele şi despre lagărele în care erau trimişi evreii pentru a-i extermina, i-a trecut prin minte că zidurile de la Terezín o ţineau prizonieră, dar o şi protejau de restul lumii, aşa cum i se întâmpla lui Hans Castorp în sanatoriul de la Berghof, pe care nu mai voia să-l părăsească pentru a se confrunta cu situaţia din epoca sa.

A schimbat munca din grădinile de zarzavat de lângă Terezín cu o alta mai confortabilă, într-un atelier de îmbrăcăminte militară şi, odată cu trecerea timpului şi pe măsură ce mama ei îşi pierdea din energie iar tatăl ei făcea din ce în ce mai puţine observaţii ingenioase, ea continua să citească. Povestea lui Hans Castorp o captiva şi l-a însoţit pe acel personaj până în punctul culminant al vieţii sale: era noaptea de carnaval şi, profitând de libertatea pe care o permitea în acea zi ascunderea în spatele măştilor, a îndrăznit pentru prima oară să-i vorbească doamnei Chauchat, o foarte frumoasă rusoaică de care era îndrăgostit lulea, deşi nu schimbase cu ea niciodată mai mult de câteva cuvinte de politeţe. În atmosfera aceea statică şi ceremonioasă de la Berghof, a avut îndrăzneala, protejat de magia carnavalului, de a o tutui şi de a-i spune Clawdia. Dita închide ochii şi retrăieşte acel moment în care el, atât de romantic, îngenunchea în faţa ei şi-i declara, într-un mod galant şi pasionat, iubirea lui impetuoasă.

Ditei îi place de madam Chauchat, o doamnă foarte elegantă, cu nişte ochi piezişi, care are obiceiul de a veni ultima în somptuoasa sală de mese şi de a închide uşa suficient de tare încât Hans Castorp să tresară pe scaunul său; în primele zile simţind o iritare deranjantă şi apoi o fascinaţie absolută pentru frumuseţea ei tătară. În acel moment de libertate pe care-l oferă carnavalul, când cei care vorbesc nu sunt persoanele supuse normelor rigide ale curtoaziei sociale, ci măştile, madam Chauchat îi spune lui Castorp: „Voi, nemţii, iubiţi mai mult ordinea decât libertatea, întreaga Europă ştie asta”.

Şi Dita, ghemuită în ascunzătoarea ei din scânduri, este de acord cu rusoaica.

Câtă dreptate are madam Chauchat!

Se gândeşte că i-ar plăcea să fie ca ea, o femeie cultă, rafinată şi independentă. Şi ca atunci când ar intra într-un salon, toţi băieţii să se uite la ea cu coada ochiului, pe ascuns. După galanteriile, într-adevăr îndrăzneţe, dar minunate, ale tânărului german, care chiar nu o deranjează deloc pe rusoaică, se întâmplă cel mai neaşteptat lucru. Ea decide să plece în Daghestan sau poate în Spania, ca să schimbe aerul.

Dacă ea ar fi fost Clawdia Chauchat, n-ar fi putut să reziste în faţa amabilităţii şi a farmecului unui cavaler precum Hans Castorp. Şi nu e vorba că n-ar avea curaj să străbată lumea. Când se va sfârşi acest coşmar al războiului, i-ar plăcea să plece cu familia ei oriunde. Cine ştie, poate chiar pe acel tărâm al Palestinei despre care vorbeşte atât de mult Fredy Hirsch.

Chiar în acel moment se aude scârţâitul uşii de la pavilion. Şi, uitându-se cu precauţie, vede că este aceeaşi siluetă înaltă, cu cizme şi îmbrăcată cu o manta închisă la culoare, pe care o zărise prima dată. Inima îi sare din piept.

A sosit mult aşteptatul moment al adevărului. Dar chiar este sigură că vrea să-l afle? De fiecare dată când se arată adevărul, ceva se năruie. De aceea suspină şi se gândeşte că cel mai bine este să se ridice şi să iasă din pavilion fără să facă zgomot, acum, că încă mai are timp. În stomac nu are fluturi, ci o turmă de bivoli, iar îndoiala o arde pe dinăuntru. Adevărul o poate mistui... dar are nevoie de el. Pentru că ştie că dacă nu ridică acum capacul, minciuna o va fierbe la foc mic până o va consuma ca pe o pulpă de pui într-o oală cu supă. De aceea va rămâne, până când va vedea fundul oalei.

Într-unul dintre exemplarele revistei *Reader's Digest* pe care ea îl lua pe furiş de pe măsuţa din salon când părinţii ei ieşeau, a citit un articol despre nişte spioni care puteau să asculte conversaţiile printr-un perete despărţitor, ţinând urechea lipită de fundul unui pahar. Ea se duce în vârful picioarelor cu strachina de la micul dejun până la peretele camerei Blockältesterului. Este riscant. Dacă o prind acolo spionând, cine ştie ce va păţi. Dar dacă nu scapă de îndoieli, va plesni.

Pune vasul metalic, dar îşi dă seama că aude foarte bine prin simpla apropiere de panoul de lemn. Şi, în plus, există o gaură prin care reuşeşte chiar să şi vadă înăuntru, ca şi cum ar privi prin vizorul unei uşi.

Este Hirsch. Are o expresie tristă. Pe bărbatul blond care stă în faţa lui îl vede din spate. Nu poartă uniforma ofiţerilor SS, deşi hainele sale nu sunt cele ale unui prizonier obişnuit. Observă atunci banderola maro proprie unui *kapo* de pavilion.

— Asta va fi ultima oară, Ludwig.

— De ce?

— Nu pot să-mi mint în continuare oamenii. Îşi trece mâna prin păr ca să şi-l aranjeze. Ei mă cred un altfel de om şi, de fapt, eu sunt ceva foarte diferit.

— Şi ce este atât de teribil?

Zâmbeşte amar.

— Ştii doar. Mai bine ca nimeni altcineva.

— Hai, Fredy, îndrăzneşte să o spui...

— Nu mai e nimic de spus.

— De ce nu? Un amestec de ironie şi ranchiună îmbibă cuvintele interlocutorului său. Bărbatul cel fără teamă nu îndrăzneşte să recunoască ce este? Îţi lipseşte curajul să spui acel ceva atât de teribil care te defineşte?

Blockältesterul suspină şi vocea lui se întristează.

— Un... depravat.

— La naiba, spune-i pe nume! Marele Fredy Hirsch este un homosexual!

Hirsch, ieşit din fire, se năpusteşte asupra lui şi îl apucă de rever cu violenţă. Îl izbeşte de perete şi venele de la gât i se umflă.

— Taci! Să nu mai spui asta niciodată în viaţa ta.

— Haide, haide... Este ceva atât de îngrozitor? Şi eu sunt şi nu mă consider un monstru. Tu crezi că sunt? Crezi că merit să fiu catalogat ca un ciumat? Şi spunând asta, se uită la triunghiul roz pe care-l are cusut pe cămaşă.

Hirsch îi dă drumul. Îşi duce o mână la păr şi şi-l îndreaptă în timp ce închide ochii, încercând să se liniştească.

— Iartă-mă, Ludwig. Nu era intenţia mea să te jignesc.

— Ei bine, ai făcut-o. Îşi aranjează ca un dandy reverul mototolit. Spui că nu vrei să-i înşeli pe oamenii care te ascultă. Şi ce vei face când o să ieşi de aici? O să cauţi o evreică plăcută care să-ţi gătească mâncare *kosher* şi o să te însori cu ea? O să o înşeli?

— Nu vreau să înşel pe nimeni, Ludwig. Aşa că trebuie să nu ne mai vedem.

— Fă ce vrei. Înfrânează-te dacă asta te face să te simţi mai bine. Încearcă să faci dragoste cu o fată. Eu am încercat: este ca şi cum ai mânca o farfurie de supă fără carne. Dar nu e chiar atât de rău. Şi crezi că în felul ăsta ai să termini cu minciunile? Cât de mult te înşeli! Va exista întotdeauna cineva pe care îl vei minţi cumplit: tu însuţi.

— Ţi-am spus deja că s-a terminat cu asta, Ludwig.

Sunt cuvinte care nu admit replică. Se privesc cu tristeţe şi rămân în tăcere. *Kapo* cu triunghiul roz dă uşor din cap acceptându-şi înfrângerea. Se apropie de Hirsch şi-l sărută pe buze. Lui Ludwig îi curge o lacrimă pe obraz, la fel de tăcută ca picătura de ploaie care se prelinge pe geamul unei ferestre.

De cealaltă parte a peretelui din lemn, Dita este cât pe-aci să scoată un ţipăt. Este mai mult decât poate suporta tinereţea ei. Nu a văzut niciodată doi bărbaţi sărutându-se şi i se pare scârbos. Cu atât mai mult fiind vorba despre Fredy Hirsch. Fredy Hirsch al ei. Iese în grabă din pavilion fără să facă zgomot şi nici măcar palma rece a nopţii nu o face să reacţioneze. Este atât de tulburată, încât nici nu-şi aminteşte să-şi ia măsuri de precauţie, în caz că doctorul Mengele ar fi prin apropiere. Este ameţită şi se simte murdară pe dinăuntru. Simte în suflet o

furie imensă împotriva lui Fredy Hirsch. Se simte înşelată. Lacrimile de furie îi înceţoşează vederea.

Motiv pentru care dă peste cineva care merge în sens invers.

— Ai grijă, fato!

— Dumneavoastră nu vă uitaţi pe unde mergeţi, fir-ar să fie! îi răspunde ea obraznic.

Şi, uitându-se, vede chipul cu barbă albă al profesorului Morgenstern şi-şi dă seama de grosolănia ei. Era să-l dărâme pe sărmanul bătrânel.

— Iertaţi-mă, domnule profesor. Nu v-am recunoscut.

— Dumneavoastră sunteţi, domnişoară Adlerová! Şi atunci îşi întinde gâtul ca să-şi apropie ochii miopi de Dita. Dar plângeţi?

— E din cauza frigului, care-mi irită ochii, fir-ar să fie! îi răspunde sec.

— Vă pot ajuta cu ceva?

— Nu, nimeni nu poate.

Profesorul îşi pune mâinile în şolduri.

— Eşti sigură?

— Nu vă pot explica nimic. Este un secret.

— Atunci, nu-l povesti. Secretele sunt pentru a fi păstrate.

Profesorul înclină capul şi pleacă în direcţia pavilionului său fără să mai spună nimic. Dita rămâne şi mai nedumerită decât era înainte. Poate că vina a fost a ei. Poate că bărbatul acela are dreptate şi ea n-ar trebui să-şi bage nasul în viaţa celorlalţi şi să le profaneze secretele. Se întreabă cu cine ar putea să vorbească despre acel subiect şi intuieşte că trebuie să existe cel puţin o persoană care să-l cunoască bine pe Hirsch: Miriam Edelstein. Este singura care-l vizitează la ore nepotrivite, când nu sunt primiţi decât prietenii apropiaţi.

O găseşte cu fiul ei Ariah în blocul 28. Mai e foarte puţin până se va da stingerea. Nu e cea mai potrivită oră pentru vizite, dar când subdirectoarea o vede venind pe bibliotecară atât de neliniştită şi aceasta o roagă să iasă afară să stea de vorbă pentru un moment, n-o poate refuza.

Întunericul şi frigul nu invită la conversaţii lungi, dar Dita îi povesteşte totul de la început: avertismentul pe care i l-a dat Mengele, modul în care a fost martor întâmplător la prima întâlnire a lui Hirsch cu un individ, îndoielile ei şi felul cum a încercat să le risipească cercetând adevărul. Miriam o ascultă fără s-o întrerupă, fără să arate uimire când îi explică aberaţiile clandestine ale lui Hirsch cu alţi bărbaţi şi chiar rămâne o vreme tăcută după ce Dita şi-a încheiat relatarea.

— Ei bine? îi spune Dita nerăbdătoare.

— Acum ai aflat adevărul tău, îi răspunde. Probabil că eşti mulţumită.

Dita observă reproşul din tonul vocii femeii.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Tu voiai un adevăr, dar un adevăr pe măsura ta. Voiai ca Fredy Hirsch să fie un bărbat curajos, energic, integru, încântător, fără cusur... şi te simţi dezamăgită

pentru că este homosexual. Ai fi putut să te bucuri că ţi s-a confirmat că nu este un denunţător în slujba ofiţerilor SS şi că, într-adevăr, este unul de-ai noştri, unul dintre cei mai buni. Dar, în schimb, te simţi ofensată pentru că nu este exact aşa cum ai fi vrut tu să fie.

— Nu, nu mă judecaţi greşit. Bineînţeles că m-a liniştit să aflu că nu este de partea lor! Doar că... nu-mi puteam imagina aşa ceva despre el!

— Edita... o spui de parcă ar fi o crimă. Singura diferenţă este că, în loc să-l atragă femeile, îi plac bărbaţii. Nu pare un delict atât de înfiorător.

— La şcoală ne-au explicat că asta este o boală.

— Adevărata boală este intoleranţa.

Pentru o clipă, tac amândouă.

— Dumneavoastră ştiaţi deja, nu-i aşa, doamnă Edelstein?

Femeia încuviinţează.

— Te rog, spune-mi Miriam. Acum împărţim un secret. Dar nu este al nostru, aşa că nu avem niciun drept să-l dezvăluim.

— Dumneavoastră îl cunoaşteţi bine pe Hirsch, nu-i aşa?

— El mi-a povestit unele lucruri, apoi am aflat altele...

— Cine este Fredy Hirsch?

Miriam îi face un semn cu capul îndemnând-o să se plimbe în jurul pavilionului. Îi îngheaţă picioarele.

— Fredy Hirsch şi-a pierdut tatăl pe când era foarte tânăr. Se simţea dezorientat. Şi atunci l-au înscris în JPD, organizaţia germană în jurul căreia obişnuiau să se reunească tinerii evrei ai acelei epoci. Acolo a crescut, a găsit un cămin. Şi sportul a fost totul pentru el. Imediat şi-au dat seama că avea talent de antrenor şi de organizator.

Dita o ia pe Miriam Edelstein de braţ ca să se încălzească în timp ce se plimbă, iar cuvintele ei se amestecă cu zgomotul saboţilor călcând pe promoroaca nopţii.

— Prestigiul său ca antrenor în JPD a tot crescut. Dar apogeul partidului nazist a stricat totul. Fredy mi-a povestit că partizanii lui Adolf Hitler erau nişte nenorociţi care făceau gălăgie prin cârciumi şi care sfidau legile Republicii Germane; după aceea ei au fost cei care au început să facă legi după chipul şi asemănarea lor.

Hirsch i-a povestit că nu va putea uita niciodată după-amiaza în care a sosit la sediul JPD-ului şi a dat peste o inscripţie pe care scria „Evrei trădători”. S-a întrebat ce trădaseră şi nu a ştiut să-şi dea răspunsul. În unele după-amiezi erau aruncate pietre în geamurile ferestrelor atelierului de olărit sau când corul făcea repetiţii. Cu fiecare lovitură în geamuri, lui Fredy i se sfărâma ceva pe dinăuntru.

Într-o după-amiază, mama lui i-a cerut să se întoarcă de la şcoală direct acasă pentru că trebuiau să vorbească despre ceva important. Fredy avea chestii de rezolvat, dar a acceptat fără a crâcni ordinul mamei sale, pentru că una dintre învăţăturile pe care i le inculcaseră în JPD era aceea de a respecta cu sfinţenie

ierarhiile şi rangurile; într-un fel, JPD era ca o armată fără armament, cu uniformele, galoanele şi ierarhia sa.

A găsit clanul familial întrunit; gravitatea pe care o afişau cu toţii era puţin obişnuită în acea casă: mama le-a comunicat că tatăl lui vitreg îşi pierduse slujba pentru că era evreu şi că situaţia devenea periculoasă. Aşa că hotărâseră să plece în America de Sud, în Bolivia, şi să înceapă o nouă viaţă.

— Să plecăm în Bolivia? Adică să fugim! a răspuns el răutăcios.

Tatăl lui vitreg, care n-a reuşit niciodată să domine voinţa lui Fredy, a strâns din dinţi, gata să se ridice de la masă ca să-l înfrunte. Dar fratele cel mare, Paul, a fost cel care i-a cerut să-şi ţină gura.

A plecat de acasă uluit, cu acea senzaţie de ameţeală pe care o provoacă veştile rele primite pe neaşteptate. Şi dezorientarea lui l-a dus, din inerţie, în singurul loc unde lucrurile le erau ordonate şi coerente: sediul JPD. Acolo l-a găsit pe unul dintre directori, care cerceta bidoanele pentru următoarea excursie. Nu obişnuia să vorbească despre probleme personale, dar de data asta a făcut-o. Era ceva mai mult decât nemulţumirea unui băiat pe care-l obligau să se dezrădăcineze: nu suporta laşitatea de a lăsa capul în jos pentru că era evreu şi de a fugi.

Coordonatorul de activităţi în aer liber era un bărbat cu păr blond, deşi începuse să-i încărunţească. Îl văzuse pe Fredy crescând acolo. L-a privit foarte fix şi i-a spus că, dacă voia să rămână, în JPD se va găsi un loc pentru el.

Avea doar şaptesprezece ani, dar deja avea acea încredere în sine care avea să-l însoţească mereu. Familia lui a plecat şi el a rămas singur. Deşi nu pe deplin: avea JPD-ul. În 1935, l-au numit îndrumător al tinerilor la sediul din Düsseldorf. Îi povestise lui Miriam că la început se simţise fericit datorită noii sale slujbe în acel oraş atât de dinamic, deşi acel entuziasm s-a risipit imediat din cauza atmosferei ostile care exista împotriva evreilor. Nu l-au mai chemat pe geamgiu, pentru că zilnic ploua cu pietre în ferestre. Din stradă se auzeau ţipete pline de insulte. Veneau din ce în ce mai puţini copii. În unele dimineţi, echipa sa de baschet avea doar un singur jucător.

Într-o după-amiază a văzut de la fereastră cum cineva a desenat un X galben pe poarta mare din lemn de la intrare şi a coborât în fugă. Băiatul cu pensula s-a uitat la el nepăsător şi a continuat să mâzgălească fără nicio jenă. Fredy s-a năpustit asupra lui şi l-a apucat de piept atât de puternic, încât puştiului i-a căzut jos cutia cu vopsea.

— De ce faci asta? l-a întrebat privind banderola cu svastica pe care o purta pe braţ, cu un amestec de furie şi perplexitate faţă de tot ce se întâmpla în ţara lui.

— Voi, evreii, sunteţi un pericol pentru civilizaţie! i-a strigat băiatul cu dispreţ.

— Civilizaţie? Voi îmi veţi da lecţii de civilizaţie, voi care vă petreceţi toată ziua bătându-i pe bătrâni şi aruncând cu pietre în case? Ce ştii tu de civilizaţie... În timp ce voi, arienii, trăiaţi în colibe de lemn în nordul Europei, îmbrăcaţi în

piei de animale şi frigând carne pe două beţe, noi, evreii, construiam oraşe întregi.

Mai multe persoane, care au văzut că Fredy îl apucase de piept pe tânărul nazist, au început să se apropie.

— Un evreu îl bate pe un sărman băiat! a strigat o voce de femeie.

Vânzătorul de la o tarabă de fructe s-a apropiat cu băţul cu care ridica oblonul şi încă o duzină de bărbaţi s-au îndreptat, de asemenea, într-acolo. O mână l-a luat cu putere de braţ pe Fredy şi a tras de el.

— Să mergem! i-a strigat directorul.

Au avut timp exact cât să intre în clădire şi să închidă poarta mare înainte să se năpustească asupra lor o grămadă de cetăţeni stăpâniţi de o furie care lui Hirsch i s-a părut o nebunie colectivă. Politicianul acela ranchiunos cu mustăcioară ridicolă îşi atinsese scopul. Oamenii deveniseră nişte maşini pline de ură.

A doua zi, au închis sucursala JPD-ului şi l-au trimis în Bohemia. Acolo a continuat să muncească pentru organizaţia Maccabi Hatzair la pregătirea de activităţi sportive pentru tineri în Ostrava, Brno şi, în cele din urmă, la Praga.

Capitala cehă nu-i plăcea în mod deosebit; caracterul ceh, mai nepăsător şi mai puţin formal decât cel german, îl nedumerea. Dar a găsit în împrejurimile oraşului, la Clubul Hagibor, un loc excepţional pentru activităţile sportive. L-au pus să răspundă de un grup de băieţi între doisprezece şi paisprezece ani. Ideea era să-i scoată din Bohemia şi, trecând prin ţări neutre, să-i ducă până în Israel. Trebuiau să fie într-o formă fizică bună, dar şi să cunoască istoria evreilor puşi în faţa adversităţilor pentru a se simţi mândri şi dornici să calce din nou pe pământul strămoşilor lor.

Hirsch şi-a dat toată silinţa să-şi îndeplinească misiunea, cu dăruirea sa obişnuită şi entuziasmul cu care executa ordinele primite. Amestecul de eficienţă şi magnetism de care dădea dovadă în relaţiile cu băieţii era atât de mare încât responsabilii Departamentului de Tineret din Consiliul Evreiesc de la Praga au hotărât ca acel tânăr atât de conştiincios şi tenace să se ocupe de organizarea grupurilor de copii nou-veniţi, care, de cele mai multe ori, soseau destul de dezorientaţi.

Fredy n-a putut să uite niciodată cât de greu i-a fost să-i încurajeze pe acei băieţi. Spre deosebire de cei din Havlagah, care aveau părinţi cu o conştiinţă puternic evreiască şi sionistă şi care, majoritatea, sosiseră foarte bine instruiţi şi plini de entuziasm, celălalt grup era alcătuit din fete şi băieţi timizi, trişti şi apatici. Niciun joc nu părea să-i motiveze, niciuna dintre poveştile sale amuzante nu le smulgea un zâmbet, niciun sport nu părea să-i intereseze. Unul dintre ei avea doisprezece ani şi se numea Zdenck. Avea cele mai stufoase sprâncene din câte văzuse Hirsch în toată viaţa lui. Şi ochii cei mai trişti.

La sfârşitul primei zile, când Hirsch, încercând să-i cunoască mai bine, le-a propus jocul de a spune în ce loc îşi doreau să se afle în acel moment din acea zi

de septembrie 1939, Zdenek a răspuns foarte serios că i-ar plăcea să fie în cer ca să-şi poată vedea părinţii; Gestapoul îi arestase şi bunica lui i-a spus că n-o să-i mai vadă niciodată. Zdenek s-a aşezat şi n-a mai deschis gura. Câţiva dintre tineri, care până atunci stătuseră foarte serioşi, au râs cu lipsa de tact pe care o au uneori copiii. A râde de ceilalţi este un mod de a-ţi ascunde propriile temeri.

Într-o după-amiază, cel care răspundea de activităţile tinerilor din sediul Consiliului Evreiesc de la Praga l-a chemat pe Hirsch. Vicepreşedintele i-a explicat foarte serios că cleştele naziştilor se închidea, frontierele de asemenea, şi că în curând va fi cu neputinţă ca cineva să plece din Praga. De aceea, primul grup Havlagah trebuia să plece imediat, în douăzeci şi patru de ore sau, cel mult, în patruzeci şi opt. L-a întrebat dacă voia să fie el, ca prim-antrenor, cel care să însoţească grupul.

Era cea mai bună ofertă care i se făcuse vreodată. Putea să plece cu grupul, să lase în urmă teroarea războiului şi să ajungă în Israel, aşa cum visase întotdeauna. Totuşi, a pleca însemna să lase grupurile pe care începuse să le antreneze la Hagibor, să abandoneze o misiune care-şi dădea seama că era foarte importantă pentru unii copii sufocaţi în Praga din cauza interdicţiilor, a privaţiunilor şi a umilinţelor Reichului. Să plece însemna să-l părăsească pe Zdenek şi pe ceilalţi. În clipa aceea şi-a amintit ce însemnase pentru el JPD-ul la Aachen după moartea tatălui său, atunci când se simţea pierdut: acolo şi-a găsit locul în lume.

— Oricine ar fi spus că pleacă, îi povesteşte Miriam. Dar Hirsch nu voia să fie un oarecare. De aceea a refuzat, a zis că rămâne la Hagibor.

Cel care răspundea de tineri în consiliu a consimţit, dând uşor din cap, şi cei doi au rămas mult timp în tăcere, de parcă ar fi cântărit consecinţele acelei decizii. Era imposibil, nu se puteau cântări. Viitorul nu se poate cântări niciodată.

— Hirsch ar fi putut să plece, dar a rămas. Mi-a povestit asta un funcţionar de la Consiliul Evreiesc din Praga.

— După tot ce s-a întâmplat... mă simt vinovată că m-am îndoit de el.

Miriam suspină şi răsuflarea ei se transformă în abur alb. În momentul acela sună sirena care poruncea tuturor să se retragă în pavilioanele lor.

— Edita...

— Da?

— Mâine trebuie să-i spui lui Hirsch ce mi-ai povestit despre doctorul Mengele. El va şti ce e de făcut. Cât despre cealaltă chestiune...

— Este secretul nostru.

Miriam încuviinţează şi Dita pleacă în fugă, aproape că zboară pe noroiul pe care s-a depus bruma. Încă simte o durere puternică în acele straturi profunde ale celor mai intime sentimente, unde nici măcar noi înşine nu vrem să scormonim prea mult. Dar Hirsch este de partea lor. Şi chiar dacă o doare că a pierdut un

prinţ, trebuie să recunoască faptul că se simte uşurată pentru că a câştigat un lider.

13

La câteva pavilioane distanţă, în blocul 31, are loc o altă discuţie. Este Fredy Hirsch, care vorbeşte cu băncile goale.

— Am făcut-o. Am tăcut ce trebuia.

Propria voce, care răsună în întunericul pavilionului, i se pare ciudată.

I-a spus acelui berlinez chipeş să nu se mai întoarcă. Ar trebui să se simtă mândru de sine, chiar fericit, datorită victoriei voinţei asupra instinctelor. Dar nu este. Ar prefera să-i placă femeile, ca bărbaţilor respectabili, dar este ceva greşit în alcătuirea sa.

O fi o piesă pusă invers sau ceva de genul ăsta...

Iese din cameră şi contemplă cu tristeţe peisajul de noroi, pavilioane şi turnuleţe. Luminile electrice îi permit să zărească două siluete faţă în faţă, câte una de fiecare parte a gardului. Sunt Alice Munk şi registratorul lagărului de carantină. Probabil că temperatura din termometru se apropie de zero grade, dar lor nu le este frig; sau dacă le este, îl împărtăşesc ca să-l facă mai suportabil.

Poate că asta e dragostea: să împarţi frigul.

Pavilionul 31 se dovedeşte strâmt şi zgomotos când sunt toţi copiii acolo, dar enorm şi lipsit de farmec când aceştia pleacă. Fără copii, nu mai este o şcoală. Devine un grajd pustiu, în care pătrunde frigul.

Ca să se încălzească, se lungeşte cu coatele lipite de pământ şi începe să încrucişeze picioarele ca să-şi pedepsească abdomenul. Trebuie să-ţi oboseşti trupul ca să-l îmblânzeşti. Pentru el, dragostea a fost încă din adolescenţă o sursă constantă de probleme. Natura lui insista cu încăpăţânare să nu ia în seamă ceea ce capul lui încerca să-i poruncească. La cât de disciplinat fusese în toate privinţele, simte o profundă frustrare că nu a avut destulă voinţă pentru a-şi înfrânge cele mai ascunse instincte.

Unu, doi, trei, patru, cinci...

În excursiile organizate de JPD îi plăcea să se ghemuiască în sacul său de dormit între alţi băieţi, întotdeauna dispuşi să-l primească şi să glumească cu el. După moartea tatălui său, se simţea atât de protejat şi de bine cu ei... O echipă de fotbal nu era o echipă de fotbal, ci o familie.

Optsprezece, nouăsprezece, douăzeci, douăzeci şi unu...

Pe măsură ce a crescut, acea plăcere de a se ghemui în continuare între băieţi nu a dispărut. Faţă de fete se afla la o distanţă foarte mare, nu exista acea fraternitate pe care o avea cu tovarăşii săi. Fetele îl intimidau, îi respingeau pe băieţi, îşi băteau joc de ei. Se simţea în largul său doar împreună cu tovarăşii săi

de echipă sau cu acei colegi de drumeţii şi jocuri. Şi, chiar şi după ce a crescut, tot nu a dispărut acea senzaţie de ataşament faţă de ei. După aceea a plecat de la Aachen la Düsseldorf.

Există o vârstă la care corpul decide în locul tău. Şi au avut loc întâlnirile clandestine. Unele, în acele wc-uri publice cu lumină slabă, unde podeaua este mereu umedă şi unde mereu există urme de oxid pe faianţa chiuvetei. Şi, cu toate acestea, au existat priviri gingaşe, mângâieri mai puţin mecanice, clipe de plenitudine la care i-a fost imposibil să se împotrivească. Dragostea a devenit un covor de cioburi.

Treizeci şi opt, treizeci şi nouă, patruzeci...

În toţi aceşti ani a încercat să fie mereu ocupat cu turneele şi antrenamentele sale, organizând în acelaşi timp o grămadă de evenimente pentru a-şi menţine mintea ocupată şi trupul obosit. În felul acesta, a reuşit să evite acele zvâcniri care-i năruie voinţa care l-a caracterizat şi care pot să distrugă, cu un singur pas greşit, tot ceea ce prestigiul său a acumulat de-a lungul anilor. Faptul că era mereu ocupat i-a permis, de asemenea, să ascundă că, fiind atât de popular şi de solicitat de toată lumea, în cele din urmă sfârşea prin a fi singur.

Cincizeci şi şapte, cincizeci şi opt, cincizeci şi nouă...

De aceea îşi încrucişează în continuare picioarele ca o foarfecă, tăind aerul ca să-l doară muşchii abdomenului. Pedepsindu-se pentru că nu este ceea ce şi-ar fi dorit să fie sau ceea ce ar fi vrut ceilalţi să fie.

Şaptezeci şi trei, şaptezeci şi patru, şaptezeci şi cinci...

O baltă de transpiraţie îi dă de gol încăpăţânarea, capacitatea de sacrificiu... victoria. Se aşază pe podea şi, deja mai relaxat, amintirile acoperă pustiul nopţii.

Şi amintirile îl duc la Terezín.

Ca şi cum ar fi fost un ceh oarecare, l-au deportat în ghetoul de la Terezín în mai 1942. A fost unul dintre primii care au sosit acolo. Împreună cu ei, naziştii au trimis muncitori, medici, membri ai Consiliului Evreiesc şi îndrumători culturali şi antrenori. Pregăteau deportarea masivă a evreilor.

Când a ajuns, ceea ce a văzut a fost un oraş rectiliniu. Era proiectarea urbanistică gândită de un militar, cu străzi trasate cu echerul, clădiri geometrice, grădini dreptunghiulare care probabil că înfloreau primăvara... I-a plăcut acel oraş raţional, se îmbina cu simţul disciplinei care-l caracteriza pe el. S-a gândit chiar că poate acolo începea o nouă etapă mai bună pentru evrei, pasul precedent întoarcerii în Palestina.

Prima dată când s-a oprit să privească oraşul Terezín, o rafală de vânt l-a ciufulit puţin şi şi-a dat pe spate părul lins. Nu era dispus să-şi piardă cumpătul pentru nimic în lume, nu era dispus să se lase dărâmat de vântul istoriei, chiar dacă atunci acesta sufla ca un uragan devastator. Aparţinea unei rase milenare şi unui popor ales.

Venea după o muncă intensă în Praga cu grupuri de tineri şi era dispus să-şi continue acolo activităţile sportive şi întâlnirile de vineri pentru a încuraja spiritul evreiesc. Nu avea să fie uşor: îi va avea în faţa ochilor pe nazişti, dar şi pe vreun membru al Consiliului Evreiesc, care cunoştea pata pe care cu atâta trudă încerca să o ascundă şi care nu-l ierta pentru asta. Din fericire, a contat întotdeauna pe sprijinul lui Yakub Edelstein, preşedintele consiliului.

A reuşit să alcătuiască echipe de atletism, să dea lecţii de box şi de jiu-jitsu, să organizeze campionate de baschet şi o ligă de fotbal cu diverse echipe. A reuşit chiar şi să-i convingă pe nazişti ca să formeze o echipă de gardieni care să concureze cu internii.

Îşi aminteşte momente glorioase, ca răcnetele spectatorilor care umpleau până la refuz nu numai perimetrul terenului de sport, ci şi intrările clădirilor care dădeau în curtea interioară a grupului de locuinţe unde se ţineau meciurile.

Îşi aminteşte şi slăbiciunile, care erau atât de multe.

Îşi aminteşte îndeosebi un meci, o întâlnire pe care a organizat-o între gărzile SS şi evrei şi cu ocazia căreia a jucat rolul de arbitru. Lumea nu mai încăpea în spaţiile care dădeau înspre curtea interioară şi pe toate palierele erau sute de ochi urmărind cu cea mai mare intensitate întâlnirea aceea. Era un meci de fotbal, dar pentru mulţi era mai mult decât un meci. Mai ales pentru el. A petrecut săptămâni întregi antrenându-şi echipa, studiind tactica, făcându-i să înţeleagă, trasându-le tabele de exerciţii fizice, cerând favoruri ca să obţină porţii de lapte pentru fotbaliştii săi.

Mai erau câteva minute până la final şi înaintaşul echipei gărzilor a interceptat mingea în centru. A luat-o la fugă spre careu în linie dreaptă şi i-a prins nepregătiţi pe mijlocaşii echipei internilor. Mai era un singur apărător care să-i iasă în cale. Nazistul a alergat spre el şi, chiar când urma să-l fenteze, internul a strâns pe neobservate piciorul astfel încât celălalt să poată trece. Ofiţerul SS a şutat de la mică distanţă şi a marcat golul victoriei. Hirsch nu uită chipurile de satisfacţie furioasă ale arienilor. Îi învinseseră pe evrei. Şi pe terenul de sport.

Hirsch a fluierat sfârşitul fără să prelungească meciul, cu o imparţialitate ireproşabilă, şi s-a dus să-l felicite pe înaintaşul care marcase ultimul gol. A dat ferm mâna cu el şi ofiţerul SS i-a zâmbit cu nişte dinţi ştirbi de parcă ar fi fost lovit cu patul pistolului în gură. S-a îndreptat spre vestiarele improvizate cu o expresie artificială de neutralitate, dar s-a prefăcut că-şi leagă şireturile ghetelor şi i-a lăsat să treacă pe jucători până când unul dintre ei a trecut prin faţa lui. Cu o mişcare rapidă pe care n-a văzut-o nimeni, l-a vârât cu o îmbrâncitură violentă în camera măturătorilor şi l-a înfipt în beţele mopurilor.

— Ce se întâmplă? a întrebat jucătorul perplex.

— Ia spune-mi. De ce l-ai lăsat pe acel nazist să ne dea gol şi să ne învingă?

— Uite ce este, Hirsch, pe ăla îl cunosc, este un caporal al dracului şi foarte sadic. Are dinţii rupţi din cauză că deschide cutiile de conserve cu gura. Este un sălbatic. Cum era să îi trag un şut şi să-mi risc pielea? Asta nu-i decât un joc!

Fredy îşi aminteşte cu exactitate fiecare dintre cuvintele pe care i le-a spus, dispreţul atât de profund pe care i l-a produs acel tip mizerabil.

— Te înşeli amarnic. Nu este un joc. Erau acolo sute de persoane şi le-am dezamăgit. Erau zeci de copii. Ce-or să creadă? Cum se vor mai simţi ei mândri de a fi evrei dacă ne târâm ca nişte viermi? Datoria ta este să-ţi pui viaţa în joc la fiecare meci.

— Cred că o iei pe arătură...

Hirsch şi-a apropiat faţa la mai puţin de cinci milimetri de cea a acelui jucător şi a observat teama din ochii lui, dar nu putea să stea prea mult în acea cămăruţă mizerabilă.

— Acum ascultă-mă bine. O să-ţi spun asta doar o singură dată. În următorul meci pe care-l joci împotriva ofiţerilor SS, dacă nu bagi piciorul, o să ţi-l tai cu un ferăstrău.

Bărbatul, alb ca varul, s-a fofilat şi a ieşit în fugă din cămăruţă.

Odată cu trecerea timpului, incidentul putea fi privit cu oarecare amuzament, dar, aducându-şi aminte, Fredy suspină ofensat.

Tipul ăla nu făcea doi bani. Adulţii sunt un material deformat. De aceea sunt atât de importanţi tinerii. Ei încă pot fi modelaţi şi pot deveni mai buni.

Pe 24 august 1943 a sosit la Terezín un contingent de 1.260 de copii provenind din Białystok. În ghetoul acelui oraş polonez fuseseră deportaţi peste cincizeci de mii de evrei şi, pe timpul verii, ofiţerii SS i-au exterminat sistematic pe aproape toţi adulţii.

I-au adăpostit pe copii la Białystok, într-o zonă izolată: nişte blocuri din partea de vest a ghetoului de la Terezín înconjurate cu garduri de sârmă ghimpată. Membrii trupelor SS îi supravegheau îndeaproape. Ordine ferme ale Hauptsturmführerului de la Terezín, transmise Consiliului Bătrânilor, au indicat că se interzicea categoric stabilirea vreunui tip de contact cu acel contingent, care avea să se afle doar în trecere şi a cărui destinaţie finală era secretă. I se permitea accesul la copii doar unui grup de 53 de persoane, o parte dintre ele personal sanitar a cărui misiune era să evite probleme de infecţii care ar fi putut genera vreo epidemie. Celor care încălcau interdicţia aveau să li se aplice pedepse aspre.

Naziştii nu permiteau nimănui să ia contact cu copiii polonezi, martori şi victime în acelaşi timp ale masacrului săvârşit la Białystok, încercând astfel ca ecoul crimelor lor să răsune cât mai puţin într-o Europă asurzită din cauza războiului.

Mai era puţin până la ora cinei şi la Terezín începuse să se răcorească. Fredy Hirsch, transpirat şi îngândurat, arbitra un meci de fotbal de douăzeci de jucători

împotriva a treizeci. În realitate, era mai atent la arcada din curte care se deschidea spre stradă decât la furnicarul de picioare care alergau după minge.

Oricât de mult dăduse curs diverselor solicitări în scris, n-a obţinut autorizaţie pentru ca Oficiul Tineretului să poată interveni în favoarea copiilor sosiţi din Polonia. De aceea, când a văzut grupul de sanitari care se întorceau din blocurile interzise unde fuseseră izolaţi copiii din Białystok, i-a dat fluierul băiatului care era cel mai aproape de el şi s-a dus în grabă să le iasă în întâmpinare.

Echipa de medici mergea pe trotuar cu nişte halate foarte murdare şi nişte chipuri foarte obosite. Fredy s-a pironit în faţa lor şi le-a cerut veşti despre starea copiilor, dar s-au arătat ursuzi şi au trecut fără să se oprească. Li se poruncise să păstreze cea mai desăvârşită discreţie. În urma grupului mergea o infirmieră. Mergea singură, încet, de parcă ar fi fost distrată sau uşor dezorientată. Femeia s-a oprit o clipă şi Hirsch a putut să vadă în ochii ei o indignare plictisită.

I-a spus că celor mici le era teamă şi că majoritatea sufereau de o malnutriţie acută: „Când gărzile au vrut să-i ducă la duşuri, au devenit isterici. Dădeau din picioare şi ţipau că nu vor să meargă la gaz. Au trebuit să-i care cu forţa. Unul dintre ei, căruia i-am dezinfectat o rană, mi-a zis că înainte de a urca în tren aflase că tatăl său, mama şi fraţii săi mai mari fuseseră omorâţi. Mă strângea foarte tare de braţ şi îmi spunea cu spaimă că el nu voia să meargă în camerele de gazare”.

Infirmiera, deşi obişnuită să vadă multe lucruri în spitalul de la Terezín, nu putea să nu se simtă tulburată văzându-i cum tremură pe nişte orfani care rămăseseră tocmai sub custodia călăilor vinovaţi de asasinarea părinţilor lor. I-a povestit lui Fredy Hirsch că acei copii îşi încolăceau braţele în jurul picioarelor, simulau dureri şi boli, dar ei nu aveau nevoie de medicamente, ci de afecţiune, protecţie, adăpost, o îmbrăţişare care să le aline frica.

A doua zi, diverşi muncitori însărcinaţi cu reparaţiile, comisionari de la bucătărie şi sanitari treceau prin postul de control al blocurilor din vest, unde erau izolaţi copiii din Białystok. Ofiţerii SS din corpul de gardă observau, cu feţele plictisite, deplasarea personalului.

O brigadă de muncitori transporta material de construcţie pentru a face reparaţii la una dintre clădiri. Unuia dintre muncitori nu i se vedea chipul pentru că ducea o scândură sprijinită pe umăr; avea claviculele drepte şi braţele musculoase, tipice muncitorilor din domeniul construcţiilor. Dar nu era un zidar, ci un antrenor de educaţie fizică. Fredy Hirsch a reuşit să se strecoare în zona interzisă cărând o scândură în spatele grupului de muncitori.

După ce s-a văzut înăuntru, a putut să se mişte liber şi s-a îndreptat în pas alergător spre cea mai apropiată clădire. A simţit un fior de nelinişte văzând în faţă două gărzi SS, dar şi-a învins frica şi a transformat-o în vioiciune. În loc să dea înapoi, a continuat să meargă înainte într-un mod mai degajat, îndreptându-

se în direcţia lor. Când a trecut pe lângă ei, aceştia nici măcar nu i-au dat atenţie; erau mulţi civili evrei care se mişcau prin zonă cu diferite treburi.

A intrat într-unul dintre pavilioane, care avea aceeaşi structură ca restul construcţiilor de la Terezín: o intrare care dădea într-un vestibul cu o scară de-o parte şi de alta şi, dacă mergeai drept, dădeai într-o curte mare interioară, pătrată, pe care o alcătuiau clădirile. A ales la întâmplare una din scări şi, urcând, a dat nas în nas cu doi electricieni care erau încărcaţi cu suluri de cabluri şi care l-au salutat amabili. Ajungând la primul etaj, deja i-a văzut pe unii aşezaţi în paturi suprapuse, cu picioarele atârnând.

În spaţiul gol a dat peste un caporal şi l-a salutat cu un gest uşor din cap. Ofiţerul SS a continuat să meargă înainte. Fredy a observat stânjenit că era prea multă linişte într-un loc cu atâţia copii. Prea liniştiţi. Chiar în momentul acela a auzit cum cineva îi pronunţa numele în spatele lui:

— Her Hirsch?

În prima clipă a crezut că era vorba despre vreun cunoscut din ghetou, dar întorcându-se a dat peste ofiţerul SS cu care tocmai se întâlnise şi care-i zâmbea prietenos. Era un zâmbet ştirb şi Hirsch l-a recunoscut pe jucătorul din echipa de fotbal a ofiţerilor. I-a zâmbit şi el la rândul lui cu multă stăpânire de sine, dar imediat nazistul a început să-şi încordeze expresia feţei până a devenit asemănătoare unei hârtii mototolite. Îşi dăduse seama că acela nu era locul unde ar fi trebuit să se afle un antrenor de gimnastică. A ridicat iute braţul şi i-a arătat cu degetul scara ca să treacă în faţa lui, cum se face în cazul unui deţinut. Hirsch, pe un ton binevoitor, ca şi cum ar fi vrut să nu acorde prea mare importanţă chestiunii, a încercat să inventeze o scuză pentru prezenţa sa acolo, dar ofiţerul a fost categoric.

— La corpul de gardă! Imediat!

Când l-au dus în faţa Obersturmführerului SS care comanda garda, Fredy a luat poziţie de drepţi în prezenţa acestuia şi chiar a bătut puternic din tocul ghetelor. Ofiţerul i-a cerut să-i arate autorizaţia de a se afla în incintă. Nu o avea. Nazistul şi-a apropiat capul la doi centimetri de cel al lui Fredy şi l-a întrebat cu furie ce dracului căuta acolo. Hirsch, cu privirea drept în faţă, nu a părut să se tulbure şi a răspuns cu politeţea sa obişnuită:

— Încercam doar să-mi îndeplinesc cât mai bine cu putinţă sarcina de coordonator al activităţilor copiilor adăpostiţi la Terezín, domnule.

— Şi oare nu ştii că s-a interzis orice contact cu acest contingent?

— Ştiu, domnule. Dar m-am gândit că sunt considerat ca făcând parte din personalul care le acordă atenţie sanitară copiilor, dat fiind faptul că răspund de Oficiul Tineretului.

Indiferenţa lui Hirsch l-a calmat pe locotenent şi l-a făcut să şovăie. I-a spus că va redacta un raport către superiorii săi despre cele întâmplate şi că va fi înştiinţat în legătură cu rezoluţia.

— Să nu excluzi posibilitatea unui consiliu de război.

Momentan a fost închis în zona de detenţie anexă a corpului de gardă şi i-au spus că va fi eliberat când vor termina de verificat faptele sale în vederea întocmirii raportului. Fredy se învârtea cu mersul său apăsat prin acel coteţ gol, nemulţumit că nu putuse să-i vadă pe copii, dar foarte liniştit. Nimeni nu avea să organizeze un consiliu de război pentru el, era o persoană apreciată în cadrul administraţiei germane a lagărului. Sau aşa credea el.

De cealaltă parte a gardului, a trecut pe stradă rabinul Murmelstein, care făcea parte din triumviratul rectorilor din Consiliul Evreiesc al ghetoului. A rămas neplăcut surprins să-l vadă pe unul dintre cei din Oficiul Tineretului închis acolo. Era clar că Hirsch încălcase ordinul de a nu se apropia de incinta copiilor de la Białystok şi că acum era arestat într-un mod cam necuviincios, ca un delincvent oarecare. Rectorul cel sever s-a apropiat de gard şi privirile lor s-au înfruntat.

— Domnule Hirsch, i-a reproşat, ce faceţi acolo, înăuntru?

— Şi dumneavoastră, domnule doctor Murmelstein... ce faceţi acolo, afară?

Nu a fost consiliu de război, nicio condamnare efectivă. Dar într-o după-amiază, Pavel Ososul, comisionarul oficial al consiliului din ghetou, care avea nişte picioare asemănătoare cu beţele de bambus şi care, în plus, era cel mai rapid alergător din Terezín, a întrerupt antrenamentul de sărituri în lungime ca să-i comunice că trebuia să se prezinte negreşit în acea după-amiază în blocul din Magdeburg, la sediul Administraţiei Autorităţii Evreieşti.

A fost însuşi Yakub Edelstein, preşedintele consiliului, cel care i-a comunicat vestea: comandamentul german îi indusese numele pe lista următorului transfer de oameni care avea ca destinaţie Polonia, mai precis, lagărul de la Auschwitz, în apropiere de Oswięcim.

Se auziseră lucruri oribile despre Auschwitz: asasinate în masă, muncitorii erau trataţi ca nişte sclavi, ceea ce-i ducea la moarte prin extenuare, jigniri de tot felul, persoane devenite schelete ambulante din cauza foamei, epidemii de tifos pe care nimeni nu le vindeca... Dar erau doar zvonuri. Nimeni nu le putuse confirma direct de la sursă; dar nici nu se întorsese nimeni ca să le dezmintă. Edelstein i-a spus că organul de conducere al trupelor SS ceruse ca, atunci când va ajunge la Auschwitz, Fredy să se identifice în faţa autorităţilor din lagăr, pentru că erau interesaţi ca el să-şi continue munca dirijând grupurile de tineri. Chipul lui Hirsch s-a luminat din nou.

— Atunci, o să muncesc în continuare cu tinerii, lucrurile nu se vor schimba.

Edelstein, cu chipul său rotofei şi blajin de învăţător de şcoală şi ochelarii lui de baga, s-a strâmbat.

— Acolo situaţia va fi grea, foarte grea. Mai mult decât grea, Fredy. Sunt mulţi cei care au ajuns la Auschwitz, dar nimeni nu s-a întors. Chiar şi aşa, trebuie să luptăm în continuare.

Hirsch îşi aminteşte întocmai ultimele cuvinte pe care i le-a adresat preşedintele consiliului în acea după-amiază:

— Nu ne putem pierde speranţa, Fredy. Nu lăsa flacăra să se stingă.

Aceea a fost ultima oară când l-a văzut, în picioare, cu mâinile la spate şi privirea pierdută pe fereastră. Cu siguranţă, ştia de pe atunci că el însuşi nu va întârzia să străbată drumul spre lagărul de exterminare. Tocmai primise ordinul prin care era destituit din funcţia de preşedinte al Consiliului Evreiesc. Ca autoritate supremă a oraşului Terezín, avea îndatorirea de a-i ţine sub control pe oamenii închişi în ghetou. Supravegherea ofiţerilor SS nu era excesiv de riguroasă la porţile de acces şi erau oameni care fugeau. Edelstein nu anunţa autorităţile şi îi acoperea, până când gaura a devenit prea mare şi comandamentul trupelor SS şi-a dat seama că lipseau cel puţin 55 de interni care fugiseră din ghetou.

Pentru Edelstein, zarurile fuseseră aruncate. Şi pierduse. De aceea, când a sosit în *lager*, în loc să-l ducă în lagărul familial de la Auschwitz-Birkenau, l-au dus în închisoarea de la Auschwitz I. Fredy nu i-a spus asta niciodată lui Miriam, dar ştie că acolo prizonierii sunt torturaţi prin cele mai îngrozitoare metode pe care omenirea le-a cunoscut vreodată.

Ce s-o fi întâmplat cu Yakub Edelstein? Şi ce se va întâmpla cu noi toţi?

14

Când copiii au plecat deja şi au mai rămas doar câţiva profesori angrenaţi în discuţia lor, Dita strânge cărţile. S-ar putea să fie ultima oară când mai face asta, pentru că trebuie să spună adevărul: că Mengele a luat-o în vizor. De aceea, înainte de a lua cărţile, scoate din buzunarul secret rola de leucoplast şi repară o ruptură de pe gramatica limbii ruse. Scoate sticluţa de gumă arabică şi lipeşte marginile cotorului de la alte două volume. Cartea lui H. G. Wells are o pagină îndoită şi ea o îndreaptă. Şi, în treacăt, netezeşte sau mângâie atlasul şi apoi celelalte cărţi, chiar şi acel roman fără coperte în legătură cu care Hirsch avea atâtea obiecţii. Dita profită pentru a-i repara o foaie ruptă cu o bandă foarte îngustă de leucoplast. Apoi vâră cărţile cu grijă într-o plasă din material textil pe care i-a dat-o mătuşa Dudine şi le aranjează aşa cum ar face o infirmieră cu nişte nou-născuţi în pătuţurile lor. Se duce până la camera şefului de bloc şi bate la uşă.

Hirsch stă pe un scaun, redactând unul dintre rapoartele sale sau planificând o mică ligă de volei. Îi cere voie să-i vorbească, iar el se întoarce să o privească cu chipul său senin şi cu acel zâmbet despre care nimeni nu ştie ce înseamnă.

— Spune, Edita.

— Trebuie să aflaţi. Doctorul Mengele bănuieşte ceva în ceea ce mă priveşte, poate în legătură cu biblioteca. Asta s-a întâmplat după inspecţie. M-a oprit pe *lagerstrasse*. Şi-a dat într-un fel seama că eu ascundeam ceva. M-a ameninţat că mă va supraveghea îndeaproape şi am impresia că mă observă.

Hirsch se ridică de pe scaun şi, cu o expresie încordată, se plimbă prin cameră vreo jumătate de minut. În cele din urmă, se opreşte şi îi vorbeşte Ditei privind-o în ochi.

— Mengele observă pe toată lumea.

— Mi-a zis că mă va pune pe o masă de autopsie şi mă va spinteca.

— Îi plac autopsiile, se amuză făcând aşa ceva. Şi după ce spune asta se lasă o tăcere stânjenitoare.

— O să mă destituiţi din postul meu de bibliotecară, nu-i aşa? Ştiu că e spre binele meu...

— Tu vrei să-ţi părăseşti postul?

Privirea lui Fredy străluceşte. Brusc, i s-a aprins acel beculeţ despre care el spune că îl avem cu toţii în interiorul nostru. Şi Ditei i se aprinde beculeţul ei, pentru că electricitatea lui Hirsch este molipsitoare.

— Nici vorbă!

Fredy Hirsch aprobă dând din cap, ca şi cum ar spune: „Ştiam".

— Atunci vei rămâne în postul tău. Desigur că reprezintă un risc, dar suntem în război, chiar dacă uneori aici unii uită asta. Suntem soldaţi, Edita. Să nu-i crezi pe acei pesimişti care spun că ne aflăm în spatele frontului şi lasă braţele jos. Este o minciună. Pe timp de război, fiecare avem frontul nostru. Acesta este al nostru şi trebuie să luptăm până la final.

— Şi în ceea ce-l priveşte pe Mengele?

— Un bun soldat trebuie să fie prudent. Şi cu Mengele trebuie să fim foarte precauţi, nu se ştie niciodată cu exactitate ce gândeşte. Uneori îţi zâmbeşte şi pare că o face cu afecţiune, dar imediat devine serios şi când te priveşte simţi un frig care-ţi îngheaţă maţele. Dacă ar avea o bănuială temeinică despre tine, ai fi deja moartă. Dar nu se ştie niciodată ce-i poate trece prin cap. Aşa că e mai bine să nu te vadă, să nu te audă, să nu te miroasă. Trebuie să încerci să eviţi orice fel de contact cu el. Dacă-l vezi venind pe o parte, treci pe cealaltă. Dacă dai peste el, întoarce capul pe neobservate. Cel mai bine ar fi să uite că exişti.

— O să încerc.

— Bine. Asta e tot.

— Fredy... Mulţumesc!

— Te rog să continui în prima linie de tragere riscându-ţi viaţa şi tu-mi mulţumeşti?

Ceea ce ar vrea de fapt să-i spună este: îmi pare rău, îmi pare rău că m-am îndoit de tine. Dar nu ştie cum să o facă.

— Mă rog... voiam să vă mulţumesc că sunteţi aici.

Hirsch zâmbeşte.

— Păi, nu e nevoie. Mă aflu unde trebuie să fiu.

Dita iese afară. Zăpada s-a depus peste lagăr şi Birkenau, împrejmuit cu alb, are un aspect mai puţin teribil, mai somnoros. Frigul este intens, dar uneori este preferabil conversaţiilor febrile din interiorul barăcilor.

Se întâlneşte cu Gabriel, campion în ceea ce priveşte pedepsele şi mustrările profesorilor, un băiat roşcovan, foarte năzbâtios, în vârstă de zece ani, care poartă nişte pantaloni foarte largi, mai mari cu vreo câteva măsuri, legaţi cu o sfoară subţire, şi o cămaşă la fel de mare, plină de pete de grăsime. Merge în fruntea unui grup de şase băieţi de vârsta lui.

— Nu pune la cale nimic bun, îşi spune Dita.

În spate, la vreo câţiva metri distanţă, îi urmează un grup de copii de patru şi cinci ani, care se ţin de mână între ei.

Gabriel este unul dintre idolii copiilor din blocul 31 datorită isteţimii şi imaginaţiei sale pentru tot felul de năzdrăvănii. Dita a mai văzut şi cu alte ocazii cum cei mici încearcă să se ia după el când intuiesc că o să facă una dintre ştrengăriile sale. Chiar în acea dimineaţă a aruncat o lăcustă în capul unei fetiţe foarte pedante pe nume Marta Kovac şi ţipetele de isterie au paralizat tot blocul. Până şi Gabriel a rămas ţintuit locului văzând reacţia exagerată a fetei, care, într-un acces de nervi, s-a postat în faţa lui şi i-a tras o palmă de a fost cât pe-aci să-i sară pistruii. Cu un simţ foarte talmudic al dreptăţii, profesorul său a fost de părere că se făcuse dreptate şi s-au reluat lecţiile fără o pedeapsă mai mare pentru Gabriel decât aceea primită pe cale manuală.

Când cei mici încearcă să-l urmeze ca să se amuze de năzdrăvăniile lui, el caută mereu să le dea plasă sau să-i sperie ţipând la ei şi mereu le trage câte o palmă pe obraz dacă nu încetează să se ţină după el. De aceea, pe Dita o uimeşte că expeditivul Gabriel acceptă ca în spatele lui să meargă un alai de micuţi care seamănă aproape cu o suită şi se hotărăşte să îi urmărească de la o oarecare distanţă, ca şi cum s-ar distra călcându-le pe urme prin zăpadă, ca să afle cărui fapt se datorează acea schimbare bruscă de strategie care, fiind vorba despre el, cu siguranţă că are legătură cu vreuna dintre năzdrăvăniile sale.

Îi vede străbătând lagărul spre ieşire şi atunci îşi dă seama încotro se îndreaptă: spre bucătărie. Vede că grupul de prieteni ai lui Gabriel se opreşte prudent în faţa unuia dintre locurile interzise din lagăr, dar el îşi menţine pasul vioi şi, în ciuda interdicţiei, pătrunde înăuntru. Ceilalţi se ivesc la uşă. Ceea ce vede Dita în acel moment pare o scenetă: Gabriel iese în pas alergător şi, în spatele lui, o bucătăreasă foarte ursuză, pe nume Beata, dă din mâini şi-i sperie pe micuţi ca pe un cârd de păsări.

Dita îşi dă seama că probabil s-au dus să-i ceară cartofi fierţi în coajă, una dintre delicatesele preferate ale tuturor copiilor, dar se pare că bucătăreasa este sătulă de milogi şi s-a hotărât să-i alunge, scoasă din fire. Totuşi, copiii de zece

ani şi însuşi Gabriel nu bat în retragere, ci se distanţează câţiva metri, formând un culoar, ca să-i lase să treacă pe Gabriel şi pe bucătăreasa supărată. Copilul se fereşte într-o parte şi bucătăreasa este cât pe-aci să alunece pe o bucată de gheaţă şi să cadă cu mare zgomot. Recăpătându-şi echilibrul, vede pironit în faţa ei grupul de copii, care sosise chiar în acel moment. Se ţin cu toţii de mâini şi scot aburi pe gură din cauza efortului pe care l-au făcut pentru a merge cu pas sprinten, ca adulţii. Beata nu poate evita să nu le vadă feţele, mereu înfometate. Şi, surprinsă, încetează să mai dea din mâini şi îşi pune braţele în şolduri în faţa acelei turme de îngeraşi mânjiţi de noroi şi zăpadă, ai căror ochi o imploră.

Dita nu o poate auzi, dar nici nu e nevoie. Bucătăreasa are un caracter puternic, nişte mâini aspre şi o inimă blândă. Bibliotecara zâmbeşte gândindu-se la şmecheria lui Gabriel, care i-a condus până acolo pe cei mai mici ca să o îmblânzească pe bucătăreasă. Probabil că Beata le spune, pe un ton sever, că îi este interzis să dea vreo fărâmă de mâncare fără autorizaţie, că dacă vreun *kapo* o descoperă pe ea sau pe oricare alt ajutor de bucătar făcând asta îşi vor pierde slujba şi vor fi aspru pedepsiţi, că aşa şi pe dincolo... Şi copiii o vor privi mai departe cu ochii lor rugători, aşa că va face o excepţie, dar să nu le mai treacă prin cap să apară pe acolo că îi va ciomăgi. În timp ce câţiva copii încuviinţează clătinând din cap şi dându-i dreptate, ca să-i câştige pe deplin încrederea.

Femeia dispare înăuntru şi, la puţin timp după aceea, apare cu o găleată metalică plină cu cartofi fierţi în coajă. Simţind ameninţarea zarvei, face un gest, oprindu-i cu mâna ei mare, gest care seamănă cu izbitura metalică din gările unde-şi încheie traseul trenurile. Îi cheamă unul câte unul, mai întâi cei mici şi apoi cei mari şi cu toţii se întorc în blocul 31 muşcând din cartoful lor fiert în coajă.

Dita se întoarce binedispusă pe *lagerstrasse*, dar, la jumătatea drumului, o întâlneşte pe mama ei. Surprinzător, are părul în dezordine; ea, care chiar şi la Auschwitz s-a străduit să facă rost de un pieptene vechi şi să-şi poarte mereu părul aranjat cum se cuvine.

Ştie că este ceva în neregulă. Aleargă în întâmpinarea ei şi mama sa o îmbrăţişează într-un mod neobişnuit de afectuos: când s-a dus să se întâlnească cu tatăl ei după ce şi-a terminat munca în atelier, nu l-a găsit. Un coleg, domnul Brady, i-a spus că n-a venit la muncă, pentru că în dimineaţa aceea nu s-a putut da jos din patul lui mizerabil.

— Mi-a spus că are febră, dar că şeful blocului său a zis că e mai bine să nu fie dus la spital.

Femeia este dezorientată, nu ştie prea bine ce să facă.

— Poate că ar trebui să insist în faţa acelui *kapo* să-l trimită la spital.

— Tata a zis că şeful pavilionului său nu este evreu, ci un neamţ social-democrat, rezervat, dar destul de corect. Poate că nu este o idee bună să-l ducă la spital. Eu am spitalul în faţa blocului 31...

În acel moment tace, este cât pe-aci să spună că vede cum bolnavii care intră acolo şchiopătând ies de obicei în carul cu morţi pe care-l împing domnul Lada şi alţi câţiva. Dar nu trebuie să pomenească de moarte, nu trebuie să o invoce, să o cheme, ci să o ţină departe de tatăl ei.

— Nici măcar nu-l putem vedea, se plânge mama ei. Nu avem voie să intrăm într-un pavilion de bărbaţi. L-am rugat pe colegul său, care este un domn foarte amabil, din Bratislava, să-mi facă favoarea de a intra să-l vadă şi de a-mi spune cum se simte, în timp ce eu aşteptam la intrare. Femeia simte nevoia să se oprească pentru a-şi stăpâni emoţia. Dita o ia de mână. Mi-a zis că este la fel cum l-a lăsat de dimineaţă: pe jumătate inconştient din cauza febrei. Că nu arăta bine. Edita, poate că tatăl tău ar trebui să meargă la spital.

— Ne vom duce să-l vedem.

— Ce spui? Nu avem voie să intrăm în pavilion! Este interzis.

— Este interzis şi să închizi oamenii şi să omori şi văd că nu încetează să facă asta. Tu aşteaptă-mă la intrarea în pavilion.

Dita o ia la fugă să-l caute pe Milan, unul dintre supraveghetori. Uneori, îl vede stând cu prietenii săi într-o latură a blocului 23. Este un băiat chipeş, deşi ei nu i se pare prea simpatic. În orice caz, poate că cea antipatică este ea, care de-abia dacă interacţionează cu ceilalţi supraveghetori, preferând să-şi dedice timpul liber cititului şi să stea cu Margit sau cu părinţii ei. O stânjenesc felul de a cocheta al fetelor şi fanfaronadele băieţilor de vârsta ei.

Într-adevăr, îl găseşte pe Milan la blocul 23. Este una dintre acele după-amiezi foarte geroase, dar el şi încă vreo doi stau afară, cu spatele sprijinit de peretele pavilionului. Îşi omoară timpul privindu-i trecând pe ceilalţi prizonieri şi vorbindu-le adolescenţilor. Nu-i face nicio plăcere să se oprească în faţa acestor băieţi puţin mai mari decât ea, cu păr în nas şi coşuri de toate mărimile, care se comportă ca nişte cocoşi de luptă. Se simte stânjenită când trece prin apropierea lor. I se pare că-şi bat joc de picioarele ei slabe, chiar şi de ciorapii ei lungi de lână, puţin cam copilăreşti. Dar se opreşte în faţa lor şi ştie că nu-şi poate permite luxul de a fi timidă.

— Ia te uită! behăie Milan, care o ia înainte să vorbească primul, ca să se ştie cine este liderul. Pe cine avem noi aici? Pe bibliotecară...

— Ăsta e un subiect despre care nu trebuie să se vorbească în afara blocului 31, îi retează ea vorba.

Şi imediat regretă că a fost atât de ursuză, pentru că băiatul primeşte lovitura şi se îmbujorează. Nu i-a plăcut că o fată mai mică l-a pus într-o lumină proastă în faţa prietenilor săi. Şi Dita tocmai a venit să-i ceară o favoare.

— Uite ce este, Milan, vreau să te rog ceva...

Prietenii îşi dau coate prost disimulate şi schiţează zâmbete care se vor ştrengare. Şi Milan se însufleţeşte şi prinde curaj.

— Mă rog, de obicei, fetele îmi cer multe lucruri, spune foarte înfumurat, privind cu coada ochiului să vadă efectul pe care-l produc cuvintele sale asupra celor doi tovarăşi ai săi, care, râzând, arată nişte danturi stricate.

— Am nevoie să-mi împrumuţi puţin pardesiul tău.

Milan se arată uimit şi râsul său se potoleşte brusc. Pardesiul său? Îi cere pardesiul său? A avut mare noroc că i-a revenit lui când au fost împărţite hainele, este unul dintre cele mai bune pardesie din lagărul BIIb. I s-au oferit bucăţi de pâine, cartofi şi chiar şi o tabletă de ciocolată în schimbul pardesiului, dar nu este dispus să renunţe la el pentru nimic în lume. Cum va rezista în serile cu zero grade fără pardesiul său? Şi, în plus, îi stă bine; îmbrăcat cu el, felele îl plac mai mult.

— Eşti nebună la cap? Pardesiul meu nu-l atinge nimeni. Nimeni pe lume, ai auzit?

— Doar puţin...

— Nu vorbi prostii! Niciun pic! Crezi că sunt prost? Îţi las pardesiul, îl vinzi cine ştie pe unde şi nu-l mai văd niciodată. Mai bine valea, înainte să mă supăr cu adevărat! Şi, spunând asta, se ridică în picioare cu o faţă morocănoasă şi se vede clar că e mai înalt decât Dita cu douăzeci de centimetri.

— Vreau doar să-l îmbrac puţin. Mă poţi însoţi în tot acest timp, ca să te asiguri că pardesiul nu o să dispară. O să-ţi dau raţia mea de pâine de la cină.

Dita a pronunţat cuvintele magice: mâncare. O raţie în plus de cină, pentru un băiat în plină creştere, care nu-şi mai aminteşte când a reuşit ultima oară să-şi potolească foamea, sunt cuvinte grele. Stomacul chiorăie mereu, dorinţa arzătoare de mâncare devine o obsesie, singurul lucru care-l excită mai mult decât să viseze coapsele unei fete este să viseze un copan de pui.

— O porţie întreagă... repetă cântărind propunerea, imaginându-şi deja ospăţul. Ar putea să-şi păstreze o bucată bună şi pentru poşirca de dimineaţă şi să aibă astfel un mic dejun onorabil. Spui că îmbraci puţin pardesiul, eu te însoţesc şi apoi mi-l înapoiezi?

— Exact. N-am să te înşel, muncim în acelaşi pavilion. Dacă te-aş înşela şi m-ai denunţa, m-ar destitui din postul pe care-l am în blocul 31. Şi niciunul dintre noi nu vrea să plece de acolo.

— Bine... trebuie să mă gândesc.

Le cere prietenilor săi să-şi apropie capetele şi alcătuiesc un amestec de şoapte, deliberând în timp ce lasă să le scape câte un râset. În cele din urmă, un Milan zâmbitor înalţă capul, cu atitudine triumfătoare.

— De acord. Îţi las puţin pardesiul în schimbul unei raţii de pâine... şi să ne laşi să-ţi atingem ţâţele!

Se uită o clipă la camarazii săi şi aceştia încuviinţează cu atâta entuziasm încât gâturile lor par nişte arcuri.

— Nu fi idiot! Aproape nici n-am...

Vede cum cei trei râd, de parcă s-ar distra sau de parcă ar simţi nevoia să acopere prin zgomotul făcut de hohotele lor de râs nervozitatea şi stânjeneala pe care le-o provoacă discutarea unor astfel de chestiuni. Dita răsuflă. Dacă cei trei n-ar fi mai înalţi decât ea cu câţiva centimetri, le-ar trage câte o palmă fiecăruia.

Din cauză că sunt nişte neruşinaţi sau nişte idioţi.

Dar n-are încotro.

Şi, la urma urmelor, ce mai contează?!

— Bine, de acord. Acum lasă-mă să probez pardesiul ăla afurisit.

Milan dârdâie rămânând sub cerul liber numai în cămaşa cu trei nasturi pe care o are pe dedesubt. Dita îşi pune haina, sub care dispare cu totul, exact cum îşi dorea. Acea haină are ceva ce o face foarte valoroasă pentru ea în acel moment, ceva ce puţine îmbrăcăminţi din câte a văzut în lagăr posedă: o glugă. Şi porneşte la drum, cu Milan în spatele ei.

— Unde mergem?

— Mergem la pavilionul cincisprezece.

— Şi ţâţele?

— După aceea.

— Ai spus pavilionul cincisprezece? Dar ăla este un pavilion de bărbaţi...

— Îhî... Şi Dita îşi trage pe cap gluga, care o acoperă aproape complet.

Milan se opreşte.

— Aşteaptă, aşteaptă... doar n-ai de gând să intri acolo? Este interzis accesul femeilor. N-am de gând să te însoţesc, dacă te descoperă mă vor pedepsi şi pe mine. Eu cred că eşti puţin nebună.

— O să intru. Cu sau fără tine.

Băiatul deschide larg ochii şi dârdâitul din cauza frigului i se intensifică.

— Dacă vrei, poţi să mă aştepţi la intrare.

Milan trebuie să grăbească pasul, pentru că Dita merge foarte hotărâtă. O vede pe mama ei la câţiva metri distanţă, dând târcoale pavilionului în care se află tatăl ei, şi nici măcar nu se opreşte să o salute. Liesl Adlerová este atât de necăjită încât nici n-a recunoscut-o pe fiica ei vârâtă în acea haină bărbătească. Dita intră în pavilion fără să şovăie şi nimeni nu-i dă atenţie. Milan s-a oprit la intrare şi blesteamă, nehotărât, neştiind dacă nu cumva fata aia i-a jucat o festă şi nu-şi va mai vedea niciodată pardesiul.

Dita înaintează printre paturile mizerabile. Sunt bărbaţi care stau pe soba orizontală, acum stinsă, alţii discută aşezaţi pe paturile lor. Deşi este interzis să te culci înainte de a se da stingerea, unii stau lungiţi; asta arată că au un *kapo* binevoitor. Miroase foarte urât, chiar mai urât decât în pavilionul femeilor, o duhoare de transpiraţie acră care te ameţeşte. Nu şi-a dat jos gluga şi nimeni nu o bagă în seamă.

În capăt, îl găseşte pe tatăl ei întins pe o saltea de paie în patul său de jos. Se apropie de chipul lui şi îşi dă jos gluga.

— Sunt eu, îi şopteşte.

Bărbatul are ochii întredeschişi, dar auzindu-şi fiica, îi deschide încet. Dita îi pune mâna pe frunte şi simte cum frige. Nu este sigură dacă a recunoscut-o sau nu, dar tot îi ia mâna într-a ei şi continuă să-i vorbească în şoaptă. Nu este uşor să-i vorbeşti cuiva care nu ştii dacă te aude, dar cuvintele îi ţâşnesc surprinzător de molcom şi îi spune acele lucruri pe care omul nu le rosteşte niciodată deoarece crede că mereu va exista timp pentru a le pronunţa.

— Îţi aminteşti când mă învăţai geografie acasă? Eu îmi amintesc foarte bine... Ştii atât de multe lucruri! Întotdeauna m-am simţit foarte mândră de tine, tată. Întotdeauna.

Şi îi vorbeşte despre zilele bune ale copilăriei sale în Praga şi despre momentele plăcute din ghetoul de la Terezín şi îi spune cât de mult îl iubesc ea şi mama ei. Îi repetă asta de mai multe ori, pentru ca vorbele ei să pătrundă prin perdeaua febrei. Şi i se pare că se mişcă puţin. Poate că înlăuntrul lui o aude.

Hans Adler luptă împotriva bacililor pneumoniei cu foarte puţine arme: un bărbat singur, prost hrănit şi distrus din cauza intemperiilor războiului, înfruntând o armată de virusuri pline de energie. Dita îşi aminteşte că, în cartea lui Paul Kruif despre vânătorii de microbi, aceştia sunt priviţi prin microscop ca o haită de prădători în miniatură.

Prea multe armate împotriva cărora trebuie să lupte.

Îi dă drumul mâinii, i-o aranjează sub un cearşaf murdar şi îl sărută pe frunte. Îşi pune din nou gluga pe cap şi se pregăteşte să iasă. În acel moment, îl vede la câţiva paşi mai în spate pe Milan. Crede că probabil este furios, dar băiatul o priveşte cu o tandreţe neaşteptată.

— Tatăl tău? o întreabă.

Ea încuviinţează. Dita caută sub haine şi scoate bucata ei de pâine de la cină. I-o întinde, dar băiatul nu scoate mâinile din buzunare şi dă din cap în semn de refuz. Ajunşi la uşa pavilionului, Dita îşi dă jos pardesiul şi mama ei, recunoscând-o, rămâne cu gura căscată.

— I-l împrumuţi un moment şi mamei mele? Dita nici măcar nu aşteaptă răspunsul. Pune-l pe tine şi intră.

— Dar, Edita...

— Te vei duce deghizată! Haide! Este în capăt, pe dreapta. Nu este conştient, dar cred că ne poate auzi.

Femeia îşi aranjează gluga şi intră acoperindu-şi faţa. Milan rămâne lângă ea în tăcere, fără să ştie ce să zică sau ce să facă.

— Mulţumesc, Milan.

Băiatul aprobă dând din cap şi rămâne o clipă nehotărât, ca şi cum şi-ar căuta cuvintele.

— Cât despre... ştii tu, îi spune Dita privindu-şi pieptul, aproape plat.

— Uită de asta, te rog! îi răspunde îmbujorat şi agitând mâinile afectat. Acum trebuie să plec, îmi vei înapoia haina mâine.

Face stânga-mprejur şi se îndepărtează alergând.

Se gândeşte cum să le explice prietenilor săi că se întoarce fără pardesiu şi fără fată. Vor crede că e un prost. Ar putea să le spună că a mâncat pâinea pe drum şi că el chiar i-a atins sânii, că a făcut asta în numele tuturor celor trei, că la urma urmelor haina este a lui. Dar refuză să facă asta, negând din cap. Ştie că îşi vor da imediat seama de balivernă. Le va spune adevărul. Cu siguranţă că vor râde de el şi-i vor spune că este un mototol. Dar el ştie cum să rezolve lucrurile astea. Cu băieţii e uşor să se înţeleagă: pe primul care îi va spune ceva îl va snopi în bătaie aşa de rău încât va trebui să-şi caute dinţii cu o lupă. Şi apoi vor rămâne la fel de prieteni.

Pe când Dita o aşteaptă pe mama ei să iasă, apare Margit. După expresia consternată de pe chipul ei, Dita ştie că a aflat ce i s-a întâmplat tatălui ei. La Auschwitz, veştile, mai ales dacă sunt rele, sunt ca petele de ulei pe o hârtie. Margit se apropie de ea şi o îmbrăţişează.

— Cum se simte tatăl tău?

Dita ştie că întrebarea aceea ascunde alta: o să supravieţuiască?

— Nu e bine, are febră mare, când respiră, se aud zgomote din pieptul lui.

— Trebuie să ai încredere, Dita. Tatăl tău a depăşit multe situaţii.

— Prea multe.

— Este un bărbat puternic. Va rezista.

— Era puternic, Margit. Dar aceşti ultimi ani l-au îmbătrânit mult. Eu am fost întotdeauna optimistă, dar nu mai ştiu ce să cred. Nu ştiu dacă vom mai rezista.

— Bineînţeles că vom rezista.

— De ce eşti atât de convinsă?

Prietena ei rămâne tăcută şi îşi muşcă buza câteva secunde, căutând un răspuns.

— Pentru că vreau să cred asta.

Amândouă păstrează tăcerea şi nu mai spun nimic. Le lunecă printre degete vârsta aceea la care crezi că este de ajuns să-ţi doreşti lucrurile ca ele să se întâmple. Când eşti mic, visurile sunt ca meniul unui restaurant: tu arăţi ce vrei şi viitorul ţi-l serveşte pe o tavă de argint. Apoi, copilăria este lăsată în urmă şi viaţa se bifurcă pe căi neprevăzute. Chelnerul vine la masă şi-ţi spune că bucătăria este închisă.

Sună alarma de stingere şi mama ei iese din pavilion ca o fantomă care-şi târăşte picioarele prin noroi.

— Trebuie să ne grăbim, le spune Margit.

— Pleacă, fugi, îi zice Dita. Noi vom merge ceva mai încet.

Prietena ei îşi ia la revedere şi rămân amândouă singure. Mama ei are privirea pierdută.

— Cum se simte tata?

— Puţin mai bine, răspunde Liesl. Dar vocea ei este atât de spartă încât este imposibil să o creadă. În plus, Dita o cunoaşte: femeia şi-a petrecut viaţa încercând ca totul să fie bine, ca nimic să nu strice ordinea lucrurilor.

— Te-a recunoscut?

— Da, sigur.

Atunci ţi-a spus ceva?

Nu... era cam obosit. Mâine se va simţi mai bine.

Şi nu mai spun nimic până ajung la pavilion.

Mâine se va simţi mai bine.

Mama ei a spus-o cu o convingere care nu admite îndoială, iar mamele se pricep la lucrurile astea. Ele sunt cele care rămân la căpătâiul patului pe timpul nopţii când copiii au febră. Ele sunt cele care le pun mâna pe frunte şi ştiu ce e de făcut ca să se vindece. Îi dă mâna mamei sale şi grăbeşte pasul fiindu-i frică să nu le oprească vreun paznic pentru că se află pe stradă la o oră nepotrivită.

Când intră în pavilion deja aproape toate femeile dorm. Dau nas în nas cu acea *kapo* a lor, o unguroaică ce poartă marca portocalie a delincventelor de drept comun, un statut superior. O hoaţă, o escroacă, o asasină... oricare este mai apreciată decât o evreică. Tocmai a verificat dacă sunt puse recipientele pe care le folosesc pentru a-şi face nevoile pe timpul nopţii şi, văzându-le sosind târziu, ridică băţul pe care-l are în mână şi le ameninţă cu bătaia.

— Iertaţi-ne, doamnă *kapo*, tatăl meu...

— Taci şi treci în patul tău, proasto!

— Da, doamnă.

Dita trage de mâna mamei sale şi ajung până la paturile lor. Liesl urcă încet şi, înainte de a se lungi, se întoarce o clipă. Buzele ei nu spun nimic, dar în ochi i se citeşte suferinţa.

— Nu-ţi face griji, mamă, o încurajează fiica ei. Dacă tata continuă aşa, mâine vom vorbi cu al lui *kapo* ca să-l ducă la doctor. Dacă e nevoie, o să vorbesc cu directorul meu din blocul 31. Domnul Hirsch sigur ne poate ajuta.

— Mâine se va simţi mai bine.

Se sting luminile şi Dita îi spune noapte bună colegei sale de pat, care nu-i răspunde nimic. Este atât de neliniştită încât nici măcar nu poate să închidă ochii. Trece în revistă imagini cu tatăl ei şi încearcă să le găsească pe cele mai frumoase. E una care-i place mult: este o imagine cu tatăl şi mama ei aşezaţi în faţa pianului. Amândoi eleganţi şi frumoşi. Tatăl ei, cu o cămaşă albă cu mânecile suflecate, cravată închisă la culoare şi bretele; mama ei, cu o bluză strâmtă care-i pune în evidenţă talia. Râd, e clar că nu reuşesc să se coordoneze pentru a cânta la pian la patru mâini. Cel mai plăcut e că par fericiţi, pentru că sunt încă tineri şi puternici şi viitorul nu a murit.

Ultima imagine care încheie acea etapă a vieţii normale, sfârşită odată ce au părăsit Praga, este aceea din apartamentul din cartierul Josefov în momentul în

care au deschis uşa, au ieşit, au pus valizele pe palier şi s-au pregătit să închidă în urma lor o uşă care nu ştiau dacă se va mai deschide. Tatăl ei a intrat din nou o clipă în apartament în timp ce ea îl privea de pe palier. S-a apropiat de vitrina din sufragerie şi a învârtit pentru ultima oară globul pământesc.

Şi Dita în sfârşit adoarme.

Dar somnul ei este neliniştit, ceva o zgândăre. În zorii zilei, se trezeşte speriată cu senzaţia vie că a strigat-o cineva. Deschide ochii tulburată şi inima îi bate foarte puternic. Lângă ea sunt doar picioarele colegei sale care doarme şi domneşte o linişte întreruptă doar de sforăituri şi de murmurul monoton al femeilor care vorbesc în vis. N-a fost decât un coşmar... dar Dita are un presentiment urât. Îi dă târcoale prin cap ideea că cel care o striga era tatăl ei.

La prima oră, lagărul este plin de gărzi şi de *kapo* pentru numărătoarea de dimineaţă. Două ore de numărare care i se par cele mai lungi din toată viaţa ei. Ea şi mama ei îşi aruncă priviri în rândurile formate. E interzis să vorbeşti, deşi în realitate e mai bine să nu-şi spună nimic. Când se rup rândurile, profită de faptul că se formează cozile pentru micul dejun şi se apropie de pavilionul 15. Când ajung, iese din coada formată domnul Brady. Umerii îi sunt împovăraţi cu veşti proaste.

— Doamnă...

— Soţul meu? întreabă cu vocea spartă. Starea s-a înrăutăţit?

— A murit.

Cum se poate rezuma o viaţă în doar două cuvinte atât de scurte? Cum poate să încapă atâta dezolare în atât de puţine litere?

— Putem să intrăm să-l vedem? întreabă Liesl.

— Îmi pare rău, l-au dus deja.

Ar fi trebuit să-şi dea seama. Cadavrele sunt luate la prima oră, sunt îngrămădite într-un car mare şi duse să fie incinerate în furnale.

Mama ei pare că oscilează un moment şi este cât pe-aci să se prăbuşească. În aparenţă, vestea morţii nu a tulburat-o atât de mult, probabil că a ştiut asta din primul moment când l-a văzut întins pe patul acela mizerabil. Dar faptul că nici măcar nu-şi putea lua adio de la el i-a provocat o durere imensă.

Lotuşi, Liesl îşi recapătă cumpătul, pe care nu şi l-a pierdut decât pentru câteva clipe, şi o ia de braţ pe fiica ei ca să o consoleze.

— Cel puţin tatăl tău nu a suferit.

Pe Dita, care simte cum sângele începe să-i clocotească în vene, o irită şi mai mult faptul că mama ei îi vorbeşte ca unei fetiţe.

— Zici că n-a suferit? îi răspunde desprinzându-se brusc din îmbrăţişare. I-au luat slujba, casa, demnitatea, sănătatea... şi, în cele din urmă, l-au lăsat să moară singur ca un câine într-un pat mizerabil, plin de purici. Asta nu e destulă suferinţă? Aproape că ţipă pronunţând ultimele cuvinte.

— Aşa a vrut Dumnezeu, Edita. Trebuie să ne resemnăm.

Neagă dând din cap. Nu şi nu.

— Eu n-am chef să mă resemnez! ţipă în mijlocul *lagerstrasse*. Deşi este ora micului dejun, puţină lume îi dă atenţie. Dacă l-aş avea pe Dumnezeu în faţă, i-aş spune ce cred despre El şi despre sensul greşit al îndurării Lui.

Nu se simte bine şi i se face şi mai rău când îşi dă seama că a fost foarte obraznică cu mama ei tocmai când femeia are mai mare nevoie de consolare şi de sprijin, dar nu poate să nu se lase cuprinsă de patimă în faţa acelei docilităţi. O alină sosirea doamnei Turnovska, care probabil că ştie deja ce se întâmplă, înfofolită cu basmaua ei enormă, îi strânge Ditei braţul într-un mod drăgăstos şi o îmbrăţişează pe Liesl cu afecţiune. Femeia se lasă în braţele prietenei sale cu o emoţie neaşteptată. Asta ar fi trebuit să facă ea, îşi spune, să-şi îmbrăţişeze mama. Dar nu poate, este prea furioasă pentru îmbrăţişări, simte doar dorinţa să muşte şi să distrugă la fel de mult cum au distrus-o pe ea.

Mai apar trei femei, pe care de-abia le cunoaşte din vedere, care izbucnesc într-un plâns zgomotos. Dita, care are ochii uscaţi, le priveşte uimită. Se apropie de mama ei, dar doamna Turnovska i-o ia înainte.

— Plecaţi de aici! Valea!

— Vrem doar să-i transmitem condoleanţe doamnei.

— Dacă nu plecaţi de aici în mai puţin de zece secunde, o să vă alung în şuturi!

Liesl este prea ameţită ca să-şi dea seama de ce se întâmplă şi Dita nu se simte în stare să le ceară scuze femeilor şi să le roage să rămână.

— Ce faceţi, doamnă Turnovska? Oare a înnebunit toată lumea?

— Sunt nişte mortăciuni. Ştiu că rudele celor morţi îşi pierd apetitul din cauza supărării şi ceea ce pretind este să verse nişte lacrimi de crocodil şi apoi să vă înhaţe raţia de mâncare.

Dita se simte năucită; în momentul acela urăşte pe toată lumea. O roagă pe doamna Turnovska să aibă grijă de mama ei şi se îndepărtează de locul acela. Simte nevoia să se ducă undeva, dar nu are unde. Nu e vorba că îi e greu să se obişnuiască cu ideea că nu-l va mai avea niciodată aproape pe tatăl ei, ci e vorba că nu vrea să se împace cu această idee. Nu este dispusă să accepte asta, nu se va resemna, nici acum, nici niciodată. Merge cu pumnii strânşi. Cu încheieturile degetelor albe. O furie albă o macină pe dinăuntru.

Nu se va mai întoarce niciodată de la serviciu în costumul lui cu două rânduri de nasturi şi pălăria lui de fetru, nici nu va mai ciuli urechea la aparatul de radio privind spre tavan, nici nu o va mai aşeza pe genunchii lui ca să-i arate ţările lumii, nici nu o va mai certa drăgăstos pentru că scrie literele strâmbe.

Şi ea nu este în stare nici măcar să-l plângă, are ochii uscaţi. Şi asta o înfurie şi mai mult. Cum nu are alt loc unde să se ducă, paşii o îndreaptă spre blocul 31. Copiii sunt ocupaţi cu micul dejun şi ea se duce în capătul pavilionului fără să se oprească, în căutarea unui refugiu în spatele scândurilor suprapuse. Aproape că tresare găsind în acel colţ o siluetă solitară stând jos pe banchetă.

Morgenstern o salută cu amabilitatea lui exagerată, dar de data asta Dita nu zâmbeşte şi bătrânul profesor încetează cu reverenţele sale teatrale.

— Tatăl meu...

Şi, spunând asta, Dita simte că sângele este un combustibil care s-a aprins şi care o arde în vene. Şi un cuvânt îi vine pe buze ca o vărsare de fiere:

— Asasini!

Şi îl mestecă între dinţi, îl repetă de cinci, zece, cincizeci de ori:

— Asasini, asasini, asasini, asasini...!

Dă cu piciorul într-un scaun şi apoi îl ia şi îl înalţă ca pe un buzdugan. Vrea să distrugă ceva şi nu ştie ce. Vrea să lovească pe cineva şi nu găseşte pe cine. Are ochii holbaţi şi gâfâie surescitată. Profesorul Morgenstern se ridică în picioare cu o sprinteneală surprinzătoare pentru un bătrân aparent fragil şi îi ia scaunul din mâini ferm, dar blând.

— O să-i omor! exclamă cu furie. O să fac rost de un pistol şi o să-i ucid!

— Nu, Edita, nu, îi spune foarte domol. Ura noastră e victoria lor.

Dita tremură şi profesorul o îmbrăţişează, iar ea îşi cufundă capul în braţele bătrânului. Se ivesc mai mulţi profesori alarmaţi din cauza zgomotului, urmaţi de un batalion de fete şi băieţi curioşi, însă profesorul îşi duce un deget la gură ca să-i determine să nu spună nimic şi apoi clatină capul ca să-i facă să plece. Surprinşi să-l vadă pe profesorul Morgenstern atât de serios, îl ascultă şi-i lasă singuri.

Dita îi mărturiseşte că se urăşte pe sine însăşi pentru că a luat-o la fugă şi nu a fost în stare să plângă, pentru că l-a dezamăgit pe tatăl ei, pentru că nu a putut să-l salveze. Se urăşte pentru toate astea. Dar bătrânul profesor îi spune că lacrimile vor veni când furia va dispărea.

— Cum să nu simt furie? Tatăl meu n-a făcut niciodată rău nimănui, nu a fost niciodată necuviincios faţă de nimeni... I-au luat totul şi acum, în gaura asta scârboasă, i-au furat până şi viaţa.

— Ascultă-mă cu atenţie, Edita: cei care se duc nu mai suferă.

Cei care se duc nu mai suferă... îi răsună în urechi iar şi iar, ca şi cum ar fi un balsam pe care trebuie să-l pui de mai multe ori pe rană ca să nu mai usture.

— Cei care se duc nu mai suferă, cei care se duc nu mai suferă...

Morgenstern ştie că este o slabă consolare, antică, uzată, una dintre acele fraze ale bătrânilor. Dar la Auschwitz, aceasta este un medicament care te ajută să depăşeşti tristeţea pe care o provoacă moartea celor apropiaţi. Dita încetează să-şi mai răsucească degetele, aprobă dând din cap şi se aşază încet pe bancă. Profesorul Morgenstern îşi vâră mâna în buzunar şi scoate o păsărică din hârtie, cam mototolită şi puţin îngălbenită. I-o oferă Ditei.

Fata priveşte păsărica din hârtie făcută harcea-parcea, la fel de vulnerabilă ca tatăl ei în acele ultime ore. La fel de fragilă ca acel bătrân profesor nebun cu ochelarii rupţi. Cu toţii sunt atât de fragili... Şi atunci se simte neînsemnată şi

dintr-odată plăpândă. Putregaiul furiei, care ne face puternici în astfel de momente, sfârşeşte prin a se risipi şi, în cele din urmă, ţâşnesc lacrimile prin care este stins incendiul ce mistuia totul.

Arhitectul încuviinţează şi ea îşi descarcă sufletul plângând pe umărul în mii de dungi al bătrânului Morgenstern.

— Cei care se duc nu mai suferă...

Nimeni nu ştie câtă suferinţă mai au încă de îndurat cei care rămân.

Dita ridică fruntea şi îşi şterge lacrimile cu mâneca. Îi mulţumeşte profesorului şi îi spune că, înainte să se termine ora micului dejun, trebuie să facă ceva important. Pleacă în grabă spre pavilionul ei. Mama ei are nevoie de ea. Sau ea are nevoie de mama ei.

Ce mai contează...

Stă cu doamna Turnovska aşezate pe soba stinsă. Când se apropie de cele două femei, Liesl stă jos foarte liniştită, parcă absentă. Strachina doamnei Turnovska este pe jos, goală, şi ea bea ceaiul de dimineaţă din vasul lui Liesl, în care înmoaie o bucată de pâine de la cină pe care văduva probabil că nu a mâncat-o cu o seară în urmă.

Vânzătoarea de fructe rămâne nemişcată când o vede pe Dita cu ochii ţintă la strachina mamei sale.

— Mama ta nu voia, îi spune înecându-se puţin din cauza apariţiei neaşteptate, care a surprins-o în flagrant. Am insistat mult. Şi deja e timpul să intrăm în atelier, ar fi trebuit să-l aruncăm...

Amândouă se privesc în tăcere. Mama ei pare pierdută, probabil că străbate ţara amintirilor. Doamna Turnovska îi întinde vasul ca să soarbă ea ultimele picături, dar Dita refuză dând din cap. Privirea ei nu exprimă reproş, ci un amestec de înţelegere şi tristeţe.

— Terminaţi-vă ceaiul, vă rog. Avem nevoie ca dumneavoastră să fiţi în putere ca să o ajutaţi pe mama.

Pe chipul mamei ei este zugrăvită o seninătate de statuie de ceară. Dita se lasă pe vine în faţa ei şi femeia reacţionează mişcând ochii. Se uită ţintă la ea şi expresia ei neutră se frânge. Dita o îmbrăţişează cu putere, o stoarce. Şi mama ei, în sfârşit, plânge.

15

Viktor Pestek este originar din Basarabia, un teritoriu la început moldav care din secolul al XIX-lea a aparţinut României, o ţară care încă de la început i-a sprijinit pe nazişti. După uniforma lui de ofiţer SS, pistolul său la cingătoare şi galonul de caporal-major pare o persoană foarte influentă la Auschwitz. O fiinţă superioară, care are la picioarele ei mii de persoane care nici măcar nu-i pot

adresa vreun cuvânt fără ca el să le dea permisiunea. Mii de persoane obligate să facă ceea ce le spune el sau a căror moarte o va porunci pur şi simplu, fără să se tulbure.

Oricine l-ar vedea pe Pestek mergând semeţ şi fioros, cu chipiul său şi cu mâinile la spate, ar crede că este o fiinţă indestructibilă. La Auschwitz aproape nimic nu este ceea ce pare: n-are cum să se ştie, dar pe dinăuntru ofiţerul SS se năruie. De câteva săptămâni, nu-şi poate scoate din minte o femeie.

De fapt, este o fată foarte tânără, nici măcar n-a schimbat o vorbă cu ea şi nu-i ştie nici numele. A văzut-o într-o zi când i-a venit rândul să supravegheze un grup de oameni care munceau. În aparenţă, era o evreică precum oricare alta: îmbrăcată în haine murdare, cu un batic pe cap şi trasă la faţă. Dar a făcut un gest aparent neînsemnat care l-a hipnotizat: a luat una dintre buclele blonde care-i cădeau peste ochi şi a tras-o până a dus-o la buze ca să muşte din ea. Era un gest lipsit de importanţă, ceva ce ea făcea în mod inconştient, dar care, fără ca ea să-şi dea seama, o individualiza. Viktor Pestek s-a îndrăgostit de acel gest.

S-a uitat mai bine la ea: avea un chip plăcut, un minunat păr auriu, o fragilitate de sticlete într-o colivie. Şi n-a mai încetat să o privească tot timpul cât a fost la comanda gărzii. A încercat să se apropie de ea de vreo două ori, dar nu s-a decis să-i vorbească. Ei părea că-i este frică de el. Asta nu-l miră.

Când s-a înscris în Garda de Fier română, lucru acela i s-a părut minunat: îţi dădeau o uniformă maro-închis foarte arătoasă, te duceau în lagăr să cânţi cântece patriotice, te făceau să te simţi important. La început, era chiar distractiv să dărâmi magherniţele infecte ale ţiganilor care prădau prin împrejurimi.

Apoi lucrurile s-au tot complicat. De la luptele cu mâinile goale au trecut la lanţuri. Apoi au sosit pistoalele. El avea câţiva cunoscuţi ţigani, dar mai ales avea prieteni evrei. Ca Ladislaus. Se ducea la el acasă şi îşi făceau împreună temele pentru şcoală sau mergeau să culeagă castane în pădure. Într-o zi, aproape fără să-şi dea seama, ţinea în mână o torţă şi dădea foc casei lui Ladislaus.

Ar fi putut să dea înapoi, dar nu a făcut-o. Ofiţerii SS erau plătiţi bine. Lumea îl bătea cu palma pe spate. Pentru prima oară în viaţă, familia lui era mândră de el. Când a obţinut o permisie să vină acasă, l-au dus chiar să-şi facă o fotografie în uniformă pe care să o pună pe mobila din sufragerie.

Şi într-o zi, l-au detaşat la Auschwitz.

Acum nu mai este atât de sigur că familia lui s-ar simţi la fel de mândră de el dacă ar şti că sarcina lui constă în a-i obliga pe oameni să muncească până plesnesc, în a-i duce pe copii la camerele de gazare, în a le lovi pe mamele lor, dacă acestea opun rezistenţă. I se pare că totul este o nerozie şi, uneori, îi e teamă ca nu cumva cineva să observe că gândeşte aşa. De vreo două dăţi, un ofiţer i-a zis că trebuie să fie mai dur cu deţinuţii.

Nu i s-a stabilit o arie de supraveghere, iar în lagărul familial comandamentul nu le permite ofiţerilor SS să mişune prin zonă când nu sunt în timpul

serviciului, dar sergentul de la postul de control este prieten cu el. Trece fără probleme, paznicii iau poziţie de drepţi în prezenţa lui. Asta îi place.

Numărătoarea de seară este pe terminate. El ştie cărui grup îi aparţine fata cehă şi, când se rup rândurile, o identifică în puhoiul de femei. Se duce spre ea, dar fata îl vede venind şi grăbeşte pasul. El face nişte paşi din ce în ce mai mari şi nu-i mai rămâne decât să o prindă cu putere de încheietura mâinii ca să o oprească. Are nişte oase subţiri şi o piele aspră, dar, având-o atât de aproape, se simte cuprins de o ciudată bucurie. În sfârşit, ea înalţă capul şi îl priveşte pentru prima dată. Are nişte ochi albaştri foarte strălucitori şi expresia feţei înspăimântată. Observă că alte deţinute s-au oprit la câţiva paşi. Ofiţerul SS se întoarce cu o atitudine ameninţătoare şi grupul de gură-cască se risipeşte imediat. Să-i înfricoşezi pe ceilalţi este plăcut şi te obişnuieşti uşor cu asta.

— Mă numesc Viktor.

Ea rămâne tăcută şi el se grăbeşte să-i dea drumul încheieturii mâinii.

— Iartă-mă, nu voiam să te sperii. Eu doar... voiam să-ţi ştiu numele.

Fata tremură uşor şi aproape că nu-i ies cuvintele din gură.

— Mă cheamă Rene Naumann, domnule, răspunde. Am făcut ceva rău? O să mă pedepsiţi?

— Nu, nu! Nici vorbă! Eu doar te-am văzut... Ofiţerul SS şovăie, nu-şi găseşte cuvintele. Eu voiam doar să-ţi fiu prieten.

Rene îl priveşte cu o expresie de uimire.

Prieten? Unui ofiţer SS poţi să îi dai ascultare, îl poţi linguşi sau poţi să devii confidenta lui ca să obţii beneficii, poţi chiar să te transformi în amanta lui. Dar poţi să fii prietenă cu un ofiţer SS? Poţi să fii prietenă cu propriul călău?

Dat fiind faptul că ea continuă să-l privească având întipărită uimirea pe chip şi nu spune nimic, Pestek lasă capul în jos şi îi vorbeşte în şoaptă.

— Știu la ce te gândești. Crezi că sunt unul dintre acei ţicniţi ai trupelor SS. De acord, sunt. Dar nu sunt atât de nebun. Nu-mi place tot ce vi se întâmplă. Îmi provoacă scârbă.

Rene nu deschide gura. Nu înţelege ce rost au toate astea, este nedumerită. A auzit vorbindu-se de prea multe ori despre gardieni care se prefac că urăsc Reichul pentru a câştiga încrederea deţinuţilor, prefăcându-se că le sunt prieteni pentru a-i descoase şi a obţine informaţii despre Rezistenţă. Îi e teamă.

Subofiţerul scoate din buzunar o cutie mică şi i-o întinde. Este un pătrat din lemn lăcuit. Gardianul încearcă să i-l pună în palmă, dar ea se dă înapoi.

— Este pentru tine. E un cadou.

Ea priveşte cu neîncredere cutiuţa gălbuie şi el ridică un capac mic. Începe să răsune o *tonadilla* metalică şi sentimentală.

— Este o cutie muzicală! îi spune mulţumit.

Rene observă câteva secunde obiectul pe care acesta i-l întinde, dar nu face nici cel mai mic gest de a-l lua. El încuviinţează dând din cap, foarte zâmbitor, aşteptându-i reacţia entuziasmată.

Rene nu arată entuziasm. Gura ei este dreaptă. Ochii ei nu vorbesc.

— Ce se întâmplă? Nu-ţi place? o întreabă buimăcit.

— Nu se mănâncă, îi răspunde. Vocea ei zgârie chiar mai rău decât acea briză rece de februarie care râcâie totul.

Pestek se simte tulburat când îşi dă seama de prostia lui. A căutat toată săptămâna pe piaţa neagră o cutie muzicală. A umblat de colo-colo, s-a tocmit cu tovarăşi din trupele SS şi cu tot felul de evrei traficanţi până când a găsit una. A mituit, a rugat şi a ameninţat. A căutat şi răscăutat până a făcut rost de ea. Şi deabia acum îşi dă seama că este un cadou inutil. Într-un loc unde oamenii suferă din cauza foamei şi a frigului, lui tot ce-i trece prin cap este să-i dăruiască fetei o neînsemnată cutie muzicală.

Nu se mănâncă...

Închide palma şi strânge atât de tare pumnul încât se aude pârâitura cutiuţei muzicale, pe care a strivit-o ca pe o vrăbiuţă.

— Iartă-mă, îi spune întristat. Sunt un imbecil. Nu-mi dau seama de nimic.

Lui Rene i se pare că subofiţerul SS este cu adevărat abătut, de parcă supărarea lui n-ar fi prefăcută şi chiar i-ar păsa de ceea ce ea ar putea crede despre el.

— Ce ţi-ar plăcea să-ţi aduc?

Ea rămâne tăcută. Ştie că sunt fete care-şi vând trupul pentru o porţie de pâine. Chipul ei exprimă o indignare atât de evidentă, încât Pestek îşi dă seama că, din nou, calcă în străchini.

— Nu mă înţelege greşit. Nu vreau nimic în schimb. Vreau doar să fac ceva bine în mijlocul tuturor relelor pe care le facem aici în fiecare zi.

Rene continuă să tacă. Subofiţerul SS îşi dă seama că nu va fi uşor să-i câştige încrederea. Fata trage de una dintre bucle şi o duce până la gură, cu acel gest pe care el îl adoră.

— Ai vrea să vin să te văd în altă zi?

Ea nu răspunde. Privirea fetei mătură din nou noroiul din lagăr. El este un SS, poate să facă ce doreşte, nu trebuie să-i ceară voie să-i vorbească. Sau pentru orice altceva ar dori. Ea nu încuviinţează nimic, dar Pestek este atât de entuziasmat, încât interpretează tăcerea ca pe o afirmaţie discretă.

La urma urmelor, n-a spus că nu.

Zâmbeşte cu bucurie şi îi face un gest neîndemânatic cu mâna, luându-şi la revedere.

— Pe curând... Rene.

Îl vede plecând pe acel subofiţer SS zăpăcit şi rămâne multă vreme fără să se mişte din loc, atât de perplexă din cauza celor întâmplate, încât nu ştie nici ce să creadă. Pe noroiul negru continuă să zacă angrenaje argintii, arcuri şi aşchii aurii.

Pentru Dita nu este uşor. Absenţa tatălui ei o apasă insuportabil pe umeri. Se mişcă prin lagăr cu încetineala celui care târăşte o bilă de fier legată cu lanţuri de gleznă. Cum poate să apese fizic ceea ce nu mai există? Cum poate să apese greu golul?

Păi, apasă greu.

În acea dimineaţă, aproape că nici nu poate să se dea jos din patul suprapus. A făcut-o atât de încet, încât a scos-o din minţi pe prost dispusa ei colegă de saltea. Văzându-se blocată de acea fată leneşă care se dădea jos din pat încet, a început să ocărască folosind cele mai urâte cuvinte pe care Dita le auzise vreodată. În alt moment, s-ar fi speriat de furia veteranei, dar acum nu avea energie nici măcar ca să se sperie. A întors capul şi s-a uitat la ea atât de fix şi cu atâta indiferenţă, încât cealaltă, pe neaşteptate, a rămas tăcută şi n-a mai spus nimic până când Dita n-a terminat de coborât încet.

După numărătoarea de seară şi ordinul de a rupe rândurile, copiii din pavilionul 31 se duc zgomotoşi să se joace sau să-şi vadă părinţii. Ea începe să strângă cărţile cu o încetineală vegetală şi ajunge târându-şi picioarele până în camera Blockältesterului pentru a le ascunde. Fredy verifică nişte pachete care au sosit pe jumătate sparte, dar în care încă s-ar mai putea găsi ceva pentru a însufleţi masa de prânz cu ocazia sabatului în pavilion.

— Am păstrat ceva pentru tine, îi spune Hirsch. Pentru când va trebui să-ţi repari cărţile.

Îi întinde nişte foarfece şcolare albastre cu vârf rotund; probabil că nu i-a fost deloc uşor să facă rost de acel lucru atât de ieşit din comun în *lager*. Directorul pleacă imediat pentru ca ea să nu-i mulţumească.

Hotărăşte să profite ca să taie firele ieşite din acea carte veche în cehă. Preferă să rămână să facă orice treabă în blocul 31 pentru că ştie că mama ei e însoţită de doamna Turnovska şi de câteva femei cunoscute de la Terezín, şi ea nu are chef să vadă pe nimeni. Fata ascunde toate volumele, mai puţin acel roman deteriorat. Ia din acea scobitură o punguţă de catifea legată cu un cordon, în care păstrează mica ei trusă de bibliotecară. Punguţa conţinea patru drajeuri, care s-au folosit ca premiu la un foarte disputat concurs literar de cuvinte încrucişate şi pe care câştigătorii l-au sărbătorit cu o veselie zgomotoasă ieşită din comun. Uneori, îşi apropie punga de nas şi inhalează mirosul minunat al drajeurilor.

Se duce în colţul cu scânduri şi-şi dă silinţa să-şi facă treaba. În primul rând, taie firele care atârnă cu noua ei foarfecă. Apoi, ca şi cum ar sutura o rană deschisă, coase din nou cu un ac rudimentar şi cu aţă câteva pagini care sunt pe cale de a se desprinde. Rezultatul nu este prea estetic, dar foile rămân prinse bine. Aplică şi benzi de leucoplast pe foile rupte, iar cartea nu mai este un obiect gata să se destrame.

Ea vrea să evadeze din realitatea dezgustătoare a acelui lagăr care i-a omorât tatăl şi ştie că o carte este o uşiţă care duce într-un pod secret: o deschizi şi intri înăuntru. Şi lumea ta este alta.

Şovăie o clipă dacă trebuie sau nu să citească acea carte cu foile rupte, o carte nepotrivită pentru domnişoare, după părerea lui Hirsch, intitulată *Peripeţiile bravului soldat Švejk*. Dar îndoiala ţine mai puţin decât castronul cu supă de la prânz.

La urma urmelor, cine a zis că ar vrea să fie o domnişoară?

În orice caz, şi-ar dori să fie cercetătoare de microbi sau pilot de avion, dar nu o duduiţă ridicolă, care poartă rochii cu volane şi ciorapi albi tricotaţi.

Autorul plasează acţiunea în Praga Marelui Război şi-l descrie pe protagonist ca pe un individ dolofan şi vorbăreţ care, după ce a scăpat o dată de recrutare „scutit din cauza imbecilităţii" –, este din nou convocat pentru încorporare şi se prezintă în scaun cu rotile, suferind, chipurile! de reumatism la genunchi. Un şmecher amator de mâncare şi de băutură cât cuprinde şi cât mai puţin posibil de muncă. Se numeşte Švejk şi îşi câştigă viaţa prinzând câini maidanezi şi vânzându-i apoi ca şi cum ar fi câini de rasă. Vorbeşte cu toată lumea foarte politicos şi dovedeşte o bunătate imensă în ceea ce priveşte gesturile şi privirea sa binevoitoare. În orice împrejurare, are la îndemână vreo poveste sau vreo anecdotă care ilustrează situaţia respectivă, chiar dacă de multe ori nu este cazul şi nimeni nu îi cere să o relateze. Şi ceva ce lasă cu gura căscată pe toată lumea este că, atunci când cineva îl atacă, ţipă la el sau îl insultă, Švejk, în loc să riposteze, îi dă dreptate celuilalt. În felul acesta reuşeşte să fie lăsat în pace, ceilalţi fiind convinşi că este un idiot iremediabil.

— Dumneata eşti un imbecil fără pereche!

— Da, domnule, spuneţi un mare adevăr, replică el cu o voce docilă.

Ditei îi este dor de doctorul Manson, pe care-l însoţise în lecturile ei prin satele miniere din Ţara Galilor, sau chiar şi de Hans Castorp, lungit liniştit în *chaise longue*-ul lui, cu faţa spre munţii Alpi. Cartea aceea se încăpăţânează să o ţină legată de Bohemia şi de război. Îşi lasă ochii să alunece pe foi şi nu înţelege foarte bine ceea ce vrea să-i povestească acel autor ceh despre care nu auzise niciodată vorbindu-se. Un ofiţer disperat îl dojeneşte pe soldatul protagonist, un neica nimeni burtos, zdrenţăros şi cu moacă de neghiob. Nu-i place, situaţia pare decadentă. Ei îi plac cărţile care lărgesc viaţa, nu cele care o reduc.

Dar există ceva la acel personaj care i se pare familiar. Şi, în orice caz, lumea de afară este mult mai rea, aşa că preferă să rămână ghemuită pe băncuţa ei, concentrată asupra lecturii, ca profesorii care stau la discuţii să nu dea prea multă atenţie prezenţei sale.

Înaintând, dă peste Švejk îmbrăcat fără farmec în uniformă de soldat, sub steagul Imperiului Austro-Ungar, în ciuda faptului că cehilor nu li se părea prea

amuzant, cel puţin claselor populare, să fie sub ordinele îngâmfaţilor de nemţi în Primul Război Mondial.

— Şi câtă dreptate aveau! îşi spune Dita.

Este ordonanţa locotenentului Lukás, care ţipă la el, îl face animal şi îi dă câte una după ceafă când acesta îl scoate din sărite. Căci cert e că Švejk are o mare uşurinţă de a complica totul, de a pierde documentele care îi sunt încredinţate, de a executa ordine exact invers şi de a-l face pe ofiţer de râs, chiar dacă bravul soldat îndeplineşte mereu totul, aparent cu cea mai bună intenţie şi comportându-se cu blândeţe, dar cu prea puţin creier. În acest punct al cărţii, Dita încă nu reuşeşte să-şi dea seama dacă Švejk face pe prostul sau chiar este un prost fără leac.

Îi este greu să înţeleagă ceea ce vrea autorul să povestească. Extravagantul soldat răspunde atât de amănunţit la întrebările şi indicaţiile superiorului său, încât răspunsurile se prelungesc, devin eterne, se ramifică în divagaţii şi în mici poveşti despre rude sau vecini pe care soldatul, cu toată seriozitatea, le introduce pe rând în raţionamentul său în cel mai absurd mod:

„L-am cunoscut pe un anume Paroubek care avea o cârciumă la Lieben. Odată, un telegrafist s-a îmbătat cu gin şi, în loc să remită mesajele de condoleanţe pentru un biet domn decedat, le-a dus rudelor acestuia lista cu preţurile băuturilor care erau pe tejghea. Şi a fost un mare scandal. Mai ales pentru că, până atunci, nimeni nu citise lista de preţuri din bar şi se pare că bunul Paroubek lua întotdeauna nişte centime în plus la fiecare pahar, deşi după aceea a explicat că totul era pentru opere de binefacere...”[5]

Anecdotele care-i ilustrează explicaţiile sunt atât de lungi şi de suprarealiste, încât locotenentul îi strigă în cele din urmă să dispară: „Piei din faţa mea, animalule!”

Şi se surprinde singură lăsându-i să-i scape un zâmbet când îşi imaginează faţa locotenentului. Imediat se dojeneşte. Cum o poate amuza un personaj atât de prost? Chiar se întreabă pentru o clipă dacă are voie să râdă după tot ce s-a întâmplat, ţinând cont de tot ce continuă să se petreacă.

Cum poate să râdă când există fiinţe dragi care mor?

Şi se gândeşte pentru o clipă la Hirsch, care afişează permanent acel zâmbet enigmatic. Şi, dintr-odată, are o revelaţie: zâmbetul lui Hirsch este triumful lui. Zâmbetul lui îi spune celui pe care-l are în faţă: cu mine nu te poţi pune. Într-un loc ca Auschwitz, unde totul este construit ca să te facă să plângi, râsul este o atitudine de rebel.

[5] Jaroslav Hasek, Peripeţiile bravului soldat Švejk, Editura Art, Bucureşti, 2014, pp. 479–480, traducere de Jean Grosu. (n.tr.)

Şi continuă să-i urmărească şmecheriile acelui neghiob de Švejk. Şi în acel moment atât de întunecat din viaţa ei, în care nu ştie spre ce să se îndrepte, îl ia de mână pe un şmecheraş şi el trage de ea ca să o facă să meargă înainte.

Pe drumul de întoarcere spre pavilionul ei, a început să se întunece şi un vânt îngheţat, cu lapoviţă, îi înţeapă faţa. Chiar şi aşa, se simte mai bine, mai însufleţită. Cu toate că bucuria, într-un loc ca Auschwitz, durează cât o clipire. Cineva care vine din faţă fluieră nişte măsuri de Puccini.

— Dumnezeule! şopteşte Dita.

Încă mai are câteva pavilioane până să ajungă la al ei şi, în zona aceea, centrul străzii este slab luminat, aşa că intră repede în primul pe care-l are în faţă, sperând că nu a văzut-o nimeni. Intră cu atâta avânt încât îmbrânceşte vreo două femei şi închide trântind uşa.

— De ce intri ca nebuna?

Dita are ochii larg deschişi din cauza spaimei şi arată spre afară.

— Mengele...

Atunci femeile trec de la iritare la agitaţie.

— Doctorul Mengele! şoptesc ele.

Mesajul trece dintr-un pat într-altul printre şoapte şi discuţiile încetează.

— Doctorul Moarte...

Câteva femei încep să se roage. Altele cer linişte ca să fie atente dacă se aude ceva afară. Prin ploaie se filtrează delicat o melodie stridentă.

Una dintre ele explică faptul că fixaţia doctorului Mengele pentru culoarea ochilor este obsesivă.

— Se spune că un medic evreu prizonier, pe nume Vexler Jancu, a văzut în biroul lui Mengele din lagărul ţiganilor o masă din lemn cu mostre de ochi.

— Eu am auzit spunându-se că fixează cu ace, într-o plută în perete, globi oculari ca şi cum ar fi o colecţie de fluturi.

— Mie mi s-a povestit că i-a cusut pe copii pe o parte. S-au întors în pavilionul lor mergând cusuţi. Ţipau de durere şi duhneau a carne cangrenată. Au murit chiar în noaptea aceea.

— Păi, eu am auzit că cerceta cum să le sterilizeze pe femeile evreice ca să nu mai aibă alţi copii. Le aplica radiaţii la ovare şi apoi li le extirpa ca să cerceteze efectul. Nici măcar nu folosea anestezie, fiu al lui Satana ce este! Ţipetele femeilor erau asurzitoare.

Cineva cere tăcere. Melodia pare că se îndepărtează.

Începe să se audă un ordin care sare din gâtlejuri într-o ştafetă care străbate lagărul BIIb: „Gemenii în blocul 32!” Deţinuţii care sunt pe stradă au poruncă să răspândească ordinul, în caz contrar, pot să primească pedepse severe; execuţia este o posibilitate întotdeauna foarte prezentă la Auschwitz. Oriunde s-ar afla, fraţii Zdenek şi Jirka şi surorile Irene şi Rene trebuie să se prezinte imediat în pavilionul-spital.

Josef Mengele a absolvit Medicina la universitatea din München şi, din 1931, a militat în organizaţii apropiate partidului nazist. A fost discipolul doctorului Ernst Rudin, unul dintre principalii susţinători ai ideii de distrugere a vieţii care n-are valoare şi unul dintre maeştrii legilor de sterilizare obligatorie dictate de Hitler în 1933 pentru persoane cu deformaţii, handicapuri fizice, depresie sau alcoolism. A reuşit să fie repartizat la Auschwitz, unde avea un arsenal de oameni la dispoziţie pentru experimentele sale genetice.

Mama copiilor îi însoţeşte pe stradă în sus. Nu-şi poate scoate din minte poveştile sângeroase despre doctorul Mengele. Trebuie să-şi muşte buza ca să nu plângă, în timp ce ei merg veseli, sărind din baltă în baltă, fără ca mama lor să aibă curajul de a le spune să nu se mai împroaşte cu noroi. Buza îi sângerează.

La postul de control de la intrarea în lagăr, i-i încredinţează unui ofiţer SS şi îi vede trecând prin poarta metalică pentru a se îndrepta spre laboratorul medicului nazist. Se gândeşte că s-ar putea să nu-i mai vadă niciodată sau că, atunci când se vor întoarce, vor avea lipsă un braţ, gurile cusute sau orice altă deformaţie provocată de ideile extravagante ale acelui dement. Dar nu se poate face nimic, pentru că refuzul de a îndeplini ordinul unui ofiţer este pedepsit cu moartea. Uneori, însuşi Mengele este cel care ocupă o sală din blocul medical al pavilionului 32 şi alteori, acele dăţi de care mama se teme cel mai mult, copiii sunt duşi în laboratorul lui.

Până atunci, copiii s-au întors cu bine de la întrevederile lor cu doctorul, chiar veseli, după ce au stat acolo câteva ore şi au revenit cu bucata de pâine sau cârnatul pe care li le-a dăruit unchiul Josef; copiii spun chiar că e foarte simpatic şi că îi face să râdă. Au explicat că le măsoară capetele, că le cere să facă aceeaşi mişcare la un loc şi despărţiţi, că îi pune să scoată limba. Uneori, nu au chef să dea nicio explicaţie şi evită întrebările părinţilor lor despre ceea ce se întâmplă în timpul acelor ore opace în laborator. Femeia se întoarce în pavilion cu un nod de sârmă ghimpată în gât. Picioarele îi tremură ca şi cum ar fi corzi de chitară.

Dita oftează uşurată pentru că în noaptea aceea nu pe ea o căuta. Deţinuta care povesteşte cel mai amănunţit istoriile lui Mengele este o femeie cu părul alb murdar, care-i iese pe dedesubtul basmalei. Pare că ştie multe despre el. De aceea, se apropie de ea.

— Scuzaţi-mă, voiam să vă întreb ceva.

— Spune-mi, fetiţo.

— Uitaţi, am o prietenă care a fost dojenită aspru de Mengele...

— Dojenită aspru?

— Da, avertizată că o va supraveghea.

— Rău...

— Ce vreţi să spuneţi?

— Când dă târcoale cuiva este ca păsările răpitoare care se rotesc în zbor deasupra prăzii: o au în vizor.

— Dar la cât de multă lume e aici, atâtea chestiuni de care se ocupă...
— Mengele nu uită niciodată un chip. Ştiu bine.
Spunând asta, devine extrem de serioasă şi rămâne tăcută. Brusc, nu mai vrea să vorbească, o amintire a amuţit-o pentru o clipă.
— Să fugă de el ca de ciumă, să nu-i iasă în cale. Şefii nazişti practică ritualuri de magie neagră, eu ştiu asta. Pătrund în pădure şi celebrează slujbe de magie neagră. Şeful trupelor SS, Himmler, nu ia niciodată o decizie fără să-şi consulte prezicătorul. Sunt oameni care au de-a face cu întunericul, eu ştiu asta. Vai de cel care îi iese în cale! Răutatea lui nu aparţine acestei lumi, provine din infern. Eu cred că Mengele este îngerul căzut. Este însuşi Lucifer, care a pătruns într-un trup de bărbat. Dacă este pe urmele cuiva, Dumnezeu să aibă milă de sufletul acestuia.
Dita aprobă dând din cap şi pleacă în linişte. Dacă Dumnezeu există, fără îndoială că există şi diavolul. Sunt călători pe aceeaşi cale ferată: unul într-o direcţie şi celălalt în sens invers. Într-un fel, binele şi răul se echilibrează. Aproape că se poate spune că au nevoie unul de altul: cum am şti că ceea ce facem este bine dacă nu ar exista răul ca să putem face comparaţie şi să vedem diferenţa? se întreabă. Crede că, într-adevăr, în niciun alt loc din lume dracul nu s-ar simţi atât de în largul lui ca la Auschwitz.
Lucifer ar fluiera arii de operă?
Este noapte întunecată şi nu mai fluieră decât vântul. Un fior o străbate pe dinăuntru. Vede pe cineva în apropiere de gard, sub un fascicul de lumină. La Auschwitz, luminile au o ciudată formă curbată, ca de şarpe. Este o femeie care stă de vorbă cu cineva de cealaltă parte. I se pare că este una dintre supraveghetoare, cea mai mare dintre toate şi cea mai frumoasă, pe nume Alice. Odată a stat de pază cu ea la bibliotecă. Alice i-a povestit că-l cunoaşte pe registratorul Rosenberg şi i-a subliniat de mai multe ori că erau doar prieteni, de parcă Ditei i-ar fi păsat.
Se întreabă despre ce or fi vorbind. Mai e ceva de spus? Poate că doar se privesc şi-şi spun cuvinte frumoase, din acelea pe care le rostesc îndrăgostiţii. Dacă Rosenberg ar fi Hans Castorp şi Alice ar fi madame Chauchat, el ar îngenunchea de cealaltă parte a gardului şi i-ar spune: „Te-am recunoscut”, aşa cum i-a zis în noaptea carnavalului în care, în sfârşit, a fost sincer cu ea. I-a explicat că a te îndrăgosti însemna să vezi pe cineva şi brusc să-l recunoşti, să ştii că aceea este persoana pe care ai aşteptat-o întotdeauna. Se întreabă dacă va avea şi ea vreodată o astfel de revelaţie.
Se gândeşte din nou la Rosenberg şi la Alice. Ce relaţii se pot întreţine cu cineva care se află de cealaltă parte a gardului? Nu este prea sigură. La Auschwitz, cele mai ciudate lucruri sunt ceva normal. Oare ea ar fi în stare să se îndrăgostească de cineva care s-ar afla de cealaltă parte a unor gratii? Mai mult: în acel loc infernal unde naziştii sunt trimişi ai lui Satana, dragostea poate înflori

undeva? Păi, se pare că da, pentru că Alice Munk şi Rudi Rosenberg se află acolo sfidând frigul şi viscolul, atât de liniştiţi ca şi cum ar fi prins rădăcini în pământ.

Dumnezeu a permis să existe Auschwitz, aşa că probabil că El nu este un ceasornicar infailibil, cum i s-a povestit. Dar este adevărat şi faptul că în bălegarul cel mai puturos înfloresc cele mai frumoase flori. Poate, îşi spune Dita, Dumnezeu nu o fi ceasornicar, ci grădinar.

Dumnezeu seamănă şi diavolul seceră cu o coasă care fărâmă tot.

Cine va câştiga această luptă nebunească? se întreabă ea.

16

Îndreptându-se spre pavilionul-atelier în care lucra tatăl său, profesorul Ota Keller se gândeşte pe care dintre diversele poveşti din capul lui o va povesti în după-amiaza aceea copiilor. I-ar plăcea să strângă, într-o bună zi, acele istorii despre Galileea pe care el le inventează pentru a-i amuza pe copiii din blocul 31 şi să publice o carte cu ele.

Sunt atât de multe lucruri de făcut!

Dar sunt prinşi în război. A fost o vreme în care credea în revoluţii şi în faptul că putea exista un război drept.

A trecut atât de mult timp de atunci...

Profită de pauza de prânz ca să-şi viziteze tatăl, care îşi mănâncă supa în faţa atelierului unde nituieşte benzi de agăţat oalele pentru armata germană. Este în vârstă şi jefuit de tot ceea ce a reprezentat el înainte de război, dar bătrânul domn Keller nu şi-a pierdut cheful de viaţă. Cu o săptămână în urmă, a avut încă energia de a se oferi ca tenor pentru a ţine un scurt concert în fundul pavilionului, înainte de a se da stingerea. Şi Ota recunoaşte că, deşi vocea i-a scăzut, continuă să interpreteze ca un profesionist al cantoului. Bărbaţii îl ascultă mulţumiţi, chiar amuzaţi. Probabil că ei cred că este un bătrân boem, poate un artist de mâna a doua, pensionat deja şi puţin ţicnit. Puţini ştiu că Richard Keller fusese până de curând un om de afaceri important în Praga, proprietarul unei prospere fabrici de lenjerie intimă pentru femei, cu cincizeci de angajaţi.

Deşi se ocupa meticulos de finanţele fabricii, pasiunea lui a fost întotdeauna opera. Câţiva oameni de afaceri se încruntau când aflau despre nemăsurata dragoste a domnului Keller pentru triluri, care lua chiar şi lecţii. La vârsta lui! Comentau asta cu oarecare dispreţ la seratele de la club, nu li se părea potrivit pentru un om de afaceri serios.

În schimb, lui Ota i se pare că tatăl său este cel mai serios bărbat din lume, de aceea nu încetează niciodată să cânte, fie cu voce tare, fie în şoaptă. Când trimisul de la Consiliul Evreiesc le-a comunicat la jumătate dintre oamenii de la

Terezín că urmau să fie deportaţi la Auschwitz, unii au ţipat, alţii au plâns, unul a început să lovească în perete cu pumnii. Tatăl lui a început să intoneze cu voce joasă o arie de *Rigoletto,* clipa în care Gilda este răpită şi ducele de Mantua este cuprins de tristeţe: *Ella mi fu rapita! Parmi veder le lagrime...*[6] Vocea lui era cea mai gravă dintre toate, cea mai dulce. Poate de aceea, încetul cu încetul, s-a lăsat liniştea până când n-a mai rămas decât vocea lui.

Domnul Keller îi face cu ochiul văzându-l. Bătrânul şi-a pierdut fabrica şi casa, rechiziţionate de nazişti, precum şi demnitatea sa de cetăţean de primă clasă, fiind vârât acum în acel pat mizerabil, infestat de ploşniţe, purici şi păduchi. Dar nu şi-a pierdut forţa interioară, nici cheful de a glumi, ca atunci când îi spune că articolele de îmbrăcăminte care se confecţionau în fabrica lui referindu-se la portjartiere şi la neglijeuri erau pentru unele femei hainele de lucru.

Văzând că tatăl lui este bine şi vorbeşte cu alţi colegi de la atelier, comentând decesele din acea zi, ceea ce a devenit deja o obişnuinţă necrologică, se întoarce spre blocul 31. Aruncă o privire oamenilor, la ora aceea la care deţinuţii se aşază câteva minute să cureţe mâncarea din străchini, şi panorama se dovedeşte tristă: persoane slăbănoage îmbrăcate ca nişte cerşetori. Nu a crezut că îi va vedea vreodată aşa pe oamenii săi, dar cu cât îi vede mai învinşi, cu atât se trezeşte mai mult în el conştiinţa de evreu.

Vremea adolescenţei rămăsese în urmă, o vreme când s-a lăsat fascinat de învăţăturile lui Karl Marx, când credea că internaţionalizarea şi comunismul erau răspunsul pentru toate problemele istoriei. În cele din urmă, mintea lui raţională şi liberă a găsit mult mai multe întrebări decât răspunsuri. A existat un moment când nu ştia exact de cine aparţinea: era fiul unui burghez, flirta cu comunismul de salon, era ceh de limbă germană şi, de asemenea, evreu. Când naziştii au intrat în Praga şi au început să-i hăituiască pe evrei, Ota şi-a dat în sfârşit seama care îi era locul în lume: tradiţia milenară şi sângele îl apropiau mult mai mult de evrei decât de orice alt grup. Şi dacă avea vreo îndoială cu privire la originile lui, naziştii au avut grijă să-i coasă o stea galbenă pe piept, ca să nu uite lucrul acesta nici măcar o clipă din viaţa lui.

De aceea, s-a alăturat sioniştilor şi a devenit membru activ al mişcării Hachshara, care-i pregătea pe tineri pentru *aliyá:* întoarcerea pe tărâmul Israelului. Îşi aminteşte cu plăcere şi cu o urmă de melancolie acele excursii în care nu lipsea niciodată o chitară şi aveau timp să cânte. Exista în acea fraternitate de *boy scouts*[7] ceva din spiritul primitiv pe care el îl căutase: o comunitate de muşchetari în care erau toţi pentru unul şi unul pentru toţi.

Într-una din acele nopţi, în care relata poveşti de groază tinerilor din jurul focului, a început să inventeze primele sale istorioare. Pe vremea aceea, s-a

---

[6] Ea mi-a fost răpită! Mi se zăresc lacrimile... (în it. în orig.) (n.tr.)
[7] Face referire la organizaţia americană a cercetaşilor. (n.tr.)

întâlnit în vreo împrejurare cu Fredy Hirsch. I se părea că face parte dintre acei oameni care sunt stăpâni pe convingerile lor. De aceea, se simţea mândru să se afle sub ordinele sale în acel bloc 31, care devenise o arcă a lui Noe pentru copii în acel potop de umilinţe.

Nu sunt vremuri bune...

Dar Ota este o persoană optimistă. A moştenit de la tatăl său simţul umorului ironic şi refuză să creadă că nu vor trece şi peste acest hop, după o istorie plină de prăbuşiri. Şi ca să-şi alunge din minte gândurile rele chibzuieşte din nou la povestea aceea pe care le-o va relata, căci poveştile trebuie să curgă pentru ca imaginaţia să nu se oprească şi copiii să viseze în continuare.

Eşti ceea ce visezi, îşi spune Ota.

Ota Keller are douăzeci şi doi de ani, dar, din cauza seriozităţii sale, pare mai mare. A povestit deja de multe ori istoria şmecherului negustor de flaute mute care călătoreşte pe drumurile din Galileea. Totuşi, este la fel de entuziasmat de fiecare dată când relatează povestea acelui vânzător de flaute fără găuri, pentru că, în felul acesta, sunetul magic pe care acestea îl produc se va auzi doar în cer...

Şi nu sunt puţini cei care-i cumpără marfa! Până când clientul său este un copil.

Este o poveste pe care a inventat-o el însuşi, astfel că, dacă uită vreun amănunt, îl înlocuieşte cu altul. Când ajunge la sfârşitul poveştii, copiii ies ca din puşcă spre uşă, cu acea urgenţă bruscă pe care o dă vârsta. Fiecare minut este trăit intens, pentru că prezentul reprezintă totul. Ota îi vede îndepărtându-se şi, de asemenea, o zăreşte ducându-se spre ieşire, ca un meteorit, pe o supraveghetoare al cărei păr strâns la spate tresaltă în ritmul paşilor ei.

Bibliotecara cu picioarele slabe aleargă întotdeauna...

I se pare că este o fată cu chip de înger, dar, din cauza felului ei energic de a se mişca şi de a gesticula, are impresia că probabil se enervează când nu reuşeşte să obţină ce-şi doreşte. Şi-a dat seama că ea nu obişnuieşte să stea de vorbă cu profesorii, le lasă cărţile şi le ia dând din cap, mereu în grabă. Sau crede că poate timiditatea e cea care o determină să se prefacă foarte grăbită.

Într-adevăr, Dita iese în viteză din pavilion. Nu vrea să dea peste cineva, pentru că poartă sub rochie două cărţi şi ele reprezintă un material inflamabil.

În după-amiaza aceea, ducându-se să înapoieze cărţile care-i mai rămăseseră de ascuns, a găsit închisă camera lui Fredy Hirsch şi, deşi a bătut de mai multe ori în uşă, nu i-a deschis nimeni. În colţul în care profesorii se aşază pe băncuţe ca să discute între ei, a găsit-o pe Miriam Edelstein. Aceasta le-a spus că comandantul Schwarzhuber îl chemase pe neaşteptate pe Hirsch şi că probabil el uitase să-i lase ei cheia camerei. Miriam se îndepărtează puţin de grup şi o întreabă în şoaptă ce are de gând să facă cu acele două cărţi care nu s-au strâns la sfârşitul orelor de dimineaţă.

— Staţi liniştită, am eu grijă.

Miriam consimte. Îi cere din priviri să fie prudentă.
Dita nu mai dă şi alte explicaţii. Aceea este sarcina ei de bibliotecară. Cele două cărţi pe care le poartă cu ea în buzunarele ei secrete vor dormi în noaptea aceea cu ea. Este periculos, dar nu are încredere să le lase în pavilion.
Aproape toţi elevii s-au risipit şi câţiva profesori i-au luat pe unii dintre copii să practice activităţi sportive în spatele barăcii. În blocul 31 n-a mai rămas decât un grup de fete şi băieţi de diferite vârste, care-l ascultă atenţi pe profesorul Ota Keller. Ditei îi impune respect acel profesor tânăr, care ştie atâtea lucruri şi vorbeşte într-un mod atât de ironic. Era pe punctul de a rămâne să asculte ce le povesteşte, i se pare că este ceva despre Galileea, dar are o întâlnire cu şmecherul Švejk. Totuşi, îi ajung la ureche câteva dintre cuvintele profesorului şi rămâne surprinsă de ceea ce povesteşte, pentru că nu este vorba despre vreo lecţie de politică sau de istorie, acestea fiind materiile obişnuite pe care le predă în timpul dimineţii, ci despre o fabulă. În plus, îi atrage atenţia felul atât de pătimaş cu care Keller îşi relatează povestea. I se pare fascinant că acel tânăr atât de cult şi serios este în stare să se pună pe povestit istorioare cu un asemenea entuziasm.
Entuziasmul este foarte important pentru ea. Simte nevoia să se entuziasmeze ca să poate merge mai departe. De aceea, se dedică trup şi suflet sarcinii de a distribui cărţile; cele de hârtie în cursul dimineţii, în orele de studiu, şi cărţile transmise pe cale orală în timpul după-amiezii, când atmosfera este mai relaxată; pentru după-amiezi, a organizat rotaţia profesorilor, care au devenit cărţi vorbitoare, uneori ţipând chiar şi dându-le una peste ceafă copiilor care nu sunt atenţi.
Discreţia impunea ca acele două cărţi care n-au fost duse în ascunzătoare să nu iasă de sub rochia ei până a doua zi. Dar nu a putut să reziste tentaţiei de a vedea ce mai face prietenul ei Švejk şi se duce să citească la latrine, un pavilion prevăzut cu lungi rânduri de găuri negre, ca nişte guri fetide.
Găseşte un locşor în cotlonul discret dintr-un colţ. Are impresia că lui Švejk şi creatorului său, scriitorul Jaroslav Hasek, locul li s-ar fi părut cât se poate de nimerit pentru lectura ei. În introducerea celei de-a doua părţi a cărţii, autorul este de părere că „persoanele care se supără din cauza expresiilor obscene sunt laşe, căci viaţa reală le surprinde. În cartea călugărului Eustaquio se spune despre sfântul Luis că, atunci când auzea că un bărbat trăgea pârţuri cu zgomot, începea să plângă şi nu reuşea să se liniştească decât rugându-se. Mulţi oameni şi-ar dori să transforme Republica Cehă într-un mare salon cu parchet pe jos, pe care ar trebui să meargă îmbrăcaţi în frac şi cu mănuşi. Un loc unde s-ar păstra delicatele obiceiuri ale lumii distinse şi, sub protecţia ei, lupii cei delicaţi ar putea să se lase pradă celor mai rele vicii şi excese”.
Aici, cu patru sute de wc-uri care funcţionau în timpul dimineţii cu maximum de randament, sărmanul sfântul Luis ar trebui să se roage mult de tot.

Iese din latrine când deja s-a întunecat şi trebuie să meargă cu grijă, pentru că solul este îngheţat. Noaptea, Auschwitz-Birkenau este un loc fantasmagoric, unde şirurile de pavilioane ale lagărelor aşezate unul după altul au devenit forme întunecate, prost luminate de felinarele care marchează linii geometrice difuze într-un desen în pătrăţele interminabil. Linişte este o veste bună, nicăieri nu se aud melodiile sinistre ale lui Mengele.

Ajungând în pavilionul ei, se apropie de mama sa. Dita este vorbăreaţă şi de obicei spune glume sau povesteşte năzbâtii ale copiilor din blocul 31, dar în seara aceea soseşte mută. Liesl, când o îmbrăţişează, simte ridicăturile tari ale cărţilor sub rochie, dar nici ea nu zice nimic.

Mamele ştiu întotdeauna mai multe decât cred copiii lor. Şi în lumea aceea închisă veştile sar din pat în pat ca nişte păduchi.

Dita crede că o protejează pe mama ei dacă nu îi spune ce face în blocul 31. Nu ştie că mama ei este cea care o protejează pe ea. Liesl ştie că, prefăcându-se că ignoră totul, Edita nu-şi face griji pentru suferinţa mamei ei şi este mai liniştită. Nu o să fie o povară pentru făptura ei firavă de adolescentă. Îi va lua de pe umeri măcar această greutate. Când Dita o întreabă dacă în după-amiaza aceea a ascultat Radio Birkenau, mama ei se preface supărată.

— Nu-ţi bate joc de doamna Turnovska, îi spune. De fapt, este fericită că Dita glumeşte din nou. Am stat de vorbă despre reţete de tarte. Ea nu o ştia pe cea de afine cu umplutură de lămâie! Şi am petrecut o după-amiază foarte plăcută.

— O după-amiază foarte plăcută la Auschwitz?

Dita îşi spune în sinea ei că poate mama ei a început să o ia razna, dar că poate e mai bine aşa.

Au lăsat în urmă zile foarte grele din acel oribil februarie.

— Mai este o oră până se va da stingerea. Du-te să o vizitezi pe Margit în baraca ei!

Face asta în multe după-amiezi: o alungă de acolo, îi spune să se ducă să stea de vorbă cu prietenele ei, face tot posibilul ca să nu rămână închisă în baracă, înconjurată de văduve.

Când se îndreaptă spre blocul 8, îşi pipăie cărţile, care se clătină uşor sub rochie, şi se gândeşte că în ultimele săptămâni mama ei a dovedit un calm surprinzător.

O întâlneşte pe Margit stând la baza unor paturi suprapuse, lângă mama ei şi sora sa Helga, cu doi ani mai mică. Salută întreaga familie şi mama, care ştie că adolescentele se simt mai bine când vorbesc între patru ochi despre treburile lor, spune că se duce să o salute pe o vecină. Helga rămâne, dar are ochii întredeschişi, aproape că adoarme. Este foarte obosită pentru că a avut ghinion la împărţirea sarcinilor: au repartizat-o în grupul celor care cară pietre degeaba pentru a încerca să paveze strada principală a lagărului. Este o muncă fără rost. Când ajung de dimineaţă, solul este atât de îngheţat, încât le este cu neputinţă să

înfigă lespezile. După aceea, se topeşte stratul de gheaţă şi solul devine atât de mocirlos, încât înghite pietrele şi le îngroapă în noroi până se pierd din vedere. A doua zi târăsc din nou alte pietre ca să repete acelaşi lucru.

Noroiul ăla negru înghite totul.

Oricine slăbeşte muncind sub cerul liber toată ziua făcând un asemenea efort fizic, hrănindu-se doar cu ceaiul de dimineaţă, supa de la prânz şi bucata de pâine de seara. Cu mania ei de a pune porecle la toată lumea, Dita o numeşte în sinea ei Frumoasa Adormită, dar cum odată, când i-a spus asta lui Margit, a văzut că nu o amuza câtuşi de puţin, n-a mai strigat-o aşa cu voce tare. Dar chiar asta este: o adolescentă extrem de slabă, aproape extenuată, care adoarme de epuizare oriunde s-ar aşeza.

— Mama ta ne-a lăsat singure... ce drăguţ din partea ei!

— Mamele ştiu ce trebuie să facă.

— Când veneam încoace mă gândeam la a mea. Tu o cunoşti. Pare o femeie timidă. Dar este mult mai puternică decât mi-aş fi imaginat vreodată. După cele întâmplate cu tatăl meu, a continuat să muncească în acel atelier urât mirositor fără să se vaite niciodată, nici măcar nu a răcit în frigiderul ăla din lemn unde dormim.

— Asta e bine...

— Odată le-am auzit pe două femei tinere care dorm aproape de noi... ştii cum le spun mamei şi colegelor ei?

— Cum?

— Clubul găinilor bătrâne.

— Ce urât!

— Dar au dreptate: uneori se apucă să vorbească toate odată din paturile lor şi fac scandal ca nişte găini într-un ţarc.

Margit zâmbeşte. Ea este foarte prudentă şi nu i se pare frumos să râzi de persoanele în vârstă, dar îi place să o vadă glumind din nou pe Dita. Este un semn bun.

— Şi despre Rene ce mai ştii? o întreabă.

Şi atunci Margit devine serioasă.

— De câteva zile mă evită...

— De ce?

— Mă rog, nu doar pe mine. De îndată ce se termină ziua de lucru, pleacă împreună cu mama ei şi nu vorbeşte cu nimeni.

— Dar de ce?

— Lumea murmură...

— Cum adică lumea murmură? Despre Rene? De ce?

Margit se simte puţin stânjenită, pentru că nu găseşte cuvintele potrivite pentru a-i povesti.

— Întreţine relaţii cu un ofiţer SS.

La Birkenau, există interdicţii care nu pot fi încălcate. Aceasta este una dintre ele.

— N-o fi oare un zvon? Ştii doar că lumea inventează multe lucruri...

— Nu, Dita. Eu am văzut-o stând de vorbă cu el. Stau sprijiniţi de postul de gardă de la intrare, pentru că este un loc de care lumea nu obişnuieşte să se apropie. Dar de la pavilioanele 1 şi 3 pot fi văzuţi foarte bine.

— Şi se sărută?

— Pentru numele lui Dumnezeu, sper că nu! Doar dacă mă gândesc şi mi se face pielea de găină.

— Eu mai degrabă aş săruta un porc.

Margit moare de râs şi Dita îşi dă seama că începe să vorbească precum bravul soldat Švejk. Mai rău e că nu-i displace.

În acel moment, la câteva pavilioane distanţă, Rene îi omoară păduchii din cap mamei ei. Este un exerciţiu care te face să ai mâinile şi privirea ocupate, dar care lasă mintea liberă.

Ştie deja că celelalte femei o critică. Nici ei nu i se pare normal că acceptă prietenia unui membru al trupelor SS, chiar dacă este un bărbat educat şi atent ca Viktor.

Viktor?

Amabil sau nu, este un temnicer. Chiar mai rău, un călău. Totuşi, cu ea se poartă frumos. I-a dăruit pieptenele fin cu care o eliberează pe mama ei de tortura păduchilor, care o înnebunesc cu mâncărimea pe care i-o provoacă în cap zi şi noapte. I-a adus şi un borcan mic cu dulceaţă de coacăze. Trecuse atât de mult timp de când nu mai gustaseră aşa ceva! Ea şi mama ei au uns pâinea tare de seară şi, pentru prima oară după atâtea luni, au mâncat bine la cină. Acele aporturi de vitamine sunt cele care îţi pot ajuta corpul să nu se îmbolnăvească şi-ţi salvează viaţa.

Ar trebui să se arate ursuză cu acel băiat din trupele SS care nu i-a cerut niciodată nimic în schimb? Ar trebui să refuze acele lucruri şi să-i spună că nu vrea nimic de la el?

Ştie că multe dintre femeile care o critică, dacă ar fi în aceeaşi situaţie ca ea, ar lua tot ce ar putea. Ar face asta pentru soţul, pentru copiii lor sau din oricare alt motiv. Dar ar lua. Este uşor să fii cinstit când nu ţi se pun alături un borcan deschis cu dulceaţă de coacăze şi o felie de pâine ca să o ungi.

El îi spune că i-ar plăcea ca, atunci când totul se va fi terminat, să poată fi iubiţi. Ea nu zice niciodată nimic. Îi vorbeşte despre România, îi povesteşte cum este satul său şi cum petrec ziua de festival, în piaţă, cu întreceri în saci şi cu multă mâncare de carne dulce-acrişoară. Lui Rene i-ar plăcea să-l urască. Ştie că obligaţia ei este să-l urască. Dar ura seamănă mult cu dragostea: niciuna nu poate fi impusă dinainte.

La Auschwitz se lasă înserarea. Pe întuneric continuă să sosească trenuri care lasă aici şi mai mulţi oameni nevinovaţi, dezorientaţi, care tremură ca varga, iar strălucirea roşiatică a coşurilor spune multe despre furnalele care nu se odihnesc nicio clipă. Deţinuţii din lagărul familial încearcă să doarmă pe saltelele pline de păduchi şi să învingă insomnia pe care le-o provoacă frica. Dar fiecare noapte este o mică victorie.

De dimineaţa, din nou spălatul pe faţă în acele adăpătoare metalice, din nou ruşinea de a-şi da jos chiloţii şi de a-şi sufleca rochia, ca să-şi facă nevoile lângă alte trei sute de persoane. Nu e nicio fericire. Apoi numărătoarea foarte lentă într-o altă zi geroasă. De la pământ urcă un frig care transformă saboţii în pantofi de gheaţă. Paznicii părăsesc lagărul cu listele lor pline de x-uri peste numerele celor care nu au rezistat peste noapte şi rutina umilitoare se domoleşte. În cele din urmă, Fredy Hirsch închide uşa pavilionului şi ridică o sprânceană. Spectacolul vieţii poate să înceapă. Copiii rup rândurile zgomotos şi-şi ocupă băncile, câţiva profesori trec pe la bibliotecă şi în blocul 31 începe o nouă zi.

Deşi ceea ce ea aşteaptă cu jind este supa de la prânz. Fortifică. Şi, în plus, marchează începutul după-amiezii, când asistă din nou la peripeţiile acelui soldat mână largă şi încurcă-lume cu care deja s-a împrietenit. Unul dintre ofiţerii austrieci aflaţi la comanda batalionului lui Švejk este un barbar pe nume Dauerling; superiorii săi îl apreciază pentru că este foarte sever cu soldaţii şi îi loveşte. „La puţin timp după ce s-a născut, Konrad Dauerling s-a lovit la cap. I se mai vede chiar şi astăzi pe cap o teşitură aidoma aceleia pe care ar lăsa-o o cometă ciocnindu-se de Polul Nord. Cu toţii se îndoiau că, în caz că ar supravieţui acelei comoţii cerebrale, ar putea să fie ceva de capul lui. Doar tatăl lui, colonelul, nu şi-a pierdut nădejdea şi era convins că întâmplarea aceea nu-i putea aduce prejudicii. În cazul în care şi-ar reveni, micuţul Dauerling ar trebui să îmbrăţişeze cariera militară. Cele patru clase primare au presupus o luptă îngrozitoare. I-au predat lecţii mai mulţi profesori particulari: unul dintre profesorii săi a îmbătrânit şi s-a prostit înainte de vreme, în timp ce altul, disperat, a vrut să se arunce din turnul bisericii Sfântul Ştefan din Viena. În cele din urmă, a intrat la şcoala de cadeţi din Hainburg. Prostia lui era atât de uluitoare, încât justifica toate speranţele că, peste câţiva ani, va ajunge la Academia Militară Tereziană sau la Ministerul de Război”.

Cititul este o bucurie.

Dar există oameni dispuşi să strice cheful oricui. Astfel de persoane sunt fii ai lui Dumnezeu sau ai diavolului? Iscoditoarea doamnă Burduf, inconfundabilă, cu cocul ei jegos şi cu pieile ei atârnânde care se leagănă întruna, se iveşte lângă ascunzătoarea ei. Şi este însoţită de o altă profesoară, cu nişte ochi foarte mici, aproape microscopici.

Amândouă se pironesc în faţa Ditei şi, încruntate, îi cer să-i arate ce citeşte. Le întinde teancul de foi şi una din ele îi smulge cartea. Foile se desprind periculos

şi firele slabe cu care sunt prinse de cotor mai au puţin şi se rup. Dita se strâmbă, dar respectul cuvenit adulţilor o împiedică să le spună ce crede despre acel mod neghiob de a se purta cu cărţile.

Profesoara citeşte şi ochii i se cască din ce în ce mai mult. Pielea fleşcăită de pe gât îi palpită de indignare. Ditei îi vine să zâmbească gândindu-se că figura doamnei Burduf este aceeaşi pe care ar face-o careva dintre ofiţerii din regimentul lui Švejk descoperind vreuna dintre neghiobiile lui.

— Asta e ceva inacceptabil şi indecent! O fată de vârsta dumitale nu are voie să citească aceste aberaţii. Sunt aici blasfemii inadmisibile.

Chiar în momentul acela ies din camera lui Hirsch cei doi subdirectori, Lichtenstern şi Miriam Edelstein, şefii direcţi ai celor două. Doamna Křízková zâmbeşte mulţumită pentru că şi-a dovedit autoritatea şi le face semne dând din mâini ca aceştia să se apropie urgent.

— Uitaţi ce este, asta pretinde să fie o şcoală, oricât de mizerabilă ar fi. Dumneavoastră, ca subdirectori, nu puteţi să permiteţi ca tineretul să citească astfel de romane necioplite, care sunt un atentat la adresa bunei educaţii şi a decenţei. În cartea asta există cele mai mari blasfemii pe care le-am auzit în viaţa mea.

Ca să-şi întărească vorbele, îi roagă să asculte cum nu i se acordă cuvenitul respect instituţiei ecleziastice şi ce grosolănii se spun despre un călugăr, un slujitor al lui Dumnezeu:

— „Este beat criţă. Are gradul de căpitan. Tuturor acestor preoţi militari, oricare le-ar fi categoria, Dumnezeu le-a dat darul de a se putea sătura mereu de băutură până plesnesc. Eu am fost cu un părinte pe nume Katz, care aproape că şi-a vândut nasul ca să bea. Am băut împreună artoforul şi potirul şi l-am fi băut poate chiar şi pe Dumnezeu-tatăl, dacă ne-ar fi dat careva ceva pe el”.

Profesoara închide cu violenţă cartea când îşi dă seama că Lichtenstern este cât pe-aci să râdă şi că face efort ca să fie serios. Dita nu-şi ia ochii de la cotorul descusut, care în orice moment se poate rupe de tot. Profesoara afirmă că este o chestiune foarte gravă şi că solicită interzicerea acelei cărţi. Femeia continuă să agite foile în aer şi se întreabă din nou ce fel de valori „le vom inculca tinerilor noştri dacă permitem lectura unor cărţi netrebnice”. Şi Dita, sătulă să o vadă mişcând cartea ca şi cum ar fi un plici pentru omorât muşte, se ridică precum un arc, se pironeşte în faţa ei, chiar dacă este cu cincisprezece centimetri mai scundă, şi o roagă, cu vorbe politicoase, dar pe un ton rece ca gheaţa, să-i dea cartea un moment...

— ...vă rog.

Şi accentuează atât de mut acel „vă rog”, încât pare că-i dă cu el în cap. Profesoara nu se aştepta la această reacţie din partea fetei, care atinge impertinenţa, şi îi întinde cu o faţă de ofensată foile făcute harcea-parcea, neînţelegând ce vrea să facă cu ele.

Dita ia cartea cu afecţiune, aranjează foile desprinse şi bagă la loc paginile desperecheate. Îi ia ceva timp, iar ceilalţi observă intrigaţi cum netezeşte foile şi „vindecă” acea carte, de parcă ar fi vorba despre un rănit de război. În mâinile şi în privirea ei există un tact şi o grijă atât de respectuoase pentru vechiul volum, încât nici măcar profesoara cea indignată nu îndrăzneşte să spună ceva. Îşi plimbă degetele pe pagini ca să le netezească cu aceeaşi alintare cu care o mamă şi-ar pieptăna fiica. În cele din urmă, odată reparată, o deschide cu grijă. Adresându-se unui Lichtenstern cu chip circumspect şi unei Miriam Edelstein cu o expresie a feţei neutră, afirmă că este adevărat că acea carte povesteşte chestii precum acelea pe care le-a citit profesoara.

Şi, de asemenea, şi altele la fel.

Atunci, ea este cea care citeşte:

„Ultima soluţie pentru cei care nu voiau să meargă pe front era închisoarea militară. Eu l-am cunoscut pe un profesor care, dat fiind faptul că nu voia să se ducă să tragă în regimentul de artilerie, fiindcă era matematician, i-a furat ceasul unui ofiţer ca să fie luat prizonier la închisoarea militară. A făcut asta premeditat. Războiul nu-l impresiona şi nici nu-l fascina. Să tragă împotriva duşmanului şi să-i omoare cu proiectile şi grenade pe alţi profesori de matematică aflaţi de cealaltă parte, la fel de nefericiţi ca şi el, considera că este o prostie ieşită din comun, o bestialitate.”[8]

— Acestea sunt câteva dintre ideile negative pe care le insuflă această carte atât de nesăbuită: că războiul este stupid şi animalic. Nici în privinţa asta nu sunteţi de acord?

Se lasă tăcerea.

Lichtenstern şi-ar dori să aibă o ţigară să şi-o ducă la gură. Îşi scarpină urechea stângă ca să câştige timp şi, în cele din urmă, se hotărăşte să vorbească pentru a nu fi nevoit să spună ceva.

— Scuzaţi-mă, dar trebuie să mă ocup urgent de o chestiune cu medicii de la spital pentru vizitele medicale ale copiilor.

Prea multe femei la un loc. Lichtenstern se hotărăşte să se dea la o parte şi să grăbească pasul.

Miriam Edelstein, fără să vrea, a devenit arbitrul disputei asupra lecturilor. Aşa că are de gând să spună ce crede.

— Ceea ce a citit Edita mi se pare foarte înţelept. În plus, îi spune doamnei Křízková privind-o în faţă, nu putem afirma că această carte este un sacrilegiu şi că este necuviincioasă în ceea ce priveşte religia. La urma urmei, singurul lucru pe care-l spune este că preoţii catolici sunt nişte beţivi. Nicăieri nu se aduc ofense probităţii scrupuloase a rabinilor noştri.

---

[8] Jaroslav Hasek, Peripeţiile bravului soldat Švejk, Editura Art, Bucureşti, 2014, pp. 479–480, traducere de Jean Grosu. (n.tr.)

Cele două profesoare, jignite şi necăjite din cauza ironiei, fac stânga-împrejur bălmăjind lamentări şi reproşuri. Când acestea se află deja la o distanţă prudentă, Miriam Edelstein îi şopteşte Ditei ca, atunci când va termina romanul, să i-l împrumute şi ei într-o după-amiază.

17

Dita îşi aşterne biblioteca şi în acea dimineaţă. Ducându-se în camera lui Hirsch, l-a găsit desenând o schemă tactică pentru echipa lui de volei, care va concura cu cea a altui profesor într-un meci foarte important ce va avea loc în acea după-amiază, după ora supei, în spatele pavilionului. Ea este mai puţin euforică decât şeful ei şi are cârcei la picioare după lunga numărătoare de dimineaţă.

— Ce faci, Edita? Frumoasă dimineaţă, azi o să iasă puţin soarele, o să vezi.

— Sunt moartă de oboseală şi nu-mi mai simt picioarele cu aceste numărători scârboase. Sunt interminabile. Le urăsc.

— Edita, Edita... binecuvântată fie numărătoarea! Ştii de ce este aşa de lungă?

— Păi...

— Pentru că suntem toţi. Nu am pierdut niciun copil din septembrie. Îţi dai seama? Din septembrie până acum, au murit în lagărul familial peste o mie cinci sute de persoane din cauza bolilor, a malnutriţiei sau a epuizării.

Edita încuviinţează cu tristeţe.

— Dar nici măcar un copil din blocul 31! Ne atingem scopul, Edita, ne atingem scopul.

Ea îi zâmbeşte cu acea bucurie a victoriilor triste. Ce bine ar fi dacă ar mai trăi şi tatăl ei, ca să-i poată povesti în timp ce el, cu o creangă, i-ar desena harta lumii pe pământ.

Discret, împinge cu câţiva metri mai în faţă banca pe care sunt puse cărţile. În felul acesta, poate să urmărească mai de aproape orele profesorului Ota Keller. Acum că tatăl ei nu mai este, trebuie să aibă grijă să nu-şi neglijeze studiile. Şi să-l asculte pe Keller nu este niciodată o pierdere de timp, el face parte din acea categorie de oameni care au întotdeauna ceva interesant de zis. Îl observă, îmbrăcat în puloverul său de lână groasă, şi chipul său rotund îi indică faptul că, probabil, înainte de război era un băiat grăsun.

Le vorbeşte copiilor despre vulcanism.

— La o adâncime de mai mulţi metri, Terra arde. Uneori, presiunea internă determină formarea de coşuri prin care urcă până la suprafaţă materia incandescentă pe care o alcătuiesc vulcanii. Acele pietre sunt topite într-un fel de pastă foarte caldă care se numeşte lavă. Pe fundul mării, erupţiile vulcanice

ajung să acumuleze coloane de lavă şi formează în cele din urmă insule. Aşa s-au creat insulele Hawaii, de exemplu.

Priveşte acel murmur de lecţii care se ridică dintre grupuleţe; este ca un abur care încinge grajdul acela neprimitor de cai şi îl transformă într-o şcoală. Şi se întreabă din nou de ce sunt cu toţii încă în viaţă. Auschwitz este un uriaş care-i stoarce pe sclavii muncitori şi un dispozitiv unsuros de fărâmiţare a persoanelor care nu-şi găsesc locul în planurile mesianice ale lui Hitler.

— De ce au îngăduit ca nişte copii de cinci ani să alerge pe aici?

Aceasta este întrebarea pe care şi-o pun cu toţii.

Dacă şi-ar putea pune strachina metalică pe peretele din salonul ofiţerilor lagărului şi şi-ar lipi urechea de ea, ar avea răspunsul pe care l-a căutat de atâtea ori.

În cantina ofiţerilor SS au rămas doar Lagerführerul Schwarzhuber, responsabilul lagărului Birkenau, şi doctorul Mengele, un Hauptsturmführer SS cu atribuţii „speciale”. Comandantul are în faţa lui o sticlă de lichior de mere şi căpitanul-medic, o ceaşcă de cafea.

Mengele se uită cu indiferenţă la comandant, care are faţa alungită şi privirea unui fanatic. Căpitanul-medic nu se consideră deloc un extremist, el este un om de ştiinţă. Poate că nu vrea să recunoască faptul că-l invidiază pe Schwarzhuber pentru acea privire profund albastră, pentru acei ochi frumoşi, aproape transparenţi, atât de pur arieni în comparaţie cu ai săi, care sunt căprui şi care, împreună cu pielea lui mai smeadă, îi dau un aspect meridional neplăcut. La şcoală, unii copii râdeau de el numindu-l ţigan. Acum i-ar plăcea să-i întindă pe masa lui de disecţie şi să-i someze să repete ce spuneau.

Disecţia pe viu este o experienţă extraordinară. Este ceasornicăria vieţii...

Îl observă pe Schwarzhuber cum bea. I se pare lamentabil că un comandant al trupelor SS, cu zeci de supraveghetori la ordinele sale, nu este capabil să aibă nişte cizme absolut strălucitoare sau gulerele de la cămaşă perfect călcate. Dă dovadă de neglijenţă şi asta este ceva de neiertat la un ofiţer al trupelor SS. Îi dispreţuieşte pe astfel de bădărani care se taie când se bărbieresc. Şi, în plus, face ceva care îl scârbeşte: repetă conversaţii pe care le-au mai avut şi altă dată, spunând exact aceleaşi cuvinte şi aceleaşi argumente prosteşti.

Încă o dată îl întreabă de ce or fi atât de interesaţi superiorii lor de acel lagăr familial, aşteptând ca medicul să-i răspundă ceea ce ştia deja. Mengele se înarmează cu toată răbdarea şi etalează o bunăvoinţă prefăcută, dar, dinadins, îi vorbeşte ca unui copil mic sau unui retardat.

— Ştiţi deja, herr Kommandant, că pentru Berlin acest lagăr este foarte important din punct de vedere strategic.

— Ştiu, herr Doktor, fir-ar să fie! Dar nu ştiu de ce atâtea menajamente. Acum o să le facem şi o creşă copiilor? Oare au înnebunit cu toţii? Au impresia că Auschwitz este o staţiune balneară?

— Asta este ceea ce vrem să creadă câteva ţări care ne observă cu atenţie. Zvonurile se răspândesc. Când Crucea Roşie Internaţională a început să ceară mai multe informaţii despre lagărele noastre şi a solicitat să trimită inspectori, Reichsführerul Himmler a fost strălucitor, ca întotdeauna. În loc să le interzică vizita, i-a încurajat să o facă. Noi le vom arăta ce vor să vadă: familii de evrei convieţuind, copii alergând prin lagărul de la Auschwitz.

— Prea multe complicaţii...

— Tot efortul depus la Theresienstadt s-ar dovedi zadarnic dacă, atunci când vom primi inspecţia Crucii Roşii Internaţionale, vor veni până aici urmând destinul persoanelor transferate din ghetou şi vor vedea ceea ce nu avem interesul să vadă. Îi vom invita să vadă casa, dar nu le vom arăta bucătăria, ci doar camera de joacă. Şi se vor întoarce mulţumiţi la Geneva.

— La naiba cu Crucea Roşie! Cine sunt acei elveţieni laşi, care n-au nici măcar armată, ca să-i spună celui de-al Treilea Reich ce are de făcut? De ce nu sunt alungaţi în şuturi de îndată ce sosesc? Sau, şi mai bine, să mi-i trimită aici şi îi bag în cuptor fără să mai treacă pe la bucătărie.

Mengele zâmbeşte condescendent observând cum Schwarzhuber se înroşeşte pe măsură ce îi creşte crisparea. Trebuie să se abţină, pentru că ar fi pus cu plăcere mâna pe cravaşă şi i-ar fi rupt-o în cap. Nu... cravaşa lui nu, este prea valoroasă. Mai degrabă i-ar fi plăcut să-şi scoată pistolul din teacă şi să-i tragă un glonţ în creier. Dar este Lagerführerul de la Birkenau, chiar dacă este un idiot fără pereche.

— Dragul meu Kommandant, nu subestima importanţa imaginii pe care o oferim lumii despre noi înşine şi despre proiectul nostru. Trebuie să fim prudenţi. Ştii care a fost prima funcţie de conducere pe care a ocupat-o iubitul nostru Führer în partidul nazist? Mengele face o pauză teatrală; deşi ştie că-şi va răspunde singur, îi place să-l umilească pe Schwarzhuber. Şef al Propagandei. Se vorbeşte despre asta în *Mein Kampf*, dumneavoastră nu aţi citit articolul?... Se bucură să-l vadă pe comandant pus în situaţii dificile. Mulţi oameni dinăuntrul şi din afara Germaniei nu au înţeles încă necesitatea de a purifica omenirea din punct de vedere genetic, eliminând degenerările rasei. Ar exista ţări care s-ar pune în gardă şi ar putea să ne deschidă noi fronturi de război. Şi, în acest moment, este ultimul lucru pe care ni l-am putea dori. Vrem să fim noi cei care să decidem când şi unde să deschidem un front de război. Este ca şi cum ai face o operaţie, mein Kommandant, nu putem să tăiem cu bisturiul la nimereală, trebuie să alegem locul cel mai potrivit pentru a face incizia. Războiul este bisturiul nostru şi trebuie să-l manevrăm cu precizie. Dacă îl manevrăm nechibzuit, îl putem înfige în noi înşine.

Schwarzhuber nu suportă tonul paternalist al acestuia, acelaşi pe care l-ar folosi un profesor care-l învaţă pe un elev greu de cap.

— Fir-ar să fie, Mengele, vorbiţi ca un politician! Eu sunt un soldat. Am ordine şi le voi îndeplini. Dacă Reichsführerul SS Himmler spune că trebuie să menţinem în lagăr această situaţie, aşa se va face. Dar chestiunea asta cu pavilionul copiilor... ce legătură are cu toată treaba asta?

— Propagandă, mein Kommandant... pro-pa-gan-dă. Haideţi să-i facem pe aceşti deţinuţi să trimită scrisori la casele lor şi să le povestească rudelor lor evrei cât de bine sunt trataţi la Auschwitz.

— Şi de ce dracu' ne interesează pe noi ce cred rudele lor jegoase despre cum sunt trataţi?

Mengele trage aer în piept şi numără în gând până la trei.

— Dragă Kommandant... dincolo de aceste ziduri mai sunt încă mulţi evrei pe care va trebui să-i aducem treptat. Un animal care nu ştie că merge la tăiere se lasă dus mai docil decât cel care ştie că va fi sacrificat şi opune rezistenţă în tot felul. Dumneavoastră, care aţi trăit într-un sat, ar trebui să ştiţi asta.

Ultimul comentariu îl irită pe Schwarzhuber.

— Cum îndrăzniţi să spuneţi că Tutzing este un sat? Ca să ştiţi şi dumneavoastră, Tutzing este considerată localitatea cea mai frumoasă din Bavaria, chiar din întreaga Germanie... aşa că putem spune că din toată lumea.

— Fireşte, herr Kommandant. Sunt total de acord: Tutzing este un sat minunat.

Schwarzhuber se pregăteşte să-i dea replica, dar înţelege că medicul acela burghez şi pedant îl provoacă dinadins şi nu are de gând să-i facă jocul. Cu un tip ca Mengele trebuie să fii precaut, pentru că nu se ştie niciodată ce pune la cale.

— Foarte bine, herr Doktor, un pavilion pentru copii şi o creşă, tot ceea ce este nevoie, zbiară. Dar n-am să permit ca asta să provoace nici cea mai mică problemă sau dezordine în lagăr. La cel mai mic semn de indisciplină, pavilionul va fi închis. Dumneavoastră credeţi că evreul acela sub a cărui comandă se află pavilionul va putea să menţină disciplina?

— De ce nu? Este german.

— Căpitane Mengele! Cum îndrăzniţi să spuneţi despre un evreu scârbos că aparţine glorioasei rase germane?

— Mă rog, ziceţi-i cum vreţi, dar raportul despre acel Hirsch spune că s-a născut la Aachen, în Renania de Nord. Din câte ştiu eu, asta este în Germania.

Schwarzhuber îl pârjoleşte cu privirea. Mengele îi citeşte gândul: superiorul său nu-i suportă impertinenţa, dar nu-şi face griji, pentru că descoperă la acesta şi teamă. Comandantul ştie că trebuie să aibă grijă cu el pentru că are prieteni influenţi ia Berlin. În privirea Lagerführerului se vede o fulgerare de ură, de parcă s-ar linge pe buze gândindu-se la momentul în care i se va schimba norocul şi va putea să-şi facă plăcerea de a-l strivi ca pe un gândac. Dar Mengele zâmbeşte amabil. Momentul acela nu va sosi niciodată. El este mereu cu un pas înaintea celorlalţi militari care, de fapt, n-au înţeles nimic şi nici nu ştiu pentru ce se luptă. El chiar o ştie. Luptă pentru a deveni o celebritate. Mai întâi, va dirija

Deutsche Forschungsgemeinschaft, Consiliul German de Investigaţii, şi apoi va schimba cursul istoriei medicinei. Cursul omenirii, în definitiv. Josef Mengele ştie că nu este un bărbat supus; le lasă smerenia celor slabi.

Istoria îi va da o lecţie. Cea mai mare slăbiciune dintre toate este tocmai cea a celor puternici: ajung să creadă că sunt invincibili. Slăbiciunea celui de-al Treilea Reich stă tocmai în puterea lui: crezându-se indestructibili, vor deschide atâtea fronturi, încât vor sfârşi prin a se nărui. Deasupra Auschwitz-ului deja încep să dea târcoale avioanele Aliaţilor şi primele bombardamente se aud în depărtare.

Nimeni nu scapă de slăbiciune.

Nici Fredy Hirsch nu este invincibil.

Asta se întâmplă câteva zile mai târziu. Când se termină ultimele activităţi ale după-amiezii şi se eliberează pavilionul, Dita se grăbeşte să strângă cărţile. Le înfăşoară într-un material care le protejează de contactul cu pământul şi se îndreaptă spre camera Blockältesterului ca să le lase în ascunzătoarea lor. Vrea să se întâlnească repede cu mama ei, ca să-i ţină companie.

Bate la uşă şi vocea lui Hirsch îi dă voie să intre. Îl vede stând pe singurul scaun din cameră, la fel ca în alte dăţi. Dar de data asta nu lucrează la rapoartele lui. Ţine braţele încrucişate şi are privirea pierdută. Ceva în el s-a schimbat.

Se duce la chepengul din lemn ascuns sub o grămadă de pături îndoite şi aşază cărţile. Se grăbeşte să iasă cât mai repede, ca să nu-l deranjeze pe şef. Dar când a făcut deja stânga-mprejur ca să plece, aude vocea în spatele ei.

— Edita...

Vocea lui Hirsch de-abia se aude, obosită, lipsită de acea vibraţie care face ca discursurile sale să le ilumineze feţele tinerilor care le ascultă. Întorcându-se spre atlet, dă peste un bărbat brusc epuizat.

— Ştii ceva? Poate, după ce se vor termina toate astea, n-am să plec în Israel.

Dita îl priveşte fără să înţeleagă şi Fredy zâmbeşte binevoitor văzându-i mirarea. Este logic să nu-l înţeleagă. De ani de zile le tot explică tinerilor evrei, din toată fiinţa lui, că trebuie să se simtă mândri de originea lor şi că trebuie să se pregătească pentru a se întoarce pe tărâmurile Sionului şi să facă din înălţimile Golan o trambulină pentru a fi mai aproape de Dumnezeu.

— Uite, oamenii de aici... ce sunt? Sionişti? Antisionişti? Atei? Comunişti? Un suspin şterge pentru o clipă cuvintele. Şi ce mai contează?! Dacă eşti puţin atent, vezi doar persoane, nimic mai mult. Persoane pline de slăbiciuni şi coruptibile. Capabile de tot ce-i mai rău şi de tot ce-i mai bun.

Şi mai reuşeşte să audă şi alte cuvinte pe care, de fapt, la fel ca şi pe cele dinainte, Hirsch nu i le adresează ei, ci lui însuşi.

— Tot ce era important mi se par acum lucruri neînsemnate.

Tace din nou şi ochii lui privesc în gol, atitudine pe care o avem atunci când vrem să privim în interiorul nostru. Dita nu înţelege nimic. Nu înţelege de ce

bărbatul care a luptat atât de mult ca să se întoarcă pe tărâmul făgăduinţei din Israel şi-a pierdut dintr-odată interesul de a se mai duce. I-ar plăcea să-l întrebe, dar el nu o mai priveşte, nu mai este acolo. Decide să-l lase singur în labirintul său şi să plece fără să facă zgomot.

Îl va înţelege mai târziu, dar în acel moment nu este în stare să vadă în renunţarea lui acea ciudată clarviziune pe care o capătă oamenii când firul vieţii lor se apropie de sfârşit. De pe înălţimea prăpastiei, totul pare extrem de mic. Lucrurile care păreau atât de mari se văd dintr-odată micşorate, iar ceea ce părea atât de transcendental este privit ca fiind ceva lipsit de importanţă.

Se uită cu coada ochiului spre masă. Hârtiile de pe ea au scrisul lui Hirsch, dar privind mai atent, îşi dă seama că nu sunt rapoarte, nici însemnări administrative: sunt poeme. Deasupra lor, ca o piatră care s-ar fi desprins şi ar fi strivit totul, se află o foaie cu antetul comandamentului lagărului.

Nu reuşeşte să citească decât cuvântul scris cu aldine: „Transfer”.

Veştile despre transfer au sosit deja la biroul registratorului Rudi Rosenberg din lagărul de carantină. Se împlinesc cele şase luni de la transportul din septembrie şi, aşa cum se vedea în fişa acestuia, nemţii pun în aplicare tratamentul special, care a luat numele de „transfer”.

De aceea, în timp ce aşteaptă neliniştit lângă gard sosirea lui Alice, îşi încheie până şi ultimul nasture al unei haine pe care a obţinut-o pe piaţa neagră. În după-amiaza aceea nu poate să stea locului, nervii săi sunt ca nişte cabluri electrice jupuite care scot scântei.

Cu o seară în urmă, i-a cerut ajutor lui Alice ca să îndeplinească sarcina pe care i-o dăduse Schmulewski de a afla urgent numărul exact de persoane cuprinse în celula Rezistenţei din lagărul familial. Rezistenţa acţionează într-un mod atât de secret, încât de multe ori nici măcar propriii colaboratori nu se cunosc între ei. În după-amiaza aceea a aflat că până şi Alice, prin intermediul unei prietene, are de-a face cu Rezistenţa.

Schmulewski vorbeşte puţin, rareori scoate mai mult de şase cuvinte unul după altul. Asta face parte din tactica lui de supravieţuire. Când cineva îi cere mai multe explicaţii sau îi reproşează moderaţia, îi povesteşte că un prieten, avocat penalist, i-a spus odată că muţii ajung la bătrâneţe. Dar lui Rudi i s-a părut extrem de trist şi, neliniştindu-se, nu a putut să se abţină să nu îl întrebe dacă semnele erau proaste. Cuvintele lui, mereu puţine, mereu cumpătate, au fost: „Chestiunea merge prost”.

Chestiunea este lagărul familial.

Paznicii din turnuleţe îi văd pe registratorul din lagărul de carantină şi pe iubita lui evreică din lagărul familial apropiindu-se de cealaltă parte a gardului, ca în multe alte seri. O rutină căreia nu-i mai acordă atenţie. Germanii, din cauza distanţei fizice şi mentale care-i desparte de prizonieri, îi văd ca pe un pumn de carne numerotată, nu o deosebesc pe o evreică slăbănoagă şi îmbrăcată cu haine

zdrenţăroase de alta. De aceea nu-şi dau seama că femeia care soseşte în seara aceea la gard nu este Alice Munk, ci Helena Rezekova, una dintre cele mai bune prietene ale ei şi membră coordonatoare a insurgenţei. Ea este cea care se apropie pentru a-i transmite informaţia confidenţială pe care a cerut-o şeful Rezistenţei: sunt treizeci şi trei de membri clandestini, împărţiţi în două grupuri. Helena îl întreabă dacă se mai ştie ceva despre transfer, dar sunt doar puţine noutăţi. I-a ajuns la urechi un zvon despre un posibil transfer în lagărul de la Heydebreck, dar nu există detalii. Autorităţile nu dau nimic în vileag.

Se uită o vreme unul la celălalt, fără să vorbească: în alte împrejurări, fata ar fi putut să fie frumoasă, dar părul murdar şi încurcat, obrajii scofâlciţi, hainele jegoase, buzele pline de bube din cauza frigului o transformă într-o cerşetoare de douăzeci şi doi de ani. Rosenberg, vorbăreţ din fire, nu ştie ce să-i spună acelei fete cu un prezent zdrobit şi un viitor întunecat.

După-amiază, obţine autorizaţie să meargă până în lagărul BIId, sub pretextul că duce nişte liste, deşi în realitate se întâlneşte cu Schmulewski. Îl găseşte stând pe o bancă de lemn din faţa pavilionului său, mestecând o rămurică pentru a înlocui lipsa tutunului. Rudi, care întotdeauna se descurcă astfel încât să fie mereu aprovizionat cu de toate, îi întinde o ţigară.

Îi transmite informaţia referitoare la numărul şi la ocupaţiile fundamentale ale insurgenţilor din lagărul familial pe care i le-a furnizat Helena, iar celălalt se limitează să încuviinţeze, dând din cap. Rudi se aşteaptă ca acesta să-i dea vreo explicaţie despre situaţie, dar nu primeşte niciuna. De parcă el n-ar şti, îi spune lui Schmulewski că este 4 martie şi că se împlinesc cele şase luni de la sosirea contingentului lui Alice, momentul „tratamentului special”.

— Aş prefera ca momentul acela să nu sosească niciodată.

Polonezul fumează şi tace. Rosenberg înţelege că întâlnirea s-a încheiat şi îşi ia rămas-bun cu stângăcie. Se întoarce în lagărul său întrebându-se dacă Schmulewski tace pentru că deţine informaţii esenţiale sau dacă ceea ce ascunde tăcerea lui este cea mai absolută ignoranţă despre ceea ce se întâmplă.

Numărătoarea de după-amiază se prelungeşte mai mult decât de obicei. Mai mulţi ofiţeri SS îi anunţă pe toţi *kapii* să dea fuga la intrarea în lagăr. Acolo îi aşteaptă responsabilul civil al lagărului BIIb *(camp kapo*, un prizonier german obişnuit pe nume Willy) şi Preotul, flancaţi de doi paznici cu mitralierele în mâini. Deţinuţii văd cum şefii de pavilion se apropie de subofiţer până când formează un semicerc în faţa lui.

Fredy Hirsch traversează *lagerstrasse* cu paşii săi mari, energici, depăşindu-i pe alţi *kapos* care merg cu mai puţin chef spre reuniune. Deşi se lasă seara, este uşor să distingi profilul lui Hirsch îndreptându-se spre întâlnire, mândru şi dezinvolt.

Preotul îi aşteaptă cu mâinile pe jumătate vârâte în mânecile de la veston. Le zâmbeşte cinic când îi vede sosind; se vede cu ochiul liber că este binedispus.

Pentru sergent este o veste bună că scapă de o bună parte dintre deţinuţi: mai puţin prizonieri, mai puţine probleme. Un supraveghetor le împarte şefilor liste cu numele persoanelor din pavilioanele lor, oameni aduşi în transportul din septembrie, pe care trebuie să-i avertizeze că a doua zi dimineaţă trebuie să se alinieze separat şi să-şi ia cu ei lucrurile (lingura şi strachina) pentru a începe transferul lor în alt lagăr. În blocul 31 doarme o singură persoană, însuşi şeful acestuia, care ia cea mai scurtă listă dintre toate, pe care apare doar un singur nume, chiar al său: Alfred Hirsch. În mijlocul tăcerii, tulburată doar de foşnetul foilor cu listele, el este singurul care îndrăzneşte să-şi facă loc şi să ia poziţie de drepţi în faţa subofiţerului.

— Cu permisiunea dumneavoastră, herr Obersharführer. Am putea să ştim în ce lagăr ne veţi muta?

Preotul îl priveşte pe Hirsch câteva secunde fără să clipească. A întreba fără ca înainte să i se permită să vorbească este o necuviinţă pe care subofiţerul SS nu obişnuieşte să o treacă cu vederea. Totuşi, de această dată, se limitează la un răspuns caustic.

— Veţi fi informaţi când se va începe. Retrageţi-vă.

Toţi *kapos* încep să strige în faţa pavilioanelor lor listele cu persoanele care vor fi mutate a doua zi. Şuşotelile exprimă nedumerire: oamenii nu ştiu dacă trebuie să se bucure sau nu că părăsesc lagărul de la Auschwitz. Întrebarea se repetă de mii de ori:

— Unde ne duc?

Dar nu există răspuns sau se răspunde prin atât de variate elucubraţii, încât niciuna nu este valabilă. Toată lumea a auzit vorbindu-se despre tratamentul special după şase luni. În ce va consta? Chiar şi cei mai optimişti ştiu că este un transfer cu o destinaţie incertă, nu se ştie unde, dacă spre viaţă sau spre moarte.

Dita a stat de vorbă cu Margit, încercând să-şi imagineze vreun răspuns la atâtea întrebări. Se întoarce în pavilion sătulă de atâtea divagaţii. Este atât de neliniştită din cauza veştii, încât nu a fost, ca de obicei, precaută să se uite în urmă şi să meargă lipită de uşile pavilioanelor, în caz că trebuie să intre repede în vreunul. O voce care-i vorbeşte în germană se aude în spatele ei şi cineva îi pune o mână pe braţ.

— Fato...

Tresare. Cu toate că probabil doctorul Mengele nu ar atinge-o. Este Fredy Hirsch, care se întoarce în pavilionul său. Observă o strălucire febrilă în ochii lui închişi la culoare şi vede că este din nou bărbatul acela energic şi năvalnic dintotdeauna.

— Ce-o să facem?

— Vom continua. Acesta este un labirint unde uneori ne simţim pierduţi, dar dacă dăm înapoi e mai rău. Nu lua pe nimeni în seamă, ascultă vocea ta interioară şi mergi întotdeauna înainte.

— Dar unde vă duc?

— Ne vom duce să muncim în altă parte. Dar asta nu e important. Ceea ce contează este că aici există o misiune care trebuie dusă la capăt.

— Blocul 31...

— Trebuie să terminăm ce am început.

— Vom merge înainte cu şcoala.

— Bun. Dar mai este ceva important de făcut.

Dita îl priveşte nedumerită.

— Ascultă-mă cu atenţie: la Auschwitz nimic nu este ceea ce pare. Dar va veni un moment când se va deschide o crăpătură pentru adevăr, vei vedea. Ei cred că minciuna este de partea lor, dar noi vom înscrie un coş în ultima secundă, pentru că vor fi prea încrezători. Ei cred că suntem învinşi, dar nu este aşa. Şi spunând asta, rămâne o clipă pe gânduri. Eu nu voi putea să fiu aici pentru a vă ajuta să câştigaţi meciul. Trebuie să ai încredere, Dita, multă încredere. Totul va fi bine, vei vedea. Ai încredere în Miriam. Şi mai ales – şi atunci o priveşte în ochi cu cel mai seducător dintre zâmbetele lui nu trebuie să te predai niciodată.

— Niciodată!

El îi zâmbeşte în felul său enigmatic şi se îndepărtează cu paşii săi mari de atlet, în timp ce ea rămâne pe loc, neînţelegând foarte bine ce a vrut să-i spună prin coşul din ultima secundă.

În pavilioane este o noapte de insomnie împânzită de zvonuri şoptite în paturile suprapuse, de teorii mai mult sau mai puţin absurde, dar şi de rugăciuni.

Ce contează unde ne duc, dacă nu există un loc mai rău în care să putem merge? strigă unii. O consolare în mijlocul dezolării.

Femeia mătăhăloasă cu care Dita împarte patul face parte din transportul din septembrie şi, prin urmare, va fi printre cei transferaţi. Vorbeşte puţin, cu excepţia glumelor impertinente pe care le spune vecinelor sale. Ditei nu-i zice niciodată nimic, nici de bine, nici de rău. Culcându-se la picioarele ei, Dita îi spune noapte bună, ca de fiecare dată. Şi, tot ca de fiecare dată, cealaltă nu răspunde. Nici măcar nu face vreun zgomot în chip de răspuns, ca în alte dăţi. Se preface că doarme, are ochii prea strâns închişi. Nici cea mai tare dintre ele nu este în stare să adoarmă în acea noapte lungă, care ar putea să fie ultima.

De dimineaţă cerul este înnorat şi afară este frig. Rafalele de vânt aduc câţiva fulgi de cenuşă. Nimic prea diferit faţă de orice altă zi. S-a iscat o oarecare confuzie în momentul alinierii, căci ordinea obişnuită s-a schimbat: cei aduşi în septembrie s-au aşezat într-o parte şi cei aduşi în decembrie în altă parte. Toţi *kapos* s-au străduit să formeze grupurile şi gărzile SS s-au arătat, de asemenea, mai nervoase decât de obicei. Au dat chiar şi câteva lovituri cu patul puştii, ceea ce, de regulă, nu se întâmplă la numărătorile de dimineaţă. Atmosfera este tensionată, feţele lungi. Lista este strigată exasperant de lent şi asistenţii acelor *kapos* bifează pe o foaie de registru. Dita are impresia, stând atâtea ore pironită

acolo în picioare, că se cufundă încet-încet în noroi şi că, dacă numărătoarea se mai prelungeşte mult, va fi înghiţită de acea mocirlă, la fel ca acele pietre care se scufundă într-un heleşteu cu noroi.

În cele din urmă, după aproape trei ore de la începerea numărătorilor, începe să se mişte grupul adus în septembrie, de circa patru mii de persoane. Deocamdată, prima lor destinaţie provizorie va fi lagărul de carantină de lângă ei, şi spre el se îndreaptă paşii lor obosiţi. De acolo îl văd pe registratorul Rudi Rosenberg, al cărui chip este foarte serios şi atent la toate mişcările, în caz că ar fi ceva important de observat, de parcă în atitudinile şi în felul de a gesticula al gărzilor ar putea să existe vreun indiciu care să-i permită să afle ceva mai mult despre destinul acelor persoane printre care se află şi Alice.

Dita şi mama ei, împreună cu oamenii aduşi în acelaşi transport cu ele, observă totul în tăcere. Rămân aliniate la uşa barăcilor lor în timp ce escadroanele îi conduc ordonat pe veteranii din septembrie spre ieşirea din lagărul BIIb. Este o defilare care nu are nimic festiv, deşi sunt câţiva deţinuţi care zâmbesc, convinşi că îi aşteaptă un loc mai bun. Unele capete se întorc pentru a-şi lua rămas-bun pentru ultima oară. Mâini fluturate atât de cei care pleacă, cât şi de cei care rămân. Dita o ia pe mama ei de mână şi o strânge cu putere. Nu ştie dacă ceea ce o zgârie în stomac este frigul sau frica pentru cei care pleacă.

Îl vede plecând pe năzdrăvanul Gabriel, care râde în hohote; el schimbă pasul dinadins ca să o facă să se împiedice pe o fată deşirată care merge în urma lui şi care-l înjură. O mână de adult se întinde mai din spate şi îl trage uşor de ureche. Doamna Křízková se pricepe atât de bine să pedepsească, încât este în stare să o facă fără să-şi încetinească ritmul. Trec în direcţia lagărului de carantină cunoscuţi şi profesori din blocul 31, precum şi multe chipuri cărora nu le dăduse atenţie niciodată până atunci: majoritatea feţe serioase şi slabe. Unii îi salută pe copiii din transportul adus în decembrie, care rămân şi care le fac neobosiţi cu mâna spunându-le adio, înveseliţi de un eveniment care întrerupe monotonia din lagăr.

Profesorul Morgenstern trece făcând reverenţe ridicole, îmbrăcat în costumul lui cârpit şi cu ochelarii săi sparţi. Când ajunge în dreptul Ditei, fără să se oprească şi continuând să ţină pasul, ca să nu-i deranjeze pe ceilalţi, devine serios dintr-odată şi îi face semn cu ochiul. Apoi continuă să meargă înainte şi-şi face din nou reverenţele şi chicoteşte ca un bătrân ţicnit. Au fost doar câteva secunde, dar în timp ce o privea, Dita a văzut că profesorului i se schimba expresia feţei, de parcă şi-ar fi ridicat pentru o clipă o mască şi i-ar fi permis să-i vadă adevăratul chip. Nu era privirea pierdută a unui bătrânel bezmetic, ci figura cumpătată a cuiva foarte lucid. Şi atunci Ditei i se risipeşte orice îndoială.

— Domnule profesor Morgenstern!

Îi trimite profesorului un sărut cu mâna şi el se întoarce ca să-i mulţumească printr-o reverenţă stângace care-i face să râdă pe copii. Se înclină şi în faţa lor.

Este un actor care părăseşte scena la sfârşitul spectacolului şi îşi ia la revedere de la publicul său.

I-ar fi plăcut să-l îmbrăţişeze şi să-i spună că ea ştie acum, că a ştiut întotdeauna: el nu este nebun. Dacă eşti închis într-un balamuc, cel mai rău lucru ce ţi se poate întâmpla este să fii lucid. Zăpăceala lui prefăcută exact la momentul potrivit a salvat-o în timpul inspecţiei Preotului şi a lui Mengele. Probabil că i-a salvat viaţa. Ei şi tuturor. Acum o ştie. I-a spus-o şi Fredy: nimic nu este ceea ce pare. I-ar fi plăcut să-i dea un pupic adevărat în semn de rămas-bun, dar asta nu se va putea întâmpla. Profesorul se îndepărtează făcând caraghioslâcuri, înghiţit de gloata de oameni care pleacă.

— Noroc, domnule profesor...

Trece un grup de femei. Una dintre ele, dintre puţinele care nu poartă basma pe cap, încalcă ordinele stricte şi, ieşind din rând cu paşi fermi, se îndreaptă spre ea. La început n-o recunoaşte: este mătăhăloasa ei colegă de pat. Părul încurcat şi desprins îi acoperă cicatricea care-i taie faţa. Se pironeşte în faţa Ditei cu ochii săi de batracian şi, pentru o clipă, se privesc faţă în faţă.

— Mă cheamă Lida! îi spune cu vocea ei groasă.

Femeia *kapo* soseşte galopând, începe să ţipe la ea ca să se întoarcă imediat în rând şi agită ameninţătoare un baston. În timp ce intră din nou în rând grăbită, se mai întoarce o clipă şi Dita îi spune adio cu mâna.

— Mult noroc, Lida! Îmi place foarte mult numele tău! îi strigă.

I se pare că tovarăşa ei de pat zâmbeşte mândră.

Unul dintre ultimii care trece în acea defilare de rămas-bun este Fredy Hirsch. Poartă cea mai frumoasă cămaşă a sa, curată, pe care se leagănă încet fluierul său argintiu. Merge privind drept în faţă şi cu capul sus, cu acel aer marţial pe care-l impunea situaţia, fără să-şi abată privirea spre niciun salut sau rămas-bun, în ciuda faptului că unii îl strigă pe nume.

Nu contează care-i este starea de spirit, nici îndoielile care-l chinuie pe dinăuntru. Este vorba despre un nou exod al evreilor, pe care acum îi expulzează chiar şi din închisoarea lor, şi trebuie să înfrunte situaţia cu cea mai mare demnitate. Nu are voie să arate slăbiciune, nici moleşeală. De aceea nu răspunde niciunui salut şi niciunui rămas-bun, având o atitudine pe care unii o interpretează ca fiind îngâmfare.

Este adevărat că se simte mândru de ceea ce a obţinut: de cât timp există blocul 31 nu a murit nici măcar unul dintre elevii săi. Să menţii în viaţă luni întregi 521 de copii este un record pe care probabil că nimeni nu l-a atins vreodată la Auschwitz. Priveşte drept în faţă, nu în ceafa persoanei pe care o are înaintea lui în rând, ci mult mai încolo, spre şirul de plopi din capăt şi chiar mai departe, spre orizont.

Trebuie să priveşti departe, să dai dovadă de ambiţie în îndeplinirea ţelurilor tale.

În timp ce deţinuţii aduşi în septembrie defilează, se răspândeşte printre rânduri zvonul că vor fi mutaţi în lagărul de concentrare de la Heydebreck. Majoritatea este de părere că va avea loc o selecţie drastică şi că mulţi nu vor ajunge acolo. Unii cred că niciunul dintre cei mutaţi nu va ajunge acolo.

18

7 MARTIE 1944

Rudi Rosenberg îi vede sosind în lagărul de carantină BIIa pe cei 3.800 de prizonieri din lagărul familial aduşi în transportul din septembrie. Veştile pe care i le-a transmis Schmulewski sunt dezolante. Oricine altcineva ar fi îngrozitor de deprimat, dar tot ce caută el cu aviditate printre rândurile de deţinuţi este silueta deşirată a lui Alice. În sfârşit, ochii lor se întâlnesc şi zâmbetele lor de satisfacţie plutesc pe deasupra neliniştii. După ce le sunt alocate pavilioane, naziştii le permit prizonierilor să se mişte în voie prin lagăr. Rudi se întâlneşte în camera sa cu iubita lui şi cu cele două prietene ale acesteia din Rezistenţă, Vera şi Helena.

Helena povesteşte că versiunea oficială pare să fi fost acceptată de majoritatea prizonierilor: că vor fi transferaţi într-un lagăr mai înspre nord, în apropiere de Varşovia. Vera are o voce ascuţită şi, fiind trasă la faţă, capul ei seamănă cu cel al unei păsări.

Câţiva reprezentanţi importanţi ai comunităţii evreieşti din lagăr consideră că germanii nu vor îndrăzni să-i extermine pe copii, că le este teamă că o astfel de ştire s-ar putea răspândi.

Rosenberg nu are încotro decât să le transmită părerile lui Schmulewski din acea dimineaţă, mai directe şi mai clare ca niciodată:

— Mi-a zis că nu mai este mult timp, că avea impresia că toţi ar putea muri mâine.

Cuvintele lui provoacă o tăcere înfiorătoare. Femeile ştiu că şeful Rezistenţei este cel care cunoaşte cel mai bine adevărul, pentru că dispune de o reţea deasă de spioni prin întreg Auschwitz-ul. Nervozitatea îi determină să scoată la iveală tot felul de zvonuri, de jumătăţi de zvonuri, de idei, de dorinţe transformate în idei, de fantezii...

— Şi dacă războiul s-ar încheia chiar în noaptea asta?

Helena îşi recapătă pentru o clipă bucuria.

— Dacă în noaptea asta s-ar sfârşi războiul şi m-aş întoarce la Praga, primul lucru pe care l-aş face ar fi să mă duc acasă la mama mea şi să mănânc o cratiţă de gulaş, mare cât un butoi.

— Eu aş vârî o baghetă de pâine în oala cu mâncare şi aş lăsa-o atât de strălucitoare, încât după aceea aş folosi-o ca oglindă ca să-mi pensez sprâncenele.

Încep să simtă mirosul de carne gătită şi de mirodenii şi oftează de fericire. Apoi se întorc în realitate, la mirosul fricii, care este la fel cu acela al mâncării reci. Încearcă din nou să pună cap la cap ideile, căutând să găsească vreun indiciu favorabil într-o panoramă foarte întunecată, vreun detaliu pe care să nu-l fi observat şi care să explice totul într-un mod satisfăcător. Acel cui de care să-şi poată agăţa vieţile.

Singura informaţie complementară pe care o poate aduce Rudi, care în calitatea sa de registrator a putut să vadă listele celor transferaţi, este faptul că vor rămâne în lagărul familial doar nouă persoane. Patru dintre ele sunt cele două perechi de gemeni, pe care doctorul Mengele le-a solicitat pentru experimentele sale. Mai rămân şi cei trei medici şi farmacistul spitalului, care au venit cu acel grup, dar pe care tot Mengele i-a cerut. Cea de-a noua persoană este amanta lui herr Willy, *kapo* lagărului. Ceilalţi vor primi tratamentul special, conform planului prevăzut de la sosirea lor în septembrie.

Informaţia lui Rudi este, de fapt, incorectă. Mai sunt şi alte persoane pe acea listă de „netransferaţi”, dar lucrurile sunt prea confuze în acel moment. Chiar dacă totul se va afla la momentul potrivit. După o oră de divagaţii epuizante, care nu le oferă nicio certitudine, sunt atât de istoviţi încât se lasă tăcerea.

Vera şi Helena se retrag, iar Rudi şi Alice rămân singuri. Pentru prima dată nu există garduri între ei, în turnuleţe nu sunt gardieni observându-i cu o puşcă pe umeri, nu există coşuri care să le amintească de nenorocirea care-i înconjoară. Se privesc timp de câteva secunde, la început cu ruşine şi o oarecare stânjeneală. Dar încetul cu încetul privirea le devine din ce în ce mai intensă. Sunt tineri şi frumoşi, sunt plini de viaţă, de planuri, de dorinţe, de urgenţa de a trăi prezentul. Şi privindu-se din nou, de data asta având deja flacăra dorinţei aprinsă în ochi, simt că fericirea îi izolează, că îi situează în altă parte, că nimic nu le poate răpi acel moment.

Cât timp a durat acel vis, Rudi, îmbrăţişând trupul lui Alice, a crezut că fericirea lui era atât de mare încât nimic n-ar putea-o distruge. A adormit gândindu-se că atunci când se va trezi tot răul va fi dispărut şi viaţa îşi va relua cursul obişnuit de dinainte de război, că vor cânta cocoşii în zorii zilei, că va mirosi peste tot a pâine proaspătă şi că va răsuna clinchetul jovial al claxonului de la bicicleta lăptarului. Dar se face ziuă şi nimic nu s-a risipit, peisajul ameninţător de la Birkenau este la fel, intact. Este încă prea tânăr ca să ştie că fericirea nu poate învinge nimic, că este prea fragilă, că mereu este înfrântă.

O voce agitată îl trezeşte brusc şi îi răsună în minte zgomotul produs de nişte geamuri sparte. Este Helena, pradă unei agitaţii îngrozitoare. Îi spune că Schmulewski îl caută urgent, că tot lagărul este ticsit de ofiţeri ai trupelor SS, că

se pregăteşte ceva foarte grav. Rudi încearcă să se încalţe şi Helena, în pragul isteriei, îl trage de braţ, aproape că-l târăşte jos din pat, în timp ce Alice este în continuare adormită printre cearşafuri, agăţându-se încă puţin de vis.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Rudi, grăbeşte-te! Nu avem timp, nu avem timp!

Şi Rudi are impresia că este ceva în neregulă de îndată ce iese afară. Sunt mulţi ofiţeri SS, pe mulţi dintre ei nu îi văzuse niciodată înainte, de parcă ar fi cerut întăriri speciale altor detaşamente. Nu pare procedeul obişnuit de a conduce un contingent la un tren pentru un transfer oarecare. Trebuie să-l vadă imediat pe Schmulewski. Adevărul este că ar prefera să nu-l vadă, să nu stea de vorbă cu el, să nu asculte ce are acesta de zis. Dar trebuie să se ducă să se vadă cu el în lagărul BIId. Dat fiind rangul său, nu-i este greu să iasă, sub pretextul că se duce să ia nişte porţii în plus de pâine; care lipsesc.

Chipul liderului Rezistenţei nu mai este un chip, ci o grămadă de zbârcituri şi de cearcăne. Cuvintele lui nu mai o iau pe ocolite, nu mai caută discreţia, acum sunt doar înţepături de cuţit.

— Lumea mutată din lagărul familial moare azi. Şi spunând asta, nu şovăie deloc.

— Vrei să spui că va avea loc o selecţie? Că vor să se descotorosească de bătrâni, de bolnavi şi de copii?

— Nu, Rudi. Toţi! *Sonderkommando*[9] a primit ordinul de a pregăti cuptoarele pentru patru mii de persoane chiar în noaptea asta.

Şi, aproape fără să lase loc de pauză, adaugă:

— Nu e timp pentru lamentări, Rudi. Acesta este momentul răzvrătirii.

Schmulewski este extrem de tensionat, dar discursul său, poate pentru că l-a repetat de zeci de ori în acea noapte lungă de insomnie, este foarte precis:

— Dacă cehii se răzvrătesc, dacă ţin piept şi luptă, nu vor fi singuri. Sute sau chiar mii dintre noi le vom fi alături şi, cu puţin noroc, am putea avea succes. Du-te să le spui. Zi-le că n-au nimic de pierdut: se luptă sau mor, alte opţiuni nu mai există. Dar n-au nici cea mai mică posibilitate de succes fără un conducător care să-i dirijeze.

Şi, văzând expresia derutată de pe chipul registratorului, Schmulewski îl face să înţeleagă că în lagăr sunt cel puţin şase organizaţii politice diferite: comunişti, socialişti, sionişti, antisionişti, social-democraţi, naţionalişti cehi... Dacă unul dintre grupuri ia iniţiativa, pot avea loc certuri, divergenţe şi confruntări cu ceilalţi, ceea ce ar duce la imposibilitatea de a obţine o revoltă unanimă. De aceea este nevoie de cineva pe care majoritatea oamenilor să-l respecte. Cineva curajos, care să nu şovăie, care să ridice glasul şi pe care să fie cu toţii dispuşi să-l urmeze.

---

[9] Detaşamentul special (n.tr.)

— Dar cine ar putea fi? se întreabă neîncrezător Rosenberg.
— Hirsch.
Registratorul aprobă, dând încetişor din cap, conştient de amploarea pe care au luat-o evenimentele.
— Trebuie să vorbeşti cu el, să-l informezi cu privire la situaţie şi să-l convingi să conducă răscoala. Şi timpul este pe sfârşite, Rudi. Sunt multe în joc. Hirsch trebuie să se trezească şi să trezească pe toată lumea.
Răscoala... un cuvânt încântător, minunat, demn de cărţile de istorie. Un cuvânt care totuşi se clatină când Rudi ridică privirea şi se uită în jurul lui: bărbaţi, femei, copii zdrenţăroşi, dezarmaţi şi prost hrăniţi confruntându-se cu mitraliere instalate în turnuleţe, soldaţi profesionişti înarmaţi, câini dresaţi, vehicule blindate. Schmulewski ştie asta; ştie că vor muri mulţi, probabil toţi... dar se poate deschide o breşă şi câţiva, poate zeci, poate chiar sute, ar putea să se ascundă în păduri şi să fugă.
Poate că revolta va prinde şi vor reuşi să distrugă instalaţii vitale ale lagărului. În felul acesta, ar putea să anihileze, fie şi doar momentan, maşina morţii şi să salveze multe vieţi. Poate că nu vor obţine nimic mai mult decât o rafală de mitralieră în trup. Sunt multe enigme cu privire la certitudinea puterii devastatoare a trupelor SS, dar Schmulewski o zice şi o repetă de mai multe ori:
— Spune-i, Rudi: spune-i că nu are nimic de pierdut.
Rudi Rosenberg nu mai are îndoieli în timp ce se întoarce în lagărul de carantină: sentinţa lor de condamnare la moarte este pecetluită, dar pot să lupte pentru soarta lor. Fredy Hirsch are cheia pe piept, acel fluier argintiu pe care-l poartă mereu atârnat la gât: un ţiuit care să anunţe răscoala generală şi furioasă a peste trei mii de suflete.
Mergând, se gândeşte la Alice. Până atunci s-a purtat de parcă Alice n-ar fi făcut parte din contingentul din septembrie care era condamnat la moarte, de parcă nimic din toate acestea n-ar fi privit-o şi pe ea. Fata face parte dintre condamnaţi, dar Rudi îşi spune de nenumărate ori că nu, că nu este posibil ca frumuseţea şi tinereţea lui Alice, acel trup plin de minunăţii şi acea privire de gazelă să devină peste câteva ore bucăţi de carne neînsufleţită. Nu este posibil, îşi repetă, este împotriva oricărui principiu al naturii. Cum ar putea cineva să-şi dorească să vadă murind o fiinţă precum Alice? I se pare imposibil. Rudi grăbeşte pasul şi strânge din pumni, dominat de o mânie care îi transformă deznădejdea în furie. Îşi tot repetă că nu-i posibil, că nu îi vor învinge tinereţea.
Ajunge la lagărul de carantină cu obrajii roşii de mânie. Helena îl aşteaptă neliniştită la intrarea în lagăr.
— Anunţă-l pe Fredy Hirsch, îi spune fetei. Trebuie să vină la mine în cameră pentru o reuniune urgentă. Spune-i că e vorba despre o chestiune extrem de gravă.
Este momentul hotărâtor: totul sau nimic.

După puţin timp, Helena se prezintă însoţită de Hirsch, atletul, idolul tinerilor, apostolul sionismului, bărbatul în stare să-i vorbească la pertu lui Josef Mengele. Rudi îl observă o clipă: tot numai muşchi, cu părul ud pieptănat impecabil pe spate şi privirea limpede, puţin severă, ca şi cum l-ar fi iritat că îi fuseseră perturbate gândurile.

Când Rosenberg îi explică faptul că şeful suprem al Rezistenţei de la Birkenau a strâns dovezi concludente că transportul din septembrie de la Terezín va fi exterminat pe de-a-ntregul în camerele de gazare chiar în acea noapte, Hirsch nu-şi schimbă expresia feţei, nu se arată surprins, nici nu dă vreo replică. Rămâne tăcut, practic în poziţie de drepţi, ca un soldat. Rudi este atent la fluierul care-i atârnă de gât ca o amuletă.

— Eşti singura posibilitate, Fredy. Doar tu poţi să vorbeşti cu principalii lideri din lagăr şi să reuşeşti să-i faci să-şi îndemne oamenii la revoltă. Să se năpustească toţi odată împotriva gărzilor şi să izbucnească revoluţia. Trebuie să vorbeşti cu toţi liderii, iar acel fluier pe care-l porţi la gât trebuie să dea semnalul că revolta a început.

Din nou, neamţul tace. Chipul său este de nepătruns. Privirea sa este aţintită asupra registratorului slovac. Rudi deja a spus tot ce avea de spus şi tace şi el, aşteptând reacţia lui Hirsch la acea propunere disperată venită în toiul unei situaţii cu totul deznădăjduite.

Şi, în sfârşit, Hirsch vorbeşte.

Dar cel care vorbeşte nu este liderul social, nu este sionistul intransigent, nu este sportivul mândru. Cel care vorbeşte este educatorul copiilor. Şi o face şoptit.

— Şi ce-mi spui despre copii, Rudi?

Rosenberg ar fi preferat să lase acest subiect pentru mai târziu. Copiii sunt veriga cea mai slabă a acelui lanţ. În cazul unei revolte violente, sunt cei care au cele mai puţine şanse de a supravieţui. Dar are un răspuns şi pentru această întrebare.

— Fredy, copiii oricum vor muri. Să n-ai nicio îndoială. Avem o posibilitate, poate una mică, dar este totuşi o posibilitate de a reuşi ca mii de prizonieri să supravieţuiască acestei rebeliuni şi de a distruge lagărul, salvând astfel vieţile multor oameni deportaţi, care nu vor mai ajunge până aici.

Buzele lui Fredy rămân strânse, dar privirea sa vorbeşte în locul lui. Într-o revoltă în care lupta va fi corp la corp, copiii vor fi primii pe care-i vor masacra. Dacă se face o gaură într-un gard şi se produce o învălmăşeală din cauza fugii, ei vor fi ultimii care vor putea să-şi croiască drum. Dacă vor trebui să alerge pe o distanţă de sute de metri în câmp deschis, urmăriţi de gloanţe până să ajungă în pădure, ei vor ajunge ultimii şi vor fi primii care vor fi doborâţi. Şi dacă vreunul va ajunge în pădure, ce va face singur şi dezorientat?

— Ei au încredere în mine, Rudi. Cum i-aş putea părăsi acum? Cum aş putea eu să lupt pentru a mă salva şi să-i las pe călăi să-i omoare? Şi dacă vă înşelaţi şi există cu adevărat un transfer în alt lagăr?

— Nu există. Sunteţi condamnaţi. Nu-i poţi salva pe copii, Fredy. Gândeşte-te la ceilalţi. Gândeşte-te la miile de copii din întreaga Europă, la toţi cei care vor veni să moară la Auschwitz dacă noi nu ne revoltăm acum.

Fredy Hirsch închide ochii şi îşi duce o mână la frunte, de parcă ar avea febră.

— Lăsaţi-mă o oră. Am nevoie de o oră ca să mă gândesc.

Fredy iese din cameră cu atitudinea lui semeaţă dintotdeauna, fără ca nimeni care-l vede mergând prin lagăr să-şi poată da seama că poartă pe umeri povara insuportabilă a patru mii de vieţi. Doar un foarte bun observator ar fi în stare să-şi dea seama că, în timp ce merge, îşi mângâie în mod obsesiv fluierul.

Mai mulţi membri ai Rezistenţei care cunosc deja situaţia intră în cameră ca să afle ce s-a întâmplat, iar Rosenberg le povesteşte rezultatul întâlnirii sale cu responsabilul blocului 31.

— A solicitat puţin timp ca să se gândească.

Unul dintre ei, un ceh cu privire de oţel, spune că Hirsch încearcă să câştige timp. Toţi se uită la el ca să-l facă să le explice.

— Pe el nu-l vor trimite pe lumea cealaltă. Le este util naziştilor, le-a făcut rapoarte importante şi, în plus, el este german. Hirsch aşteaptă ca Mengele să-l solicite, să-l scoată de aici în orice moment, asta aşteaptă.

Timp de o secundă se lasă o tăcere neobişnuită.

— Asta e o josnicie proprie comuniştilor ca tine! Fredy şi-a riscat pielea pentru copiii din lagăr de o sută de ori mai des decât voi! îi strigă Renata Bubenik.

Celălalt începe şi el să ţipe, o face sionistă proastă şi îi răspunde că au auzit cum Hirsch îl întreba de mai multe ori pe *kapo* al blocului său dacă avea vreun mesaj pentru el.

— Aşteaptă înştiinţarea din partea autorităţilor naziste care să-i solicite ieşirea de aici.

— Ai creierul mai murdar decât unghiile!

Rudi se ridică şi încearcă să tempereze situaţia. În momentul acela înţelege de ce este atât de important să fie găsit un lider, o singură voce, cineva în stare să unească şi să convingă o mulţime de oameni atât de eterogeni să se revolte ca un singur suflet.

După ce membrii Rezistenţei pleacă, Alice vine la el ca să împărtăşească aşteptarea, pentru că nu mai pot face nimic altceva decât să aştepte răspunsul lui Hirsch. Prezenţa lui Alice este o uşurare în mijlocul haosului şi al incertitudinii. Ei îi vine greu să creadă că naziştii o să-i omoare pe toţi, şi pe copii. Pentru ea, moartea este ceva teribil, dar ceva străin, care li s-ar putea întâmpla altora, dar nu şi ei. Şi Rudi îi spune că este oribil, dar că Schmulewski nu se poate înşela când este vorba de aşa ceva. Atunci, o roagă să schimbe subiectul, să vorbească despre

cum va fi viaţa după Auschwitz, despre cât de mult îi plac casele de la ţară, despre mâncărurile lor preferate, ce nume le-ar plăcea să le pună copiilor lor într-o bună zi... despre viaţa adevărată, şi nu despre coşmarul acela în care au rămas prinşi. Pentru o vreme, viitorul pare posibil.

Minutele trec. Şi sunt atât de grele, aproape insuportabile. Rudi se gândeşte la povara de pe umerii lui Hirsch, la propria povară. Alice vorbeşte, dar el nu o mai ascultă. Simte în aer o densitate sufocantă. În capul lui există un ceas cu un tic-tac infernal, care-l va înnebuni.

Trece o oră şi nu primeşte veşti de la Hirsch.

Trec multe minute, încă o oră. Hirsch nu apare nicăieri.

Alice a rămas tăcută de o bună bucată de vreme, cu capul aşezat în poala lui. Rudi începe să fie conştient că moartea este foarte aproape. Dacă ar întinde braţul, ar putea să o atingă.

Între timp, în lagărul de alături au fost întrerupte orele de curs în blocul 31. Profesorii aduşi în decembrie, în a căror sarcină a rămas şcoala, sunt prea îngrijoraţi. Unii au încercat să organizeze jocuri cu copiii, dar şi ei erau neliniştiţi, voiau să ştie unde vor fi duşi colegii lor şi nu-i interesau ghicitorile şi nici cântecele. Este o seară de apatie şi linişte tensionată. Nu există nici măcar combustibil pentru sobă şi este mai frig ca niciodată. Vine unul dintre supraveghetori şi anunţă că au fost desemnaţi noi *kapos* pentru a-i înlocui pe şefii de pavilioane evrei din transportul adus în septembrie.

Dita iese din când în când ea să vadă ce se întâmplă în lagărul BIIa, unde stau jumătate dintre cei care până atunci erau colegii ei. Îi vede pe oameni hoinărind pe strada principală a lagărului de carantină, unii se apropie până la gard, deşi sunt mulţi paznici şi soldaţii îi fac să se îndepărteze imediat.

Sunt atât de puţini oameni pe stradă, încât Ditei nu i s-a părut prudent nici măcar să mişte cărţile, care sunt în continuare ascunse la locul potrivit, în camera şefului de bloc, care până ieri era bârlogul lui Hirsch şi pe care acum îl va ocupa Lichtenstern. Noul responsabil al blocului 31 şi-a schimbat porţia de mâncare pe şase ţigări. Le-a fumat una după alta şi continuă să se învârtă nervos prin tot pavilionul, ca un leu închis în cuşcă.

Toţi sunt foarte îngrijoraţi în legătură cu soarta oamenilor aduşi în septembrie. Din solidaritate şi omenie, fără îndoială, dar şi pentru că ceea ce li se va întâmpla lor poate să fie preludiul a ceea ce îi va aştepta şi pe ei peste trei luni, când vor împlini cele şase luni de şedere în lagăr.

19

În lagărul BIIa, Rudi deja nu mai poate să aştepte.

Se ridică energic şi o priveşte pe Alice fără să-i spună nimic. Îşi trosneşte degetele şi decide să meargă până la pavilionul lui Hirsch, ca să-l oblige să ia o hotărâre. Nu va accepta alt răspuns în afară de un „da”. Revolta trebuie să izbucnească fără întârziere.

Iese foarte agitat din pavilionul său, dar pe măsură ce străbate strada principală a lagărului, ticsită de lume, prinde curaj şi pasul său devine mai ferm. Este dispus să-i alunge în mod categoric îndoielile şi obiecţiile lui Hirsch. Merge cu pas vioi, respirând adânc pentru a trage aer în piept şi pentru a putea înfrunta orice piedică i-ar pune liderul lagărului familial: este dispus să le doboare pe toate şi să facă în aşa fel încât să răsune fluierul pentru ca revoluţia să izbucnească. Cât timp a aşteptat, a făcut o recapitulare exhaustivă a obiecţiilor pe care i le poate ridica Hirsch şi a pregătit un răspuns fără drept de apel pentru fiecare dintre ele. Este convins, având o părere foarte bună despre el însuşi, că a prevăzut toate situaţiile şi că este în stare să le înfrângă pe toate.

Este adevărat că Rosenberg are răspunsuri pentru toate întrebările. Nu i-a scăpat niciuna şi nu poate fi combătut în vreun fel. Dar nu s-a pregătit pentru cazul în care n-ar exista nicio obiecţie. În niciun caz nu a prevăzut posibilitatea de a da peste imaginea pe care o găseşte când soseşte în pavilionul unde Hirsch dispune de o cameră mică individuală.

Registratorul cel hotărât intră energic în pavilion, bate la uşa cămăruţei şi, neprimind niciun răspuns, intră hotărât. Îl vede pe Fredy lungit în patul său mizerabil. Când se apropie să-l trezească, observă alarmat că respiră foarte greu şi că are chipul albăstriu. Hirsch agonizează.

Rudi iese înnebunit din pavilion în căutarea unui medic, ţipând ca un nebun şi cerând ajutor. Revine cu doi doctori care deja îşi strângeau cele câteva ustensile şi se pregăteau să se întoarcă în lagărul BIIb înainte de lăsarea nopţii, aşa cum le indicase doctorul Mengele. Examinarea durează puţin. Medicii îl inspectează de două ori şi şoptesc între ei cu o expresie întristată.

— Este un caz foarte grav de intoxicaţie provocat de o supradoză de calmante, nu putem face nimic pentru el.

Cei doi ridică ochii şi arată cu privirea spre un flacon gol de Luminal aflat pe masă.

Alfred Hirsch este pe moarte.

Rudi Rosenberg simte că stomacul i se ridică în gât şi mai are puţin şi leşină. Trebuie să se sprijine de peretele din lemn ca să se menţină în picioare. Îl priveşte, cu siguranţă pentru ultima oară, pe marele atlet horcăind înainte de a-şi da sufletul. Pe pieptul lui Hirsch a rămas inert şi fluierul său metalic. Îşi dă seama îngrozit că, în cele din urmă, minunatul bărbat nu a putut să suporte să-i ducă pe micuţii săi spre o moarte sigură, nu a fost în stare să ia acea decizie atât de tragică şi a hotărât să plece înaintea lor. I-au cerut să facă ceva ce-i depăşea puterile. Ce depăşea puterile oricui.

Rosenberg, pradă nervozităţii, crede că poate mai este timp să găsească alt lider, că Schmulewski va afla alt mod de a porni revolta. Se grăbeşte să se pună în mişcare. Dar când încearcă să iasă din lagăr pentru a se duce să-l întâlnească pe şeful Rezistenţei, vede că lucrurile s-au schimbat: dă peste o grămadă de gărzi SS. Lagărul de carantină a fost închis. Nimeni nu poate să intre, nici să iasă, sub nicio formă.

Registratorul se duce până la gardul care îl desparte de lagărul BIIb pentru a-i cere unui membru al Rezistenţei, care dă permanent târcoale de cealaltă parte, să se apropie. Îi spune că trebuie să ajungă imediat la urechile lui Schmulewski o informaţie crucială:

— Fredy Hirsch s-a sinucis. Fă în aşa fel încât acest mesaj să ajungă la urechile lui, pentru numele lui Dumnezeu!

Celălalt îi spune că este imposibil, că nici ei nu au voie să iasă din lagărul familial, că tocmai primiseră acest ordin. Rudi se întoarce înapoi şi traversează cu greu *lagerstrasse* a lagărului de carantină. Acest lagăr a devenit un furnicar agitat prin care hoinăresc interni şi gărzi înarmate, toţi în expectativă, ca acele păsări care zboară încolo şi încoace înainte să înceapă furtuna.

Alice, Helena şi Vera îi ies în întâmpinare. Le informează în grabă despre situaţie: Fredy Hirsch nu va mai conduce nimic niciodată şi Schmulewski este foarte departe. O distanţă de trei lagăre este o depărtare care în acel moment a devenit un abis.

— Dar revolta tot poate să înceapă, îi spun ele. Dă tu ordinul şi ne vom pune în mişcare.

El încearcă să le explice că lucrurile nu sunt atât de simple, că nu funcţionează aşa, că el nu are autorizaţia să ia o decizie de o asemenea importanţă fără să-i poruncească Schmulewski. Ele nu par să-l înţeleagă pe deplin. Rudi este epuizat, zdrobit ca acele oase din şold pe care naziştii le transformă în cenuşă.

— Nu pot să iau decizia asta, eu sunt un nimeni...

Mândrul Rosenberg crede în acel moment că este cel mai neînsemnat bărbat din lume. Nu simte numai că totul se năruie în jurul lui, ci şi că el însuşi se prăbuşeşte.

În lagărul familial, vestea se răspândeşte din gură în gură. Într-un mod atât de simplu, încât pare o telegramă funebră. Frazele cele mai scurte sunt cele mai zdrobitoare, cele care nu admit replică. Vestea continuă să străbată lagărul. Îl străbate ca un compresor, lăsând în urma ei o dâră de dezolare.

Fredy Hirsch a murit.

Zvonul se răspândeşte şi începe să apară cuvântul sinucidere. Mai apare şi cuvântul Luminal, un somnifer care, dacă este ingerat în cantităţi mari, provoacă moartea.

O supraveghetoare unguroaică pe nume Roszi Krousz intră în fugă în bloc, cu chipul desfigurat. În ochii ei se citeşte groaza. Aproape că nu poate să articuleze

cuvintele în cehă şi accentul ei aparte nu se dovedeşte comic în acel moment, ci adaugă un caracter şi mai înfiorător veştii: Fredy Hirsch a murit.

Nu reuşeşte să mai spună altceva. Nu se mai poate adăuga nimic. Se lasă să cadă pe un scaun şi începe să plângă cu suspine.

Unii nu vor să o creadă, alţii nu ştiu ce părere să aibă, dar încep să sosească alţi supraveghetori cu feţele livide şi copiilor le dispar zâmbetele, îşi potolesc cântecele, îşi încetează jocurile. Pe chipurile lor se citeşte mai mult teama decât tristeţea. Un fior străbate sute de şire ale spinării. În acele şase luni, moartea nu reuşise să intre nici măcar o dată în blocul 31. Reuşiseră miracolul de a-i menţine în viaţă pe toţi copiii. Şi acum, bărbatul care făcea posibile miracolele a sucombat. Toţi vor să ştie cum, de ce. În fond, ceea ce ar vrea să întrebe este ce se va alege de ei fără Fredy Hirsch. Răsună fluierele şi se strigă ordine categorice în germană pentru ca toţi să se ducă urgent la pavilioanele lor pentru numărătoarea de seară.

Liesl o aşteaptă pe Dita. O îmbrăţişează. Deja cu toţii ştiu că Hirsch a murit. Mama şi fiica n-au nevoie să-şi spună nimic, le este de-ajuns să-şi apropie pentru câteva clipe obrajii şi să închidă ochii.

Noua Blockältester a pavilionului se urcă pe soba orizontală care traversează solul şi porunceşte să se facă linişte cu o furie care determină încetarea tuturor şuşotelilor. Este evreică, are puţin peste optsprezece ani, dar acum se bucură de autoritate. Ea o să împartă porţiile de pâine şi de supă. Nu o să mai facă foamea şi nici nu o să mai fie nevoită să poarte acei saboţi din lemn care miros a putred, deoarece, cu bucăţile de pâine pe care o să le şterpelească, va putea să-şi cumpere de pe piaţa neagră nişte ghete. De aceea nu-şi va permite să şovăie, şi dacă ofiţerii SS sau *camp kapo* îi cer să ţipe, o să ţipe. Şi dacă i se cere să-i bată pe oameni cu nuiaua, o să-i bată. Mai mult, o să ţipe la ei şi o să-i bată înainte să i se ceară să facă asta. Şi de două ori mai tare, ca să nu rămână mai prejos. Pentru început, ţipă la ele spunându-le că este interzis să iasă până a doua zi, când se va da deşteptarea. Se va trage pentru a-l omorî pe oricine ar ieşi din pavilion.

De atâta timp îşi dorea să aibă un pat numai pentru ea şi, acum că îl are, nu poate să doarmă. E noapte la Birkenau, în lagăre domneşte tăcerea şi afară nu se aud decât vântul şi bâzâitul electric monoton al gardurilor de sârmă ghimpată. Dita se agită neliniştită şi se întreabă dacă şi Lidei celei mătăhăloase i-o fi dor de ea. De atâta timp îşi dorea să doarmă singură şi acum nu ştie sau nu poate. În cele din urmă, sare din pat şi se duce până la patul mizerabil al mamei ei, care şi ea doarme acum singură pe saltea. Se ghemuieşte lângă ea, ca atunci când, copil fiind, avea coşmaruri şi se vâra în patul părinţilor ei, pentru că acolo nu i se putea întâmpla nimic rău.

Rudi încearcă din nou să ajungă în lagărul BIId şi să-l informeze pe Schmulewski. Pentru asta, foloseşte pretextul că trebuie să ducă acolo nişte hârtii

importante, dar permisiunea îi este refuzată. Insistă spunând că trebuie să mute trupul neînsufleţit al lui Hirsch, dar şi de această dată se confruntă cu un refuz. Se întoarce la gardul din sârmă ghimpată ca să vorbească cu omul său de legătură din BIIb, dar acesta nu se află acolo, toată lumea este în pavilioane, este imposibil orice contact.

Se întoarce în cămăruţa lui şi, după o vreme, iese din nou, cu speranţa că s-a schimbat paznicul de la intrare şi de data asta îl va putea convinge pe subofiţer să-l lase să intre în lagărul BIId. În clipa aceea intră în lagăr o hoardă de *kapos* aduşi din alte lagăre. Sunt înarmaţi cu bâte şi încep să lovească şi să le poruncească ţipând oamenilor să se grupeze, să alcătuiască un pluton de bărbaţi şi altul de femei cât mai repede. Se împart lovituri, se aud ţipete, fluiere care răsună, urlete de durere şi de panică.

Alice aleargă spre el şi se agaţă de braţul lui. Un gardian strigă la ei violent să se despartă femeile de bărbaţi.

— Männer hier und Frauen hier![10]

Lângă ei plouă cu lovituri de bâte şi sângele stropeşte noroiul. Alice se desparte de Rudi privindu-l neîncetat, zâmbindu-i întruna cu tristeţe. Este împinsă spre un grup de prizoniere şi toate sunt conduse în grabă spre un camion oprit la intrarea în lagăr. Sosesc mai multe vehicule şi se formează un rând de camioane care huruie.

Timp de o clipă Rudi rămâne paralizat şi masa de oameni începe să-l târască spre un grup de bărbaţi, care se înghesuie ca să se ferească de lovituri. Dintr-odată, îşi dă seama că este absorbit de grupul de oameni care este dus prin îmbrânceli până la camioanele morţii.

Începe să încerce să meargă în sens invers, spre exterior, înainte ca masa de oameni să-l târască şi să-l înghită. *Kapos* cu bâtele în mâini şi ofiţerii SS cu mitralierele controlează să nu scape nimeni: îi împing şi-i lovesc cu picioarele pe cei care încearcă să fugă. El îşi pune o ţigară în gură, ca să pară calm, deşi nu este, şi-i împinge cu putere pe alţi prizonieri ca să-şi deschidă drum până în dreptul unui *kapo* pe care-l cunoaşte din vedere şi care se află în perimetrul cercului. Înainte ca acesta să-şi ridice bâta asupra lui ca să se întoarcă în centrul grupului, Rudi îi strigă că este secretarul pavilionului 14...

— Am primit ordine de la şeful blocului să mă prezint imediat.

Acel *kapo* este un neamţ care poartă simbolul prizonierilor obişnuiţi. Îl priveşte o clipă în mijlocul acelei vâltori. Îl recunoaşte şi-şi opreşte bâta în aer. Îi face un semn soldatului cu pistolul-mitralieră şi îl lasă să iasă. Unul care se agaţă de haina lui Rosenberg ca să iasă odată cu el primeşte o lovitură în coaste cu patul pistolului-mitralieră. Îl aude implorând. Nu se întoarce. Se îndepărtează; încearcă să pară indiferent, dar aproape că îl lasă picioarele.

---

[10] Bărbaţii aici şi femeile acolo! (în germ., în original) (n.tr.)

În timp ce merge spre pavilionul său, aude zgomotul ţipetelor, al ordinelor, al plânsetelor în hohote, al uşilor camioanelor care se închid trântindu-se, al roţilor care alunecă pe noroi, al motoarelor care se îndepărtează. Se gândeşte la Alice. Îşi aminteşte ochii ei de căprioară când l-a privit pentru ultima oară şi dă din cap, ca şi cum ar vrea să se scuture de acea amintire, ca greutatea ei să nu-l tragă în jos. Continuă să meargă grăbit şi, în sfârşit, ajunge în camera sa şi se închide înăuntru.

Nu apare în niciun document informaţia dacă Rudolf Rosenberg a plâns.

Dita era în continuare trează în patul ei mizerabil; toate femeile erau treze. Era atât de linişte, încât începuse să se audă zgomotul unor frâne care scârţâiau de nenumărate ori pe pământul umed şi cel al unor camioane care staţionau pe drum fără să oprească motorul. Alte şi alte camioane.

După aceea, noaptea explodează. În lagărul vecin izbucnesc ţipetele, fluierăturile, plânsetele în hohote, rugăminţile, chemările la un adio absent. În mijlocul gălăgiei se aude un sunet inconfundabil de reflux uman. Şi în curând se aud din nou uşile camioanelor trântindu-se şi, imediat după aceea, scârţâitul zăvoarelor metalice. Ţipetele generalizate de panică au lăsat loc unui zgomot confuz de plânsete cu suspine, de văicăreli jalnice, o rumoare de sute de voci care se amestecă într-un nor confuz de zbierete.

În lagărul familial nimeni nu doarme. Nici nu vorbesc, nici nu se mişcă. În pavilionul Ditei, când cineva, pradă nervozităţii, întreabă cu voce tare ce se petrece, ce o să se întâmple cu ele, celelalte o fac repede să tacă sâsâind iritate şi cerând tăcere absolută. Trebuie să asculte în continuare ca să ştie exact ce se întâmplă sau poate că ceea ce vor este să se aştearnă o tăcere profundă pentru ca ofiţerii SS să nu le audă, să nu le dea atenţie şi să le lase să trăiască pe saltelele lor mizerabile şi putrezite. Măcar încă puţin.

Loviturile metalice neîntrerupte ale zăvoarelor camioanelor se succed şi murmurul vocilor descreşte. Schimbarea de turaţie a motoarelor arată că primele vehicule încărcate cu oameni se pun în mişcare. Şi atunci Dita, mama ei şi celelalte femei din pavilion au impresia că aud o muzică. O halucinaţie provocată de propriul lor zbucium, probabil. Dar după puţin timp, sunetului îi creşte volumul. Sunt voci care cântă? Corul de voci înăbuşă deja zgomotul răguşit al camioanelor. Cineva zice asta cu voce tare, de-a dreptul uluită şi altele o repetă, ca şi cum le-ar fi atât de greu să creadă ce se întâmplă, încât ar avea nevoie să le-o spună celorlalte sau lor însele: afară se cântă. Prizonierii şi prizonierele pe care-i duc camioanele şi care ştiu că o să moară cântă.

Disting imnul ceh, *Kde domov muj*. Alt camion, trecând, poartă notele cântecului evreu *Hatikuah* şi într-un alt camion se aude *Internaţionala*. În mod inevitabil, muzica sună cumva destrămat, ca pe fugă, descrescând pe măsură ce

camioanele se îndepărtează, iar vocile se atenuează până când se pierd. În acea noapte, mii de voci se sting pentru totdeauna.

În noaptea de 8 martie 1944, 3.792 de deţinuţi care proveneau din lagărul familial BIIb au fost ucişi prin gazare şi apoi incineraţi în crematoriul III de la Auschwitz-Birkenau.

20

De dimineaţă, nu trebuie să aştepte răgetele acelei *kapo* pentru a se trezi, pentru că nici măcar nu a reuşit să adoarmă. Mama ei îi dă un sărut şi ea sare din pat ca să se ducă la apel în blocul 31, ca în fiecare zi. Deşi ziua asta nu este ca toate celelalte. Jumătate din persoanele care erau alături de ea au plecat şi nu se vor mai întoarce.

Chiar cu riscul că vreo *kapo* sau vreun gardian îi va atrage atenţia, se abate de pe *lagerstrasse* şi se îndreaptă spre partea din spate a pavilioanelor ca să se apropie de gard şi să privească spre lagărul de carantină, cu slaba speranţă de a întâlni pe cineva în viaţă. Dar nicio vietate nu se mişcă printre pavilioanele din lagărul BIIa. Abia dacă se mişcă vreun petic de material din vreo haină aruncată pe jos.

Din ţipetele din noaptea trecută nu mai rămâne nimic, doar o tăcere grea. Lagărul este pustiu. Domneşte o linişte de cimitir. Pe jos se pot vedea pălării călcate în picioare, o haină aruncată, străchini de lut goale. Capul rupt al uneia dintre păpuşile din argilă pe care fetiţele le făceau în blocul 31 se iveşte printre celelalte obiecte. Dita distinge în noroi ceva alb, o hârtie mototolită. Închide ochii ca să nu se mai uite, pentru că îşi dă seama că este una dintre păsărelele pe care le făcea doctorul Morgenstern. Este călcată în picioare. Strivită în noroi.

Exact aşa se simte şi ea.

Lichtenstern a fost însărcinat să facă apelul de dimineaţă în prezenţa unui ofiţer SS cu o atitudine impasibilă şi toţi s-au destins puţin când acesta a ieşit din pavilion. În tot acest timp, copiii s-au tot uitat într-o parte şi-n alta, căutându-i pe cei absenţi. La cât de mult îi deranja pe copii rutina aceea a apelului, în acea dimineaţă durata atât de redusă a acestuia i-a nedumerit.

Dita iese afară ca să scape de acea senzaţie de apăsare care se simte în pavilion. Dar deşi soarele a răsărit de ceva vreme, ceva tulbură aerul, o ploaie seacă adusă de briza care degradează totul. Cenuşă. O ninsoare neagră cum nu mai văzuseră niciodată până atunci.

Cei care muncesc în şanţuri privesc spre cer. Cei care cară pietre le lasă jos şi se opresc. În ciuda ţipetelor şefilor de pavilioane, oamenii din ateliere lasă treaba şi ies afară să privească, poate că aceasta este prima lor faptă de răzvrătire: să privească cerul negru neluând în seamă ordinele şi ameninţările.

Brusc, pare că s-a făcut din nou noapte.

— Doamne Dumnezeule! Ce-i asta? exclamă cineva.

— Este blestemul lui Dumnezeu! strigă altcineva.

Dita înalţă capul, iar pe chipul, mâinile şi rochia ei se aştern fulgi cenuşii minusculi, care se topesc între degete. Oamenii din blocul 31 ies afară să vadă ce se întâmplă.

— Ce se petrece? întreabă o copilă speriată.

— Nu vă temeţi, le spune Miriam Edelstein. Sunt prietenii noştri aduşi în transportul din septembrie. Se întorc.

Copiii şi profesorii se îngrămădesc în tăcere. Mulţi dintre ei se roagă cu voce joasă. Dita îşi alătură palmele ca să prindă ceva din acea ploaie de suflete şi nu-şi poate stăpâni lacrimile, care-i brăzdează cu dungi albe chipul înnegrit. Miriam Edelstein îl ţine strâns în braţe pe fiul ei Ariah şi Dita li se alătură.

— S-au întors, Dita. S-au întors.

Nu vor mai pleca niciodată de la Auschwitz.

Câţiva profesori s-au încăpăţânat şi au spus că nu vor mai preda lecţii. Pentru unii este o formă de protest, alţii pur şi simplu nu se mai simt în stare, le lipsesc puterea şi curajul de a merge înainte. Lichtenstern încearcă să le ridice moralul, dar nu are charisma şi siguranţa de sine pe care le avea Fredy Hirsch. Nici el nu poate ascunde faptul că este la pământ.

O profesoară întreabă ce i s-a întâmplat lui Hirsch. Mai mulţi profesori se înghesuie abătuţi, ca la o înmormântare. Cineva spune că i s-a povestit că l-au urcat pe o targă într-unul dintre camioane, agonizând sau deja mort.

— Eu cred că s-a sinucis din orgoliu. Era prea mândru pentru a se lăsa omorât de nazişti. Nu avea să le facă această plăcere.

— Eu cred că, văzând că tovarăşii lui germani îl înşelaseră şi îl trădaseră, nu a putut să suporte dezamăgirea.

— Ceea ce nu a suportat trebuie să fi fost suferinţa copiilor.

Dita ascultă şi ceva o furnică pe dinăuntru, de parcă ar intui că acel sfârşit al lui Hirsch depăşea interpretările convenţionale. Se simte nu numai dezolată, ci şi dezorientată: ce se va întâmpla acum cu acea şcoală dacă Hirsch nu mai este acolo, ca să rezolve totul? S-a aşezat pe o bancă mai îndepărtată de celelalte, dar silueta slabă şi neajutorată a lui Lichtenstern se apropie de ea. Este agitat. Ar da zece ani din viaţa lui ca să fumeze o ţigară.

— Copiii sunt speriaţi, Edita. Uită-te la ei, nu se mişcă, nu vorbesc.

— Toţi suntem necăjiţi, domnule Lichtenstern.

— Trebuie să facem ceva.

— Să facem? Şi ce putem face?

— Tot ce putem face este să mergem înainte. Trebuie să-i facem pe aceşti copii să reacţioneze. Citeşte-le ceva!

Dita priveşte în jurul ei şi-şi dă seama că copiii s-au aşezat încet-încet pe jos, formând grupuri tăcute, rozându-şi unghiile şi privind în tavan. Nu au fost niciodată atât de abătuţi, atât de tăcuţi. Dita este sleită de puteri şi simte în gură un gust amar. Tot ce îşi doreşte în acel moment este să rămână aşezată pe acea bancă, să nu se mişte, să nu vorbească şi nici să nu i se vorbească. Să nu se mai ridice.

— Şi ce să le citesc?

Lichtenstern deschide gura, dar nu-i ies cuvintele, aşa că o închide la loc şi-şi lasă privirea în jos, oarecum ruşinat. Recunoaşte că el nu are habar de cărţi.

— Şi pe Miriam Edelstein nu o pot întreba. Este foarte afectată; a rămas aşezată în capătul pavilionului, şi-a acoperit capul cu mâinile şi nu a vrut să stea de vorbă cu nimeni.

— Tu eşti bibliotecara blocului 31, îi aminteşte sever Lichtenstern.

Ea consimte. Trebuie să-şi asume răspunderea. Nu e nevoie să-i amintească cineva acest lucru.

Se duce până în camera Blockältesterului şi se gândeşte că i-ar plăcea să-l poată întreba pe domnul Utitz, bibliotecarul de la Terezín, care ar fi cea mai indicată carte pe care să o citească unor copii în acele circumstanţe tragice. Are la dispoziţie un roman serios, de asemenea cărţi de matematică şi de cunoştinţe despre lumea întreagă. Dar, înainte de a ridica grămada de cârpe uzate care maschează chepengul ascunzătorii secrete a bibliotecii, s-a şi hotărât.

Ia cea mai jerpelită dintre toate cărţile, care este ceva mai mult decât un mănunchi de foi desprinse. Poate că este cea mai puţin potrivită dintre toate, cea mai puţin pedagogică, cea mai necuviincioasă. Există chiar profesori care nu sunt de acord cu citirea ei considerând-o vulgară, indecentă şi de prost gust. Dar cei care cred că florile cresc în vaze nu ştiu nimic despre literatură. Biblioteca este acum trusa ei sanitară şi le va da copiilor puţin din siropul care pe ea a făcut-o să-şi recapete zâmbetul atunci când a crezut că îl pierduse pentru totdeauna.

Lichtenstern îi face un semn unuia dintre supraveghetori ca să păzească uşa şi Dita se urcă în picioare pe o bancă în mijlocul pavilionului. Câţiva copii se uită la ea cu o curiozitate plictisită, dar majoritatea continuă să-şi privească vârfurile saboţilor. Deschide cartea, caută o pagină şi începe să citească. Poate că o aud, dar nimeni nu o ascultă. Copiii continuă să fie apatici, mulţi dintre ei sunt trântiţi pe jos, ca şi cum ar moţăi. Profesorii continuă să şuşotească şi să mediteze asupra a ceea ce cunosc despre moartea oamenilor din septembrie. Chiar şi Lichtenstern s-a aşezat pe o bancă şi a închis ochii, ca să dispară de acolo.

Dita citeşte pentru nimeni.

Povesteşte o scenă în care soldaţii cehi, care se află sub ordinele înaltului comandament austriac, călătoresc într-un tren şi acolo Švejk reuşeşte, cu părerile sale extravagante, să-l irite pe un arogant locotenent pe nume Dub, care-i inspectează pe soldaţi când ajung la destinaţie. Când trece, se aude refrenul său

obişnuit: „Mă cunoaşteţi? Păi, vă spun că nu mă cunoaşteţi cu adevărat! Dar când o să mă cunoaşteţi, o să vă fac să plângeţi, măgarilor!” Locotenentul îi întreabă dacă au fraţi şi, când i se răspunde afirmativ, ţipă la ei spunându-le că aceştia trebuie să fie la fel de proşti ca şi ei.

Copiii stau în continuare în colţurile lor, cu feţele posomorâte. Unii au încetat să-şi mai roadă unghiile şi câţiva chiar nu mai privesc în tavan, ci o observă pe Dita, care continuă să înalţe cuvinte în aer. Câţiva dintre profesori, fără să renunţe definitiv la conversaţie, au întors şi ei puţin capul spre ea. Încă nu reuşesc să înţeleagă ce face cocoţată acolo. Dita continuă să citească până când locotenentul cel prost dispus îl întâlneşte pe Švejk, care critică un afiş de propagandă în care apare un soldat austriac izbind de perete un cazac.

— Da’ ce, mă rog, nu-ţi place? îl întrebase din nou locotenentul Dub.

— Mie, domnule laitnant, în afişul ăsta nu-mi place cum ţine ostaşul arma; nu vedeţi că poate să frângă baioneta de zid? De ce s-o facă, când ştie că pentru asta poate să fie pedepsit? Nu vedeţi că rusul a ridicat mâinile sus şi se predă? E prizonier, carevasăzică, şi cu prizonierii trebuie să ne purtăm omeneşte, că şi ei sunt oameni ca şi noi.

Pornind de aici, locotenentul Dub căutase să cerceteze mai adânc felul de a gândi al lui Švejk şi de aceea îl întrebase:

— Aşadar, dumitale ţi-e milă de rus?

— De-amândoi mi-e milă; şi de rus fiindcă e înjunghiat, şi de soldat, fiindcă poate să fie arestat pentru asemenea ispravă. Sunt sigur că în operaţia asta, domnule laitnant, baioneta, ca să zic aşa, s-a frânt; zidul în care a înfipt-o ostaşul pare de piatră şi oţelul e fragil. Înainte de război, când eram în serviciul activ, am avut la companie un domn locotenent. Niciun tambur bătrân nu ştia să se exprime ca domn locotenent al nostru. Pe terenul de eserciţ ne spunea: „Când e habt acht, să caşti ochii ca motanul care se cacă în paie”, încolo era un om tare cumsecade. Odată, în seara de Ajun, a înnebunit; a cumpărat pentru companie un vagon întreg cu nuci de cocos; de atunci ştiu eu cât sunt de fragile baionetele. Jumătate de companie şi-a frânt baionetele în nucile alea şi oberlaitnantul a dat ordin să fie închisă toată compania; trei luni de zile n-am avut voie să ieşim din cazarmă, iar domnul laitnant a fost consemnat în cameră.[11]

Deja câţiva copii o privesc cu atenţie şi alţii, care stăteau mai retraşi, s-au apropiat ca să audă mai bine. Câţiva profesori continuă să vorbească, dar alţii îi fac să tacă. Dita citeşte cu o uşoară încăpăţânare. Muzicalitatea naraţiunii şi trăsnăile lui Švejk au domolit încet-încet murmurele.

Locotenentul Dub se uitase mânios la faţa nevinovată a bravului soldat Švejk şi-l întrebase iritat:

---

[11] Jaroslav Hasek, Peripeţiile bravului soldat Švejk, Editura Art, Bucureşti, 2014, pp. 479–480, traducere de Jean Grosu. (n.tr.)

— Dumneata mă cunoşti pe mine?
— Se poate să nu vă cunosc, domnule laitnant?
Locotenentul Duh holbase ochii mari şi bătuse din picior:
— Ba încă nu mă cunoşti.
Švejk răspunsese din nou cu acelaşi calm imperturbabil cu care se răspunde la raport:
— Vai de mine, domnule laitnant, vă cunosc! Vă raportez supus că sunteţi de la batalionul nostru de marş.
— Dumneata încă nu mă cunoşti, strigase pentru a doua oară locotenentul Dub. Dumneata îmi cunoşti poate numai partea cea bună, dar aşteaptă să mi-o cunoşti şi pe cea rea... Eu sunt rău, să fii sigur de asta, eu ştiu să fac pe oricine să plângă. Ei, şi acum, spune, mă cunoşti sau nu mă cunoşti?
— Vă cunosc, domnule laitnant.
— Îţi spun pentru ultima dată că nu mă cunoşti, măgarule! Mai ai cumva fraţi?
— Cu respect vă raportez, domnule laitnant, că am unul.
Locotenentul Dub îşi ieşise mai tare din fire privind faţa calmă şi senină a lui Švejk şi, neputându-se stăpâni, zbierase:
— Atunci, cu siguranţă că fratele dumitale e şi el o vită ca dumneata!
— Da, domnule laitnant. O vită.
— Ce meserie are măgarul ăla de fratele tău?
— Profesor, domnule laitnant. A fost şi el în armată şi a dat examenul de ofiţer.
Locotenentul îl străfulgerase cu o privire nimicitoare. Švejk o suportase însă cu demnitate şi sânge-rece, aşa că deocamdată întreaga discuţie cu locotenentul se terminase.[12]

Câţiva copii râd. Miriam Edelstein, în capătul pavilionului, îşi înalţă capul dintre mâini. Dita continuă relatarea mai multor aventuri şi peripeţii ale acelui soldat care, făcând pe prostul, ridiculizează războiul, orice fel de război. Profesoara a ridicat ochii şi o priveşte pe bibliotecara sa. Acea cărticică a reuşit, prin poveştile ei, să adune în jurul Ditei întregul trib.

Când închide cartea, copiii se ridică şi încep să se agite din nou şi să alerge prin pavilion. Viaţa a început să capete din nou energie după o pană de curent, iar Dita mângâie vechiul cotor cusut de nenumărate ori cu aţă şi se simte fericită pentru că ştie că Fredy ar fi mândru de ea. Şi-a îndeplinit promisiunea pe care i-a făcut-o: să meargă întotdeauna înainte, să nu se dea bătută. Totuşi, un văl de tristeţe se aşterne asupra ei. El de ce s-a dat bătut?

21

[12] Ibidem, pp. 480–481 (n.tr.)

Mengele trece prin poarta de la intrarea în lagărul familial şi walkiriile lui Wagner intră odată cu el. Şi un val de frig. Observă cu atenţie tot ce mişcă în jurul lui. Ochii săi par a avea raze X. Dă impresia că ar căuta ceva sau pe cineva, dar Dita este în blocul 31. Acolo este în siguranţă... Cel puţin deocamdată.

Se spune că una dintre cele mai proslăvite fapte vitejeşti ale comandantului istoric de la Auschwitz, Rudolf Hoss, a fost modul în care medicul, la sfârşitul anilor 1943, a pus capăt unei epidemii de tifos la Birkenau, care deja afecta şapte mii de femei. Barăcile infestate de păduchi făceau ca epidemia să nu poată fi controlată. Dar Mengele a găsit soluţia. A poruncit să fie executat în camera de gazare un pavilion întreg cu şase sute de femei şi apoi a dat ordin ca locul să fie dezinfectat temeinic. Au fost amplasate căzi şi o încăpere special amenajată pentru dezinfectare în exterior şi femeile din următorul pavilion au fost obligate să treacă prin această cameră înainte de a fi duse în pavilionul curat. După aceea, pavilionul pe care acestea îl ocupau a fost, la rândul lui, dezinfectat şi s-a procedat în acelaşi mod cu toate celelalte femei. În felul acesta, Mengele a reuşit să pună capăt epidemiei.

Înalţii demnitari l-au felicitat pe doctor, voiau chiar să-i dea şi o medalie pentru fapta sa, la care a participat într-un mod atât de activ, încât a ajuns să se molipsească şi el de tifos. Comportamentul său se conducea după acest criteriu: rezultatele globale sau progresul ştiinţific erau fundamentale, vieţile omeneşti care se iroseau în urma acestor calamităţi nu aveau importanţă.

Un Obersharführer SS îi aduce perechile de gemeni. Copiii se apropie cu o oarecare timiditate şi îl salută într-un glas, dându-i bună ziua unchiului Pepi. El le zâmbeşte, îi ciufuleşte părul micuţei Irene şi toţi, împreună, se pun în mişcare spre dependinţele din lagărul F, pe care înseşi gărzile SS, când Mengele nu este de faţă, le denumesc grădina zoologică.

Acolo lucrează, la ordinele lui Mengele, mai mulţi patologi. Copiii au la dispoziţie mâncare bună, cearşafuri curate şi chiar şi jucării şi dulciuri. De fiecare dată când copiii intră în acel loc ţinuţi de mână de medic, părinţilor le stă inima-n loc până când îi văd că se întorc. Până acum, mereu s-au întors veseli, cu vreo chiflă drept bacşiş în buzunare şi povestesc că li s-au măsurat toate părţile corpului, că li s-au făcut analize de sânge şi că, uneori, li se face vreo injecţie, dar că apoi doctorul îi recompensează dându-le tablete de ciocolată.

Alţii nu au avut norocul ăsta. În acele zile a investigat efectele bolilor la gemeni; mai multor perechi de gemeni din tabăra de ţigani le-a inoculat tifosul, ca să le vadă reacţia, şi apoi i-a omorât, ca să poată observa prin autopsie evoluţia organismului fiecăruia dintre fraţi.

Dar Mengele le mângâie capetele copiilor săi gemeni, chiar le zâmbeşte cu afecţiune când îşi ia rămas-bun de la ei.

— Să nu-l uitaţi pe unchiul Pepi! le spune.

Căci el nu are de gând să uite de ei.

Uitarea nu este o alegere. În acea rutină funebră de la Auschwitz, zilele au trecut una după alta, dar Dita nu poate să uite. De fapt, nu vrea. Fredy Hirsch a închis brusc robinetul vieţii ei. Dar deasupra capului ei picură o întrebare care îi perforează creierul: de ce? Continuă să distribuie cărţile de fiecare dată când se schimbă clasele, îndeplinindu-şi datoria de bibliotecară, dar s-a închis în sine însăşi. Observă mulţumită cum blocul 31 continuă să funcţioneze, în ciuda a tot ce s-a întâmplat. Totuşi, poate pentru că acum sunt mai puţini, de când nu mai este Hirsch totul pare mai mic, chiar şi mai banal.

Azi asistentul ei este un tânăr foarte plăcut, chiar foarte chipeş, cu chipul plin de pistrui de culoarea scorţişoarei. În alte împrejurări poate că ar fi încercat să fie mai amabilă cu el; nu sunt mulţi băieţi frumoşi. Dar de-abia i-a răspuns când el a încercat să înceapă o conversaţie. Este cu gândul în altă parte.

Continuă să rumege în minte întrebarea: de ce s-a sinucis Hirsch?

Această faptă nu-l caracterizează.

La cât de multe îndurase şi la cât de disciplinat era în felul său de a fi se contopeau caracterul evreiesc şi cel germanic faptul că fugise de răspundere se dovedea a fi ceva anormal. Dita dă din cap într-o parte şi-n alta şi claia ei de păr se leagănă spunând că nu, că acelui puzzle îi lipseşte o piesă. El i-a spus că erau soldaţi, că trebuiau să lupte până la sfârşit. Cum a fost posibil să-şi părăsească postul? Nu, aceasta nu era logica lui Fredy Hirsch. El era un soldat, avea o misiune. Este adevărat că în ultima după-amiază când l-a văzut era mai melancolic ca niciodată, poate mai fragil. Probabil, el ştia că acel transfer oferea toate indiciile că va sfârşi rău. Dar nu înţelege de ce s-a sinucis. Şi nu suportă să nu înţeleagă ceva. Este încăpăţânată, mama ei i-o spune. Are dreptate: face parte dintre acele persoane care nu lasă niciodată o treabă neîncheiată.

Aşa că, în după-amiaza aceea, după ce-şi termină munca în blocul 31, se îndreaptă spre pavilion. Profită de faptul că mama ei este singură cu doamna Turnovska pentru a o aborda.

— Scuzaţi-mă, le întrerupe, aş vrea să vă întreb ceva.

— Edita, îi reproşează mama ei, trebuie să fii mereu atât de directă?

Doamna Turnovska zâmbeşte. Îi place ca tinerele fete să o întrebe diverse lucruri.

— Las-o. Mă întinereşte să vorbesc cu tinerii, dragă Liesl. Şi chicoteşte.

— Este vorba despre Fredy Hirsch. Dumneavoastră ştiţi cine era, nu-i aşa?

Femeia aprobă cu îngâmfare. Îndoiala o jigneşte.

— Aş vrea să ştiu ce se spune despre moartea lui.

— S-a otrăvit cu pastilele alea nenorocite. Se spune că pastilele vindecă orice, dar eu n-am încredere. Când doctorul îmi recomanda nişte pilule pentru guturai, nu le luam niciodată. Am preferat mereu inhalaţiile cu frunze de eucalipt.

— Câtă dreptate aveţi, şi eu făceam la fel! Aţi încercat să fierbeţi mentă? spune doamna Adlerová.

— Păi, nu, dar amestecată cu eucalipt sau numai mentă?

Dita răsuflă.

— Ştiu deja despre treaba asta cu pastilele, dar vreau să aflu de ce a făcut-o! Ce aţi auzit despre asta, doamnă Turnovska?

— Of, draga mea, se spun atât de multe lucruri! Moartea acelui domn a stârnit multe comentarii.

— Edita mereu a spus că era un bărbat cumsecade.

— Desigur, desigur. Deşi nu este de ajuns să fii cumsecade în viaţă. Sărmanul meu soţ, odihnească-se în pace, era foarte cumsecade, dar şi atât de sfios, încât nu era chip să o scoatem la capăt cu taraba de fructe. Toţi agricultorii îi aduceau fructele stricate pe care alţii nu le acceptau nicăieri.

— Mă rog, le întrerupe Dita, gata să plesnească, dar ce se spunea despre Hirsch?

— Am auzit de toate, copilă. Unii spun că i-a fost teamă de asfixierea cu gaz. Alţii spun că era dependent de pastile şi a depăşit măsura. Cineva a comentat că de vină a fost tristeţea pe care i-o provoca faptul că urmau să fie omorâţi copiii. O doamnă mi-a explicat, de parcă ar fi fost un secret, că fusese deocheat, că erau nazişti care practicau magia neagră.

— Cred că ştiu la cine vă referiţi...

— Am auzit şi ceva frumos... Cineva a spus că a fost o faptă de revoltă: şi-a luat viaţa ca să nu-l poată ucide naziştii.

— Şi dumneavoastră cine vi se pare că are dreptate?

— Când povesteau, te asigur că toţi, în parte, păreau să aibă dreptate.

Dita consimte şi-şi ia la revedere de la cele două femei. Să reuşeşti să afli adevărul la Auschwitz este ca şi cum ai prinde fulgi de zăpadă cu plasa de fluturi a profesorului Morgenstern. Adevărul este prima victimă a războiului. Dar ea s-a încăpăţânat să-l descopere, oricât de îngropat în noroi ar fi.

De aceea, chiar în acea noapte, după ce mama ei s-a urcat în pat, se furişează până la patul doamnei Radio Birkenau.

— Doamnă Turnovska...

— Spune-mi, Edita.

— Vreau să vă rog ceva... Sigur dumneavoastră ştiţi.

— E posibil, e posibil, îi răspunde cu oarecare vanitate. Poţi să mă întrebi orice vrei. Nu am secrete faţă de tine.

— Spuneţi-mi cu cine aş putea să vorbesc, cineva care face parte din Rezistenţă.

— Dar, copilă... Femeia regretă acum că i-a zis că nu va avea secrete faţă de ea. Asta nu este o treabă pentru fete, este foarte periculos. Mama ta n-ar mai vorbi cu mine dacă ţi-aş face legătura cu Rezistenţa.

— Nu vreau să mă înscriu în Rezistenţă, deşi acum, că dumneavoastră amintiţi de asta, poate că n-ar fi o idee rea. Dar cu siguranţă n-or să mă accepte, din cauza

vârstei mele. Vreau doar să-l întreb pe unul dintre ei despre Fredy Hirsch. Cu siguranţă că ei sunt cei care ştiu cel mai bine ce s-a întâmplat.

— Ştii deja că ultimul care l-a văzut a fost acel registrator din lagărul de carantină pe nume Rosenberg...

— Ştiu, dar este foarte greu să ajung la el. Dacă aş putea să vorbesc cu cineva de aici... vă rog.

Doamna Turnovska bombăne puţin.

— De acord, dar să nu spui că te-am trimis eu. E un bărbat din Praga pe nume Change. Lucrează în atelierul numărul trei şi îl recunoşti uşor pentru că are capul lucios ca o bilă de biliard şi un nas enorm, ca o vânătă. Dar eu nu ştiu nimic.

— Mulţumesc, vă rămân datoare.

— Nu-mi datorezi nimic, copila mea. Nu datorezi nimic nimănui. Aici cu toţii ne-am plătit deja datoriile cu vârf şi îndesat.

Îşi petrece restul zilei în blocul 31.

Încă o zi de lecţii mai puţin gălăgioase decât înainte, suferind de foame ca întotdeauna şi cu teama că acea zi ar putea fi ultima. La sfârşitul zilei de lucru va încerca din nou să dea de numitul Change.

Este una dintre acele după-amiezi când Dita o ajută pe Miriam Edelstein cu un grup de fetiţe de şapte ani la o improvizată lecţie de ortografie, care seamănă mai mult cu una de lucru manual. Afară plouă şi în acea după-amiază nu se organizează jocuri în afara incintei, nici activităţi sportive. Copiii sunt supăraţi pentru că nu s-au putut juca de-a v-aţi ascunselea sau şotronul, iar Dita este nemulţumită din cauză că plouă de mai multe zile şi oamenii se refugiază imediat în pavilioane. De aceea nu a reuşit încă să îl găsească pe bărbatul chel.

Miriam Edelstein îşi ascunde neliniştea în faţa copiilor, dar se simte foarte singură după moartea lui Hirsch. În plus, nu a mai avut veşti despre soţul ei, Yakub, de la vizita lui Eichmann în lagărul familial, când i-a comunicat că fusese transferat în Germania şi că era bine. A minţit-o. Încă o dată, adevărul este altul: este în continuare prizonier în închisoarea cumplită de la Auschwitz 1, la doar trei kilometri de Birkenau. În închisoarea aceea există celule ca nişte dulapuri din ciment, unde deţinuţii nu pot nici măcar să stea jos şi trebuie să doarmă în poziţie verticală; li se înmoaie picioarele. Torturile sunt metodice: electrocutări, lovituri de bici, ace hipodermice înfipte în piele. Una dintre torturile care-i distrează cel mai mult pe temniceri este să simuleze execuţii. Îi scot în curtea interioară, îi leagă la ochi, pregătesc pistoalele şi, când deţinuţii tremură sau unii fac pe ei de frică, răsună clicul metalic al pistolului fără muniţie după care îi duc din nou înăuntru. De fapt, execuţiile sunt atât de frecvente, încât nici nu se mai curăţă zidul; o linie roşiatică plină de resturi de păr şi de creier şerpuieşte peretele şi indică înălţimea medie a celor care mor.

Dita se străduieşte să le ajute pe fetiţe să ascută cu o piatră vârful lingurilor. Cei care au lingurile deja pregătite se duc cu Dita să ascută nişte aşchii de lemn.

Unele aşchii au noduri şi nu se lasă ascuţite; altora, în schimb, li se rupe vârful şi trebuie să o ia de la capăt. După un timp îndelungat reuşesc să aibă bucăţile de lemn ascuţite. Atunci, Miriam aprinde cu mare grijă nişte vreascuri într-o cratiţă şi în acel foc sunt arse vârfurile bucăţilor de lemn. Fiecare dintre acele aşchii este un creion nefinisat, cu care se pot scrie trei sau patru cuvinte. Şi foile sunt nişte lucruri rare, pe care şeful blocului, Lichtenstern, le obţine cu ţârâita, spunându-le naziştilor că îi trebuie pentru a întocmi liste.

Miriam le dictează câteva cuvinte ca să le scrie şi fetele îşi dau toată osteneala. Dita se aşază într-o parte, ca să se uite la ele cum scriu stând în genunchi, cu băncile pe post de masă, şi vede cum îşi dau silinţa în ceea ce priveşte caligrafia, în ciuda faptului că totul este atât de rudimentar. Bibliotecara ia unul dintre beţele care servesc drept creioane şi o bucată de hârtie. Trecuse atâta timp de când nu mai desenase, încât mâna zboară pe hârtie, dar tăciunele se termină imediat. Miriam Edelstein se iveşte în spatele ei ca să privească. Vede nişte linii verticale şi un cerc, cărbunele nu a putut să deseneze mai mult, dar chiar şi aşa, Miriam cască ochii.

— Ceasul astronomic din Praga... spune cu melancolie.

— L-aţi recunoscut...

— L-aş recunoaşte şi pe fundul mării. Pentru mine reprezintă Praga ceasornicarilor şi a artizanilor.

— Viaţa normală...

— Viaţa, da.

Dita observă că subdirectoarea îi duce mâna sub marginea şosetei de lână, ca şi cum i-ar ascunde ceva acolo şi apoi continuă să le corecteze pe fete de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Când îşi atinge piciorul, Dita observă o mică umflătură. Este un creion adevărat, cu mina lui neagră. Este cel mai frumos cadou pe care l-a primit în ultimii ani. Datorită unor astfel de gesturi, pe Miriam Edelstein toţi o strigă deja mătuşa Miriam.

În după-amiaza aceea este foarte ocupată. Ceasul astronomic din Praga, cu scheletul său, cocoşul său, sferele sale zodiacale, patriarhii săi şi garguiele sale înclinate. Mai mulţi copii au descoperit-o desenând şi s-au apropiat să privească. Unii nu sunt din Praga, iar alţii, care s-au născut acolo, nici măcar nu-şi amintesc oraşul. Ea le explică răbdătoare că un schelet agită clopotul la ore fixe şi încep să defileze nişte figurine care ies pe o uşă şi intră pe alta.

Când termină, îndoaie cu grijă desenul şi se apropie de Ariah, fiul lui Miriam Edelstein, care se ţine de mâini cu alţi băieţi, jucându-se de-a telefonul fără fir. Îi vâră foaia în buzunar şi îi spune că este un cadou pentru mama lui.

Simţind nevoia să-şi ocupe timpul cu ceva pentru a nu sta liniştită, încă mai are timp să repare cu grijă volumul de eseuri ale lui Freud, care a fost cerut cu împrumut în acea zi şi care a fost înapoiat cu cotorul cam desprins. De asemenea,

își trece mâna pe deasupra foilor de mai multe ori, netezindu-le, atingându-le ușor pe fiecare dintre ele după vânzoleala din timpul zilei.

Prim-caporalul trupelor SS, Viktor Pestek, este și el fericit pieptănând și ciufulind buclele lui Rene Naumann.

Ea îl lasă să facă asta. Nu-i permite să o sărute sau să se apropie de ea în vreun alt fel. Dar când Viktor a implorat-o să îl lase să-i mângâie părul, nu a putut, nu a știut sau poate că nu a vrut să refuze.

Este un nazist, un asupritor, un criminal... dar pe ea o tratează cu respectul pe care rareori îl găsește în lagăr chiar și printre colegele ei. Noaptea, Rene trebuie să doarmă cu strachina pusă sub braț sau legată de picior cu o sfoară, pentru că furturile sunt frecvente. Sunt femei care-și vând trupul, care denunță. Mai sunt și oameni foarte corecți, foarte evlavioși, care o insultă și o strigă „târfa" pentru că îi duce mamei ei un fruct pe care i l-a dăruit un membru al trupelor SS.

În comparație, timpul pe care-l petrece cu el este un moment de liniște. Viktor i-a povestit, pentru că mai ales el vorbește și ea ascultă, că înainte de război lucra într-o fermă. Și-l imaginează cărând baloturi de iarbă uscată. Dacă n-ar fi izbucnit acel război nenorocit, probabil că ar fi un băiat cinstit, modest și muncitor ca oricare altul. Cine știe, poate că s-ar fi putut îndrăgosti de el.

În acea după-amiază, Viktor sosește mai agitat decât de obicei. De fiecare dată când se întâlnesc, el îi aduce un cadou. A învățat lecția din prima zi: de data asta, îi aduce un cârnat prăjit, împachetat într-o hârtie. Dar cadoul pe care vrea să i-l ofere este altul.

— Un plan, Rene.

Ea îl privește.

— Am un plan ca să plecăm de aici și să ne căsătorim și să începem o nouă viață împreună.

Ea continuă să tacă.

— M-am gândit la toate. Vom ieși mergând pe poartă, fără să trezim suspiciuni.

— Ești nebun...

— Nu, nu. Vei îmbrăca o uniformă a membrilor SS. Vom face asta după ce se va înnopta. Eu voi spune parola și vom ieși liniștiți. Tu nu trebuie să vorbești, desigur. Ne vom urca într-un tren și vom ajunge până la Praga. În orașul acela am un om de legătură. În lagăr mi-am făcut prieteni printre deținuți, ei știu că nu sunt precum celelalte gărzi SS. Vom face rost de documente false și ne vom îndrepta spre România. Acolo vom aștepta să se termine războiul.

Rene îl privește foarte atent pe acel gardian slab, mai degrabă scund, cu părul negru și ochi albaștri, oarecum lipsit de grație.

— Tu ai face asta pentru mine?

— Eu aș face orice pentru tine, Rene. Vei veni cu mine?

Nu încape îndoială că dragostea și nebunia au multe în comun.

Rene oftează. Să părăsească lagărul de la Auschwitz este visul tuturor şi al fiecăruia dintre miile de prizonieri prinşi între garduri de sârmă ghimpată şi crematorii. Ridică ochii. Trage de un cârlionţ de pe faţă. Îl muşcă.

— Nu.

— Dar nu trebuie să-ţi fie teamă! Totul va ieşi bine! Vom acţiona în ziua în care vor fi de pază nişte prieteni de-ai mei, nu vom avea nicio piedică, va fi foarte uşor... Dacă rămânem aici înseamnă să ne aşteptăm rândul ca să murim.

— Nu o pot lăsa aici singură pe mama mea.

— Dar, Rene... Suntem tineri, ea va înţelege, avem toată viaţa înainte.

— N-am s-o părăsesc pe mama. Nu mai avem ce discuta. Nu insista.

— Rene...

— Ţi-am spus că nu mai avem ce discuta. Orice mi-ai spune, n-am să mă răzgândesc.

Pestek rămâne o clipă pe gânduri. Nu a fost niciodată un bărbat pesimist.

— O vom scoate de aici şi pe mama ta.

Rene începe să se enerveze. I se pare că este numai gura de el, că e doar o glumă din partea lui, care pe ea nu o distrează deloc. Pestek nu este expus niciunei primejdii, dar ele două da. Situaţia nu este de aşa natură încât să spui cu atâta uşurinţă că pleci de la Auschwitz ca şi cum ar fi vorba despre mersul la un film, unde când te-ai plictisit, te ridici din fotoliu şi pleci.

— Pentru noi, a fi închise aici nu este un joc. Tatăl meu a murit din cauza epidemiei de tifos, iar pe vărul meu şi pe soţia lui i-au omorât împreună cu ceilalţi oameni aduşi în septembrie. Lasă lucrurile aşa cum sunt. Jocul ăsta de-a fuga nu mi se pare amuzant.

— Crezi că glumesc? Încă nu mă cunoşti. Dacă spun că o să vă scot de aici pe tine şi pe mama ta înseamnă că o să fac asta.

— Aşa ceva nu este posibil, tu o ştii bine! Ea este o doamnă aproape pitică, de cincizeci şi doi de ani, şi suferă de reumatism. O vei îmbrăca şi pe ea în ofiţer SS?

— Vom modifica planul. Tu lasă totul în seama mea.

Ea îl priveşte şi nu ştie ce să creadă. Oare ar exista vreo posibilitate cât de mică să le poată scoate în viaţă pe amândouă de acolo? Şi dacă ies... ce s-ar întâmpla apoi? Vor fi în stare să se ascundă de nazişti două femei evreice care au evadat de la Auschwitz şi un trădător? Şi chiar dacă ar fi aşa... şi-ar uni viaţa cu cea a unui nazist, chiar dacă acesta ar fi un dezertor? Şi-ar dori să-şi petreacă restul vieţii alături de cineva care până atunci nu s-a tulburat când a trebuit să ducă la moarte sute de persoane nevinovate?

Prea multe întrebări.

Încă o dată tace. Se limitează să nu spună nimic, iar Pestek interpretează tăcerea ei ca pe o acceptare, pentru că asta este ceea ce el vrea să înţeleagă.

În sfârşit a încetat să plouă şi Dita a profitat de ora supei pentru a încerca să-l găsească pe bărbatul din Rezistenţă, dar se pare că l-a înghiţit pământul, care, din cauza cantităţii foarte mari de apă, s-a transformat într-o mlaştină. S-a învârtit prin jurul atelierului la ora la care ies prizonierii, dar nu l-a găsit.

Stând jos pe banca ei, netezeşte cu grijă foile mototolite ale romanului fără coperte scris în franceză şi îi aplică pe cotor puţin din lipiciul pe care Margit l-a şterpelit din atelierul de confecţionat cizme militare unde lucrează. Vrea să-l repare temeinic înainte de a i-l da singurei persoane care solicită acest roman, o profesoară cu înfăţişare mai degrabă aspră pe nume Marketa, o femeie cu părul lins, mult prea încărunţit pentru cei patruzeci şi ceva de ani ai săi, cu braţele ca nişte beţe, despre care se spune că înainte de război a fost guvernanta copiilor unui ministru. Este tutoarea unui grup de fetiţe de nouă ani şi Dita a auzit-o de câteva ori învăţându-le cuvinte în franceză pe elevele sale, care sunt foarte atente, pentru că le spune mereu că este limba domnişoarelor elegante. Ditei acele cuvinte atât de muzicale i se par a fi o limbă inventată de menestreli.

Îi ceruse de atâtea ori acel roman încât într-o zi, deşi Marketa era cam distantă şi nu dădea ocazie conversaţiilor, Dita a întrebat-o dacă ştia despre ce este vorba. Îşi aminteşte că a privit-o de sus până jos cu stupefacţie.

De parcă ar fi întrebat-o dacă era virgină sau ceva de genul ăsta...

Cu ajutorul ei a putut să înregistreze acel roman în mod oficial. Se numeşte *Contele de Monte-Cristo* şi autorul său este Alexandre Dumas. I-a povestit că în Franţa este o operă celebră. Marketa a întrebat-o dacă putea să i-o împrumute puţin în după-amiaza aceea şi, după ce Dita pune la punct cartea, se duce până la banca unde profesoara stă singură, cufundată în gândurile ei. Este o femeie puţin comunicativă, care de-abia dacă vorbeşte cu lumea, dar Dita se gândeşte de mult timp cum să o abordeze şi aceea este ocazia pe care o aştepta. În pavilion domneşte o linişte deplină, pentru că în capăt face repetiţii corul profesorului Avi Ofir şi i-au alungat pe ceilalţi copii cu ciripiturile lor. Fără să aştepte ca profesoara să o invite să ia loc, ea se aşază pe banca de alături.

— Mi-ar plăcea să ştiu despre ce este vorba în acest roman. Aţi putea să mi-l povestiţi?

Dacă îi zice să-şi ia tălpăşiţa, se va ridica şi va pleca. Dar Marketa se uită la ea şi, contrar tuturor aşteptărilor, nu o alungă, ci pare că-i mulţumeşte pentru că a venit să-i ţină companie. Ba chiar, în mod surprinzător, acea femeie deloc vorbăreaţă începe să povestească cu o efuziune neaşteptată.

Contele de Monte-Cristo...

Îi vorbeşte despre un tânăr pe nume Edmond Dantes, nume pe care-l pronunţă cu nişte vocale franţuzite foarte deschise şi foarte clare, prin care imediat personajul dobândeşte un caracter literar indubitabil. Îi povesteşte că Edmond este un flăcău robust şi cinstit, care se întoarce în portul din Marsilia cârmuind vaporul *Faraon*, dorindu-şi să-şi vadă tatăl şi iubita catalană.

A trebuit să preia comanda navei, pentru că în timpul călătoriei pe mare căpitanul a murit, rugându-l să-i îndeplinească ultima dorinţă, şi anume să ducă o scrisoare pe care a redactat-o el la o adresă din Paris. În acel moment, viaţa îi surâde: armatorul vrea să-l numească în funcţia de căpitan şi iubita lui, frumoasa Mercedes, îl iubeşte la nebunie. Urmează să se căsătorească imediat. Dar şi un văr de-al lui o curtează şi, împreună cu un slujbaş de pe navă necăjit că nu a fost el cel desemnat ca noul căpitan, îl denunţă pe Dantes, acuzându-l de trădare şi scrisoarea căpitanului mort îl incriminează. Este îngrozitor! Astfel că, în ziua nunţii lui, Dantes trece de la bucurie la cea mai profundă amărăciune când este arestat în plină slujbă de oficiere a căsătoriei şi închis prizonier în înspăimântătoarea închisoare de pe insula If.

— Unde se află insula asta?

— Este o insulă mare, în faţa portului din Marsilia. Acolo va petrece mulţi ani închis într-o celulă. Dar Dantes va găsi un tovarăş de suferinţă într-o celulă apropiată de a lui, abatele Faria. Este un călugăr pe care toţi îl consideră un nebun, pentru că le cere ţipând temnicerilor să-i redea libertatea şi le spune că, în schimb, va împărţi cu ei o comoară extraordinară. Acel bărbat sapă cu răbdare de mulţi ani un tunel cu nişte unelte pe care chiar el le-a fabricat, dar greşeşte direcţia şi, în loc să iasă dincolo de ziduri, se iveşte în celula lui Dantes. Mulţumită acestui fapt, celulele lor rămân legate între ele, Iară să afle temnicerii, şi astfel cei doi îşi ţin companie şi îşi alină suferinţa în închisoare.

Dita ascultă cu mare atenţie. Simte că se identifică cu Edmond Dantes, un nevinovat pe care răutatea l-a dus spre o întemniţare absolut nedreaptă, la fel cum i s-a întâmplat şi ei şi familiei sale.

— Cum este Dantes?

— Puternic şi chipeş, foarte chipeş. Şi, mai ales, are un suflet frumos, plin de bunătate şi de generozitate.

— Şi ce se întâmplă cu el? Obţine libertatea pe care o merită atât de mult?

— El şi Faria pregătesc un plan de evadare. Sapă cu răbdare ani de-a rândul un tunel şi, în tot acest timp, abatele Faria devine un părinte şi un maestru pentru el: îl învaţă istorie, filosofie şi multe alte materii în atâtea ore de izolare. Dar când mai au puţin până să termine tunelul, abatele Faria moare. Planul lor se prăbuşeşte. Când Dantes credea deja că este gata-gata să-şi câştige libertatea, moartea prietenului său năruie totul.

De parcă nu i-ar fi de-ajuns propria nenorocire, Dita îşi încruntă buzele şi deplânge soarta nefericită a sărmanului Dantes. Marketa îi zâmbeşte.

— Dantes este un bărbat care dispune de soluţii şi este foarte curajos. Când temnicerii, după ce verifică moartea deţinutului, se retrag, el pătrunde în celula lui Faria prin pasajul secret, mută cadavrul bătrânului său prieten înapoi prin acelaşi tunel şi îl întinde în patul său. Apoi se întoarce în celula lui Faria şi se vâră în sacul în care fusese introdus abatele cel mort. Când sosesc cei însărcinaţi

să ia cadavrul, ei îl cară în spinare pe Dantes. Ideea lui este următoarea: atunci când îl vor lăsa la morgă, cu prima ocazie când slujbaşii nu vor fi atenţi, el se va ridica şi va fugi.

— Bună idee!

— Nu chiar atât de bună. Ceea ce el nu ştie este că în sinistra închisoare de la If nu există morgă, nici măcar înmormântări şi că toate cadavrele deţinuţilor sunt aruncate în mare. De la o mare înălţime, îl aruncă în apă pe Dantes vârât în sac, ceea ce-i face pe paznici, când descoperă înşelătoria, să creadă că oricum acesta a murit înecat.

— Şi moare? întreabă Dita neliniştită.

— Nu, încă nu s-a terminat romanul, mai sunt multe întâmplări. Reuşeşte să iasă din sac şi, deşi este epuizat, izbuteşte să ajungă înotând până la mal. Dar ştii care-i partea cea mai bună? Abatele Faria nu era nebun, era adevărat că găsise o comoară. Edmond Dantes porneşte în căutarea ei şi, cu ajutorul bogăţiilor pe care le găseşte, împrumută o nouă identitate: devine contele de Monte-Cristo.

— Şi trăieşte fericit până la adânci bătrâneţi? întreabă naivă Dita.

Marketa se uită la ea extrem de uimită şi cu o urmă de reproş.

— Nu! Cum să se poarte ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat? Face ceea ce este de cuviinţă: se răzbună pe toţi cei care l-au trădat.

— Şi reuşeşte?

Marketa consimte dând din cap atât de categoric, încât nu încape nicio îndoială că Edmond Dantes se răzbună în mod implacabil. Profesoara îi face un rezumat al uneltirilor alambicate şi viclene ale lui Dantes, devenit contele de Monte-Cristo, pentru a-i pedepsi într-un mod nimicitor pe cei care i-au amărât viaţa. Un plan complex şi machiavelic, de care nu scapă nici măcar Mercedes, care până la urmă s-a măritat cu vărul lui, crezându-l pe Dantes mort şi neavând cunoştinţă de înşelăciunile pe care le-a tăcut cel care avea să-i fie soţ. Dantes nu va avea milă nici faţă de ea. Se apropie de ei, le câştigă încrederea deghizat în rolul său de om bogat şi conte monden şi, în cele din urmă, îi zdrobeşte.

După ce termină relatarea despre răzbunarea implacabilă a contelui de Monte-Cristo, rămân tăcute. Dita se ridică având intenţia de a pleca, dar înainte se întoarce o clipă spre profesoară.

— Doamnă Marketa... aţi povestit atât de bine acest roman încât parcă l-aţi fi citit. Aţi vrea să fiţi încă una dintre cărţile noastre vii? În felul acesta, am avea *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson*, legendele indienilor americani, istoria evreilor şi acum *Contele de Monte-Cristo*.

Marketa îşi abate privirea şi se uită spre pământul bătătorit. Devine iar femeia timidă şi rece din totdeauna.

— Îmi pare rău, nu se poate. Să le predau lecţii fetelor mele, mai treacă-meargă, dar să mă aşez acolo, în mijlocul pavilionului... Asta chiar nu.

Observă că femeia s-a înroşit numai la simplul gând. Nu vrea să facă asta sub nicio formă. Dar nu-şi pot permite luxul de a pierde o carte şi se gândeşte repede la ce ar fi spus Fredy Hirsch într-o astfel de situaţie.

— Ştiu că este un mare efort pentru dumneavoastră, dar... cât timp durează o poveste copiii nu se mai află în acest grajd plin de purici, nu mai simt mirosul de carne arsă, nu le mai este frică. Pe durata acelor câteva minute sunt fericiţi. Nu le putem refuza asta unor copii.

Femeia încuviinţează, puţin întristată.

— Nu putem...

— Dacă privim realitatea, simţim scârbă şi furie. Nu ne mai rămâne decât imaginaţia, doamnă Marketa.

În sfârşit, profesoara nu se mai uită în jos şi-şi ridică faţa ascuţită.

— Adaugă-mă pe lista ta de cărţi.

— Mulţumesc, doamnă Marketa. Mulţumesc. Bine aţi venit în bibliotecă!

Îi spune că s-a făcut deja târziu ca să mai citească şi că o să-i ceară romanul mâine.

— În plus, trebuie să recapitulez câteva pasaje.

Ditei i se pare că o spune cu o oarecare veselie şi că pleacă mergând cu mai multă graţie decât de obicei. Poate că a început să-i surâdă ideea de a fi o carte vie. Ea rămâne o vreme liniştită, răsfoind cartea, şoptind numele lui Edmond Dantes şi încercând să sune a franceză. Se întreabă dacă ea, într-o bună zi, va reuşi să iasă de acolo ca protagonistul romanului. Are impresia că nu este atât de curajoasă, deşi, dacă ar avea o şansă de a o lua la fugă spre pădure, n-ar sta pe gânduri.

De asemenea, se întreabă dacă, în cazul în care ar reuşi să evadeze, s-ar răzbuna pe toţi acei paznici şi ofiţeri SS şi dacă ar face-o tot la fel de metodic, implacabil şi chiar necruţător cum acţionează contele de Monte-Cristo. Desigur că i-ar plăcea să-i facă să îndure aceeaşi suferinţă pe care o provoacă atâtor nevinovaţi. Şi totuşi, nu se poate împiedica să simtă o oarecare melancolie gândindu-se că îi plăcea mai mult de acel Edmond Dantes vesel şi încrezător de la începutul poveştii decât de bărbatul calculat şi plin de ură care a devenit apoi. Se întreabă dacă într-adevăr se pot face alegeri sau dacă loviturile destinului te schimbă chiar fără voia ta, la fel cum lovitura de secure modifică un copac stufos transformându-l în lemn uscat.

Îi vin în minte ultimele zile de viaţă ale tatălui său, agonizând într-un pat mizerabil, fără niciun medicament care să-l vindece, ucis lent de boala cu care naziştii s-au aliat în obsesia lor pentru moarte. Şi, gândindu-se la asta, tâmplele îi zvâcnesc de furie, se simte însetată de violenţă. Dar atunci îşi aminteşte ce a învăţat-o profesorul Morgenstern: „Ura noastră este victoria lor”. Şi aprobă, dând din cap.

Dacă profesorul Morgenstern era nebun, atunci să mă închidă şi pe mine cu el.

22

La o distanţă de două lagăre de cel familial are loc o scenă la care niciun prizonier n-ar vrea să asiste, dar n-au încotro. Rudi Rosenberg, care a dat fuga să ducă nişte liste, merge pe *lagerstrasse* a lagărului BIId când înăuntru pătrunde o patrulă a trupelor SS care-i păzeşte pe patru ruşi, slabi, dar încă energici în ciuda bărbii crescute, a hainelor zdrenţăroase şi a feţelor stâlcite în bătaie. Prietenul său Wetzler, funcţionar la morga lagărului, a fost cel care i-a povestit cum prizonierii de război ruşi lucrau la lărgirea spaţiului de la Birkenau în afara perimetrului. Acolo îşi petreceau zile de muncă extenuante, stivuind foi grele de tablă şi stâlpi de lemn.

Într-una dintre dimineţile în care *kapo* al ruşilor a lipsit mai multe ore, zbenguindu-se cu cea care răspundea de supravegherea grupului de femei care munceau curăţând terenul vecin, au reuşit să construiască o mică ascunzătoare. Au făcut-o punând patru scânduri groase aşezate pe muchie în chip de pereţi şi o tablă deasupra ca un fel de acoperiş. Apoi au stivuit în jur mai multe foi de tablă, astfel că micul spaţiu era îngropat între grămezi. Planul lor era să dea la o parte tabla care avea rol de acoperiş şi să se vâre în ascunzătoare la cea mai mică neatenţie din partea lui *kapo*. Când se va face apelul în lagăr le vor descoperi absenţa şi, crezând că au evadat, vor începe să-i caute prin pădure şi prin împrejurimi, dar nu vor bănui că, de fapt, continuă să stea ascunşi în afara perimetrului împrejmuit cu sârmă ghimpată electrificată, la numai câţiva metri de gardul lagărului.

Nemţii erau metodici. Starea de alertă în cazul evadărilor mobiliza în mod extraordinar grupuri ale membrilor SS pentru a face razii şi se întărea paza la posturile de control din satele din apropiere timp de exact trei zile. După acest timp, dispozitivul special era desfiinţat şi membrii SS se întorceau la paza lor obişnuită. Aşa că ruşii trebuiau să aştepte în acea ascunzătoare exact trei zile şi să profite de a patra noapte pentru a ajunge la hotarul cu pădurea, urmând să-şi continue fuga fără să se mai teamă de dispozitivul de căutare şi prindere.

Ideea evadării s-a conturat în capul registratorului, devenind o obsesie. Unii veterani vorbesc despre febra evadării ca despre o nenorocire, care atacă la fel ca o boală contagioasă. Brusc, vine un moment în care începi să fii presat de dorinţa de necontrolat a evadării. Mai începi să te gândeşti la asta din când în când, apoi mai des şi, în cele din urmă, nu mai eşti în stare să te concentrezi asupra altui lucru. Îţi petreci zi şi noapte gândindu-te cum să evadezi. Nevoia evadării devine până la urmă un impuls imperios, ca o mâncărime neaşteptată care sporeşte din ce în ce şi trebuie să te scarpini cu toată puterea chiar dacă îţi sfâşii pielea.

Au trecut doar câteva zile de la încercarea de a evada a ruşilor, iar Rosenberg asistă întristat la intrarea unui grup al membrilor SS care-i duc legaţi în lanţuri pe

fugari; în spate, închide alaiul Sturmbannführerul Schwarzhuber. Deţinuţii aproape că nu pot să meargă, cu hainele sfâşiate şi ochii atât de umflaţi, încât de-abia le mai rămâne o crăpătură prin care pot să privească. Gărzile lagărului le ordonă cu fluierele lor tuturor internilor să iasă din pavilioane, iar cei care se aflã pe stradă se văd obligaţi să privească spectacolul. Dacă unul se împotriveşte, este lovit rău. Vor ca toţi să vadă spectacolul, pentru că învăţarea de minte şi execuţia reprezintă pentru nazişti o lecţie de pedagogie. Există puţine metode practice pentru a le explica prizonierilor din ce motiv nu trebuie să evadeze şi una dintre ele este aceea de a le arăta pe viu şi în direct cum sfârşesc cei care încearcă să facă asta.

Comandantul porunceşte ca patrula să se oprească în faţa porţii unui pavilion care are în partea de sus un scripete. S-ar putea crede că rostul acestuia este de a ridica baloturi de paie sau saci de grâu, dar de fapt este folosit pentru a spânzura oameni. Schwarzhuber rosteşte un discurs lung, lent, bucurându-se de acel moment, în care laudă eficienţa Reichului în privinţa celor care-i nesocotesc ordinele şi anunţă cu veselie pedeapsa implacabilă care-i aşteaptă.

Înainte de a fi executaţi, ca un macabru supliment de pedeapsă, li se aplică cincizeci de lovituri de bici. Apoi, unul câte unul, li se pune ştreangul de gât. Un locotenent arată spre şase bărbaţi care privesc şi le spune să înceapă să tragă; văzând că prizonierii ezită o clipă, face gestul de a-şi duce mâna la cingătoare ca să-şi scoată pistolul şi cei şase se pun repede în mişcare. Sfoara urcă şi trupul primului prizonier se desprinde de pământ şi de viaţă, dând din picioare în aer şi sufocându-se.

Rudi Rosenberg priveşte cu groază chipurile lor desfigurate, ochii lor ca nişte ouă fierte deschizându-se între pleoapele inflamate, limbile enorme, ţipetele neauzite din gurile lor strâmbe. La sfârşit datul frenetic din picioare, tot felul de lichide se împrăştie căzând pe sol. Întorcându-şi privirea, dă peste chipurile celorlalţi fugari, care de-abia se ţin pe picioare, sprijiniţi unii de alţii, şi care-şi aşteaptă rândul pentru a fi executaţi. Feţele lor nu mai aparţin acestei lumi; durerea provocată de loviturile de bici i-a adus într-o stare atât de jalnică, încât aşteaptă moartea ca pe o eliberare. De aceea acceptă docili să li se pună ştreangul de gât, pentru ca totul să se termine cât mai repede.

Deşi scena îl impresionează pe Rosenberg, nu-i clinteşte hotărârea absolută: să evadeze cu orice preţ de la Auschwitz II. Alice i-a lăsat o amintire înceţoşată şi dulce-amăruie şi, mai ales, i-a dovedit că nimic frumos nu poate să încolţească în acel infern cumplit. Brusc, simte că se sufocă în lagăr, că nu mai poate suporta prea mult timp apropierea morţii. Trebuie să încerce să iasă, chiar de-ar fi să sfârşească dând din picioare cu un ştreang în jurul gâtului.

A făcut câteva tatonări în lagărul BIId, unde are legături cu oameni care se mişcă prin toate ascunzişurile din *lager*. Într-o seară se întâlneşte cu Frantisek, secretarul unui pavilion cu care este în relaţii şi care este membru de seamă al

Rezistenţei, şi îi vorbeşte despre dorinţa lui arzătoare de a pleca. Mulţi *kapos* de pavilioane îşi iau secretari care îndeplinesc funcţia de ajutoare şi rămân sub protecţia lor. Îi spune să vină a doua zi la el în cameră să bea o cafea.

Cafea?

Cafeaua este un lux aflat doar la îndemâna celor care se mişcă foarte bine pe piaţa neagră. Pentru că nu numai de cafea ai nevoie, ci şi de o râşniţă, de o cafetieră, apă, o sursă de căldură... Fireşte că se duce la întâlnire. Îi place la nebunie cafeaua şi cu atât mai mult să se aibă bine cu oameni atât de sus-puşi. Intră în pavilion, în care la acele ore nu este nimeni, pentru că toţi cei din acel bloc se află afară, muncind la lărgirea perimetrului de la Auschwitz, şi se îndreaptă spre camera lui Frantisek. Intră fără să bată la uşă şi el este cel care rămâne surprins. Inima îi tresare văzând că împreună cu secretarul mai este şi un membru al trupelor SS. Cuvântul denunţare i se înfige în piept.

— Intră, Rudi. Totul este în regulă. Suntem între prieteni.

Şovăie o clipă stând în prag, dar Frantisek este de încredere, sau cel puţin asta crede el. Membrul trupelor SS se grăbeşte să se prezinte şi îi întinde mâna cu amabilitate.

— Mă numesc Viktor, Viktor Pestek.

În calitatea sa de registrator, Rudi a auzit multe lucruri, dar niciodată nimic atât de surprinzător precum ceea ce îi spune în continuare acel membru al gărzilor SS.

— Aţi vrea să evadaţi cu mine?

Îi povesteşte cu lux de amănunte planul său şi adevărul e că nu este absurd, cel puţin în ceea ce priveşte prima parte: să iasă îmbrăcaţi cu uniforma ofiţerilor SS pe poarta principală fără să trezească bănuieli şi să ia trenul până la Praga. Când îşi vor da seama a doua zi de absenţa lor, ei deja vor fi ajuns în oraş. A doua parte i se pare mai absurdă: să facă rost de acte pentru ei şi pentru încă două femei şi să se întoarcă la Auschwitz să le ia şi pe ele.

Rudi îl ascultă cu atenţie şi adevărul e că foarte greu ar putea să găsească o metodă mai bună de a evada decât aceea de a ieşi de acolo împreună cu un caporal-major al trupelor SS, dar ceva îi spune că planul nu o să dea rezultate. Poate că neîncrederea pe care o simte în sinea lui faţă de membrii trupelor SS face ca instinctul său să aibă o reacţie contrară. Dar, oricare ar fi motivul, decide să refuze politicos invitaţia de a se alătura planului, asigurându-i însă de discreţia sa absolută.

În cele din urmă, Frantisek nu are cafetieră, ci o şosetă pe care o cufundă într-o oală înainte de a o pune pe un reşou. Dar cafeaua din oală i se pare minunată şi pleacă de acolo gândindu-se că acel membru al trupelor SS îşi povesteşte prea vesel proiectele.

Este adevărat că Viktor Pestek începe să răspândească periculos zvonul că un membru al trupelor SS caută un însoţitor pentru a evada de la Auschwitz. Deşi

poate că mulţi dintre cei care-l vor auzi nu-l vor crede şi vor fi de părere că este una dintre acele legende, ca aceea a găleţii de aur de la capătul curcubeului sau a bărbatului din sac. Dar Pestek există cu adevărat şi persevereazã în dorinţa lui arzătoare. Ar putea să plece singur, dar are nevoie de cineva care să cunoască cercurile clandestine de la Praga, pentru a obţine cât mai repede cu putinţă documentele false de care are nevoie ca să le scoată de acolo pe Rene şi pe mama acesteia.

Stăruie atât de mult încât, în cele din urmă, găseşte pe cineva dispus să-l ajute să-şi îndeplinească planul său. Este unul dintre deţinuţii din lagărul familial, pe nume Siegfried Lederer, şi face parte din Rezistenţă. Este un om atins de acea obsesie a evadării, decis să facă orice pentru a ieşi de acolo.

În după-amiaza aceea, Pestek şi-a dat întâlnire cu Rene. Ea soseşte ca de obicei, foarte serioasă, oarecum ruşinată, fără să-şi ridice mâinile din poală şi ţinând capul în jos.

— Aceasta este ultima noastră întâlnire la Auschwitz.

De câteva zile îi tot vorbeşte despre evadare, dar ea tot nu-l crede pe deplin.

— Ziua cea mare a sosit, îi spune. Mă rog, este doar prima parte, desigur. Mai întâi o să ies eu şi apoi voi veni după tine şi după mama ta.

— Dar cum?

— E mai bine să nu afli detaliile. Orice greşeală poate să fie fatală şi este posibil chiar să-mi modific planul din mers, dacă lucrurile nu ies cum am prevăzut. Dar tu nu-ţi face griji pentru nimic. Într-o bună zi vei trece de intrarea în lagăr şi vom fi liberi.

Rene îl priveşte cu ochii ei de un albastru foarte palid şi trage cu cochetărie, de un cârlionţ aducându-l până la gură, cum îi place lui.

— Acum trebuie să plec.

Ea încuviinţează.

În ultimul moment, îl reţine apucându-l de mâneca vestonului.

— Viktor...

— Ce-i?

— Ai grijă.

Şi el oftează fericit. Acum chiar că nimic nu-l va putea opri.

Tot aşa, nimeni nu va putea opri nici dorinţa Ditei de a şti ce i s-a întâmplat lui Hirsch în acea după-amiază de martie încât l-a determinat să se sinucidă. De mai multe zile dă târcoale atelierului căutându-l pe Change, dar nu a avut noroc.

Dar, uneori, norocul trebuie să ţi-l faci singur.

Dita se duce spre cel ce pare a fi ultimul grup de muncitori care părăsesc atelierul la sfârşitul zilei de muncă.

— Scuzaţi-mă...

Bărbaţii o privesc cu o amabilitate obosită.

— Îl caut pe un domn... fără păr.

Bărbaţii se privesc de parcă la acea oră din zi capul le-ar funcţiona cu încetineală şi n-ar înţelege-o pe acea fată.

— Fără păr?

— Da. Vreau să spun chel. Complet chel.

— Complet chel?

— Desigur! spune unul dintre ei. Se referă la Kurt, cu siguranţă.

— Presupun, răspunde Dita. Şi unde îl pot găsi?

— Acolo, înăuntru, îi indică. Mereu iese ultimul. Este obligat să măture, să facă curat şi să pună totul în ordine.

— O treabă, comentează unul dintre ei.

— Da, asta înseamnă să fii nu numai evreu, ci şi comunist.

— Şi, în plus, chel, subliniază altul cu ironie.

— A fi chel este un avantaj. Păduchii îţi alunecă pe cap.

— În zilele când ninge patinează pe gheaţă pe capul lui, spune cel care vorbeşte ironic.

Pleacă râzând de parcă Dita n-ar fi acolo. Ea aşteaptă afară mult timp şi, în cele din urmă, iese şi bărbatul acela fără păr. Într-adevăr, doamna Turnovska avea dreptate când i-a dat ca punct de referinţă nasul său.

Dita porneşte alături de el.

— Scuzaţi-mă, am nevoie de o anumită informaţie.

Bărbatul o priveşte urât şi grăbeşte pasul. Dita aleargă un pic şi îl ajunge din urmă.

— Uitaţi ce este, trebuie să aflu ceva despre Fredy Hirsch.

— De ce mă urmăreşti? Eu nu ştiu nimic, lasă-mă în pace.

— N-aş vrea să vă deranjez, dar trebuie să aflu...

— Şi ce-mi spui mie! Eu sunt doar un măturător de atelier.

— Mi s-a spus că sunteţi mai mult de atât...

Bărbatul se opreşte brusc şi o priveşte furios. Se uită repede într-o parte şi-n alta şi, dintr-odată, Dita îşi dă seama că, dacă Mengele o găseşte acum, momentul acela ar putea însemna pentru ea sfârşitul.

— Oi fi fost prost informată.

Bărbatul porneşte din nou.

— Aşteptaţi! strigă supărată Dita. Vreau să vorbesc cu dumneavoastră! Preferaţi să vorbim ţipând?

Câteva persoane întorc capul curioase şi bărbatul blestemă în şoaptă. O ia pe Dita de braţ şi o conduce spre strada laterală, între două pavilioane, unde lumina este mai slabă.

— Cine eşti? Ce vrei?

— Sunt o supraveghetoare din blocul 31. Sunt de încredere. Puteţi să-i cereţi referinţe despre mine lui Miriam Edelstein.

— Bine, bine... vorbeşte.

— Încerc să înţeleg de ce s-a omorât Fredy Hirsch.
— De ce? E foarte simplu: s-a descurajat.
— Poftim?
— Aşa cum ai auzit. Nu s-a ţinut de cuvânt. I s-a cerut să fie liderul răscoalei şi nu a avut curaj. Sfârşitul poveştii.
— Nu vă cred.
— Puţin îmi pasă dacă mă crezi sau nu. Asta s-a întâmplat.
— Dumneavoastră nu l-aţi cunoscut pe Fredy Hirsch, nu-i aşa?
De data aceasta, bărbatul este cel care rămâne pe loc, ca şi cum ar fi fost surprins făcând ceva rău. Dita încearcă să-şi domine furia să nu i se transforme în lacrimi când vorbeşte.
— Nu l-aţi cunoscut. Nu ştiţi nimic despre el. El nu s-a dat niciodată înapoi de la nimic. Dumneavoastră credeţi că ştiţi multe, că Rezistenţa ştie tot... dar nu înţelegeţi nimic.
— Uite ce e, fetiţo, eu tot ce ştiu este că de la conducerea Rezistenţei i s-a transmis acel ordin, şi ce a făcut el apoi a fost să bage în el acele pastile pentru a se curăţa de pe faţa pământului, îi răspunde supărat. Nu ştiu cărui fapt i se datorește atâta interes pentru el. Chestia asta cu blocul 31 este o maimuţăreală. La fel şi lagărul ăsta familial. Hirsch şi noi cu toţii le-am făcut jocul naziştilor, am fost marionetele lor.
— Ce vreţi să spuneţi?
— Ăsta este un lagăr-paravan. Singurul lui rol este acela de a denatura lucrurile în faţa observatorilor internaţionali care ar putea veni să cerceteze cât adevăr ascund zvonurile care au ajuns în unele ţări conform cărora lagărele germane sunt nişte abatoare. Lagărul familial şi acel bloc 31 sunt un decor, iar noi, actorii acestei comedii.
Dita rămâne tăcută. Bărbatul chel îşi clatină capul în ambele părţi.
— Nu te mai frământa. Pe prietenul tău Hirsch l-a cuprins teama. E un sentiment omenesc.
— Teama...
Brusc, se gândeşte la teamă ca la o rugină care sapă până şi convingerile de fier. Roade totul, năruie totul.
Bărbatul chel se îndepărtează, privind tulburat în stânga şi-n dreapta.
Dita continuă să stea pe străduţă. Cuvintele îi răsună în cap şi acoperă totul în jurul ei.
Decor? Actori ai unei comedii? Figuranţi ai naziştilor? Tot efortul pe care l-au depus în blocul 31 a fost în folosul nemţilor?
Trebuie să se sprijine cu o mână de partea laterală a pavilionului, pentru că i se pare că se clatină. Întreg lagărul familial este o minciună? Chiar nimic nu poate fi adevărat?

Începe să creadă că poate aşa trebuie să stea lucrurile. Adevărul este ceva provocat de destin, nu este altceva decât un capriciu al hazardului. În schimb, minciuna e mai umană: o creează omul, este făcută după chipul şi asemănarea lui.

Se duce să o caute pe Miriam Edelstein. O găseşte în pavilion, aşezată pe patul ei. Fiul ei Ariah îşi ia la revedere de la ea ca să se ducă să se plimbe cu alţi băieţi pe *lagerstrasse* înainte de a se împărţi codrul de pâine de la cină.

— Vă deranjez, mătuşă Miriam?

— Bineînţeles că nu.

— Ştiţi... vocea ei şovăie, ea şovăie. Din nou picioarele îi tremură cu viteza bielelor. Am vorbit cu un bărbat din Rezistenţă. Mi-a spus o poveste incredibilă: că lagărul familial este un paravan al naziştilor, în caz că vin oameni din alte ţări să cerceteze...

Miriam consimte prin tăcere.

— Deci este adevărat! Dumneavoastră o ştiaţi! Atunci, murmură, tot ce am făcut în tot acest timp a fost să ne aflăm în serviciul naziştilor.

— Nici vorbă! Ei aveau un plan, dar noi l-am dezvoltat pe al nostru. Voiau o magazie de copii puşi într-un colţ ca nişte mobile vechi, dar noi am deschis o şcoală. Voiau să fie vite într-un grajd, dar noi i-am făcut să se simtă oameni.

— Şi la ce a folosit? Toţi copiii aduşi în septembrie au murit.

— A meritat. Nimic nu a fost în zadar. Îţi aminteşti cum râdeau? Îţi aminteşti cum deschideau larg ochii când cântau *Alouette* sau când ascultau poveştile din cărţile noastre vii? Îţi aminteşti cum săreau când le puneam jumătate de biscuit în strachină?

— Şi entuziasmul cu care pregăteau piesele de teatru!

— Au fost fericiţi, Edita.

— Dar a durat atât de puţin...

— Viaţa, orice viaţă, durează foarte puţin. Dar dacă ai reuşit să fii fericit, măcar o clipă, a meritat osteneala de a o fi trăit.

— O clipă! Cât de scurtă?

— Foarte scurtă. Este de-ajuns să fii fericit cât timp arde o lumânare de când se aprinde până se stinge.

Dita rămâne tăcută şi cântăreşte câte lumânări s-au aprins şi s-au stins în viaţa ei şi au fost multe, nici măcar nu le poate număra. Multe clipe în care a strălucit flacăra, chiar şi în mijlocul celui mai profund întuneric. Câteva dintre acele momente au avut loc când, în mijlocul celei mai mari dintre nenorociri, a deschis o carte şi a pătruns înăuntrul ei. Mica ei bibliotecă este o cutie cu lumânări. Gândindu-se la asta, zâmbeşte cu o urmă de tristeţe.

— Şi ce se va întâmpla cu aceşti copii acum? Ce se va întâmpla cu noi toţi? Mi-e frică, mătuşă Miriam.

— Naziştii ne pot lua casa, obiectele, hainele şi chiar şi părul, dar oricât de multe lucruri ne-ar smulge, nu ne pot fura speranţa. Este a noastră. Nu o putem pierde. Se aud din ce în ce mai multe bombardamente ale Aliaţilor. Războiul nu va dura pentru totdeauna şi trebuie să ne pregătim şi pentru pace. Copiii trebuie să înveţe în continuare, pentru că vor da peste o ţară şi o lume în ruine şi ei şi voi, tinerii, veţi fi cei care va trebui să o refaceţi.

— Dar e oribil că lagărul familial este un truc al naziştilor. Vor veni observatorii internaţionali, le vor arăta asta, vor vedea că la Auschwitz copiii supravieţuiesc, vor ascunde camerele de gazare şi vor pleca păcăliţi.

— Sau nu.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Acela va fi momentul nostru. Nu-i vom lăsa să plece fără să afle adevărul.

Atunci Dita începe să-şi amintească după-amiaza de dinainte de plecarea transportului adus în septembrie, când s-a întâlnit cu Fredy pe *lagerstrasse*.

— Acum îmi vine în minte ceva ce mi-a spus Fredy ultima oară când am vorbit cu el. Mi-a pomenit ceva despre un moment când se va deschide o crăpătură şi va fi momentul adevărului. Şi că va trebui să riscăm. A spus că va trebui să înscriem un coş în ultima secundă, când nu se vor mai aştepta, şi să câştigăm meciul.

Miriam dă din cap afirmativ.

— Acela era planul. Mi-a lăsat nişte documente înainte de a pleca. Hârtiile pe care le scria el erau mai mult decât simple rapoarte pentru comandament. Strânsese fapte, date, nume... un dosar întreg despre ceea ce se întâmplă la Auschwitz, pregătit să i-l dea unui observator neutru.

— Fredy nu i-l va mai putea da.

— Nu, el nu mai este. Dar nu o să ne dăm bătute, nu-i aşa?

— Să ne dăm bătute? Nici să nu vă treacă prin cap! Contaţi pe mine, orice ar fi. Cu orice preţ.

Subdirectoarea blocului 31 zâmbeşte.

— Dar atunci, insistă Dita, de ce s-a dat bătut el în ultimul moment şi s-a sinucis? Cei din Rezistenţă spun că l-a cuprins teama.

Zâmbetul lui Miriam Edelstein se zbârceşte brusc pe gura ei.

— Bărbatul ăla din Rezistenţă a spus că i-au cerut să fie liderul unei răscoale şi că a dat bir cu fugiţii. Eu i-am zis că habar n-aveam, dar părea atât de sigur de ce spunea...

— Este adevărat că i-au propus să conducă o revoltă când aveau deja certitudinea că transportul din septembrie avea să fie dus direct în camerele de gazare. Mi-a spus asta cineva în care am încredere.

— Şi a refuzat?

— O revoltă alcătuită din grupuri de familii cu bătrâni şi copii împotriva trupelor SS înarmate nu era un plan minunat. Le-a cerut să-l lase să se gândească puţin.

— Şi apoi s-a sinucis.

— Da.

— De ce?

Miriam Edelstein suspină şi se simte uşurată.

— Nu întotdeauna avem răspunsuri pentru orice.

Femeia o ia de umăr şi o trage spre ea. Rămân aşa o bună bucată de timp, în care tăcerea le uneşte mai mult decât orice alt cuvânt pe care şi l-ar putea spune. Îşi iau la revedere afectuos şi Dita iese din pavilion. Se gândeşte că poate că nu există răspunsuri pentru orice, dar Fredy i-a spus: „Să nu te dai bătută niciodată”. Şi nu va da înapoi în dorinţa ei arzătoare de a găsi acel răspuns.

Zumzetul lecţiilor o scoate din gândurile sale. La câţiva metri se află grupul lui Ota Keller. Copiii îi urmăresc foarte atenţi explicaţiile şi Dita îşi ascute urechile ca să nu piardă firul pe care naziştii l-au tăiat. Îi e dor de şcoală. I-ar fi plăcut să studieze în continuare şi poate să ajungă aviatoare, ca acea femeie pe care o văzuse într-o revistă cu ilustraţii a mamei ei, acea femeie pe nume Amelia Earhart, care apărea în fotografii coborând dintr-un avion cu o scurtă de piele bărbătească, nişte ochelari de pilot ridicaţi pe frunte şi o privire visătoare. Crede că, pentru a fi aviatoare, cu siguranţă că trebuie să studieze mult. Ajung până la ea murmurele încrucişate ale mai multor profesori şi nu reuşeşte să înţeleagă explicaţiile niciunuia.

Îl observă pe profesorul Keller. Se spune că este comunist. Comunismul este încă un vis, încă nu a devenit un coşmar. Ota Keller le vorbeşte despre viteza luminii şi le povesteşte că nu există nimic mai rapid în univers, că acele stele care se văd strălucind pe cer sunt rezultatul faptului că la pupilele noastre ajung particulele luminoase emise de ele şi care au străbătut milioane de kilometri cu o viteză vertiginoasă până să ajungă la noi. Îi hipnotizează pe copii cu entuziasmul contagios pe care-l răspândeşte când povesteşte lucrurile, dă mult din sprâncene şi agită degetul arătător ca şi cum ar fi acul unei busole.

Dintr-odată, se gândeşte că busolele sunt foarte greu de înţeles. Poate că, în loc de aviatoare, când va fi mare, ar prefera să devină pictoriţă. În plus, se descurcă bine cu pictura. Ar fi un mod de a zbura, dar fără să depindă de atâtea aparate şi pârghii. Ea ar picta lumea ca şi cum ar zbura pe deasupra ei.

În după-amiaza aceea, Margit o aşteaptă la ieşirea din pavilionul 31; a dat fuga cu sora ei Helga, care este foarte slabă. Margit îi şopteşte că este puţin îngrijorată pentru sora ei, pentru că i se pare trasă la faţă. Helga a avut ghinionul de a nimeri într-o brigadă care lucrează la şanţurile de drenaj şi, din cauza ploilor permanente de primăvară, îşi petrece zilele scoţând noroiul acumulat.

Sunt mulţi interni ca Helga: suferă de o mai mare slăbiciune decât ceilalţi, de parcă bucata de pâine şi supa ar intra şi ar ieşi din trupul lor fără să lase urme. Poate că sunt la fel de slabi ca restul prizonierilor, dar în atitudinea lor abătută şi în privirea lor învinsă au ceva care-i face să pară mai fragili. Se vorbeşte mult despre tifos, despre holeră, despre tuberculoză sau pneumonie, dar nu se pomeneşte atât de mult despre parazitul deznădejdii care bântuie prin *lager*. Şi tatălui ei i s-a întâmplat la fel. Sunt oameni care, dintr-odată, încep să se stingă. Sunt cei care s-au dat bătuţi.

Încearcă să o încurajeze pe Helga şi se angrenează într-o discuţie foarte plăcută.

— Ia spune, Helga, ai găsit vreun băiat chipeş pe aici?

Cum rămâne ţintuită locului neştiind ce să răspundă, Dita îi pasează mingea surorii acesteia.

— Ei bine, Margit, nici tu n-ai văzut nimic care să merite osteneala în lagărul ăsta? Va trebui să-i cerem comandamentului să ne mute!

— Aşteaptă... am văzut un băiat, din pavilionul 12. E un frumuşel!

— Un frumuşel? Ai auzit, Helga? Ce fel atât de ridicol de a vorbi mai e şi ăsta?

Toate trei râd.

— Şi i-ai spus ceva frumuşelului ăluia? insistă cu gluma Dita.

— Păi, încă nu. Probabil că are cel puţin douăzeci şi cinci de ani.

— Uf! Prea mare. Este un babalâc. Dacă ai ieşi cu el, lumea ar crede că eşti nepoata lui.

— Şi tu, Dita? contraatacă Margit. Nu este în tot acest pavilion vreun supraveghetor care să merite osteneala?

— Supraveghetori? Nuuu. Pe cine interesează un băiat cu faţa plină de coşuri?

— Mă rog, vreun băiat interesant tot o fi existând!

— Nuuu.

— Nici măcar unul?

— Mă rog... e cineva diferit.

— Cum adică diferit?

— Nu are trei picioare, desigur. Dar, şi în acest moment Dita devine mai serioasă, este unul dintre acei băieţi aparent foarte serioşi, dar care ştie cum să povestească lucrurile. Îl cheamă Ota Keller.

— Un plictisitor, ce mai!

— Nici vorbă!

— Buf! Ce părere ai, Helga? Destul de catastrofală priveliştea băieţilor, aşa-i?

Sora ei încuviinţează cu un zâmbet. Ei îi este ruşine să vorbească despre băieţi cu Margit, care de obicei este foarte serioasă. Dar când este Dita cu ele, este cu totul altceva, ea reuşeşte să facă lucrurile să pară mai puţin abstracte.

În noaptea aceea, în timp ce Helga, Margit, Dita şi întreg lagărul familial dorm, un caporal-major al trupelor SS intră în incinta lagărului fără să atragă atenţia. Poartă în spate un rucsac.

Se îndreaptă spre partea din spate a unui pavilion şi trage zăvorul care blochează poarta. Îndată apare printre umbre Siegfried Lederer şi se schimbă în tăcere de haine. Nu mai este un cerşetor, ci devine un ofiţer strălucitor al trupelor SS. Pestek a preferat să facă rost de o uniformă şi de însemne de locotenent, pentru că în felul acesta este mai uşor ca nimeni să nu îndrăznească să-i adreseze vreun cuvânt.

Ies pe la postul de control, unde cei doi gardieni din gheretă îi salută respectuoşi cu braţul ridicat în mod rigid. Se îndreaptă spre intrarea de sub turnul de gardă enorm, care are aspectul unui castel sinistru. Este noapte şi turnul este luminat în partea de sus, unde se află postul de observaţie prevăzut cu geamuri, din care supraveghează paznicii. Lederer transpiră în uniforma sa, dar Pestek merge foarte sigur pe el; este convins că vor trece de postul de control fără mari probleme.

Se apropie de postul de control aflat sub impunătorul turn de la intrare şi Pestek o ia înainte câţiva paşi. Văzându-l venind, gărzile se răsucesc şi, odată cu ele, şi mitralierele lor încărcate. Îi şopteşte lui Lederer să rărească pasul ca să i-o poată lua el înainte, dar să continue să meargă spre partea exterioară, că cel mai important este să nu şovăie, să nu înceteze să meargă, să nu se oprească. Dacă el nu şovăie, nici paznicii nu o vor face. Nu vor îndrăzni să-l someze pe un locotenent.

Cu o desăvârşită vioiciune, Pestek o ia înainte cu câţiva paşi. Se apropie de paznici şi, ca şi cum s-ar fi aflat printre prieteni şi ar fi urmat să le facă o confidenţă, le spune în şoaptă că îl duce pe un ofiţer recent sosit la Auschwitz să facă o plimbare până la bordelul de la Auschwitz I.

Paznicii de-abia au timp să râdă complice, căci locotenentul cel foarte ţeapăn deja trece prin faţa lor şi toţi iau poziţie de drepţi, în timp ce falsul ofiţer dă indolent din cap ca să le răspundă la salut. Pestek se alătură superiorului său şi amândoi se pierd în noapte. Gărzile de la postul de control cred că aceia sunt nişte bărbaţi norocoşi. Chiar sunt.

Îşi îndreaptă paşii spre gara Oswięcim. Acolo trebuie să ia un tren care pleacă în câteva minute spre Cracovia. Dacă totul decurge bine, de acolo vor lua alt tren până la Praga. Merg în tăcere, încercând ca paşii lor mari să nu lase să se ghicească graba. Pe Lederer libertatea îl pişcă pe spate sau poate că acea senzaţie i-o dă uniforma de ofiţer sau teama însăşi. Pestek merge mai încrezător, chiar fluieră. Este convins că totul va fi bine. Nu-l vor putea prinde, pentru că el ştie foarte bine cum gândesc membrii SS. Acum un sfert de oră el era unul dintre ei.

Numărătoarea de dimineaţă devine mai interminabilă ca niciodată. După ce s-a încheiat, se aud fluierături şi strigăte în germană. Soseşte un ofiţer SS ca să dea ordinul de a se repeta numărătoarea. Mulţi evrei cehi vorbesc germana, aşa că în pavilion se răspândeşte un murmur de deznădejde. Încă o oră de stat în picioare... Nu ştiu ce se întâmplă, dar ceva se petrece, pentru că se simte că paznicii sunt nervoşi. Un cuvânt circulă şoptit printre dinţi, de la un rând la altul: evadare.

În acea dimineaţă, în blocul 31 răsună într-un mod asurzitor cântecul *Alouette*. Avi Ofir dirijează corul cu jovialitatea sa obişnuită şi copiii, de diferite vârste, se bucură de acel cântec, care a devenit un imn al blocului 31. Şi Dita se alătură corului. Muzica produce o vibraţie acustică şi asta-i învăluie. Practic, cei 360 de copii din bloc îşi golesc gâturile într-o singură voce pe mai multe tonuri.

Când termină de cântat, Lichtenstern anunţă că în curând se va celebra Sederul Paştilor[13] şi că direcţiunea blocului de copii se ocupă de organizarea unui mare eveniment. Copiii aplaudă, unii fluieră entuziasmaţi. S-a răspândit zvonul că de câteva zile şeful blocului încearcă să facă rost de pe piaţa neagră de ingrediente suficiente pentru sărbătoare. Sunt veşti care însufleţesc zilele şi le învăluie într-o aură de normaliate. Altă veste care s-a răspândit cu acea viteză a luminii despre care vorbeşte Ota Keller este evadarea unui intern pe nume Lederer. Acesta este motivul pentru care i-au făcut să repete numărătoarea şi cauza ordinului dat de a se realiza o tundere generală a părului. Toţi *kapos* repetau ţipând cuvântul igienă, dar este doar ciudă. Ore în şir de stat la coadă ca să ajungă în dreptul unui frizer grec cu nişte foarfece ruginite, care în viaţa civilă probabil că n-a tăiat altceva decât cel mult felii de slănină. Din claia ei voluminoasă de păr au rămas doar trei fire.

Dar ce mai contează?!

Germanii sunt deosebit de iritaţi din cauza acelei evadări, pentru că se spune că Lederer a fugit cu ajutorul unui membru al trupelor SS care a dezertat. Nimic nu-i poate mânia mai tare. Nu vor găsi o funie suficient de aspră ca să-l spânzure. Margit i-a povestit că acel ofiţer era cel care se întâlnea cu Rene, dar că fata nu vorbeşte cu nimeni. Nici despre asta, nici despre nimic altceva.

Şi deocamdată, slavă Domnului, nu i-au prins.

Hazardul este o întâmplare. Dita merge pe *lagerstrasse* cu privirea şi urechile atente ca să depisteze prezenţa lui Mengele. Dar îl vede venind pe un prizonier de rang înalt, pe care-l mai zărise şi cu alte ocazii de cealaltă parte a gardului. De săptămâni întregi Dita îşi stoarce creierii gândindu-se cum să îl întâlnească, şi iată-l că vine, mergând singur cu mâinile în buzunare. Poartă nişte pantaloni care

---

[13] Este un ritual festiv iudaic important, celebrat în prima noapte de Pesah (în ziua a XIV-a a lunei Nisan), şi în diasporele Israelului în prima şi a doua noapte de Paşti (XV şi XVI Nisan), cu ocazia prăznuirii începutului sărbătorii Paştilor (n.tr.).

par de călărie, de parcă ar fi un *kapo*. Dar este registratorul lagărului de carantină, Rudi Rosenberg...

— Scuzaţi-mă...

Rudi micşorează pasul fără să se oprească. Este foarte concentrat la planul său. Nu mai e cale de întoarcere. Mâncărimea este deja insuportabilă. Trebuie să iasă de acolo, viu sau mort. Nu mai poate să aştepte. Ziua este stabilită şi nu mai are de pus la punct decât câteva amănunte în ceea ce priveşte proviziile. Zarurile vor fi aruncate şi nu-şi poate permite să-i fie distrasă atenţia.

— Ce vrei? îi răspunde în silă. N-am mâncare să-ţi dau.

— Nu e vorba de asta. Eu lucram în blocul 31 pentru Fredy Hirsch.

Rosenberg aprobă dând din cap, dar nu se opreşte, iar Dita trebuie să facă paşii din ce în ce mai mari ca să menţină ritmul cu el.

— Eu l-am cunoscut...

— Nu te înşela, nimeni nu-l cunoştea pe acel bărbat. Nu permitea asta.

— Dar el era curajos. V-a spus ceva care ar putea explica motivul sinuciderii sale?

Rosenberg se opreşte o clipă şi o priveşte cu chipul obosit.

— Era om. Voi îl credeaţi un patriarh biblic, un Golem din legendele evreieşti sau ceva de genul ăsta. Oftează cu dispreţ. El îşi crease acea aureolă de erou. Dar nu era chiar aşa. Eu l-am văzut. Era un bărbat ca oricare altul. Pur şi simplu n-a mai putut. A cedat aşa cum ar fi cedat oricine altcineva. Este chiar atât de greu de înţeles? Uită de el. Momentul lui a trecut deja. Acum preocupă-te doar de modul în care ai putea să ieşi vie de aici.

Rudi, vizibil prost dispus, consideră discuţia încheiată şi o ia din loc. Dita se gândeşte la cuvintele lui. Şi la tonul său duşmănos. Bineînţeles că Hirsch era un om, avea slăbiciuni, ea ştia asta foarte bine. El nu a spus niciodată că nu i-ar fi frică, desigur că îi era. Ceea ce a spus este că trebuie să ne înghiţim frica. Rosenberg este o persoană care ştie multe lucruri, toată lumea spune asta. I-a dat un sfat înţelept: gândeşte-te numai la tine. Dar Dita nu vrea să fie înţeleaptă.

Aprilie a adus o temperatură mai blândă şi frigul aspru al iernii a început să se înmoaie. Ploaia a transformat *lagerstrasse* într-o mocirlă şi umezeala a făcut să se înmulţească bolile respiratorii. Carul care strânge de dimineaţă morţii din ziua anterioară străbate lagărul plin ochi de cadavre atacate de pneumonii nenorocite. Şi holera le pune capăt multora şi chiar şi tifosul. Nu este vorba despre o mortalitate mare, bruscă şi generalizată, ca în cazul epidemiilor, dar moartea picură ca un robinet deschis care nu încetează să curgă nici măcar o zi în acele pavilioane pline de igrasie care reprezintă un paradis pentru bacterii.

Aprilie a adus la Birkenau o ploaie de apă şi alta de transporturi. În unele zile sosesc chiar şi trei trenuri, ticsite de evrei, care varsă apă şi persoane pe noul peron din interiorul lagărului. Copiii se neliniştesc, vor să iasă să vadă sosirea trenurilor şi să se minuneze de munţii de geamantane şi pachete care rămân puse

unele peste altele pe jos. Lăzi întregi de mâncare la care se uită cu lăcomie în ochi şi salivă în gură.

— Uite, o bucată de brânză enormă! strigă un copil de zece ani pe nume Wiki.

— Şi aruncaţi pe jos... par castraveţi!

— Dumnezeule, e o cutie de castane!

— Oh, da, e adevărat! Sunt castane!

— Ce bine ar fi dacă vântul ar împinge o singură castană! Nu cer prea mult, una singură! Şi Wiki începe să se roage în şoaptă. Una, doar una, Doamne din ceruri.

O fetiţă de cinci ani cu faţa murdară şi părul ca o zdreanţă înaintează câţiva paşi şi o mână de adult o apucă de umăr ca să nu se ducă mai încolo.

— Ce sunt alea castane?

Băieţii şi fetele puţin mai mari o privesc râzând, dar imediat devin serioşi. Micuţa nu a văzut niciodată o castană, nu a simţit niciodată gustul uneia prăjite la foc, nici gustul unei prăjituri cu castane de noiembrie. Wiki se gândeşte că, dacă Dumnezeu îl va asculta şi vântul va aduce lângă el o castană, îi va da jumătate din ea fetiţei. Nu se poate spune că cineva a trăit dacă nu a încercat gustul castanelor.

Profesorii nu văd pachete de mâncare, ci baloturi de oameni distruşi, pe care gărzile îi fac să se alinieze prin lovituri pentru a-i supune rutinei macabre a fiecărui transport: să-i separe pe cei care vor fi raşi în cap, marcaţi şi aruncaţi într-o mocirlă ca să muncească până vor crăpa, de cei care vor îi direct omorâţi. În spatele gardului care separă lagărul familial, copiii de şase şi şapte ani glumesc uneori pe seama noilor deportaţi şi e greu de ştiut exact dacă îşi bat joc cu adevărat şi chiar nu le pasă deloc de durerea acelor necunoscuţi sau dacă indiferenţa prefăcută faţă de ceea ce li se întâmplă colegilor lor este un mod de a părea puternici şi de a-şi domina neliniştea.

În prima noapte a Sederului Paştelui, la începutul lui aprilie, familiile se reunesc în jurul mesei şi se trece la citirea din Haggadah, unde se relatează exodul israeliţilor din Egipt. Tradiţia spune că trebuie să se bea patru pahare de vin în cinstea lui Dumnezeu. Se pregăteşte Keara, platoul pe care se pun următoarele alimente: Zeroa (o pulpă de pui), Belsa (un ou fiert care simbolizează duritatea inimii faraonului), Maror (ierburi amare sau ridiche picantă, care simbolizează amărăciunea sclaviei îndurate în Egipt), Charoset (o pastă dulce de măr, miere şi fructe confiate, care reprezintă cimentul folosit de evrei pentru a-şi construi casele în Egipt) şi Karpas (puţin pătrunjel într-un bol cu apă sărată, care simbolizează viaţa israeliţilor, care este mereu scăldată în lacrimi). Dar cel mai important element este Matza, pâinea nedospită, din care toţi comesenii iau o bucată. Ultima cină a lui Iisus cu discipolii săi a fost tocmai pentru a sărbători Sederul Paştelui, şi împărtăşania creştină izvorăşte din acest rit

evreiesc. Toate astea le explică Ota Keller grupului său de elevi şi nimănui nu-i scapă nimic: tradiţia religioasă şi mâncarea sunt pentru ei subiecte sfinte.

Lichtenstern şi-a atins scopul: vor putea sărbători Sederul. Chiar dacă n-au fost obţinute toate ingredientele pentru a realiza celebrarea în stil tradiţional, toţi copiii sunt nerăbdători când şeful blocului iese din camera sa ducând o bucată de lemn în chip de tavă. Pe ea sunt aşezate, într-o anumită ordine, un os de ceva ce ar putea să fie pui, un ou, o rondelă de ridiche şi o tigaie plină cu apă sărată în care plutesc nişte ierburi.

Mătuşa Miriam a pus marmeladă de sfeclă în ceaiul de dimineaţă ca să dea un aspect de vin. În plus, ea este cea care trebuie să frământe aluatul de pâine. Valtr, unul dintre bărbaţii care dă de obicei o mână de ajutor la treburile de întreţinere a pavilionului, a făcut rost de o sârmă groasă şi a îndoit-o ca să coacă pâinea pe ea. Copiii asistă hipnotizaţi la întregul proces. Într-un loc în care mâncarea este un bun atât de rar, privesc cu uimire cum dintr-un pumn de făină şi puţină apă răsare delicioasa pâine, cu acel miros atât de îmbătător.

În sfârşit, un miracol.

De aceea, deşi în fundul pavilionului câţiva dintre cei mici se joacă de-a prinselea făcând zgomot, în curând sunt îndemnaţi să tacă şi în aer pluteşte o linişte cuviincioasă, impregnată de misticism.

În cele din urmă, reuşesc să facă şapte pâinici, pe care le aşază pe o masă în mijloc. Nu este mult pentru peste trei sute de copii, dar Lichtenstern porunceşte să ia fiecare câte o ciupitura, îndeajuns cât să guste din Matza.

— Aceasta este pâinea nedospită pe care au mâncat-o strămoşii noştri în exodul lor de la sclavie spre libertate, le spune.

Şi toţi încep să treacă ordonat prin faţa lui pentru a-şi rupe bucăţica sfântă.

Copiii se aşază din nou în grupuri şi profesorii lor le explică povestea exodului evreilor în timp ce mănâncă pâinea sfântă şi beau ceaiul vopsit cu marmeladă de sfeclă ca şi cum ar fi vin. Dita se mişcă în zigzag printre grupuri şi ascultă povestea spusă cu voci diferite, versiuni distincte ale aceloraşi fapte extraordinare despre mersul lor îndelungat prin deşert călăuziţi de profetul Moise. Copiilor le plac la nebunie poveştile şi ascultă atenţi cum Moise a urcat până pe abruptul munte Sinai ca să se apropie de Dumnezeu şi cum Marea Roşie s-a deschis ca să le permită trecerea. Probabil că este cea mai puţin conformă sărbătoare a nopţii de Seder din istoria lumii; nici măcar nu este noapte, ci amiază. Şi bineînţeles că nu vor putea să mănânce mielul tradiţional, nu au nimic de mâncare. Ca un supliment deosebit, fiecare va primi câte un biscuit. Dar însăşi strădania şi credinţa cu care celebrează sărbătoarea, în ciuda tuturor lipsurilor, o transformă într-o ceremonie emoţionantă.

Avi Ofir reuneşte corul, cu care făcea repetiţii de mai multe zile pentru această ocazie, şi încep să intoneze, mai întâi timid, apoi cu graţie, *Odă bucuriei* de Beethoven. Cum este greu să repeţi ceva în secret în acel bloc unde se înghesuie

toţi copiii, majoritatea celor prezenţi, datorită faptului că au tot auzit-o, ştiu pe de rost versurile şi se pornesc şi ei să cânte până când alcătuiesc un cor uriaş, de sute de voci.

Forţa muzicii lor străpunge pereţii şi se infiltrează printre gardurile de sârmă ghimpată. Cei care muncesc în şanţurile de drenaj ale lagărului se opresc o clipă şi se sprijină în lopeţi ca să audă mai bine...

— Ascultaţi! Sunt copiii, cântă...

Şi în pavilioanele de ţesătorie şi de prelucrare a minereurilor, unde se fabrică condensatoare pentru aparate electrice şi radare, munca îşi încetineşte ritmul pentru o clipă pentru ca lucrătorii să-şi îndrepte feţele spre acea melodie veselă, care se strecoară venind dintr-un loc care pare străin de *lager*.

— Nu, nu, spune cineva. Sunt îngeri din cer.

În acele şanţuri în care cade neîncetat cenuşă, în care acei *kapos* îi silesc pe interni să sape până le sângerează mâinile, muzica aceea şi vocile acelea pe care le aduce vântul sunt un miracol. Versurile vorbesc despre un moment în care se vor îmbrăţişa mii de fiinţe, toată lumea se va săruta şi toţi bărbaţii vor fi fraţi. O cerere de pace strigată din toţi rărunchii în cea mai mare fabrică a morţii din toate timpurile.

Oda răsună atât de tare încât ajunge până în biroul unui meloman cunoscut. Înalţă capul, ca şi cum i-ar fi ajuns la nas aroma unui tort delicios, pe care nu rezişti să nu o urmezi până dai de cuptorul în care se coace. Îşi lasă repede hârtiile, traversează *lagerstrasse* a lagărului familial şi se pironeşte în pragul blocului 31.

Au repetat deja măsurile primei strofe, pe care o ştiu cu toţii, şi tocmai ajung la sfârşitul refrenului când silueta pe al cărei chipiu se afla un cap de mort se iveşte în uşă, proiectând o umbră extraordinar de mare şi ameninţătoare. Lichtenstern rămâne stană de piatră, de parcă iarna s-ar fi întors dintr-odată.

Doctorul Mengele...

Continuă să cânte, dar i se înmoaie vocea: nu au autorizaţie să celebreze nicio sărbătoare evreiască. Dita amuţeşte pentru o clipă, dar imediat reia versurile, căci, deşi adulţii au tăcut, copiii au continuat să cânte cât îi ţineau plămânii.

Mengele rămâne să asculte câteva clipe, cu atitudinea sa neutră, impasibilă, de nepătruns. Întoarce capul spre Lichtenstern, care deja nu mai cântă şi care-l priveşte îngrozit. Mengele face un semn de încuviinţare dând din cap, de parcă i-ar plăcea ce aude şi ridică mâna cu mănuşă albă încurajându-i să continue. Ofiţerul se întoarce pe prag şi toţi cei din bloc termină cântecul, intonând cu toată puterea vocilor lor pentru a-i trimite un mesaj de forţă lui Mengele; apoi se declanşează aplauze, nişte aplauze dedicate lor înşişi, energiei şi îndrăznelii lor.

La puţin timp după ce se termină sărbătorirea Sederului, când toţi se pregătesc pentru numărătoarea de seară şi încă răsună în urechile lor ritmul *Odei bucuriei*, melodia ce se aude afară este alta. Mai ascuţită, mai presantă, mai monocordă,

fără urme de veselie, deşi unii zâmbesc când aud sunetul. Sunt sirenele de alarmă, care răsună prin întreg lagărul.

Membrii trupelor SS aleargă în toate direcţiile. Cei doi soldaţi care erau pe *lagerstrasse* flirtând cu o tânără, cu o expresie pe jumătate măgulită, pe jumătate speriată, încetează să o mai curteze şi se grăbesc spre corpul de gardă. Sirenele anunţă o fugă. Evadările sunt totul sau nimic, libertatea sau moartea.

Este a doua oară când se aude sirena care anunţă evadările în doar câteva zile. Mai întâi a fost acel bărbat pe nume Lederer, despre care se zvoneşte că aparţinea Rezistenţei şi despre care se spune că a evadat cu un dezertor al trupelor SS. Nu s-au mai aflat veşti despre ei şi asta este cea mai bună ştire cu putinţă. Se spune că nazistul l-a scos pe Lederer îmbrăcat în uniforma unui membru al trupelor SS, că au trecut pe poartă liniştiţi, că paznicii care erau de gardă au fost atât de proşti încât i-au invitat chiar şi să tragă o duşcă de votcă.

Şi sirena răsună din nou. Evadările îi enervează pe nazişti: este o nesocotire a autorităţii lor, dar mai ales o fisură înregistrată în ordinea pe care au stabilit-o în mod obsesiv. Şi două evadări aşa, una după alta, sunt o ofensă pentru Schwarzhuber. Nu se înşală: când i se comunică vestea, începe să dea cu picioarele în subordonaţii săi şi să ceară capete. Oricare ar fi acestea.

Prizonierii ştiu că o să fie o noapte lungă şi nu se înşală. Îi fac să se alinieze pe toţi, chiar şi pe copii, pe strada lagărului, toţi sub cerul liber. Se face apelul de mai multe ori, trec mai bine de trei ore şi ei continuă să stea în picioare; este un mod de a verifica faptul că nu mai lipseşte nimeni, dar este şi un fel de răzbunare pentru că nu-şi pot descărca furia împotriva fugarilor. Cel puţin deocamdată.

În timp ce în lagăr gărzile aleargă de colo-colo şi tensiunea creşte, la câteva sute de metri de acel loc registratorul Rudi Rosenberg păstrează tăcerea împreună cu alt camarad, Fred Wetzler, în mijlocul beznei. Stau pitiţi într-o mică ascunzătoare, care seamănă puţin cu un cavou mortuar, doar respiraţiile lor agitate adaugă penumbrei dense o fărâmă de viaţă. În capetele lor se proiectează imaginea de acum câteva zile, când au fost spânzuraţi ruşii în mijlocul lagărului: limbile umflate şi vineţii, ochii ieşiţi din orbite din care se prelingea sânge.

O picătură de sudoare îi curge de pe frunte şi nu îndrăzneşte să şi-o şteargă ca să nu se mişte nici măcar un milimetru. Acum el este cel care stă împreună cu prietenul său Fred în buncărul construit de ruşi. Au hotărât să dea cu banul. Totul sau nimic.

Sirenele lagărului urlă. Îşi întinde mâna spre Fred şi îi atinge piciorul. Fred îşi aşază mâna pe cea a lui Rudi. Nu mai există cale de întoarcere. Au aşteptat mai multe zile ca să vadă dacă naziştii aveau să demonteze ascunzătoarea şi, întrucât nu au făcut-o, au ajuns la concluzia că era un loc sigur. În curând se va lămuri şi această enigmă.

În lagărul familial, după o zi de muncă epuizantă şi având la dispoziţie doar câteva minute libere înainte de ora stingerii, Dita o ajută pe mama ei să-şi scoată

lindinii, ca să prevină transformarea lor în păduchi; pentru asta îi trece bucata de pieptene de mai multe ori prin păr. Mama ei nu suportă lipsa de igienă sau nu o suporta înainte, când o certa dacă apuca orice cu mâinile fără să şi le fi spălat înainte cu săpun. Acum nu a avut încotro şi a trebuit să suporte murdăria. Se gândeşte cum era mama ei înainte de război: o femeie foarte frumoasă, mult mai frumoasă decât ea, foarte elegantă.

Câteva interne profită şi ele de timpul liber înainte de a se duce la culcare ca să-i omoare pe chiriaşii nedoriţi care locuiesc pe capetele lor. Şi, între timp, fără să se oprească din treabă, de la un pat la altul se comentează ştirea zilei.

— Nu înţeleg de ce cineva cu o funcţie de secretar registrator, care nu face foamea şi nici nu are o muncă prea grea şi nu este supus trierii pentru că este apreciat de nazişti, riscă în felul ăsta să-şi piardă viaţa.

— Nimeni nu înţelege.

— A evada este o sinucidere. Aproape toţi sunt aduşi înapoi şi spânzuraţi.

— În plus, nu mai e mult până vom ieşi de aici, subliniază alta. Se spune că ruşii îi fac pe nemţi să dea înapoi. Războiul s-ar putea încheia chiar săptămâna asta.

Comentariul acela trezeşte o mulţime de murmure însufleţite, teorii optimiste la care se adaugă dorinţa arzătoare de a vedea sfârşitul acelei nopţi interminabile a războiului.

— În plus, spune o femeie cu o voce melodioasă, de fiecare dată când are loc o evadare toţi ceilalţi îndură represalii: vor fi mai multe restricţii, pedepse... În unele lagăre au fost trimişi oameni în camerele de gazare, ca represalii. Nu ştim ce ni se poate întâmpla. Este incredibil că unii sunt atât de egoişti, încât nu le pasă că îi pun în pericol degeaba şi pe ceilalţi.

Celelalte capete încuviinţează.

Liesl Adlerová intervine rareori în discuţii. Nu îi place să atragă atenţia şi o ceartă mereu pe fiica ei pentru că nu este suficient de discretă. Este izbitor că o femeie care cunoaşte mai multe limbi străine înclină atât de des în favoarea tăcerii. Totuşi, în noaptea aceea vorbeşte.

— În sfârşit, cineva o nimereşte.

Din nou, toate capetele încuviinţează.

— În sfârşit, cineva spune adevărul.

Se aud şoapte de aprobare. Liesl continuă.

— În cele din urmă, cineva a vorbit despre ceea ce este cu adevărat important: nu ne îngrijorează deloc dacă bărbatul acela va reuşi să scape cu viaţă sau nu. Ceea ce ne îngrijorează este că asta ar putea să ne afecteze, că ar putea să ne reducă cu o lingură de supă mâncarea de prânz sau că ne-ar putea ţine mai multe ore în picioare sub cerul liber când se face apelul. Asta e important.

Se aud şoapte de uimire, dar ea continuă să vorbească.

— Dumneavoastră spuneţi că evadarea nu foloseşte la nimic. Vor fi zeci de patrule care-i vor căuta pe fugari şi asta-i obligă pe nemţi să repartizeze mai multe efective pentru ariergardă, când, în caz contrar, acestea s-ar afla luptând pe front împotriva Aliaţilor care trebuie să ne salveze. Nu foloseşte la nimic să luptăm din locul acesta pentru a împrăştia puterea nemţilor? Oare este de vreun folos să stăm aici şi să dăm ascultare la tot ce ne spun membrii SS până în clipa când vor hotărî să ne omoare?

Stupoarea a înăbuşit chiar şi şuşotelile şi părerile încep să se împartă. Dita a rămas cu pieptenele în mână, stană de piatră din cauza uimirii. Singura voce care se aude în pavilion este cea a lui Liesl Adlerová.

— Odată am auzit-o pe o fată strigându-ne „găini bătrâne”. Avea dreptate. Toată ziua cotcodăcim.

— Şi tu, care vorbeşti atâta, ţipă vocea înfuriată a femeii de dinainte, de ce nu evadezi, dacă e aşa de bine? Vorbeşti foarte frumos...

— Eu nu mai am nici vârsta, nici puterile necesare. Nu mai am nici îndeajuns curaj. Sunt o găină bătrână. De aceea îi respect pe cei care au curaj ca să facă ceea ce eu n-aş face.

Femeile din jurul ei nu numai că au tăcut, dar chiar au amuţit. Chiar şi blânda şi vorbăreaţa doamnă Turnovska, cea care mereu dă tonul la discuţii, o priveşte curioasă pe prietena ei.

Dita pune pieptenele pe saltea şi se uită la mama ei de parcă ar observa-o printr-un microscop, cu mirarea celui care descoperă pe cineva diferit în persoana pe care a avut-o mereu alături. Ea credea că mama ei trăia izolată în lumea ei, că după moartea tatălui ei rămăsese străină de tot ce se întâmpla în jurul său.

— Mamă, nu te-am mai auzit vorbind atât de mult de acum o mie de ani.

— Crezi că am vorbit mai mult decât trebuia, fata mea?

— N-ai exagerat deloc.

În schimb, la câteva sute de metri domneşte liniştea. Şi întunericul: dacă unul din cei doi fugari ridică mâna, nu-şi poate vedea nici măcar degetele. În acea cămăruţă din scânduri unde trebuie să stea pe vine sau lungiţi, timpul trece îngrozitor de încet şi se simt cam ameţiţi respirând acel aer care miroase a benzină. Un veteran i-a sfătuit să îmbibe tutun cu kerosen ca să-i dezorienteze pe câini.

Simte lângă el respiraţia neliniştită a lui Fred Wetzler. De o vreme se tot învârtesc în jurul aceloraşi probleme. Este imposibil să nu se gândească la nebunia de a-şi fi lăsat slujba avantajoasă pe care o avea în lagăr, unde ar fi putut să aştepte încheierea războiului, trăind de pe o zi pe alta ca până acum. Dar a fost cuprins de dorinţa arzătoare de a evada şi nu a mai putut să o înfrâneze. Nu-i ieşea din minte ultima privire a lui Alice Munk, nici chipul albăstriu al lui Hirsch. După ce te pui în faţa cuiva atât de indestructibil precum Fredy Hirsch şi

îl vezi prăbuşindu-se, nu mai poţi să crezi că există cineva care să poată rămâne impasibil la astfel de lucruri.

Cât despre moartea lui Alice, nici nu mai încape discuţie... Cum să accepte că frumuseţea şi tinereţea ei n-au putut să oprească tăvălugul urii? Pentru nazişti nu există piedici. Hotărârea lor de a-l ucide până şi pe ultimul evreu din ultimul colţ al planetei este metodică şi de nestăvilit. Trebuie să fugă. Dar asta nu e de ajuns. Trebuie, de asemenea, să povestească întregii lumi ce se întâmplă, acelui Occident căzut în letargie, care crede că frontul de război se află în Rusia sau în Franţa, când de fapt adevăratul masacru are loc în inima Poloniei, în acele lagăre numite de concentrare, dar unde tot ce se concentrează este cea mai abjectă operaţiune criminală din istorie.

Aşadar, în ciuda neliniştii sporite de frigul din acea noapte polară întunecată, în cele din urmă hotărăşte că se află în locul potrivit.

Timpul se scurge, chiar dacă crăpătura aceea mică prin care nu trece decât un firicel de aer nu le permite să-şi dea seama dacă e zi sau noapte. Trebuie să rămână trei zile cufundaţi în cea mai desăvârşită beznă. Chiar şi aşa, ei ştiu că afară a răsărit deja soarele datorită zgomotului produs de activitatea desfăşurată afară.

Nu le este uşor să îndure aşteptarea pitulaţi în acea ascunzătoare. Reuşesc să moţăie din când în când, dar, când se trezesc, tresar agitaţi, pentru că, deschizând ochii, văd că lumea a dispărut, înghiţită de întuneric, până când îşi amintesc apoi că se află în acel buncăr prefabricat şi se liniştesc doar puţin, căci stau ascunşi la o distanţă foarte mică, doar câţiva metri, de turnurile de supraveghere. Capetele li se rotesc. Temerile sunt plante nocturne care cresc în beznă.

Şi-au impus să nu vorbească, pentru că s-ar putea ca cineva să dea târcoale acelei zone şi să-i audă. Nu sunt siguri nici de faptul că acea crăpătură minusculă aflată la îmbinarea dintre scânduri va fi suficientă ca să nu se epuizeze aerul. Dar, chiar şi aşa, vine un moment în care unul din cei doi nu mai poate să suporte şi întreabă în şoaptă ce s-ar întâmpla dacă într-o dimineaţă vor pune şi mai multe scânduri deasupra şi greutatea va fi aşa de mare, încât nu vor fi în stare să le mişte. Amândoi ştiu răspunsul: ascunzătoarea va deveni un coşciug închis, în care vor muri prin asfixiere sau de foame şi de sete, într-o agonie foarte lentă. În timpul acelei aşteptări atât de lungi şi de zbuciumate este inevitabil să nu aiureze, să nu se întrebe, în caz că ar rămâne blocaţi acolo, care din ei va muri primul.

Aud câinii lătrând, cei mai aprigi duşmani ai lor, care din fericire se află destul de departe. Dar încep să audă alt zgomot care se apropie: paşi şi voci, care se tot apropie până când devin neliniştitor de clare.

Cizmele gărzilor se aud tropăind pe sol. Ei încetează chiar şi să mai respire. Şi dacă ar vrea şi tot nu ar putea să respire, pentru că frica obturează plămânii. Aud în jurul lor zgomotul surd al scândurilor date la o parte. Câţiva membri ai

trupelor SS mişcă scânduri în zona unde se află ei ascunşi. Proastă treabă. Sunt atât de aproape încât Rudi şi Fred prind chiar şi frânturi de conversaţii, cuvinte de supărare din partea soldaţilor, cărora le-au fost anulate permisiile dându-li-se ordin să cerceteze perimetrul acelui *lager*. În frazele lor se simte multă ură împotriva fugarilor. Spun că, atunci când îi vor găsi, dacă nu-i execută Schwarzhuber, cu mare plăcere le vor crăpa capul chiar ei înşişi. Şi cuvintele ajung la urechile fugarilor atât de clare, încât lui Rudi i se răceşte trupul, ca şi cum ar fi deja mort. Viaţa lor depinde doar de grosimea plăcilor care îi acoperă. Deja doar patru sau cinci centimetri îi mai despart de moarte.

Tropăitul cizmelor în jurul lor şi mişcarea plăcilor, deja chiar lângă ascunzătoarea lor, prevăd sfârşitul. Este atât de neliniştit, încât tot ce-şi mai doreşte este să se ridice odată scândura care acoperă ascunzătoarea lor şi gărzile să-i vadă înăuntru şi totul să se termine cât mai repede. Se gândeşte că preferă să fie împuşcaţi chiar acolo, că ar fi bine ca furia gărzilor să-i scutească de umilinţa şi de durerea de a fi spânzuraţi în public. Cu puţin timp în urmă, Rudi năzuia să fie un om liber; acum tot ce-şi doreşte este să moară repede. Inima îi bate atât de tare, încât începe să tremure.

Cizmele calcă apăsat, plăcile sunt date la o parte ca nişte lespezi. Rudi deja se lasă în voia sorţii şi chiar şi trupul lui împietrit se relaxează; nu mai e nimic de făcut. În zilele dinaintea evadării, îl obseda gândul la neliniştea din momentul în care l-ar fi arestat, acea clipă când iluzia libertăţii se sparge ca o oglindă şi pune stăpânire pe tine panica necontrolată pe care o simţi când ştii cu toată certitudinea că vei muri. Dar îşi dă seama că nu, că neliniştea este anterioară acelui moment. Când nazistul te va ţinti cu pistolul Luger şi îţi va spune să ridici braţele, tot ce poţi să simţi este un calm îngheţat, atunci te laşi dus, pentru că deja nu mai e nimic de făcut şi nici nu mai există ceva mai rău de care să te temi. Cei doi aud sunetul lemnului mişcându-se şi ridică braţele instinctiv. Închid chiar şi ochii, ca să prevină flacăra de lumină după atâtea zile de întuneric.

Dar izvorul de lumină nu soseşte. Rudi are impresia că cizmele lovesc ceva mai încet şi că zgomotele lemnelor devin mai surde. Nu este un vis... Ascuţindu-şi auzul, îşi dă seama că discuţiile şi agitaţia se îndepărtează. Cu fiecare secundă care trece, ce pare o oră întreagă, grupul de urmăritori se distanţează tot mai mult de ascunzătoarea lor. În cele din urmă, revine liniştea, în care răsună doar câte un camion îndepărtat sau vreun fluierat la distanţă. În afară de acele sunete, se mai aude doar o bătaie dezlănţuită, care nu ştie dacă este inima lui sau a lui Fred, sau a amândurora, căzute pradă tahicardiei.

Sunt salvaţi... deocamdată.

Pentru a sărbători, Rudi, aproape ca un lux, îşi permite un oftat lung şi o schimbare scurtă de poziţie. Atunci Fred Wetzler este cel care întinde mâna transpirată căutându-l şi Rudi i-o prinde. Tremură împreună.

După ce au trecut multe minute şi s-a risipit pericolul, Rudi îi şopteşte la ureche: „În noaptea asta plecăm, Fred, plecăm pentru totdeauna”.

Şi acela este un adevăr care nu admite replică: vor pleca pentru totdeauna. Când în noaptea aceea vor da la o parte scândura cu rol de acoperiş şi vor ajunge, mergând ca pisicile, în pădure, sub protecţia întunericului, orice s-ar întâmpla, nu vor mai fi niciodată prizonieri la Auschwitz. Ori vor fi oameni liberi, ori vor muri.

24

În vreme ce Birkenau este cufundat în somnul său electric, o placă de lemn este dată la o parte dincolo de gardurile de sârmă ghimpată. Este înlăturată încet, precum capacul unei cutii cu piese de şah. De jos, patru mâini o împing până când frigul nopţii intră năvalnic în acea cămăruţă. Două capete se ivesc cu precauţie. Respiră aerul curat. Este un deliciu.

Rudi se uită în jurul lui cu grijă. Vede că nu sunt gărzi prin împrejurimi şi că întunericul îi protejează. Cel mai apropiat turn de supraveghere se află la o distanţă de cel mult patruzeci sau cincizeci de metri, dar paznicul supraveghează interiorul lagărului, de aceea nu-şi dă seama că dincolo de acel perimetru, între scândurile stivuite pentru noile pavilioane cu care trebuia să se extindă *lager*-ul, două siluete se furişează pe vine spre pădure.

Ajungând până la copaci şi îmbibându-şi plămânii cu aroma lor umedă amândoi simt că renasc, lăsându-se purtaţi de o senzaţie nouă. Dar euforia provocată de prima lor respiraţie de libertate durează puţin. Pădurea, atât de frumoasă şi de ospitalieră când este privită de la depărtate, pe timpul nopţii devine un loc neprimitor pentru om. În curând, îşi dau seama că mersul în afara drumului, aproape pe bâjbâite, este o sarcină grea. Pământul este plin de capcane, arborii zgârie, ramurile lovesc, frunzişul îi îmbibă de apă. Încearcă să meargă în linie dreaptă pe cât le este cu putinţă şi să se îndepărteze cât mai mult de *lager*.

Planul lor este să ajungă la frontiera slovacă a munţilor Beskizi, la o distanţă de 120 de kilometri, să umble pe timpul nopţii şi să se ascundă ziua. Şi să se roage. Ştiu că nu se pot aştepta să primească ajutor de la populaţia civilă poloneză, pentru că nemţii îi împuşcă pe sătenii care le oferă adăpost fugarilor.

Umblă pe întuneric, se împiedică, se prăbuşesc, se ridică, pornesc din nou la drum. După vreo două ore de înaintare lentă şi fără zgomot, pădurea se face mai luminoasă, copacii se răsfiră şi cei doi fugari străbat zone cu tufişuri dese. Zăresc chiar şi lumina unei case, la câteva sute de metri. În cele din urmă, păşesc pe un drum de ţară, căruia cei doi reuşesc să-i distingă marginile datorită luminii slabe a unei luni ascunse între nori. Este mai riscant, dar, cum drumul nu este asfaltat,

cei doi sunt de părere că aceea o fi o cărare puţin umblată şi, având în vedere dificultatea de a parcurge drumul prin pădure, hotărăsc să continue pe acolo, cât mai lipiţi de şanţul de scurgere şi atenţi la orice sunet. Cucuvelele dau nopţii o senzaţie de fior şi rafalele de vânt sunt atât de reci încât îţi taie respiraţia. Când se apropie de vreo casă, o iau pe lângă drum şi o înconjoară la o distanţă prudentă. Câteodată, câinii latră nervoşi încercând să-i denunţe, şi atunci cei doi fugari grăbesc pasul, ca să se îndepărteze cât mai repede.

Întrucât cerul începe să se limpezească, decid printre şoapte să pătrundă cât pot de mult în zona cea mai deasă a pădurii şi să caute un copac mare pe care să se caţăre ca să petreacă ziua ascunşi în coroana lui. Luminându-se de ziuă, încep să distingă împrejurimile şi pot să înainteze mai bine. După o jumătate de oră, lumina începe să fie de ajuns de puternică încât să-şi vadă chipurile. Se privesc o clipă şi nu se mai recunosc. De trei zile nu s-au mai putut vedea şi barba le-a crescut extraordinar de mult. Pe chipurile lor se citeşte şi o expresie diferită, un amestec de nelinişte şi bucurie că au scăpat din lagăr. De fapt, nu se recunosc pentru că acum sunt alţii, nişte bărbaţi liberi. Zâmbesc.

Se caţără într-un copac şi încearcă să se aşeze printre ramuri cât mai bine cu putinţă, dar este greu să găsească o poziţie stabilă. Scot din traista lor un codru de pâine care pare din lemn şi epuizează ultimele sorbituri de apă dintr-un bidon mic. Aşteaptă să se ivească soarele. Astfel, Fred îşi dă imediat seama unde se află: ridică un deget şi indică spre nişte coline neînsemnate.

— Suntem bine orientaţi spre frontiera cu Slovacia, Rudi.

Orice s-ar întâmpla, nimeni nu le va mai putea smulge acel moment de libertate căţăraţi într-un copac, în timp ce mestecă o bucată de pâine fără să aibă în jurul lor nazişti înarmaţi, sirene şi ordine. Nu este uşor să-ţi ţii echilibrul fără să cazi din coroana copacului şi fără ca ramurile să ţi se înfigă dureros în trup, dar sunt atât de obosiţi încât reuşesc să fie cuprinşi de o stare de somnolenţă, care le permite să-şi refacă puţin puterile.

Mai târziu, aud voci şi paşi grăbiţi pe frunzele uscate. Alarmaţi, deschid ochii şi văd trecând, la câţiva metri, de copac o hoardă de copii care poartă brăţări cu svastica şi cântă melodii în germană. Fugarii se privesc alarmaţi: este un grup al tinerilor hitlerişti care se află în excursie. Ghinionul face ca tânărul instructor care conduce grupul de douăzeci de copii să hotărască să se oprească pentru a-şi mânca sendvişurile într-un luminiş, la o distanţă foarte mică de copacul lor. Cei doi fugari înţepenesc ca şi cum ar fi şi ei tot o creangă şi nu-şi mişcă nici măcar un muşchi. Copiii râd, ţipă, se ceartă, cântă... Din poziţia lor, fugarii le disting uniformele kaki şi pantalonii scurţi, energia lor tumultuoasă şi cum, din când în când, câte unul se apropie periculos de copac căutând vreun con de brad pe care să-l arunce în colegii lui ca pe un proiectil. Pauza de masă se termină şi instructorul îi strigă pe copii ca să pornească din nou la drum. Trupa zăpăcită se îndepărtează şi în coroana unui copac din apropiere se aud suspine de uşurare,

mâini care se mişcă pentru a-şi recupera circulaţia sângelui după acea imobilitate.

Mai moţăie puţin, până se termină ziua. Amândoi numără cu nerăbdare orele care mai sunt până la lăsarea nopţii. Profită de ultimele raze de soare ca să se apropie de drum şi observă apusul, ca să localizeze cu exactitate vestul.

A doua noapte este mult mai extenuantă decât prima. Trebuie să se oprească de mai multe ori să se odihnească, sunt epuizaţi. Excitaţia provocată de evadare, care le-a dat putere cu o zi înainte, s-a mai domolit. Chiar şi aşa, merg înainte, şi când începe să se lumineze de ziuă, deja sunt sleiţi de puteri. Drumul le-a scos în cale răscruci şi bifurcaţii pe care le-au urmat intuitiv, dar de fapt ei nu ştiu unde se află.

Pădurea deasă a rămas în urmă şi au ajuns într-o zonă mult mai aridă, cu pomi împrăştiaţi, câmpuri cultivate şi desişuri. Ştiu că este o zonă populată, dar sunt prea obosiţi ca să facă ifose. Este încă foarte întuneric, dar disting un luminiş într-o parte a drumului, înconjurat de desişuri. Se îndreaptă într-acolo, strâng de pe jos pe dibuite câteva crengi cu multe frunze şi îşi improvizează o colibă, ca să doarmă câteva ore. Dacă locul este discret, ar putea să-şi petreacă acolo chiar şi toată ziua. Intră în bordeiul lor şi îl închid cu câteva crengi stufoase. Dimineţile poloneze sunt foarte reci şi se ghemuiesc îmbrăţişaţi, ca să se încălzească şi să reuşească, în sfârşit, să doarmă puţin.

Cad într-un somn atât de adânc încât, atunci când îi trezesc nişte zgomote de voci, soarele este deja pe cer şi un junghi de panică le înţeapă stomacul. Refugiul lor nu este nici pe departe atât de stufos pe cât crezuseră ei; crengile pe care le-au pus ca să închidă ascunzătoarea lasă între ele spaţii mari şi ceea ce văd ei prin acele găuri îi umple de uimire. Nu s-au oprit să petreacă noaptea în luminişul unei pădurici, cum credeau ei. În bezna nopţii, fără să-şi dea seama, ajunseseră în împrejurimile unei localităţi şi ceea ce făcuseră fusese să doarmă într-un parc public. La câţiva metri de ceea ce ei credeau a fi un luminiş discret se află bănci şi leagăne.

Se privesc amândoi cu coada ochiului, împietriţi, neîndrăznind să mişte nici măcar un muşchi, pentru că se aud paşi grăbiţi. Când pregăteau evadarea, divagau despre felul cum aveau să se ferească de patrulele SS, de controale sau de câini, dar cei care au devenit coşmarul lor cel mai teribil sunt copiii.

Chiar până să le intre frica în oase, un băieţel şi o fetiţă roşcaţi şi cu ochi albaştri deja s-au pironit în faţa deschizăturii refugiului lor şi îi privesc curioşi. La câţiva paşi mai încolo văd apropiindu-se nişte cizme înalte negre. Copiii se întorc repede şi strigă în germană:

— Tată, tată, vino! Acolo sunt nişte bărbaţi ciudaţi!

Chipiul unui Obersharführer al trupelor SS se iveşte şi nazistul se uită la ei: amândoi sunt paralizaţi, ghemuiţi, striviţi unul de celălalt, absolut lipsiţi de apărare. Capul acelui Obersharführer, ivindu-se printre crengi, pare extraordinar

de mare, precum capul unui căpcăun. Craniul de pe cozorocul său îi priveşte de parcă i-ar cunoaşte. În acel moment, prin mintea celor doi fugari trece întreaga lor viaţă. Ar vrea să spună ceva, dar teama le-a închis robinetul vocii la fel cum le-a îngheţat şi capacitatea de mişcare. Sergentul nazist îi observă şi pe chip îi apare un zâmbet maliţios. Cei doi fugari văd pantofii cu toc ai nevestei acestuia, care se apropie, şi nu reuşesc să înţeleagă ce-i şopteşte soţul. Aud doar răspunsul cu voce tare al nemţoaicei scandalizate.

— Nu se mai poate nici să aduci copiii într-un parc public fără să dai peste doi bărbaţi care întreţin relaţii printre plante! Este o ruşine!

Femeia se îndepărtează indignată şi sergentul, având în continuare rânjetul pe faţă, îi cheamă pe copii şi pleacă după ea.

Rudi şi Fred, lungiţi pe buruieni, se privesc. Nu-şi dăduseră seama că erau în continuare îmbrăţişaţi, aşa cum adormiseră cu puţin înainte de răsăritul soarelui. Şi atunci se îmbrăţişează şi mai tare şi mulţumesc Cerului mai mult ca niciodată că frica i-a lăsat fără cuvinte. Orice ar fi spus, un singur cuvânt rostit, i-ar fi dat de gol că sunt străini. Aproape niciodată nu există ceva mai favorabil decât tăcerea.

Rudi Rosenberg şi Fred Wetzler sunt de părere că nu se află prea departe de Slovacia, dar nici nu ştiu cu exactitate care este drumul corect spre pădurile Beskizilor. Aceasta este a doua lor problemă. Prima este aceea că nu sunt invizibili. Cotind-o pe o potecă, aproape că dau nas în nas cu o femeie. Este o zonă deschisă şi foarte populată: nu vor putea să evite întâlnirea cu oamenii, precum ţăranca aceea poloneză cu faţa plină de riduri, care-i priveşte cu teamă.

Decid că nu au de ales, că nu au încotro decât să rişte: mai devreme sau mai târziu, tot aveau să dea peste cineva şi, în plus, au nevoie de ajutor. De mai bine de douăzeci şi patru de ore n-au mai mâncat, de mai multe zile de-abia au dormit şi nici măcar nu ştiu dacă merg pe drumul cel bun spre Slovacia. Cei doi fugari schimbă o privire rapidă şi se pun de acord instantaneu în a-i spune adevărul acelei femei care-i priveşte cu neîncredere: într-o poloneză precară, amestecând expresii în cehă şi făcând semne cu mâinile în aer, chiar vorbind amândoi în acelaşi timp ca să încerce să explice într-un mod cât mai convingător, îi povestesc că sunt prizonieri evadaţi de la Auschwitz, că sunt oameni paşnici, care au nevoie doar să ştie cum să ajungă la frontiera slovacă şi să se întoarcă acasă.

Ţăranca nu şi-a schimbat expresia feţei şi-i priveşte cu aceeaşi neîncredere de la început; chiar face un pas înapoi când ei încearcă să se apropie. Fred şi Rudi au rămas tăcuţi. Femeia se uită la ei fără să spună nimic, cu nişte ochi mici ca boabele de piper. Ei sunt obosiţi, înfometaţi, dezorientaţi; şi speriaţi. O imploră să-i ajute prin gesturi şi ea priveşte în jos. Cei doi bărbaţi se uită unul la altul şi Fred dă din cap arătând că trebuie să plece de acolo înainte ca femeia să înceapă

să ţipe cerând ajutor şi să-i dea de gol. Dar se tem că, tocmai în momentul în care ei s-ar întoarce cu spatele şi n-ar mai privi-o, ea ar da alarma.

Nu au timp să o ia la fugă. Femeia ridică privirea, face un pas în faţă de parcă ar fi luat o hotărâre bruscă şi îl apucă pe Rudi de mâneca puloverului. Îşi dau seama că femeia vrea să-i observe mai de aproape şi îi examinează de-a fir-a-păr, la fel cum ar face cu un cal sau cu un miel. Vrea să vadă ce fel de oameni sunt: feţele cu barbă lungă de mai multe zile şi hainele jegoase nu sunt de ajuns ca să o convingă că i-au spus adevărul, dar le vede ochii încercănaţi, umflaţi din cauza nesomnului, cufundaţi în nişte feţe slabe, aproape cadaverice, şi observă cum oasele le ies prin toate părţile şi li se înfig în piele. Şi atunci, în sfârşit, încuviinţează dând din cap. Le face un semn cu mâna ca să rămână acolo şi cu un alt gest le dă de înţeles că o să le aducă de mâncare, par să înţeleagă chiar ceva din ce le spune în poloneză: persoană şi frontieră. După ce face câţiva paşi, femeia se întoarce şi insistă să o aştepte, să nu se mişte de acolo.

Rudi şopteşte că s-ar putea duce să îi denunţe în faţa autorităţilor germane şi că ar putea să apară o patrulă a trupelor SS. Fred îi spune că se pot duce să se ascundă, dar că, dacă se dă alarma că cei doi prizonieri care au evadat de la Auschwitz se află acolo, vor percheziţiona zona, o vor străbate centimetru cu centimetru şi le va fi foarte greu să scape.

Hotărăsc să aştepte. Se aşază de cealaltă parte a unui pod de lemn care traversează un pârâu din apele căruia chiar în acea dimineaţă şi-au potolit setea, astfel că, dacă ar sosi membrii trupelor SS, i-ar vedea venind din timp pentru a pătrunde în pădure, având măcar câteva minute avans. Trece mai bine de o oră şi bătrâna ţărancă cu ochi mititei nu a reapărut. Maţele lor cer ceva mai mult decât aer.

— Cel mai înţelept lucru ar fi să ne întoarcem în pădure, murmură Rudi.

Fred consimte, dar niciunul din cei doi nu face un pas. Nu se mai pot mişca, şi-au epuizat toate puterile. Şi-au folosit până şi ultimul cartuş.

După două ore deja nu se mai aşteaptă să sosească nimeni şi s-au ghemuit amândoi ca să se protejeze puţin de frig. Chiar au moţăit. Liniştea se risipeşte din cauza zgomotului unor paşi repezi. Oricine ar fi, nu se vor deranja nici măcar să facă gestul de a fugi. Deschid ochii şi văd că stăpânul paşilor este un flăcău de doisprezece ani, îmbrăcat cu nişte pantaloni legaţi cu o sfoară şi o haină din pânză de sac, care le aduce un pachet. Reuşesc să înţeleagă că l-a trimis bunica lui. Deschizând cufărul mic din lemn pe care l-a adus, cei doi descoperă nişte cartofi copţi aburind deasupra a două bucăţi de carne de vită prăjită. Nu ar da mâncarea aceea nici pentru douăzeci de cufere pline cu aur.

Înainte ca băiatul să plece, încearcă să-l întrebe despre frontiera slovacă. Băiatul le spune să aştepte. Aşa că rămân acolo unde se află, puţin mai liniştiţi datorită gestului cordial de a le aduce mâncare şi întăriţi datorită hranei, pe care au devorat-o cu bucurie grăbită. Imediat se întunecă şi temperatura scade. De

ceva vreme au hotărât să se plimbe în cerc pentru a se dezmorţi şi a se încălzi puţin.

În cele din urmă, se aud din nou paşi, de data aceasta mai precauţi şi ascunşi în întuneric. Lumina lunii le permite doar să-l distingă pe bărbat când acesta se află aproape peste ei; este îmbrăcat în ţăran, dar are un pistol în mână. Armele înseamnă veşti proaste. Bărbatul se pironeşte în faţa lor şi aprinde un chibrit, care luminează o clipă feţele celor trei. Are o mustaţă castaniu-deschis şi deasă ca o periuţă de lustruit pantofi. Lasă în jos mâna în care ţine pistolul şi le-o întinde pe cealaltă ca ei să i-o strângă.

— Rezistenţa.

Nu spune mai mult, dar este suficient. Rudi şi Lederer sar în sus de bucurie, încep să danseze şi se îmbrăţişează până cad rostogolindu-se pe jos. Polonezul îi priveşte uimit. Se întreabă dacă nu cumva or fi beţi. Sunt beţi de libertate.

Partizanul se prezintă ca Stanis, deşi ei bănuiesc că acesta nu este numele său adevărat. Vorbeşte în cehă şi le explică faptul că femeia care i-a găsit a fost neîncrezătoare pentru că nu era sigură dacă nu cumva erau agenţi ai Gestapoului deghizaţi, în căutare de polonezi care să colaboreze cu gherila. Le spune că se află foarte aproape de frontieră, că trebuie să aibă grijă cu soldaţii germani, dar că el cunoaşte programul de lucru al patrulelor: sunt atât de exacte, încât trec în fiecare noapte prin acelaşi loc exact în acelaşi minut, ceea ce le va permite să le evite fără probleme.

Partizanul le cere să îl urmeze. Merg în tăcere şi în beznă mult timp, pe cărări singuratice, până când ajung la o cabană din piatră abandonată, al cărei acoperiş din paie este prăbuşit. Uşa din lemn cedează uşor când o împinge. Înăuntru, vegetaţia şi igrasia au pus stăpânire pe patrulaterul din piatră. Atunci polonezul se apleacă şi aprinde un chibrit, dă la o parte câteva scânduri putrezite din cauza umezelii şi pune mâna pe un belciug. Trăgând de el, se deschide un chepeng. Scoate din buzunar o lumânare şi o aprinde. Cu ajutorul luminii pe care o răspândeşte, cei trei coboară o scară spre un fost depozit de fân construit sub cabană. Acolo se găsesc saltele, pături şi provizii. Toţi trei mănâncă la cină nişte conserve de supă încălzite la o lampă cu gaz şi, pentru prima oară după mult timp, Fred şi Rudi dorm liniştiţi.

Polonezul este un bărbat scump la vorbă, dar de o eficienţă extraordinară. Cei trei pleacă de dimineaţă devreme şi el dovedeşte că ştie drumurile cu precizia unui mistreţ. După o zi întreagă în care aproape că nu s-au oprit mergând prin păduri, îşi petrec noaptea într-o peşteră. Şi a doua zi nu se mai opresc. Urcă şi coboară muntele ferindu-se de patrule ca acelea care lasă să treacă trenurile, căutând stânci după care să se ascundă până când pericolul se îndepărtează şi pot să înainteze în continuare. În acea dimineaţă, calcă în sfârşit pe pământ slovac.

— Sunteţi liberi, le spune polonezul în chip de rămas-bun.

— Nu, răspunde Rudi, nu suntem. Mai avem încă o datorie de îndeplinit. Lumea trebuie să afle ce se întâmplă.

Polonezul încuviinţează dând din cap şi mustaţa lui mare se mişcă în sus şi-n jos.

— Mulţumim, mulţumim mult, îi spun amândoi. Ne-ai salvat vieţile.

Stanis ridică din umeri, nu are ce să răspundă.

A doua parte a călătoriei lor constă în a încerca să facă în aşa fel încât lumea să afle ce se întâmplă cu adevărat în interiorul Reichului, ceea ce Europa nu ştie sau nu a vrut să ştie: că este vorba despre ceva mai mult decât un război de graniţă, că are loc exterminarea unei întregi rase.

Pe 25 aprilie 1944, Rudolf Rosenberg şi Alfred Wetzler s-au prezentat în faţa purtătorului de cuvânt al evreilor slovaci, doctorul Oscar Neumann, în cartierul general al Consiliului Evreiesc din Zilina. Funcţia de registrator pe care o avea Rudi i-a permis să dicteze un raport plin de statistici cutremurătoare (el rezuma numărul de evrei omorâţi la Auschwitz la 1.760.000 de oameni), în care era descris pentru prima oară mecanismul de asasinare în masă organizat şi faptul că se profita fizic de munca sclavilor; însuşirea obiectelor personale ale deţinuţilor, folosirea părului oamenilor pentru fabricarea ţesăturilor sau extracţia de dinţi şi măsele din aur şi argint cu scopul de a le topi şi de a le transforma în bani pentru Reich.

Rudi vorbea despre felul în care şiruri de femei însărcinate şi cu copii ţinându-se de fustele lor erau conduse la duşurile din care ţâşnea gaz otrăvitor, despre carcerele de mărimea unei lăzi de ciment unde prizonierii nu puteau nici să se aşeze jos, despre lungile zile de muncă pe care deţinuţii le petreceau sub cerul liber cu zăpada până la genunchi, îmbrăcaţi cu o cămaşă de vară şi hrăniţi cu o strachină de supă diluată pentru toată ziua. Povestea întruna şi din când în când îi dădeau lacrimile, dar nu înceta să vorbească, stăpânit de o dorinţă febrilă de a striga lumii asurzite de bombardamentele războiului că exista un război şi mai josnic şi mai îngrozitor înăuntrul ţării şi că trebuia să i se pună capăt cu orice preţ.

Când Rudi şi-a terminat de dictat raportul s-a simţit epuizat, dar mulţumit, împăcat cu sine însuşi pentru prima oară după mulţi ani. Au trimis imediat raportul său în Ungaria. Naziştii puseseră stăpânire pe acea ţară şi acolo se organiza transportul evreilor spre lagăre, despre care toată lumea credea că sunt de concentrare sau de grupare, fără să ştie că, de fapt, erau fabrici ale morţii.

Dar războiul nu distruge doar trupurile pe care le seceră mitraliera şi exploziile, anihilează şi chibzuinţă, ucide sufletele. Avertismentele sale au ajuns la Consiliul Evreiesc din Ungaria, dar nimeni nu le-a luat în seamă. Conducătorii evrei au preferat să creadă anumite promisiuni din partea naziştilor şi au continuat cu distribuirea oamenilor în transporturile spre Polonia, ceea ce a însemnat o

creştere a sosirilor masive de unguri la Auschwitz. După toată durerea şi suferinţa, după bucuria libertăţii, Rudi a trebuit să înghită amarul decepţiei. Raportul său nu a salvat vieţile ungurilor pe care a crezut că le-ar putea salva. Un război este un râu revărsat: se dovedeşte greu de canalizat, dacă îi pui o mică piedică o târăşte în drumul lui.

Pe Rudi Rosenberg şi pe Fred Wetzler i-au trimis în Anglia, unde şi-au prezentat raportul. În insulele britanice chiar au fost luaţi în seamă, deşi de acolo nu se puteau face prea multe. Poate doar să lupte cu mai multă îndrăzneală pentru a opri acel delir care devasta Europa.

25

Pe 15 mai 1944 a sosit în lagărul familial alt transport care provenea din Terezín, cu 2.503 noi deportaţi. A doua zi a mai venit încă unul, cu încă 2.500. Şi pe data de 18 a mai sosit un al treilea contingent. În cele trei transporturi, totalul era de 7.503 persoane, dintre care aproape jumătate erau evrei de origine germană (3.125), pe lângă 2.543 de cehi, 1.276 de austrieci şi 559 de olandezi.

Prima dimineaţă a fost haotică. Strigăte, fluierături, confuzie. Dita şi mama ei nu numai că s-au văzut obligate să împartă acelaşi pat mizerabil, ci au trebuit să-l împartă cu o a treia prizonieră. Este o femeie olandeză foarte speriată, care de două zile nu a fost în stare să spună nici „bună ziua”. Pe timpul nopţii tremură.

Dita pleacă repede spre blocul 31, pentru că Lichtenstern şi echipa lui sunt depăşiţi de situaţie, încercând să reorganizeze pavilionul-şcoală. Situaţia este haotică pentru că, în plus, faptul că acum există cehi, germani şi olandezi creează o altă problemă: nu sunt în stare să se înţeleagă unii cu alţii. Dita a primit ordine de la Lichtenstern şi de la Miriam Edelstein să întrerupă pentru o vreme serviciul de bibliotecă, până când se organizează grupurile şi se clarifică puţin situaţia. Cu transportul din luna mai au sosit încă trei sute de copii, aşa că trebuie să organizeze noi grupuri de elevi.

Cei mici sunt foarte agitaţi, se produc unele altercaţii, îmbrânceli, dispute, certuri, plânsete şi o dezordine care pare să ia din ce în ce mai multă amploare. Nu pot să stea liniştiţi, copiii sunt agitaţi din cauza mâncărimii pe care le-o provoacă ploşniţele, puricii, păduchii şi tot felul de paraziţi care trăiesc pe saltelele de paie umede. Vremea bună nu face să se dezvolte doar florile, ci şi tot felul de gângănii.

Miriam ia o decizie drastică: hotărăşte să folosească ultima doză de cărbune pe care o păstrau pentru vreun caz de urgenţă pentru a încălzi găleţi cu apă şi pentru a spăla astfel lenjeria intimă a copiilor. Se produce o mare hărmălaie şi nu e timp să usuce bine îmbrăcămintea pe sobă, aşa că trebuie să îi îmbrace din nou cu ea

umedă, dar cel puţin pare că majoritatea insectelor s-au înecat şi de-a lungul zilei se aşterne din nou liniştea.

Când au ajuns în dreptul acelui şir de pavilioane de pe o stradă plină de noroi, cei care au fost repartizaţi să muncească în blocul 31 au crezut că au nimerit într-o mocirlă. Dar când au descoperit existenţa unei şcoli clandestine au rămas uimiţi. Miraţi şi nutrind speranţă.

Lichtenstern îi strânge la sfârşitul zilei, după ce grupurile s-au format deja şi a început o oarecare rutină şcolară. Le-o prezintă pe o tânără cu picioare de balerină şi şosete înalte de lână, care se clatină nervoasă pe nişte saboţi de lemn. Cine nu se uită bine la ea va crede că este mărunţică, poate chiar fragilă, dar dacă o observă cu atenţie, vor vedea că privirea ei împrăştie foc. Mişcările sale par timide, dar în acelaşi timp observă totul în jurul ei cu neruşinare. Le-a spus că este bibliotecara acelui bloc.

Unii i-au cerut să repete ce a spus, pentru că nu le vine să creadă: există şi o bibliotecă? Dar cărţile sunt interzise! Ei nu înţeleg cum o chestiune atât de periculoasă şi delicată este lăsată pe seama unei copile. Atunci, Miriam o roagă să se urce pe un scăunel, ca să o asculte cu toţii.

— Bună ziua. Sunt Edita Adlerová. Avem o bibliotecă de opt cărţi tipărite şi şase cărţi vii.

Uimirea unora dintre cei recent sosiţi este atât de mare, încât până şi Dita, care a început să vorbească foarte serioasă pentru a-şi îndeplini întocmai îndatorirea în faţa atâtor adulţi, nu-şi poate stăpâni un zâmbet uşor.

— Nu vă faceţi griji. Nu am înnebunit. Cărţile nu sunt vii, desigur. Vii sunt persoanele care le relatează elevilor cărţile; dumneavoastră veţi putea să le solicitaţi cu împrumut pentru activităţile de după-amiază.

Dita explică în cehă şi în germană cu o dezinvoltură uimitoare. În faţa ei, profesorii recent desemnaţi sunt încă uluiţi de contradicţia pe care o presupune funcţionarea normală a unei şcoli în cel mai anormal loc din lume. Când îşi termină discursul, Dita îşi înclină capul într-un mod cam exagerat, aşa cum făcea profesorul Morgenstern, şi de-abia reuşeşte să-şi stăpânească râsul pe care i-l stârneşte comportamentul ei atât de oficial. Îi vine şi mai mult să râdă când vede cum unii o privesc cu gura căscată când îşi croieşte drum ca să ocupe din nou un loc mai discret.

— Este bibliotecara blocului 31, şoptesc ei.

După-amiaza este atât de multă gălăgie, încât este imposibil să se ascundă să citească. S-a dus în ascunzătoarea ei din spatele scândurilor şi i-a găsit acolo pe vreo şase copii înghesuiţi, chinuind în joacă furnici.

„Sărmanele furnici”, se gândeşte. Probabil că furnicile la Auschwitz au de furcă pentru a găsi o firimitură.

De aceea, ea ascunde sub rochie *A Short History of the World*, se furişează spre latrine şi acolo se ascunde în spatele unor containere care există în capăt.

Adevărul este că locul arată urât şi miroase şi mai urât, într-atât încât gărzile SS îşi etalează foarte rar chipiele pe acolo. Ceea ce Dita nu ştie este că, tocmai din acest motiv, latrinele sunt locul preferat pentru trocurile de pe piaţa neagră.

Este aproape ora supei şi, prin urmare, momentul negocierilor. Un polonez care lucrează făcând reparaţii prin lagăre se aşază sub unul dintre robinete ca şi cum ar repara o conductă. Este unul dintre cei mai activi speculanţi: tutun, un pieptene, o oglindă, o pereche de ghete... Este un Moş Crăciun cu chip de ocnaş căruia i se poate cere orice, cu condiţia să i se dea ceva la schimb. Dita aude voci în partea din faţă şi începe să dea paginile mai încet. Dialogul îi pătrunde în urechi. Una din voci este a unei femei.

Ea nu o vede, dar Bohumila Vlatava are un nas ascuţit şi ridicat în sus care-i dă un aer de îngâmfare. Pleoapele, umflate, moi, foarte învineţite, îi murdăresc privirea.

— Am un client. Am nevoie de una pentru poimâine după-amiază, înainte de numărătoarea de seară.

— Mătuşa Bohumila rezolvă, dar *kapo* a pavilionului nostru este cam agitată şi va trebui să-i dăm puţin mai mult.

— Nu abuza, Bohumila.

Şi atunci tonul vocii creşte.

Nu cer pentru mine, prostule! Îţi spun că este vorba despre *kapo* a noastră. Dacă ea nu închide ochii şi nu ne lasă la dispoziţie camera ei, o să rămâneţi fără plăcerea voastră.

Arkadiusz vorbeşte mai încet, dar vocea lui sună la fel de crispată şi de ameninţătoare.

— Ne-am învoit pentru o porţie de pâine şi zece ţigări. Nu o să mai obţii nicio firimitură în plus. Împărţiţi-le cum aveţi chef.

Până şi Dita o aude bombănind pe femeie.

— Cu cincisprezece ţigări totul ar fi aranjat.

— Am spus că nu se poate.

— Cămătar polonez nenorocit ce eşti! Bine, o să-i dau eu acelei *kapo* încă două ţigări în plus din comisionul meu. Dar dacă-mi pierd veniturile şi nu pot să cumpăr mâncare de pe piaţa neagră, o să mă îmbolnăvesc. Şi cine o să vă mai facă rost de femeiuşti frumoase evreice? Atunci o veţi plânge pe mătuşa Bohumila, cred şi eu, şi vă va părea rău că aţi fost atât de neghiobi cu mine.

Şi nu se mai aude niciun cuvânt în plus. În momentul trocului mereu se produce o clipă de tăcere, ca şi cum cei doi negustori ar avea nevoie să se concentreze în mod special. Arkadiusz scoate cinci ţigări. Bohumila cere întotdeauna jumătate din plată în avans. Cealaltă parte a plăţii, porţia de pâine, este ceea ce li se dă femeilor în momentul întâlnirii.

— Vreau să văd marfa.

— Aşteaptă.

Timp de câteva minute se aşterne din nou tăcerea şi, la scurtă vreme, se aude iar vocea nazală a femeii de dinainte.

— Iat-o.

Dita nu rezistă tentaţiei de a întinde gâtul şi de a scoate capul, profitând de penumbră. Distinge silueta mai înaltă a polonezului şi pe voluminoasa Bohumila, dar nu pare deloc prost hrănită. Mai este şi o altă femeie, mai slabă, cu mâinile strânse în poală şi capul aplecat.

Polonezul îi ridică fusta şi-i pipăie părţile intime. Apoi îi îndepărtează braţele şi îi pipăie sânii, i-i frământă pe îndelete, în timp ce ea continuă să stea nemişcată.

— Nu este prea tânără...

— Mai bine, în felul ăsta ştie ce are de făcut.

Multe dintre femeile pe care le recrutează Bohumila sunt mame. Vor porţia suplimentară de pâine pentru că nu suportă să-şi vadă copiii murind de foame.

Polonezul încuviinţează şi pleacă.

— Bohumila, şopteşte femeia timid, ăsta e păcat.

Cealaltă o priveşte cu o mutră de seriozitate comică.

— Nu trebuie să-ţi faci griji pentru asta, dragă. Asta este voinţa Domnului: trebuie să-ţi câştigi pâinea cu sudoarea vulvei.

Şi izbucneşte în râs cu nişte hohote obscene. Iese din latrine râzând, urmată de acea femeie, care-şi târăşte picioarele abătută.

Dita simte în gură o salivă amară. Nici măcar nu se mai poate întoarce în ascunzătoarea ei, aceea a Revoluţiei franceze, şi să citească în continuare. Se întoarce în pavilionul ei foarte palidă şi, de îndată ce o vede venind, mama ei îşi părăseşte conversaţia, o lasă pe o doamnă cu vorba neîncheiată şi se duce să o îmbrăţişeze pe Dita. În acel moment se simte din nou mică şi vulnerabilă şi i-ar plăcea să rămână să trăiască pentru totdeauna în braţele mamei ei.

Sumedenia de trenuri care sosesc în *lager* încărcate cu evrei unguri – 147 de trenuri de marfa cu 435.000 de persoane produce, în acele zile, şi mai multă agitaţie aici. Mereu în apropiere de gardul care înconjoară lagărul se află o mulţime de copii, absorbiţi de spectacolul sosirilor: oameni dezorientaţi la care se ţipă, care sunt purtaţi de colo până colo, jefuiţi, bătuţi.

— Das ist Auschwitz-Birkenau![14]

Chipurile lor uimite arată că acel nume nu înseamnă nimic pentru ei. Mulţi nici măcar nu vor ajunge să ştie unde vor muri.

Dita nu ştie când vor veni observatorii internaţionali şi se va deschide acea fereastră prin care să se strige adevărul despre care îi vorbeau Hirsch şi mătuşa Miriam. Nu ştie nici dacă pentru a putea face asta vor trebui să se arunce prin ea. Dacă închide ochii, îl vede pe doctorul Mengele cu expresia neutră a feţei sale, aşteptând-o îmbrăcat într-un halat alb lângă o masă din marmură.

[14] Aici este Auschwitz-Birkenau! (în germană, în original) (n.tr.)

Dar, în ciuda acelei nelinişti, tot nu reuşeşte să-şi scoată din cap sfârşitul tragic al lui Hirsch. I s-a spus că a hotărât să se dea bătut şi, în pofida evidenţei, ea nu vrea să creadă aşa ceva. Nicio explicaţie nu a mulţumit-o, cu siguranţă pentru că nu este cea pe care voia să o audă. Lumea îi spune că este încăpăţânată. Are dreptate. Poate că va veni un moment când se va da bătută. Dar ea nu vrea să facă asta deocamdată şi se duce în pavilionul 32, blocul medicilor, dispusă să epuizeze şi ultima posibilitate care i-a mai rămas. Ei au fost ultimii care l-au văzut respirând pe Fredy Hirsch, cei care i-au auzit ultimele cuvinte.

La intrarea în spital, o infirmieră împătureşte nişte cearşafuri cu nişte cercuri negre care sunt scârboase.

— Aş vrea să-i văd pe doctori.

— Pe toţi, copilă?

— Pe câţiva...

— Eşti bolnavă? I-ai comunicat asta şefei tale de pavilion?

— Nu, nu vreau să mă consulte, vreau doar să-i întreb ceva.

— Spune-mi ce-ai păţit. Eu ştiu deja să vindec tot ce e de vindecat aici.

— Este o întrebare referitoare la ceva ce s-a întâmplat cu transportul din septembrie.

Infirmiera se încordează şi o priveşte cu neîncredere.

— Şi ce vrei să întrebi?

— E vorba despre o persoană.

— Rudă cu tine?

— Da, unchiul meu. Cred că doctorii care s-au ocupat de transportul din septembrie şi au fost în lagărul de carantină l-au îngrijit înainte să moară.

Infirmiera o priveşte ţintă. În acel moment se apropie de ele unul dintre medici; poartă un halat alb plin de cercuri gălbui.

— Uitaţi ce este, domnule doctor, o copilă care întreabă de cineva adus în transportul din septembrie despre care spune că a fost îngrijit în lagărul de carantină.

Medicul are ochii umflaţi şi pare obosit. Dar chiar şi aşa, schiţează un zâmbet care se vrea amabil.

— Pe cine spui că am îngrijit în lagărul de carantină?

— Îl chema Hirsch, Fredy Hirsch.

Zâmbetul îi dispare de pe chip ca şi cum s-ar da la o parte o cortină. Dintr-odată, devine ostil.

— Am repetat asta de o mie de ori! N-am putut să facem nimic ca să-i salvăm viaţa!

— Dar eu voiam...

— Nu suntem dumnezei! S-a învineţit, nimeni n-ar fi putut să facă ceva. Am făcut ce trebuia să facem.

Dita vrea să-l întrebe despre cele menţionate, dar medicul se întoarce foarte nervos şi pleacă fără să-şi ia la revedere, vizibil iritat.

— Dacă nu te superi, drăguţo, avem treabă. Şi infirmiera îi arată uşa.

Plecând, Dita îşi dă seama că cineva o observă. Este un băiat înalt şi slab, cu nişte picioare lungi, pe care l-a văzut uneori ieşind şi intrând în blocul-spital. Se pare că lucrează ca mesager. Pleacă supărată din cauză că a fost tratată urât şi se duce să o caute pe Margit. O găseşte în spatele pavilionului curăţând-o de păduchi pe sora ei şi se aşază pe o piatră alături de ele.

— Ce mai faceţi, fetelor?

— De când a sosit transportul din mai sunt tot mai mulţi păduchi.

— Nu e vina lor, Helga. Sunt mai mulţi oameni, aşa că toate au sporit, îi spune Margit împăciuitoare.

— Mai mult haos, mai multă debandadă...

— Da, dar cu ajutorul lui Dumnezeu, o vom scoate la capăt, le încurajează Margit.

— Eu deja nu mai pot, eu vreau să plec, vreau să mă întorc acasă... plânge Helga.

Sora ei, pe lângă faptul că o caută de lindini, o şi mângâie pe cap.

— În curând, Helga, foarte curând.

La Auschwitz, obsesia tuturor este aceea de a pleca, să iasă de acolo şi să lase în urmă acel loc o dată pentru totdeauna. Nimeni nu doreşte altceva şi nici nu-i cere altceva lui Dumnezeu decât să se întoarcă acasă. Totuşi, e cineva care are un ceas ale cărui limbi se rotesc în sens invers. Este cineva care se întoarce la Auschwitz. Contrar oricărei logici, contrar oricărei prudenţe, contrar oricărui sens, Viktor Pestek călătoreşte într-un tren cu destinaţia Oswięcim, în ale cărui împrejurimi s-a creat cel mai mare lagăr de exterminare din întreaga istorie.

Pe 25 mai 1944, Viktor Pestek se întoarce pe drumul pe care l-a străbătut cu şase săptămâni în urmă. După ce a ieşit mergând pe poarta *lager*-ului împreună cu Lederer, s-au urcat într-un tren de la Oswięcim, conform planului stabilit. Cehul, îmbrăcat în locotenent, s-a prefăcut că doarme de îndată ce şi-au ocupat locurile şi nicio patrulă care s-a perindat prin tren nici măcar nu a îndrăznit să-l deranjeze pe un ofiţer al trupelor SS care se odihnea liniştit în drum spre Cracovia.

Odată ajunşi acolo, fără să iasă din gară, au luat imediat un tren spre Praga. Îşi aminteşte momentul de ezitare când au trebuit să coboare la Hlavni Nadrazi, enorma gară centrală cu tavane imense din fier, ticsită de lume. Îşi aminteşte mai ales privirea pe care şi-au aruncat-o unul altuia el şi Lederer: sosise momentul să părăsească refugiul relativ sigur din compartimentul trenului şi să înfrunte un loc. Plin de priviri care-i supravegheau. Consemnul dat de Pestek era clar: gâtul drept, privirea în faţă, expresie acră şi să nu se oprească.

Sala gării era plină de soldaţi din Wehrmacht, care se uitau la uniformele lor SS negre cu un amestec de respect şi neîncredere. Civilii nici măcar nu îndrăzneau să ridice capul ca să-i privească. Nimeni nu a îndrăznit să le adreseze vreun cuvânt. Lederer sugerase să se îndrepte spre Plzen, unde el avea prieteni. Acolo şi-au ascuns uniformele de membri ai SS şi au găsit adăpost într-o cabană abandonată dintr-o zonă acoperită cu păduri din împrejurimile localităţii. Lederer şi-a contactat cu prudenţă oamenii de legătură ca să facă rost de documente false pentru ei doi şi pentru cele două femei. Asta le-a luat câteva săptămâni. Ceea ce nu ştiau era că Gestapoul le călca pe urme.

În această călătorie în sens invers, în care se întoarce la Auschwitz, Pestek este îmbrăcat în haine civile şi cară un rucsac în care poartă perfect împăturită uniforma sa de ofiţer SS ca să o îmbrace pentru ultima oară.

De pe locul său de la fereastră îşi repetă în minte un plan pe care l-a executat deja de mii de ori în gândul său. Şi-a luat de la biroul din lagăr o foaie cu antetul comandamentului din Katowice şi a pregătit o autorizaţie de ieşire pe numele lui Rene şi al mamei sale. În Katowice se afla centrul de detenţie cel mai important din zonă şi Gestapoul solicita frecvent să îi fie trimişi prizonieri pentru a-i interoga. Se stabilea să-i ia cineva, îi ducea pe prizonieri în corpul de gardă de la intrare şi o maşină a comandamentului din Katowice îi lua ca să-i conducă la interogatoriu. Mulţi dintre ei nu se mai întorceau niciodată.

Cunoaşte foarte bine procedura. Ştie ce parole şi cuvinte se folosesc. El va telefona solicitând să fie puse la dispoziţia Gestapoului cele două prizoniere. Şi un ofiţer SS va veni cu o maşină să le ia de la Auschwitz-Birkenau. Va fi Lederer, cu autorizaţia ştampilată pe care el a pregătit-o înainte de a evada. Tovarăşul său de evadare vorbeşte perfect germana. Le va lua, el va fi aşteptat undeva în apropiere şi, după aceea, libertatea.

Lederer a plecat cu o zi înainte pentru a se întâlni cu nişte oameni de legătură din Rezistenţă, care le vor face rost de un vehicul potrivit. Trebuie să fie închis la culoare, discret. Şi german, fireşte.

Singura îndoială apare când încearcă să-şi imagineze care va fi reacţia lui Rene când se vor bucura din nou de libertate. El nu va mai fi un membru ai SS, nici ea o prizonieră. Va fi liberă să-l iubească sau să-l dispreţuiască din cauza vieţii pe care a dus-o în trecut. A fost atât de tăcută la întâlnirile lor, încât îşi dă seama că nu ştie aproape nimic despre ea. Este un carnet cu foi albe. Dar pe el nu-l interesează: au în faţă o viaţă întreagă să-i umple paginile.

Trenul intră foarte încet în gara de la Oswięcim. După-amiaza este întunecată. Deja nu-şi mai amintea culoarea murdară a cerului din apropiere de Auschwitz. În haltă este puţină lume, dar îl zăreşte pe Lederer, care stă pe o bancă citind ziarul. S-a temut că cehul se va răzgândi în ultima clipă, pentru că ceea ce i-a cerut să facă îi pune viaţa în pericol, dar Lederer i-a spus de la început că putea să conteze pe el şi iată-l acolo. Deja nimic nu mai poate ieşi prost.

Coboară cu rucsacul său, bucuros să se afle atât de aproape de Rene. Şi-o imaginează zâmbindu-i în timp ce trage de una dintre buclele ei ducându-şi-o până la gură. Lederer se ridică de pe bancă pentru a se îndrepta spre el. Dar îl depăşesc, aproape că îl dărâmă două coloane de gărzi SS cu pistoalele lor mitralieră în mâini, care intră alergând pe peron.

Viktor îşi dă seama de îndată ce-i vede. Au venit după el.

Ofiţerul comandant şuieră strident cu fluierul său şi strigă. Pestek îşi lasă liniştit rucsacul jos. Nişte membri SS ţipă cerându-i să ridice mâinile şi alţii strigă să nu se mişte sau, în caz contrar, îl vor omorî pe loc. Pare haotic, dar exact aşa trebuie să se procedeze. Se ţipă dând ordine contradictorii pentru a-l descumpăni şi a-l paraliza pe suspect. El zâmbeşte amar. Cunoaşte pe de rost procedura de arestare. El însuşi a executat-o de multe ori.

Lederer dă înapoi încet pe peron. Nu l-au văzut şi profită de vacarmul arestării ca să se facă nevăzut. În timp ce merge încercând să-şi menţină calmul blesteamă tot ce e sfânt: Rezistenţa este plină de turnători şi oameni infiltraţi şi cineva i-a denunţat. În centrul localităţii găseşte o motocicletă fără lanţ de siguranţă, se urcă pe ea şi nu priveşte în urmă.

Viktor Pestek a fost condus în dependinţele centrale ale trupelor SS. L-au torturat mai multe zile. Voiau să afle de ce se întorsese la Auschwitz, voiau să obţină informaţii despre celulele Rezistenţei, dar el ştia prea puţine lucruri despre asta şi nu a spus nimic în legătură cu relaţia lui cu Rene Neumann. Pedeapsa pentru dezertori este întotdeauna moartea. A rămas întemniţat până când, pe 8 octombrie 1944, a fost executat.

26

Margit şi Dita stau jos în partea din spate a pavilionului. După-amiezile s-au lungit şi începe chiar să se simtă puţină căldură. La Auschwitz este o căldură lipicioasă, pătată de volute de cenuşă. Se află într-unul dintre acele momente când conversaţia s-a stins încet-încet şi nimeni nu şi-a amintit să o reaprindă. Prietenia lor a ajuns în acel punct în care tăcerile nu deranjează. Chiar fac parte din conversaţie. Li se opreşte în faţă o veche cunoştinţă.

— Rene... De când nu te-am mai văzut!

Fata cea blondă zâmbeşte gingaş în faţa unei asemenea primiri. Trage de o buclă şi o muşcă. În ultima vreme aproape nimeni nu o mai tratează cu amabilitate.

— Aţi aflat de evadarea lui Lederer cu un caporal-major al trupelor SS care nu mai voia să fie nazist?

— Da...

— Era nazistul ăla despre care ne povesteai la început că te privea...

Rene încuviinţează dând foarte uşor din cap.

— S-a dovedit că nu era un om rău, le spune. Nu-i plăcea deloc ce se întâmplă aici, de aceea a dezertat.

Dita şi Margit rămân tăcute. Pentru un evreu, un nazist membru al SS care îndeplineşte rolul de călău într-un lagăr de exterminare... poate să se dovedească „a nu fi fost om rău”? Nu este uşor de acceptat. Şi, cu toate acestea, oricare dintre ele s-au uitat, şi nu doar o dată, la vreunul dintre acei tineri aproape imberbi, îmbrăcaţi în uniformă neagră şi încălţaţi cu cizme înalte. Când l-au privit în ochi nu au văzut un călău, niciun gardian, au văzut doar un băiat.

— Azi după-amiază s-au apropiat de mine două gărzi care patrulau. Mă arătau cu degetul şi râdeau. Mi-au spus că acum două zile l-au arestat pe... Mă rog, porcii ăia ziceau că era amantul meu, dar este o minciună josnică. Şi că l-au arestat în gara din Oswięcim.

— La trei kilometri de aici! Dar a evadat acum aproape două luni! Cum de nu i-a trecut prin cap să se ducă să se ascundă mai departe?

Rămâne puţin pe gânduri.

— Eu ştiu de ce era atât de aproape.

— Se ascunsese în oraş pe toată durata acestor săptămâni?

— Nu. Venea de la Praga, cu siguranţă. Se întorsese să mă scoată pe mine de aici. Şi pe mama mea, desigur. Eu n-aş fi plecat niciodată fără ea. Dar l-au prins... alaltăieri.

Celelalte două rămân tăcute. Rene lasă privirea în jos şi îi pare rău că şi-a deschis sufletul în faţa lor. Face stânga-mprejur şi porneşte spre pavilionul ei.

— Rene! o strigă Dita şi ea se întoarce. Viktor ăla... poate că nu era un om chiar aşa de rău, la urma urmelor.

Ea consimte, dând foarte uşor din cap. În orice caz, nu va mai putea să afle asta.

Margit pleacă să stea puţin cu familia ei şi Dita rămâne singură. În ziua aceea, în lagărul de carantină nu sunt interni, iar lagărul alăturat, de cealaltă parte a gardului, BIIc, este şi el momentan pustiu, după ce au fost evacuate chiriaşele de acolo... nu se ştie dacă dincolo de Auschwitz sau dincolo de viaţă. Faptul că acele două lagăre sunt pustii este o coincidenţă neobişnuită, datorată acelei după-amiezi ciudat de călduroase, care a determinat lumea să se închidă în pavilioane. În ultimele zile se simte o linişte atât de puţin obişnuită încât Dita se opreşte o clipă să o respire.

Atunci îşi dă seama că o priveşte cineva. În lagărul BIIc, o siluetă solitară o salută şi îi face semne. Este un prizonier, un băiat tânăr care probabil că munceşte reparând ceva. Apropiindu-se de gard pe partea ei şi uitându-se mai bine, vede că poartă un costum în dungi, mai nou decât poartă de obicei prizonierii din lagărele vecine şi bereta indică faptul că aparţine personalului de întreţinere, un rang privilegiat. Îşi aminteşte de acel polonez care profita de

faptul că acoperea tavanele folosind carton asfaltat pentru a face afaceri în latrine. Abilitatea lor în ceea ce priveşte tot felul de reparaţii le permite să aibă acces în toate lagărele şi, ceea ce este şi mai bine, porţiile lor de mâncare sunt mai complete. De aceea, îi recunoşti imediat, ca pe acel băiat, care afişează un aspect sănătos şi căruia oasele feţei nu i se înfig în obraji.

Dita vrea să plece, dar el face nişte gesturi largi şi îi dă de înţeles să se apropie. Pare un băiat plăcut şi, printre râsete, îi spune câteva cuvinte în poloneză pe care Dita nu le înţelege; reuşeşte să descifreze doar cuvântul *jabko*, care în cehă înseamnă „măr”. Un cuvânt fetiş. Orice înseamnă mâncare este un cuvânt fetiş. Dita întinde gâtul şi îi spune:

— *Jabko?*

El zâmbeşte şi îi face semn cu degetul în chip de negaţie.

— Nu *jabko... Yayko!*

Se simte puţin decepţionată... De atâta timp n-a mai simţit gustul dulce al unui măr, încât aproape că nici nu mai ştie cum este! Crede că-şi aminteşte că merele erau dulci, dar şi puţin acre, deşi cel mai bine-şi aduce aminte scrâşnetul când muşca din fructul acela alb şi umed. Îi lasă gura apă. Nu ştie ce vrea să-i spună băiatul acela. Poate că nu o fi nimic şi vrea doar să cocheteze cu ea, dar nu se va lăsa până nu va afla. Chiar dacă o stinghereşte acest lucru, în fond nici nu-i displace să se uite la ea băieţii puţin mai mari, acum că i-a crescut din nou părul.

Gardul electrificat o înspăimântă, a-l atinge înseamnă o moarte înfiorătoare. A văzut deja un prizonier mergând în linie dreaptă, cu o hotărâre încordată până când a dat de gard şi a suferit o descărcare electrică mortală. Mai mulţi şi-au sfârşit viaţa în felul acesta, dar s-a uitat doar prima oară; apoi, de fiecare dată când a văzut că cineva se îndrepta cu ochii ieşiţi din orbite spre gardul de sârmă ghimpată electrificată, a întors capul şi s-a îndepărtat cât mai repede cu putinţă, ca să nu se afle acolo când se vor fi auzit primele ţipete de spaimă. Nu a putut să uite niciodată acea primă scânteiere, părul zbârlit al unei femei foarte plăpânde, trupul înnegrit brusc şi mirosul acru de carne pârlită, firele de fum ieşind din pielea ei carbonizată.

Nu-i place deloc să se apropie de gard, dar foamea îi roade mereu maţele. Internii de-abia reuşesc să se sature seara cu bucata de pâine şi puţina margarină şi, dacă nu au norocul de a prinde ceva plutind în supă, trebuie să aştepte încă douăzeci şi patru de ore ca să-şi poată vârî ceva solid în stomac. Dita nu este dispusă să refuze nicio şansă de căpăta ceva de mâncare, chiar dacă nu-l înţelege prea bine pe polonezul acela.

Ca să nu atragă atenţia vreunui soldat care ar putea să o vadă din vreun turn de supraveghere, îi face băiatului un gest cu mâna ca să aştepte şi intră în pavilionul latrinelor. Traversează în viteză grajdul acela pestilenţial şi iese pe uşa din spate. Astfel ajunge discret în partea din spate a pavilionului, aproape de gard. Se teme să nu dea peste cadavre întinse pe jos, pentru că, de obicei, persoanele care mor

în timpul nopţii sunt duse acolo ca să fie luate de carul care strânge morţii şi de transporturile pentru crematorii, dar zona este curată. Polonezul este un băiat cu un nas coroiat şi nişte urechi clăpăuge; nu este foarte chipeş, dar are un zâmbet atât de vesel, încât Ditei i se pare comic. El îi face un semn ca să aştepte un moment şi pătrunde printr-o deschizătură din spatele pavilionului ca şi cum ar căuta ceva.

Singura persoană care se vede în acea zonă din spatele lagărului BIIb este un prizonier cu aspect veştejit, care a aprins un foc la o distanţă de vreo două pavilioane şi arde grămezi de haine zdrenţăroase. Nu ştie dacă i s-a poruncit să le ardă pentru că erau pline de păduchi sau pentru că aparţinuseră cuiva care a murit din cauza unei boli contagioase. Nu este o muncă grozavă să pui mâna pe zdrenţe infectate, dar este o muncă mai bună decât a multor altora, obligaţi să sape şanţuri sau să care toată ziua pietre şi materiale de construcţie. De departe, oricine ar spune că este un bătrân; probabil că n-are patruzeci de ani.

Aşteptând să se întoarcă tâmplarul, îşi petrece timpul privind cum acel individ arde zdrenţele şi acestea se strâng, se deformează între flăcări şi se descompun într-un fum cumplit. În momentul acela, simte o prezenţă alături de ea, cineva care s-a apropiat de ea foarte încet. Întorcându-se, vede la doi paşi silueta înaltă şi neagră a doctorului Mengele. Nu fluieră, nu gesticulează, nu vorbeşte. Doar o priveşte. Poate că a urmărit-o până acolo. Poate că a crezut că acel băiat polonez este vreun om de legătură al Rezistenţei. Cel însărcinat cu arderea hainelor se ridică şi se face nevăzut. În cele din urmă, s-a întâmplat: a rămas singură cu Mengele.

Se gândeşte cum va justifica prezenţa buzunarelor interioare ale rochiei sale când o vor controla temeinic. Sau dacă chiar va merita osteneala să se justifice într-un fel. Mengele nu-şi interoghează prizonierii, aceasta este o sarcină mult prea banală pentru el. Pe el îl interesează doar organele deţinuţilor: le extirpează ca acestea să-i dezvăluie acel adevăr ştiinţific fantezist pe care-l caută.

Căpitanul-medic nu spune nimic. Ea se simte îmboldită să se scuze pentru prezenţa ei în apropierea gardului.

— Ich wollte mit dem. Mann dort sprechen.

„Voiam să vorbesc cu bărbatul care stă aplecat acolo, lângă foc”, îi spune fără prea mare convingere. Bărbatul de lângă foc a dispărut.

El o priveşte mai intens şi Dita îşi dă seama că acesta închide pe jumătate ochii pentru că se străduieşte să-şi amintească ceva ce tocmai îi vine în minte. Îşi aminteşte ce i-a spus croitoreasa: „Minţi prost”. În acel moment, are certitudinea că doctorul Mengele nu a crezut-o şi simte cum trupul îi îngheaţă brusc, de parcă ar simţi contactul rece cu acea masă de marmură unde o va spinteca de parcă ar fi un miel.

Mengele încuviinţează uşor. Într-adevăr, încerca să-şi amintească şi a reuşit. Nu-i venea în minte, dar acum a aflat ce căuta. Pare aproape că zâmbeşte cu o

scânteiere de victorie. Îşi duce mâna la cingătoare, la o distanţă foarte mică, de câţiva centimetri, de tocul pistolului, iar Dita încearcă să nu tremure. Prin capacitatea noastră, a oamenilor, de a ne tocmi cu Dumnezeul nostru până în ultimul moment, în acea clipă ea îi cere ceva foarte neînsemnat, o concesie minusculă: se roagă doar să nu tremure în ultimul moment, să nu facă pe ea, să poată părăsi această lume cu demnitate.

Doar atât.

Mengele continuă să dea din cap în mod aprobator şi, în sfârşit, începe să fluiere nişte note muzicale. Şi Dita îşi dă seama că nu o priveşte tocmai pe ea, ci că privirea lui trece prin ea. Este atât de neînsemnată pentru el, încât nici măcar nu i-a dat atenţie. Se roteşte pe călcâie şi pleacă fluierând mulţumit.

Bach i se împotriveşte uneori.

Dita observă cum silueta lui înaltă, neagră şi tragică se îndepărtează. Şi atunci îşi dă seama.

— Nu-şi aminteşte deloc de mine. Nu ştie cine sunt. Nu m-a urmărit niciodată...

Nu a aşteptat-o niciodată la uşa pavilionului şi nici nu o privea altfel de cum se uită el la restul lumii. Că a notat-o în carnetul său, că a ameninţat-o cu sala de autopsii... totul a fost o glumă macabră, ca atâtea altele, din partea cuiva care le spunea copiilor să-l strige unchiul Pepi, le mângâia părul zâmbind şi apoi le făcea o injecţie cu acid clorhidric, ca să observe reacţia letală a acestuia. Teama a făcut-o să creadă că un nazist cu aspiraţii de a dezvălui misterele geneticii mondiale i-ar da atenţie unei mucoase ca ea şi şi-ar pierde timpul urmărind-o.

Încă o dată, adevărul este altul.

Şi oftează uşurată, pentru că măcar îşi poate lua de pe umeri greutatea acelei umbre. Chiar dacă, ce-i drept, continuă să o pască pericolul de moarte, desigur.

Asta e ceva firesc la Auschwitz...

Prudent ar fi fost să se îndrepte cu paşi grăbiţi spre pavilionul ei, pentru că Mengele ar putea să se întoarcă şi norocul s-ar putea să i se schimbe; şerpii se rotesc cu o rapiditate nebănuită. Dar este mult prea curioasă să afle de ce îi făcea semne disperate acel tâmplar polonez care părea să-i spună prin acele gesturi că avea ceva să-i dea. Să fie oare doar o promisiune de dragoste? Pe ea nu o interesează să aibă iubit sau vreo idilă şi cu atât mai puţin cu un polonez pe care nu-l înţelege când vorbeşte şi ale cărui urechi par nişte străchini.

Nu vrea iubiţi care să-i spună ce are de făcut. Dar chiar şi aşa, rămâne acolo, pironită cu încăpăţânare, muşcându-şi buzele cu acei dinţi ai ei puţin distanţaţi care nu-i plac, pentru că este de părere că o arată mai copilă.

Polonezul l-a văzut venind pe Mengele şi s-a ascuns în pavilionul pustiu, unde a reparat nişte ţevi care picurau. Văzându-l că pleacă, apare din nou de cealaltă parte a gardului. Dita nu-l vede aducând nimic în mână şi se simte decepţionată. Băiatul se uită în toate părţile şi se grăbeşte, făcând câţiva paşi mari până ajunge

la o distanţă de câţiva centimetri de gard. Şi continuă să zâmbească. Ditei nu i se mai pare că are urechile atât de mari; zâmbetul lui şterge totul.

I se opreşte inima în piept când tânărul tâmplar îşi vâră pumnul strâns printr-o ruptură a gardului din sârmă ghimpată. Deschizând pumnul, ceva alb cade pe jos rostogolindu-se şi ajunge până la picioarele Ditei. La prima vedere, i se pare o perlă enormă. Şi chiar este o perlă: un ou fiert. De doi ani n-a mai gustat un ou. Aproape că nici nu-şi mai aminteşte ce gust are. Îl ia cu amândouă mâinile, de parcă ar fi ceva delicat, şi îşi ridică privirea spre băiat, care şi-a retras mâna printre miile de volţi care şerpuiesc prin acea sârmă ghimpată.

Nu se pot înţelege, el nu vorbeşte decât poloneza şi ea nu ştie limba asta. Dar felul în care Dita se înclină şi mai ales modul în care-i sclipesc ochii de fericire reprezintă un limbaj pe care el îl înţelege mai bine decât orice discurs. Şi el înclină capul amuzat, ceremonios, de parcă, în loc să se afle într-un lagăr de exterminare nazist, amândoi ar fi la un bal într-un palat.

Dita îi mulţumeşte în toate limbile pe care le cunoaşte. El îi face semn cu ochiul şi îi spune foarte lent: *Yayko*. Ea îi trimite un sărut cu mâna înainte să o ia la fugă înapoi spre pavilionul ei. Polonezul se preface că sare şi prinde sărutul în aer, râzând în continuare.

În timp ce aleargă cu acea comoară albă sub braţ în căutarea mamei ei pentru a-i oferi un ospăţ, se gândeşte că acea lecţie de limbi străine o va însoţi tot restul vieţii: în poloneză, un ou este un *yayko*. Cuvintele îşi au importanţa lor.

Acest lucru va reieşi mai pregnant a doua zi. În timpul numărătorii de dimineaţă sunt informaţi că, după numărătoarea de seară, i se va da fiecăruia dintre prizonierii în vârstă câte o carte poştală ca să le poată scrie fiinţelor lor dragi. *Camp kapo*, un neamţ cu triunghiul de ocnaş pe haină, repetă printre şirurile aliniate că nu se vor accepta mesaje pesimiste sau calomniatoare împotriva Reichului: într-un asemenea caz, cărţile poştale vor fi distruse şi autorii lor vor fi aspru pedepsiţi. Şi accentuează cuvântul „aspru” cu o ciudă care este un avans al pedepsei.

Şefii blocurilor primesc indicaţii şi mai concrete: sunt interzise cuvintele foame, moarte, execuţie... Nu se admite niciun cuvânt care ar încerca să pună la îndoială marele adevăr: că au privilegiul de a munci pentru gloriosul Führer şi pentru Reichul său. Lichtenstern explică în timpul pauzei de masă că acel *camp kapo* le-a pretins să le poruncească oamenilor din pavilioanele lor să scrie cărţi poştale vesele. Directorul blocului 31, cu ochii din ce în ce mai afundaţi în orbite, cu faţa din ce în ce mai suptă din cauza porţiei sale de ţigări şi a supei de nap, le spune să scrie ce vor, că lui îi este ruşine să le poruncească aşa ceva.

Pe timpul zilei, se aud tot felul de comentarii. Unii oameni sunt surprinşi de acest gest umanitar din partea naziştilor de a-i lăsa să ia legătura cu familiile lor şi de a le putea solicita nişte pachete cu mâncare. Dar, imediat, veteranii le explică faptul că naziştii sunt, mai presus de orice, nişte oameni pragmatici. Este

în beneficiul lor ca rudele să le trimită prizonierilor pachete în lagăr, pentru că ei vor păstra ce-i mai bun. Şi din fiecare pachet confiscă patru sau cinci lucruri, înmulţit cu sute sau mii de pachete, cantitatea de provizii pe care-o vor obţine se dovedeşte importantă. În plus, evreii din afară primesc mesaje liniştitoare de la rudele lor, care contrazic alte informaţii şi generează îndoieli în legătură cu ceea ce se întâmplă la Auschwitz.

Există şi multe comentarii îngrijorate: şi celor din contingentul adus în septembrie le-au dau cărţi poştale ca să scrie chiar înainte de a-i trimite în camerele de gazare. Transportul din decembrie mai are puţin şi împlineşte şase luni de şedere în lagăr, acelaşi termen pe care l-au avut şi tovarăşii lor asasinaţi. Ei parcurg aceiaşi paşi. Asta produce ameţeală.

Totuşi, de data aceasta nu se face distincţie între transporturi; şi celor recent sosiţi în mai le vor da cărţi poştale. Asta schimbă situaţia din martie şi risipeşte speculaţiile. Foametei şi fricii obişnuite li se adaugă o nesiguranţă contagioasă, care face ca ziua de muncă în blocul 31 să fie şi mai haotică decât de obicei. După-amiază nu este cu putinţă nici măcar să fie coordonate aşa cum trebuie jocurile şi cântecele.

După numărătoarea de seară, se împart, în sfârşit, cărţile poştale, doar adulţilor. Mulţi oameni din alte blocuri s-au dus să stea la rând în faţa speculantului Arkadiusz, care a venit să aducă pachetele de cărţi poştale şi, discret, a răspândit zvonul că dispunea de mai multe creioane şi că le va închiria pentru o felie de pâine. Alţii s-au dus să-l caute pe Lichtenstern, care are câteva creioane pentru uzul şcolii şi care a cedat bombănind.

Dita s-a aşezat la intrarea în pavilionul ei, împreună cu mama ei, şi observă vânzoleala de oameni hoinărind agitaţi, ţinând în mâini cărţile lor poştale. Mama ei i-a dat cartea ei poştală şi a rugat-o să-i scrie mătuşii ei, despre care nici ele nu ştiu nimic de aproape doi ani. Dita se gândeşte ce s-o fi ales de verişoarele ei, ce s-o fi întâmplat în lumea de dincolo de acele împrejmuiri.

A împărţit în minte spaţiul şi a calculat că încap ceva mai mult de treizeci de cuvinte. Dacă după scrierea acelei cărţi poştale îi aşteaptă camera de gazare, acele treizeci de cuvinte vor fi ultimele pe care le vor lăsa scrise. Aceea era singura ei şansă de a lăsa o dovadă undeva că trecuse prin viaţă atât de repede, poate că în cel mai prost moment cu putinţă din istorie şi în locul cel mai puţin potrivit. Şi nici măcar nu poate să spună ceea ce simte cu adevărat, căci dacă scrisoarea este sumbră, nu o vor lăsa să o trimită şi o vor pedepsi pe mama ei. Chiar vor citi peste patru mii de cărţi poştale? Cine ştie! îşi spune.

Naziştii sunt îngrozitor de metodici.

Şi continuă să se gândească la acele treizeci de cuvinte. A auzit-o pe una dintre profesoare spunând că ea va scrie în scrisoarea ei că citeşte o carte de Knut Hamsun, gândindu-se că în felul acesta rudele sale îşi vor da seama că ceea ce voia să le transmită era titlul unuia dintre cele mai celebre romane ale autorului:

Foame. I se pare o idee prea complicată. Alţii încercau să-şi imagineze subterfugii pentru a putea povesti situaţia de genocid pe care o vedeau zilnic, unii ingenioşi, alţii atât de metaforici încât nimeni nu ar înţelege nimic. Unii voiau să ceară cât mai multă mâncare posibil, alţii veşti despre lumea din afară, mulţi doreau pur şi simplu să spună că erau în viaţă. Profesorii au pregătit după-amiază un fel de întrecere, să vadă cine era în stare să mascheze cât mai bine mesajele subversive pe care voiau să le trimită rudelor lor.

Dita îi spune mamei ei că ar trebui să povestească adevărul.

— Adevărul...

Mama ei şopteşte cuvântul „adevăr” puţin scandalizată, ca şi cum ar fi o blasfemie. A povesti adevărul înseamnă a relata păcate oribile şi a scrie aberaţii. Cum de-i putea trece prin minte să povestească fie chiar şi numai o parte din ceva atât de abominabil?

Liesl Adlerová se simte ruşinată de propriul destin, de parcă cel care primeşte o astfel de soartă ar trebui să fie vinovat de ceva. Îi pare rău că fata ei este atât de impulsivă şi atât de nebunatică, încât nu cântăreşte lucrurile şi nici nu este mai discretă. În cele din urmă, îi ia hârtia din mâini şi decide să scrie ea însăşi o notă unde va spune că amândouă sunt bine, slavă Domnului. Că dragul ei Hans, Dumnezeu să-l aibă în pază, nu a depăşit o boală contagioasă. Că le e dor să-i vadă pe toţi. Dita o priveşte sfidător timp de o secundă, iar mama ei îi spune că acum ştiu sigur că acea carte poştală va ajunge la destinaţia ei şi le va menţine în contact cu familia lor.

— În felul acesta, vor şti ceva despre noi.

Dar nici măcar cu acea prudenţă puţin cam fricoasă mama ei nu-şi va atinge scopul; când acea carte poştală va ajunge la destinaţie, nu va fi nimeni care să o primească.

Bombardamentele aeriene ale Aliaţilor au devenit din ce în ce mai frecvente, se spune că nemţii pierd teren pe front, că soarta războiului s-a schimbat şi că sfârşitul celui de-Al Treilea Reich ar putea să fie pe aproape. Dacă reuşesc să supravieţuiască şi după ce trec acele şase luni, poate că vor reuşi să vadă sfârşitul războiului şi să se întoarcă acasă. Cu toate astea nimeni nu se mai arată prea optimist: de ani de zile tot aud vorbindu-se despre sfârşitul unui război care se dovedeşte a fi mai lung decât multe vieţi.

În dimineaţa următoare, Dita îşi înşiră încă o dată biblioteca pe banca de lemn şi, în timp ce grupurile de copii se aşază pe băncuţele lor, Miriam Edelstein se duce până la ea şi îşi apropie faţa ca să nu fie nevoită să ridice vocea.

— N-or să vină, îi şopteşte.

Dita face un gest că nu a înţeles.

— A ştiut el, Schmulewski. Se pare că observatorii internaţionali au fost la Terezín şi naziştii au organizat totul foarte bine. Aşa că n-au cerut să mai vadă şi altceva. Observatorii de la Crucea Roşie Internaţională nu vor veni la Auschwitz.

— Atunci... momentul nostru?

— Nu ştiu, Edita. Vreau să cred că mereu există un moment pentru adevăr. Va trebui să fim atente, să avem răbdare. Dacă Crucea Roşie nu va veni, probabil că lagărul familial nu va mai fi util pentru Himmler.

Dita se simte dezamăgită. Toată lumea a crezut că Crucea Roşie va sosi cu un bisturiu ca să spintece măruntaiele Holocaustului şi să le arate lumii, dar s-au prezentat cu nişte plasturi. Şi în plus, dacă până atunci vieţile lor valorau foarte puţin, acum deja nu mai valorează nimic.

— Rău, rău, şopteşte.

Miriam nu se înşală şi evenimentele nu întârzie să se precipite. Într-o dimineaţă, aparent la fel ca toate celelalte, Lichtenstern încheie lecţiile cu cinci minute mai înainte de ora stabilită, dar nimeni în afară de el nu îşi dă seama pentru că el este singurul din întreg lagărul care are un ceas. Îl însoţeşte Miriam Edelstein şi amândoi urcă, nu fără o oarecare greutate, pe latura orizontală a sobei care traversează pavilionul. Copiii, care cred că este sfârşitul lecţiilor de dimineaţă dinainte de ora supei, fac scandal, râd, fac glume veseli. De aceea nimeni nu se aşteaptă ca şeful blocului să-şi ducă fluierul la gură şi să şuiere strident, cerând să i se dea atenţie.

Pentru o clipă, veteranii şi-l amintesc prin acel sunet pe îndrăgitul Fredy Hirsch şi rămân tăcuţi, ştiu că ceva grav este pe punctul de a se întâmpla, deoarece Lichtenstern foloseşte obiectul emblematic al fondatorului şcolii.

Le spune cu o voce foarte serioasă că Miriam Edelstein urmează să comunice un lucru important. Ea pare obosită, dar vocea ei este categorică.

— Domnilor profesori, elevi, supraveghetori... trebuie să vă comunic că organul de conducere de la Auschwitz-Birkenau ne-a informat că lagărul familial va fi închis imediat. Aceasta a fost ultima zi de şcoală din blocul 31.

Murmurele agitate inundă pavilionul, iar Miriam trebuie să facă gestul de a-i linişti.

— Mâine, membrii trupelor SS vor face o selecţie. Se vor alcătui două grupuri: cei care vor fi mutaţi în alt lagăr şi cei care vor rămâne aici.

— Ce fel de selecţie? întreabă unul dintre profesori.

— Nu ne-au dat şi alte explicaţii, nu ştiu mai mult.

Murmurele agitate pun stăpânire pe întreg pavilionul. „Selecţie” este un cuvânt pe care nimeni nu vrea să-l audă. Naziştii fac să se învârtă ruleta. Dacă norocul îţi întoarce spatele, ceea ce pierd este propria viaţă.

Miriam, pe deasupra vălmăşagului de comentarii care se produce, îi anunţă că fiecare va asista la numărătoarea de dimineaţă în faţa pavilionului său şi că apoi se vor primi ordine de la *camp kapo* în ceea ce priveşte selecţia. Rumoarea a sporit atât de mult încât doar cei care se află chiar lângă ea aud cum Miriam îşi încheie alocuţiunea urându-le din tot sufletul mult noroc tuturor.

Dita îşi mişcă uşor capul. Poate că norocul nu va mai putea face nimic pentru ei.

După-amiază, blocul 31 este pustiu. A devenit din nou o magazie. A bătut de mai multe ori la uşă şi, cum Lichtenstern nu răspunde, foloseşte cheia care i-a fost dată cu câteva săptămâni în urmă. În cameră sunt câteva cutii de conserve goale, bucăţi de cârpă cu pete, câteva cearşafuri nu foarte curate şi câteva articole de îmbrăcăminte puse peste vreo două pachete din carton cu ceva provizii.

Profită de faptul că Lichtenstern nu se află acolo şi că mai este încă puţin până la ora stingerii pentru a scoate, una câte una, toate cărţile ei.

De mai multe zile nu mai răsfoise atlasul şi simte o plăcere imensă urmărind din nou linia sinuoasă a coastelor, urcând şi coborând munţi cu degetul, şoptind numele oraşelor precum Londra, Montevideo, Ottawa, Lisabona, Pekin... şi, făcând toate astea, i se pare că aude din nou vocea tatălui ei în timp ce învârtea globul pământesc. Scoate şi exemplarul gălbui al *Contelui de Monte-Cristo*, o carte ale cărei secrete, în ciuda faptului că era scrisă în franceză, le-a putut descifra datorită Renatei. Murmură cu voce tare numele lui Edmond Dantes şi încearcă să imite accentul franţuzesc până când se simte mulţumită. A sosit momentul să părăsească închisoarea de la If.

Îl scoate şi pe H. G. Wells, profesorul ei particular de istorie din acele luni. Şi gramatica limbii ruse, cartea lui Sigmund Freud şi tratatul de geometrie. Şi acel roman în rusă fără coperte, căruia nu a reuşit să-i descifreze misterul chirilic. Cu foarte mare grijă, scoate din ascunzătoare şi ultima carte, ediţia cu foi desprinse a romanului *Peripeţiile bravului soldat Švejk*. Nu rezistă tentaţiei de a citi câteva rânduri ca să se asigure că şmecherul Švejk este tot acolo, ascuns între acele pagini. Iată-l acolo, în plină formă, încercând să-l liniştească pe locotenentul Lukás după ultima lui trăsnaie.

Lipseşte jumătate din această porţie de consome pe care mi-am adus-o de la bucătăria regimentului! Da, domnule *laitnant*. Era aşa de caldă încât s-a evaporat pe drum. S-o fi evaporat în maţele tale, parazit neruşinat ce eşti! Domnule *laitnant*, vă pot asigura că totul a fost provocat de evaporare, se mai întâmplă şi astfel de lucruri; unui cărăuş care făcea ruta Karlovy Vary i s-a întâmplat când transporta nişte vase mari de lut cu vin cald... Piei din faţa mea, animalule!

Îmbrăţişează acest maldăr de foi ca pe un vechi prieten.

Cu extrem de multă grijă lipeşte cu puţină gumă arabică unele dintre cotoarele dezlipite. De asemenea, şterge cu o cârpă curată vreo copertă pătată de pământul din ascunzătoare. Le vindecă rănile, cu siguranţă pentru ultima oară. Când deja nu mai poate să facă nimic pentru a le repara, le netezeşte foile pentru a îndrepta câteva colţuri îndoite, îşi trece de nenumărate ori mâna pe deasupra lor. Mai mult mângâie foile decât le netezeşte.

Cărţile aliniate formează un rând minuscul, o defilare modestă de veterani. Dar în acele luni au reuşit ca sute de copii să se plimbe prin geografia lumii, să se apropie de istorie şi să înveţe matematică. Şi, de asemenea, să pătrundă pe coclaurile ficţiunii şi vieţile lor să se multiplice. Nu este rău, ţinând cont că sunt doar un pumn de cărţi.

27

Iulie 1944

Au fost închise atelierele şi blocul 31. Mama ei stă de vorbă, sau mai bine zis asistă la discuţia pe care o întreţin femeile şi pe care o conduce doamna Turnovska. Dita stă cu spatele rezemat de partea dinapoi a pavilionului. E atât de multă lume încât e greu să găseşti loc ca să-ţi sprijini spatele. Margit vine lângă ea şi îşi găseşte şi ea un loc pe bucata de pătură pe care i-o lasă Dita. Se observă că este agitată din felul cum îşi muşcă buza de jos.

— Chiar crezi că ne vor muta în altă parte?

— În privinţa asta să n-ai nici cea mai mică îndoială. Sper doar să nu ne trimită pe lumea cealaltă.

Margit se mişcă pe locul ei, neliniştită. Se iau de mână.

— Mi-e frică, Dita.

— Tuturor ne este frică.

— Nu, tu eşti atât de liniştită... Chiar râzi de transfer. Mi-ar plăcea să fiu aşa curajoasă ca tine, dar mi-e foarte teamă. Tremur toată. Este cald şi mie mi-e frig.

— Odată, când îmi tremurau tare picioarele, Fredy Hirsch mi-a zis că oamenii cu adevărat curajoşi sunt cei cărora le este frică.

— Şi cum este posibil aşa ceva?

— Pentru că trebuie să fii curajos ca să-ţi fie frică şi totuşi să mergi înainte. Dacă nu ţi-e teamă, ce merit are să faci un lucru sau altul?

— L-am văzut trecând pe domnul Hirsch pe *lagestrasse* de câteva ori. Era foarte chipeş! Mi-ar fi plăcut să-l fi cunoscut.

— Nu era o persoană pe care să o fi putut cunoaşte uşor. Îşi petrecea timpul închis în camera sa. Ţinea discursurile de vineri, organiza activităţile sportive, dacă se ivea vreo problemă, apărea şi o rezolva, era foarte amabil cu toţi... dar apoi dispărea în camera lui. Era ca şi cum ar fi vrut să se izoleze.

— Tu crezi că era fericit?

Dita se întoarce spre prietena ei şi se uită la ea cu neîncredere.

— Ce întrebare e asta, Margit! Cine ar putea să o ştie? Nu ştiu... eu cred că da. Nu a avut o viaţă uşoară, dar eu cred că îi plăceau provocările. Şi nu a dat niciodată înapoi.

— Tu îl admirai, nu-i aşa?
— Cum să nu-l admiri pe cel care te-a învăţat să fii curajos!
— Dar... Margit îşi cântăreşte cuvintele pentru că ştie că o să spună ceva ce răneşte. În ultima clipă Hirsch a dat înapoi, nu a rezistat până la sfârşit.
Dita oftează adânc.
— M-am gândit de multe ori la moartea lui. Mi s-au spus tot felul de lucruri. Dar eu continui să cred că lipseşte o piesă, că ceva din toată treaba asta nu se potriveşte. Să se dea bătut Hirsch? Nuuuuu.
— Dar registratorul Rosenberg l-a văzut murind...
— Aha...
— Deşi am auzit spunându-se şi că nu poţi să ai încredere în tot ce povestea Rosenberg...
— Se spun atâtea lucruri... Dar eu cred că în după-amiaza aceea de 8 martie s-a întâmplat ceva ce a schimbat totul. Partea proastă e că nu vom mai putea să-l întrebăm niciodată.
Dita amuţeşte şi Margit îi respectă tăcerea preţ de câteva clipe.
— Şi ce se va alege acum de noi, Ditinka?
— Nimeni nu ştie. Aşa că nu merită să ne facem prea multe griji. Noi două nu putem să facem nimic. Dacă cineva hotărăşte să organizeze o revoluţie, vom afla şi noi.
— Tu crezi că va fi o revoltă?
— Nu cred. Dacă n-a avut loc cu Fredy în fruntea ei, fără el este imposibil.
— Atunci va trebui să ne rugăm.
— Încearcă.
— Tu n-o să te rogi?
— Să mă rog? La cine?
— Cum la cine? La Dumnezeu. Şi tu ar trebui să faci asta.
— Sute de mii de evrei se tot roagă la El din 1939 şi nu i-a ascultat.
— Poate că nu ne-am rugat îndeajuns sau suficient de tare ca să ne audă.
— Haide, Margit, Dumnezeu este în stare să ştie dacă în ziua sabatului ai cusut nasturele de la o cămaşă ca să te pedepsească şi nu a aflat că sunt omorâţi mii de nevinovaţi şi alte mii sunt ţinuţi prizonieri şi sunt trataţi mai rău decât câinii? Chiar crezi că nu a aflat?
— Nu ştiu, Dita. Este păcat să te întrebi de ce Dumnezeu face lucrurile pe care le face.
— Bine, atunci sunt o păcătoasă.
— Nu vorbi aşa! Dumnezeu o să te pedepsească!
— Mai mult?
—Vei ajunge în iad.
— Nu fi naivă, Margit. Suntem deja în iad.

Zvonurile continuă să şerpuiască prin lagăr ca nişte ţipari electrici. Unii spun că selecţia este o comedie tragică şi că o să-i omoare pe toţi. Alţii sunt de părere că da, că vor separa mâna de lucru aptă pentru muncă şi îi vor omorî pe ceilalţi.

Pe neaşteptate, Preotul intră în lagăr însoţit de două gărzi înarmate. Oamenii se prefac că nu-l văd, dar nu-l slăbesc din priviri pe acel individ piază-rea, care cu siguranţă că nu a venit pentru a prevesti ceva de bine la acele ore. Se opreşte la intrarea unui pavilion şi pe dată apare şefa blocului.

Se plimbă nervoasă prin împrejurimi până când o arată pe o internă stând jos pe partea laterală a pavilionului, cu un copil care-şi sprijină capul în poala ei. Sunt mătuşa Miriam şi fiul ei Ariah. Sergentul o informează că are ordine directe de la comandantul Schwarzhuber: îi vor muta pe ea şi pe fiul său acolo unde se află soţul ei.

Eichmann a minţit-o: soţul ei Yakub nu se afla la Berlin. De fapt, nu a părăsit niciodată Auschwitz-ul. I-a zis, de asemenea, că în curând vor fi împreună. În privinţa asta, i-a zis adevărul. Dar adevărurile lui Eichmann sunt şi mai rele decât minciunile lui.

Miriam şi fiul ei sunt conduşi într-un jeep la Auschwitz I, la trei kilometri distanţă, unde sunt închişi deţinuţii politici, membrii Rezistenţei, spionii şi alţi oameni periculoşi pentru integritatea Reichului. De fapt, tot felul de prizonieri au sfârşit prin a călca prin acele celule cumplite, construite pentru a cauza cel mai mare rău şi cea mai mare îmbulzeală cu putinţă. În închisoarea aceea, nimeni nu voia să iasă în curte pentru că asta se întâmpla doar când urma să mori împuşcat.

Când i-au condus în sala în care două gărzi îl ţineau pe Yakub, încătuşat şi strâns puternic de braţe, lui Miriam Edelstein i-a fost greu să-l recunoască aşa, îmbrăcat cu o uniformă în dungi slinoasă şi, ce era mai rău, cu pielea julită care i se lipea de oase. Lui probabil că i-a luat o clipă să o recunoască, pentru că nu purta ochelarii săi rotunzi de baga. Cu siguranţă că îi pierduse când a sosit în acel loc şi de atunci totul trebuie să i se fi părut înceţoşat.

Miriam şi Yakub Edelstein erau persoane de o inteligenţă sclipitoare. Au înţeles pe dată motivul pentru care îi reuniseră. Nimeni nu-şi poate imagina ce le-a trecut prin minte în acel moment.

Un caporal SS a scos un pistol şi l-a ochit pe micul Ariah. A tras de aproape. Apoi a doborât-o pe Miriam. Când au tras în Yakub Edelstein, cu siguranţă că toate sentimentele lui deja muriseră.

În momentul în care s-a iniţiat închiderea lagărului BIIb, pe 11 iulie 1944, erau acolo douăsprezece mii de prizonieri. Doctorul Mengele a organizat selecţia, care a durat trei zile. Dintre toate pavilioanele, pentru a realiza selecţia l-a ales pe cel cu numărul 31, pentru că oferea mai mult spaţiu, căci acolo nu existau paturi suprapuse. Mengele le-a spus ajutoarelor sale că acela era singurul pavilion care nu puţea. Deşi era pasionat de autopsii, el era şi o persoană rafinată, care nu

suporta mirosurile urâte.

Lagărului familial îi soseşte sfârşitul. Dita Adlerová şi mama ei se pregătesc să treacă prin filtrul doctorului Mengele, care va decide dacă vor trăi sau vor muri. După zeama lungă de la micul dejun li s-a dat ordinul de a se alinia. Toţi prizonierii din lagăr sunt neliniştiţi, oamenii se agită nervoşi şi umblă de colo până colo, grăbindu-se să-şi trăiască ultimele clipe de viaţă. Soţii aleargă să-şi ia adio de la nevestele lor, iar acestea, de la bărbaţii lor. Multe cupluri se întâlnesc în mijlocul acelei lagerstrasse, la jumătatea drumului dintre barăcile lor. Se îmbrăţişează, se sărută şi plâng, dar se aud şi reproşuri. Mai sunt oameni care spun: „Dacă am fi plecat în America de Nord când ţi-am zis eu...!” Fiecare îşi foloseşte în felul lui acele clipe care ar putea să fie ultimele din viaţa lui. Şefii de pavilioane fluieră cu furie ca fiecare prizonier să se întoarcă la blocul lui, sub privirile indiferente ale membrilor SS care sosesc în lagăr.
Doamna Turnovska se apropie să-i ureze noroc lui Liesl.
— Noroc, doamnă Turnovska? spune altă femeie din grupul lor. Nouă ne trebuie un miracol!
Dita se îndepărtează câţiva paşi în mijlocul tumultului de oameni care umblă de colo până colo agitaţi. Îşi dă seama că cineva se aşază chiar în spatele ei, chiar îi poate simţi răsuflarea pe ceafă.
— Nu te întoarce, îi porunceşte.
Dita, atât de obişnuită să audă ordine, rămâne pironită locului fără să se uite în spate.
— Tu ai tot pus întrebări despre moartea lui Hirsch, nu-i aşa?
— Da.
— Păi, eu ştiu nişte chestii... dar nu te întoarce!
— Până acum tot ce mi s-a spus este că i-a fost frică, dar eu ştiu că nu teama de a muri l-a făcut să dea înapoi.
— Păi, ai nimerit-o. Eu am văzut lista cu internii pe care urmau să-i ceară membrii SS pentru a-i scoate din lagărul de carantină ca să-i ducă înapoi în lagărul familial. Hirsch se afla pe acea listă. El nu avea să moară.
— Atunci de ce s-a sinucis?
— În privinţa asta, n-ai nimerit-o, îi spune, dar vocea şovăie pentru prima oară, de parcă n-ar şti până unde trebuie să povestească. Hirsch nu s-a sinucis.
Dita vrea să ştie tot şi se întoarce spre enigmaticul ei interlocutor. Dar atunci acesta o ia repede la fugă printre oameni. Îl recunoaşte: este băiatul care lucra ca mesager în blocul-spital.
Se pregăteşte să pornească în urma lui când mama ei o ia de umeri.
— Trebuie să ne aliniem!

Şefa pavilionului lor a început să împartă lovituri de baston şi gărzile fac şi ele acelaşi lucru. Nu mai este timp. De voie, de nevoie, Dita se aşază în rând împreună cu mama ei.

Ce a vrut să spună prin faptul că Fredy Hirsch nu s-a sinucis? Cum adică? Nu a murit aşa cum i s-a povestit? Poate că acel băiat a inventat totul. Dar de ce să facă una ca asta? Totul a fost o glumă şi de aceea, când ea s-a întors, el a luat-o la fugă? Este posibil. Dar ceva îi spune că nu este vorba despre asta, că în clipa în care s-a uitat la el, în ochii lui nu se citea niciun pic de batjocură. Mai mult ca niciodată, este convinsă că ceea ce s-a întâmplat în acea după-amiază în lagărul de carantină nu este ceea ce au povestit oamenii din Rezistenţă. Şi de ce să mintă? Sau poate că nici ei nu ştiau adevărul adevărat despre cele întâmplate?

Prea multe întrebări într-un moment în care poate că deja toate răspunsurile ajung prea târziu. Sunt mii de oameni în lagărul familial, dar toţi vor trece ca prin urechile acului pe sub privirea dementului doctor Mengele... Spre viaţă sau spre moarte.

Diversele grupuri intră şi ies de mai multe ore pe uşa din spate a blocului 31 şi nimeni nu ştie sigur ce se întâmplă. Li s-a dat supa la prânz şi au putut să se aşeze pe jos, dar oboseala şi nervozitatea aşteptării le impresionează pe femeile din grupul Ditei. Şi zvonurile se răspândesc, desigur. Se pare că se confirmă că selecţia este reală: sunt separaţi internii cei mai sănătoşi de cei bolnavi şi neproductivi. Câteva femei comentează că doctorul Mengele spune cine o să trăiască şi cine o să moară cu nepăsarea lui obişnuită. Prizonierii şi prizonierele trebuie să intre dezbrăcaţi în pavilion, ca să fie examinaţi de acel căpitan-medic. Cineva comentează că, cel puţin, Mengele a avut bunul-simţ să-i facă să intre separat pe bărbaţi şi pe femei. Se spune că nici măcar nu se uită libidinos la internele dezbrăcate, că observă pe toată lumea cu o absolută indiferenţă, că uneori cască, plictisit şi obosit de sarcina lui de examinator de fiinţe umane.

Un şir de membri SS nu permite nimănui să se apropie de blocul 31. Grupurile care nu vor lua parte în acea zi la selecţie se plimbă agitate prin lagăr. Profesorii încearcă să se ocupe de copii până în ultimul moment. Câteva grupuri se aşază în spatele pavilioanelor şi încearcă să organizeze jocuri cu ghicitori sau orice alt fel de joc. Orice, numai să domolească neliniştea. Chiar şi trufaşa profesoară Marketa joacă jocul cu batista cu câteva dintre fetele ei. De fiecare dată când ea pune mâna pe batistă, şi-o duce pe furiş la faţă şi îşi şterge lacrimile: fetele ei de unsprezece ani care aleargă pline de viaţă, care discută şi se ceartă pentru a stabili cine a reuşit să atingă prima batista... Va fi vreuna considerată suficient de mare ca să fie mână de lucru sau le vor omorî pe toate?

În sfârşit, Dita stă aliniată cu femeile din pavilionul ei în faţa blocului 31: ele sunt următoarele care vor intra. Sunt obligate să se dezbrace şi puse să-şi stivuiască hainele sub forma unor munţi, care încep să formeze şiruri de zdrenţe pe noroi.

O nelinişteşte mai mult faptul că mama ei este dezbrăcată în public decât faptul că propriul ei trup este dezgolit. Îşi întoarce capul ca să nu-i vadă sânii fleşcăiţi, pubisul dezgolit, oasele care-i ies prin piele. Unele femei încearcă să-şi acopere cu braţele cât mai bine cu putinţă părţile intime, dar majoritatea se arată nepăsătoare. De-o parte şi de alta a rândurilor există mici grupuri de membri SS leneşi, în afara serviciului, care-şi petrec dimineaţa observându-le cu răutate pe femeile dezbrăcate şi comentând cu voce tare pe care le preferă. Trupurile sunt slăbănoage, coastele alcătuiesc mai multe curbe decât şoldurile, sunt unele fete cărora de-abia le-a înmugurit puţin păr pubian între picioare, dar soldaţii au chef de distracţie şi sunt atât de obişnuiţi să vadă slăbiciunea scheletică a prizonierilor încât le laudă zgomotos pe femei ca şi cum ar fi nişte frumuseţi lascive.

Dita încearcă să se ridice pe vârfuri ca să vadă prin zidul de gardieni ce se petrece înăuntru. În ciuda faptului că este în joc viaţa ei şi a mamei sale, se gândeşte mereu cu tristeţe la biblioteca ei. Cărţile au rămas în ascunzătoarea lor, îngrămădite sub pământ, adormite profund până când cineva le va găsi din întâmplare şi, deschizându-le, le va trezi din nou la viaţă, ca acel Golem din legenda oraşului Praga, care stă nemişcat într-un loc secret, aşteptând să-l reînvie cineva. Acum îi pare rău că nu a lăsat vreun mesaj lângă acele cărţi, în caz că vreun alt prizonier de la Auschwitz ar da peste ele. I-ar fi plăcut să-i fi putut spune: ai grijă de ele şi ele vor avea grijă de tine.

Mai trebuie să aştepte dezbrăcate încă vreo câteva ore. Picioarele le dor şi li se moaie. O femeie s-a aşezat, pentru că nu mai putea şi, în ciuda ţipetelor şi a ameninţărilor tinerei *kapo*, a refuzat să se ridice. Doi gardieni au dus-o târâş în pavilion, de parcă ar fi cărat un sac de cartofi. Celelalte bănuiesc că or fi aruncat-o direct în grămada cu lepădături.

În cele din urmă, învăluită în şoapte şi rugăciuni, îi vine şi ei rândul şi intră împreună cu mama ei în blocul 31. Femeia care merge chiar în faţa lor plânge în hohote.

— Să nu plângi, Edita, îi şopteşte mama ei. Acum trebuie să te arăţi puternică.

Ea încuviinţează. Acolo, în ciuda atmosferei încordate, a ofiţerilor SS înarmaţi şi a acelei mese din faţa sobei unde Mengele dă sentinţa, Dita se simte, într-un fel, protejată. Membrii SS nu au dat jos de pe pereţi desenele copiilor. Se află acolo Albă-ca-Zăpada cu piticii ei în diferite versiuni, sunt prinţese, animale din pădure, bărcuţe colorate din acele prime zile în care au putut să picteze puţin... Îşi dă seama cât de mult i-a fost dor la Auschwitz să picteze, aşa cum o făcea la Terezín, şi să transforme zbuciumul emoţiilor ei într-un peisaj.

Totuşi, chiar dacă acolo continuă să se afle băncuţele şi desenele, blocul 31 deja nu mai există. Nu mai este o şcoală. Nu mai este un refugiu. Acum, încă de la intrare, ele dau peste un birou şi, în spatele lui, stă jos pe un scaun doctorul Mengele, lângă un registrator şi două gărzi cu pistoale-mitralieră. În capătul pavilionului, se formează încet-încet două grupuri deja selecţionate. Cel din

stânga va rămâne la Auschwitz, iar cel din dreapta va fi trimis să muncească în alt lagăr. Într-un grup se află femeile tinere şi de vârstă mijlocie cu aspect sănătos; adică cele care încă pot să muncească. Celălalt grup, mult mai numeros, este compus din fetiţe mici, bătrâne şi femei cu aspect bolnăvicios. Când ofiţerii SS au afirmat că grupul din stânga va rămâne la Auschwitz le-au spus adevărul: cenuşa lor va fi aruncată în nămolul din pădure şi se va amesteca pentru totdeauna cu noroiul de la Birkenau.

Medicul nazist, imperturbabil, îşi mişcă mâna cu mănuşa albă în dreapta şi-n stânga şi îndreaptă oamenii de-o parte şi de alta a vieţii. Face asta cu o uşurinţă uimitoare. Fără să şovăie.

Şirul din faţă se risipeşte. Femeia care plângea a fost trimisă în stânga, în grupul celor slabi şi nefolositori pentru Reich.

Dita trage aer în piept: i-a venit rândul.

Face câţiva paşi şi se opreşte în faţa mesei căpitanului-doctor. Mengele o priveşte. Se întreabă dacă chiar o va recunoaşte ca făcând parte dintre cei din blocul 31, dar este imposibil să-şi dea seama ce gândeşte. Ceea ce vede în ochii medicului îi produce un fior: nu există nimic, nicio emoţie. Este o privire atât de goală şi de neutră, încât surprinde.

Îi recită ceea ce i se cere, de mai multe ore, fiecărei prizoniere: Nume, număr, vârstă şi profesie.

Dita ştie că pentru toţi consemnul este să spună o profesie care să se poată dovedi utilă pentru germani (tâmplar, agricultor, medic, bucătăreasă...), iar consemnul pentru minori era să mintă în privinţa vârstei, spunând că este mai mare şi scăpând astfel de la tăiere. Dita ştie asta, trebuie să fie prudentă, dar firea ei îi reclamă altceva.

În faţa atotputernicului doctor Josef Mengele, stăpân al vieţii şi al morţii precum un zeu al Olimpului, îşi recită numele, Edita Adlerová, numărul, 73.305, vârsta, şaisprezece ani (îşi mai adaugă un an), iar în momentul când să-i comunice profesia sa şovăie o clipă şi, în loc să spună ceva convingător şi util, care să-i facă plăcere membrului SS cu crucea de fier în piept, în cele din urmă, zice:

— Pictoriţă.

Plictisit, obosit din cauza a ceva ce pentru el este o rutină, Mengele o priveşte atunci în ochi cu mai mare atenţie, la fel cum, dintr-odată, şerpii înalţă capul când le iese o pradă în faţă.

— Pictoriţă? Pictezi pereţi sau portrete?

Dita simte cum inima îi biciuieşte cutia toracică, dar răspunde în germana ei impecabilă şi cu o fermitate care în acel loc pare o rebeliune.

— Pictez portrete, domnule.

Mengele o priveşte strângând puţin din ochi, simulând un zâmbet ironic.

— Ai putea să mă pictezi şi pe mine?

Ditei nu-i fusese niciodată atât de frică. Nu există o situaţie de mai mare vulnerabilitate: la cincisprezece ani, singură şi dezbrăcată în faţa unor bărbaţi cu pistoale-mitralieră, care urmează să decidă în acea clipă dacă o vor omorî sau o vor lăsa să mai trăiască încă puţin. Transpiraţia îi curge pe pielea goală şi picăturile cad până pe podea. Dar răspunde cu o vitalitate neaşteptată.

— Da, domnule!

Mengele se uită cu atenţie la ea. Nu e de bine când căpitanul-medic se opreşte să se gândească. Orice veteran ar spune că din capul acela nu poate să iasă nimic bun. Toată lumea este încremenită în acel moment. Liniştea stăpâneşte întreg pavilionul, nu se aud nici măcar respiraţiile. Nici măcar membrii SS cu pistoalele-mitralieră nu îndrăznesc să-l deranjeze pe doctor în momentul lui de cugetare. În cele din urmă, Mengele îi zâmbeşte amuzat şi, făcând un gest cu mâna acoperită de mănuşa albă, o trimite în dreapta: la grupul celor apte.

Dar încă nu oftează uşurată; în urma ei vine mama sa. Încetineşte pasul şi-şi întoarce gâtul ca să o privească.

Liesl este o femeie cu un chip şi un trup trist, cu umerii ridicaţi, ceea ce-i amplifică aspectul bolnăvicios, convinsă că nu va trece cu bine de acea separare, învinsă înainte de a începe să lupte. Nu are nicio şansă, iar medicul nu pierde nicio clipă cu ea.

— Links!

Stânga. Grupul cel mai numeros, cel al femeilor care nu sunt apte.

Totuşi, fără să aibă intenţia de a se răzvrăti în vreun fel, pur şi simplu din cauza zăpăcelii sau aşa i se pare Ditei, Liesl se duce spre dreapta în urma fiicei sale şi se aşază în rândul care nu i se cuvine. Fetei i se taie respiraţia: ce face acolo mama ei? O vor îndepărta de acolo târâş şi o să fie o scenă îngrozitoare. Ea se va înlănţui de mama ei, orice s-ar întâmpla. Să le târască pe amândouă.

Dar hazardul, care s-a purtat atât de urât cu ele, vrea ca tocmai în acel moment niciunul dintre gardieni, obosiţi de rutina docilă a prizonierilor şi mai atenţi la tinerele fete decât la supraveghere, să nu bage de seamă. Nici Mengele, distras în acel moment de registrator, care se pare că nu a înţeles unele dintre numerele dictate şi îi solicită ajutor. Câteva dintre femeile care au fost trimise în partea stângă au ţipat, s-au rugat, s-au trântit pe jos, iar gardienii au fost nevoiţi să le ridice târându-le. Dar Liesl nu s-a plâns şi nici nu a protestat. Cu absolută docilitate s-a plimbat dezbrăcată prin faţa morţii cu o cumpătare şi o naturaleţe care i-ar fi distrus nervii şi celui mai curajos om dintre cei mai curajoşi.

Dita trebuie să-şi ducă mâna la piept ca să nu-i sară inima. O priveşte pe mama ei, care este în spatele ei şi care se uită la ea cu un aer absent, aparent străină de ceea ce a făcut: nu l-a ascultat pe Mengele, a rămas o clipă nemişcată şi apoi s-a îndreptat spre latura cealaltă, nu spre cea indicată, pe când cei de la masă se uitau pe liste şi soldaţii le treceau în revistă pe fete. Totul a fost provocat de zăpăceala mamei ei, desigur, care nu a înţeles ordinul. Ea nu este atât de curajoasă pentru a

face aşa ceva premeditat... deşi Dita nu ştie ce să creadă. Fără să-şi spună nimic, se iau de mână cu forţă, strângându-se cât pot ele de tare. Se şi privesc şi îşi spun totul prin această privire. Mai vine la rând încă o femeie, care se aşază în spatele mamei ei şi o ascunde de privirea gărzilor.

Le duc în lagărul de carantină. Acolo au loc scene de îmbrăţişări vesele între cei care se află în acel grup, care, deocamdată, au scăpat, şi se observă chipuri abătute care-şi aşteaptă în apropiere de intrare rude şi prieteni care nu mai sosesc niciodată. Doamna Turnovska nu se află printre ele şi niciuna dintre prietenele cu care stătea de vorbă seara mama ei. Nu sosesc nici copiii. Nu a mai aflat nimic nici despre Miriam Edelstein. Deşi este adevărat că domneşte o foarte mare confuzie şi că primele grupuri încep să fie evacuate spre peron când încă nici nu s-au încheiat ultimele selecţii în lagărul BIIb. Nici Margit nu se află printre ele.

Este o certitudine că deocamdată au evitat moartea. Dar a supravieţui este o consolare minusculă când atâţia nevinovaţi rămân acolo ca să moară.

28

Primăvara lui 1945

Din nou trenul. Au trecut opt luni de la distrugerea lagărului familial şi se află din nou într-un vagon de vite în care continuă să călătorească fără să ştie unde sunt duse. Mai întâi au fost transportate de la Praga la Terezín. Apoi de la Terezín la Auschwitz. Mai târziu, de la Auschwitz la Hamburg. Şi acum Dita nu mai ştie unde o duc acele şine de pe care a deraiat tinereţea ei.

Pe peronul din Auschwitz le-au vârât cu îmbrânceli într-un tren de marf[şi le-au trimis cu un grup de femei în Germania. A fost o călătorie în care au îndurat foame, sete, o călătorie pe care au făcut-o mame fără copii, fiice fără mame, surori fără soră. Când au deschis uşile trenului la Hamburg, ofiţerii SS au găsit un container plin de păpuşi distruse.

Faptul că au schimbat Polonia cu Germania nu a adus nimic bun. Acolo membrii SS aveau mai multe veşti despre război şi neliniştea sporea. Germania dădea înapoi pe toate fronturile şi visul febril al celui de-Al Treilea Reich începea să se năruie. Îşi descărcau furia şi frustrarea pe evrei, pe care-i acuzau de înfrângerea lor de acum iremediabilă.

Au fost repartizate într-un lagăr unde ziua de muncă era atât de lungă, încât părea că zilele aveau mai mult de douăzeci şi patru de ore. Când se întorceau în pavilion nu aveau putere nici să se vaite. Izbuteau doar să-şi mănânce supa în tăcere şi să se întindă în patul lor mizerabil pentru a încerca să-şi recapete forţele până a doua zi.

Despre lunile pe care le-a petrecut la Hamburg, Dita are o imagine întipărită în minte: cea a mamei sale în faţa maşinii de făcut cărămizi, cu transpiraţia scurgându-i-se pe sub basmaua de pe cap. Femeia transpira, dar expresia feţei sale era atât de neutră, de concentrată şi senină de parcă ar fi pregătit o salată de vinete.

Dita suferea din cauza ei, căci era atât de slabă încât nici măcar cu uşoara îmbunătăţire a porţiilor de mâncare faţă de ceea ce primeau la Auschwitz nu reuşea să pună pe ea nici măcar un gram în plus. Le era interzis să stea de vorbă în timp ce munceau, dar când trecea ducând vreun material în apropiere de locul unde se afla mama ei, îi făcea un semn întrebând-o cum se simte, iar Liesl întotdeauna încuviinţa dând din cap şi zâmbea. Mereu se simţea bine.

Recunoaşte că uneori asta o scoate din sărite: dacă mereu spune că îi este bine, cum va şti cu adevărat când se simte bine şi când îi este rău?

Dar pentru Edita doamna Adlerová mereu se simte bine.

În momentul acela, în tren, Liesl se preface că doarme ţinându-şi capul sprijinit de peretele vagonului. Ştie că Edita vrea ca ea să doarmă, deşi, în realitate, de luni întregi de-abia reuşeşte să aţipească puţin pe timpul nopţii. Dar nu-i va povesti asta fiicei sale. Este prea tânără ca să înţeleagă tragedia prin care trece o mamă văzând că nu-i poate oferi fiicei ei o copilărie fericită.

Tot ce poate să facă Liesl Adlerová pentru copila ei, care deja este mai puternică, mai isteaţă şi mai curajoasă decât ea, este să nu-i dea motive în plus de îngrijorare, să-i spună mereu că îi este bine, deşi, după moartea soţului ei, a început să simtă în sufletul ei o rană care nu se cicatrizează, care-i sângerează pe dinăuntru.

Munca în fabrică nu a durat mult timp. Nervozitatea conducătorilor nazişti făcea ca ordinele să fie contradictorii. După câteva săptămâni au fost mutate la altă fabrică, unde se recicla material militar. Într-unul dintre ateliere se reparau bombe defecte, care nu reuşiseră să explodeze. Nimănui nu părea să-i pese prea mult că lucra acolo, nici lor două; se muncea la adăpost şi când ploua nu se udau.

Într-o după-amiază, îndreptându-se spre pavilionul ei după încheierea zilei de muncă, a văzut-o ieşind dintr-un atelier pe Rene Naumann, care stătea de vorbă însufleţită cu alte fete, Dita s-a oprit şi a făcut gestul de a se duce spre ea. Chiar se bucura să o vadă. Rene i-a zâmbit amabil, dar a salutat-o de la distanţă făcându-i cu mâna în treacăt după care a continuat să meargă, antrenată în discuţia cu colegele ei, fără să se oprească. Îşi făcuse prietene noi, se gândi Dita, persoane noi care probabil că nu ştiau că odată a fost prietenă cu un membru al trupelor SS şi cărora nu mai trebuia să le dea nicio explicaţie. Nu a vrut să se oprească să stea de vorbă cu trecutul ei.

Au fost din nou mobilizate, fără să li se comunice destinaţia. Încă o dată, devin o turmă de vite care trebuie să fie transportate.

— Se poartă cu noi ca şi cum am fi nişte miei pe care-i duc la abator, se lamentează o femeie cu accent din Munţii Sudeţi.
— Am vrea noi! Oilor pe care le duc la tăiere le dau de mâncare.
Vagonul de marfa se clatină făcând un zgomot de maşină de cusut: este ca un cuptor metalic unde se fierbe sudoarea. Dita şi mama ei stau pe jos alături de un contingent de femei de diferite naţionalităţi, multe dintre ele evreice de origine germană. Dintre cele o mie de femei care au părăsit cu opt luni în urmă lagărul familial de la Auschwitz-Birkenau, jumătate au rămas la Hamburg ca să lucreze într-un atelier situat la periferia oraşului, în apropiere de râul Elba. Sunt epuizate. Ultimele luni au fost extenuante din cauza muncii în fabrici, cu zile de muncă foarte lungi în condiţii extreme. Dita îşi priveşte mâinile; sunt ale unei femei bătrâne.
Dar poate că oboseala este de altă natură. De ani de zile se tot mută dintr-o parte în alta, îmbrâncite, ameninţate cu moartea, dormind prost şi hrănindu-se şi mai prost, fără să ştie dacă toate astea vor folosi la ceva, dacă chiar vor reuşi să apuce să vadă sfârşitul acelui război.
Cel mai rău este că Ditei începe să-i fie totul indiferent. Apatia este cel mai rău simptom.
Nu, nu, nu... nu o să mă dau bătută.
Se ciupeşte de un braţ până când începe să o doară. Se ciupeşte cu şi mai multă putere şi aproape că îi dă sângele. Are nevoie să simtă cum o doare viaţa. Când te doare ceva înseamnă că îţi pasă de acel lucru.
Îşi aminteşte de Fredy Hirsch. În acele luni s-a gândit mai puţin la el, pentru că amintirile îşi găsesc până la urmă locul lor. Dar încă se mai întreabă ce i s-a întâmplat în acea după-amiază. Băiatul acela cu picioare lungi a spus că nu s-a sinucis... Atunci a întrecut măsura cu acele calmante? Îşi doreşte să creadă că el nu a vrut să dispară de pe faţa pământului, că a fost o greşeală. Deşi ştie că Hirsch era un bărbat foarte metodic, cu un caracter specific nemţesc. Cum de a putut să ia din greşeală douăzeci de pastile?
Oftează. Poate că nimic din toate astea nu mai contează: el nu mai este şi nu se va mai întoarce. La ce bun?!
În tren umblă zvonul că sunt trimise într-un loc numit Bergen-Belsen. Aude cum în unele discuţii se fac speculaţii în legătură cu noul lagăr. Unele au auzit spunându-se că este un lagăr de muncă şi că nu are nimic de-a face cu Auschwitz sau cu Mauthausen, unde singura industrie este aceea de a omorî oameni. Deci, nu sunt duse la un abator. Par veşti liniştitoare, dar cele mai multe tac, pentru că speranţa a devenit la fel de subţire ca o lamă de ras. Şi de fiecare dată când pui mâna pe ea, te tai.
— Eu vin de la Auschwitz, afirmă una. Deja nimic nu poate să fie mai rău.
Celelalte femei nu spun nimic. Nu sunt convinse. Se arată reticente faţă de acest raţionament atât de logic. În toţi aceşti ani au descoperit că oroarea nu are

limite. Nu au încredere în nimic. S-au fript de prea multe ori, încât acum fug şi de apa rece. Se tem. Dar cel mai rău este că vor avea dreptate.

Drumul de la Hamburg la Bergen-Belsen este unul scurt, dar trenul întârzie mai multe ore până se opreşte cu un scrâşnet din dinţi. Trebuie să meargă pe jos de la peron până la intrarea în lagărul de femei. Sunt conduse de nişte gardience din secţia feminină a trupelor SS, care le împing cu violenţă şi le strigă cuvinte urâte. În privire li se citeşte răutatea. O prizonieră rămâne uitându-se la o supraveghetoare şi aceasta o scuipă în faţă ca să-şi întoarcă chipul.

— Scroafo, şopteşte Dita.

Mama ei o ciupeşte ca să tacă.

Se întreabă de ce or fi atât de înverşunate împotriva lor, când ele sunt cele umilite şi deposedate de tot ce aveau, când de-abia au pus piciorul în acel lagăr şi nu au făcut niciun rău nimănui, când ele nu vor face altceva decât să le dea ascultare şi să muncească intens pentru Reich, fără să ceară nimic. Dar acele gardience durdulii, bine hrănite şi îmbrăcate bine, se arată furioase. Nu poate să înţeleagă de ce. Dar gardiencele sunt surescitate, le lovesc în coaste cu bastoanele, le insultă rostind fraze obscene şi se arată violente faţă de acele femei docile care tocmai au sosit. Încă o dată, nu încetează să o surprindă iritarea agresorilor, furia lor faţă de cei care nu le-au făcut nimic.

După ce s-au aliniat, apare supraveghetoarea. Este o femeie înaltă, blondă, lată în spate şi cu o faţă pătrată. Se mişcă vădind acea siguranţă a gesturilor pe care o au persoanele obişnuite să poruncească şi să li se dea ascultare imediat. Le aduce la cunoştinţă cu vocea ei groasă interdicţia de a ieşi din pavilioane după ce se dă stingerea la ora şapte, sub pedeapsa cu moartea. Face o pauză şi caută lacomă privirile prizonierelor, care îşi ţin ochii aţintiţi în gol.

O tânără face greşeala de a-i întoarce privirea şi supraveghetoarea se pironeşte în faţa ei din doi paşi mari şi o ia înverşunată de păr. O scoate târâş din rând şi o trânteşte pe jos în faţa celorlalte. Deşi se pare că nimeni nu se uită direct, toate văd ce se întâmplă. O loveşte pe fată cu bastonul o dată. Şi apoi încă o dată. Şi din nou. Fata nu ţipă, doar plânge în hohote. După a cincea lovitură nici măcar nu mai plânge, de-abia mai geme. Femeile nu aud ce îi spune supraveghetoarea când îşi apropie gura de urechea fetei, dar prizoniera se ridică sângerând şi se întoarce clătinându-se în rând, la locul ei.

Supraveghetoarea gardiencelor de la Bergen-Belsen se numeşte Elisabeth Volkenrath. După instruirea ei ca gardiancă la Ravensbrück, a trecut pe la Auschwitz, unde şi-a făurit o reputaţie solidă datorită uşurinţei cu care poruncea execuţii prin spânzurare pentru orice greşeală. La începutul lui 1945 a fost repartizată la Bergen-Belsen.

Drumul le face să lase în urmă mai multe zone împrejmuite care delimitează diverse lagăre, despre care vor afla mai multe odată cu trecerea timpului. Lagărul de prizonieri destinat bărbaţilor, lagărul pentru internii destinaţi schimbului de

prizonieri de război, lagărul neutru pentru mai multe sute de evrei cu paşaport din ţări neutre, lagărul de carantină pentru a-i izola pe bolnavii de tifos, lagărul unguresc şi temutul lagăr-închisoare, care în realitate este un lagăr de exterminare unde sunt internaţi prizonierii bolnavi proveniţi din alte lagăre de muncă şi care sunt forţaţi să muncească în condiţii extreme pentru a-i stoarce de puteri până când, după câteva zile, mor.

În cele din urmă, grupul lor ajunge în lagărul mic de femei, pe care au trebuit să-l ridice în grabă lângă lagărul mare, pe un teren viran, datorită numărului foarte mare de femei deportate care sosiseră la Bergen-Belsen în ultimele luni. Este un lagăr provizoriu de pavilioane prefabricate, fără conducte şi nici orificii de scurgere; sunt doar patru pereţi subţiri din lemn.

În pavilionul unde sunt repartizate Dita şi mama ei, împreună cu încă vreo cincizeci de alte femei, nu li se dă nimic de mâncare la cină, nu există paturi şi păturile miros a urină. Trebuie să doarmă pe podeaua din lemn şi aproape că nu au loc nici pe jos.

Bergen-Belsen era la început un lagăr pentru prizonierii de război ţinuţi sub supravegherea Wehrmachtului, dar presiunea trupelor ruseşti în Polonia a provocat o deplasare a prizonierilor din acele lagăre spre Bergen-Belsen, astfel că trupele SS au preluat controlul. Noile transporturi sosesc întruna şi pavilioanele de acolo sunt pline ochi. Înghesuiala, lipsa merindelor şi lipsa igienei au provocat moartea prizonierilor.

Mama şi fiica se privesc. Liesl schiţează o expresie de dezolare văzându-le pe noile lor colege de pavilion, atât de slabe şi de bolnăvicioase. Dar cel mai rău este rictusul întipărit pe faţa multora dintre ele, privirea pierdută, majoritatea fiind atât de apatice, încât s-ar spune că s-au dat deja bătute. Dita nu ştie dacă expresia de pe chipul mamei sale este din cauza acelor prizoniere flămânde sau din cauza lor însele, pentru că aşa vor arăta şi ele în foarte scurt timp. Veteranele de-abia reacţionează la agitaţia produsă de sosirea lor. Multe nu se ridică din paturile lor improvizate, făcute din pături vechi aşezate grămadă unele peste altele. Unele dintre femei, şi dacă ar vrea, tot n-ar putea să se ridice.

Dita întinde pe jos pătura mamei sale şi îi spune să se lungească. Doamna Adlerová îi dă ascultare şi se ghemuieşte. Femeia îşi apropie faţa de pătură şi vede sărind pe ea o armată de purici, dar asta nu o impresionează. Deja nici nu-i mai pasă. Una dintre nou-venite o întreabă pe una dintre veterane ce fel de munci fac acolo.

— Aici nu se mai munceşte, îi răspunde în silă o femeie tolănită. Aici doar supravieţuieşti cât poţi.

De-a lungul zilei au auzit exploziile aviaţiei aliate şi pe timpul nopţii văd strălucirea bombelor, frontul este foarte aproape, aproape că îl ating cu degetele. Printre prizoniere se răspândeşte o oarecare euforie. Sunetul bombelor Aliaţilor este o furtună din ce în ce mai apropiată. Unele femei vorbesc despre ce vor face

când se va încheia războiul. O femeie fără dinţi spune că îşi va planta din nou toată grădina cu lalele.

— Nu fi proastă, îi răspunde o voce acră. Dacă eu aş avea o grădină, aş sădi cartofi ca să nu mai fac foamea nici măcar o zi din viaţa mea.

De dimineaţă, ele încep să înţeleagă cuvintele prizonierei care le-a spus că la Bergen-Belsen nu se munceşte, ci doar se supravieţuieşte. Vreo două gardience ale SS le trezesc cu ţipete şi lovituri de picioare şi ele se grăbesc să iasă ca să se alinieze. Totuşi, gardiencele dispar şi mult timp internele rămân la intrarea în pavilion aşteptând să primească instrucţiuni care nu sosesc. Unele dintre veterane nici măcar nu s-au ridicat de pe păturile lor şi au suportat cu stoicism loviturile de picioare fără să se mişte.

După mai bine de o oră, apare o gardiancă şi le cere ţipând să se alinieze pentru a face apelul, dar îşi dă imediat seama că nu are lista şi o întreabă pe *kapo* a pavilionului. Nimeni nu răspunde. Întreabă până la de trei ori, din ce în ce mai furioasă.

— Târfe blestemate! Unde dracului este *kapo* a acestui pavilion nenorocit?

Nimeni nu răspunde. Roşie de mânie, gardianca o apucă violent de gât pe o prizonieră şi o întreabă unde este *kapo* a lor. Este o nou-venită şi îi spune că nu ştie. Atunci gardianca se întoarce spre o veterană uşor de recunoscut datorită slăbiciunii sale scheletice şi îi repetă întrebarea ţintuind-o cu bastonul.

— Ei bine?

— A murit acum două zile, îi răspunde veterana.

— Şi noua *kapo?*

Interna ridică din umeri.

— Nu există.

Gardianca rămâne pe gânduri şi nu ştie ce să facă. Ar putea să o numească pe oricare dintre femei *kapo*, dar nu există prizoniere normale: în acel pavilion toate sunt evreice şi ar putea să intre în belele. În cele din urmă, face stânga împrejur şi pleacă fără să mai spună ceva. Internele veterane rup rândurile din proprie iniţiativă şi intră din nou în pavilionul lor. Cele noi se privesc unele pe altele, stând încă în picioare în faţa uşii. Dita aproape că preferă să stea acolo, afară; înăuntru puricii şi păduchii au sâcâit-o şi simte o mâncărime groaznică pe tot trupul. Dar mama ei este obosită şi îi face un semn dând din cap ca să se întoarcă înăuntru.

Intrând, o întreabă pe o veterană la ce oră se ia micul dejun. Mutra uimită, care ascunde un zâmbet amar, se dovedeşte grăitoare.

— Ora micului dejun? spune alta. Să ne rugăm să avem azi ora mesei de prânz.

Toată dimineaţa femeile stau fără să facă nimic până când cineva strigă: *Achtung!* cu ostilitate, ceea ce le determină să se ridice repede în picioare. În pavilion intră supraveghetoarea urmată de vreo două ajutoare. Cu bastonul o indică pe una dintre veterane şi o întreabă dacă există pierderi. Prizoniera arată

spre partea din spate a pavilionului şi altă internă din acea zonă face un gest către podea. O femeie nu s-a ridicat când a auzit strigătul. Este moartă.

Volkenrath îşi plimbă privirea repede şi indică patru prizoniere: două veterane şi două novice. Nu pronunţă niciun cuvânt, cele două veterane ştiu deja ce trebuie să facă. Se grăbesc să se apropie de cadavru cu un entuziasm neaşteptat şi fiecare o apucă de câte un picior. Ştiu că trebuie să apuce dintr-o latură bună: la picioare cadavrele cântăresc mai puţin; e şi mai puţin neplăcut. Acel *rigor mortis* i-a desprins mandibula, iar femeia a rămas cu gura larg deschisă şi cu ochii holbaţi. Dând din cap, le indică celorlalte două prizoniere să se apropie să pună umărul la treabă. Toate patru îşi deschid drum spre ieşire ducând-o pe moartă.

Gardiencele dispar din nou şi nimeni nu mai intră în pavilion până seara. Atunci o supraveghetoare se iveşte şi alege patru interne ca să se ducă la bucătărie să ia oala cu supă. Se iscă atunci o dezordine şi se aud ţipete de veselie.

— Avem cină!

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne!

Apar internele ducând oala pe două scânduri late ca să nu se frigă şi în seara aceea se mănâncă supă la cină.

— Bucătarul ăsta a învăţat la aceeaşi şcoală ca acela de la Birkenau, spune Dita printre sorbituri.

Şi mama ei îşi răvăşeşte pletele care încep să i se ridice în sus.

În zilele următoare, anarhia se va intensifica. Vor fi zile în care vor mânca o farfurie de supă la prânz, dar nu vor avea parte de mic dejun şi nici de cină; câteodată se întâmplă să mănânce şi la prânz şi seara, dar alteori nu li se dă nimic de mâncare toată ziua. Foamea devine o tortură şi o sursă de nelinişte care le blochează mintea şi nu le permite să gândească. Tot ce fac este să aştepte în letargie următorul moment în care vor primi mâncare. Atâtea ore libere, împreună cu acea îngrijorare provocată de foame, fac ca mintea să devină apoasă şi totul începe să se destrame.

29

În săptămânile următoare sosesc şi mai mulţi interni şi mesele se răresc şi mai mult. Mortalitatea creşte extraordinar. Chiar şi fără camere de gazare, Bergen-Belsen devine o maşinărie de ucis oameni. În fiecare zi trebuie să fie îndepărtate din pavilion o jumătate de duzină de cadavre. Oficial, femeile sunt declarate ca decedate prin moarte naturală. La Bergen-Belsen moartea este tot atât de firească precum o muscă într-un grajd.

Când sosesc supraveghetoarele pentru a selecta prizonierele însărcinate cu luarea cadavrelor, toate devin încordate şi speră să nu câştige la această loterie. Dita încearcă să se prefacă şi să arate că nu-i pasă.

Dar în dimineaţa aceea îi vine rândul ei.

Supraveghetoarea SS o arată clar pe ea cu bastonul. A fost ultima selectată, astfel că, atunci când ajunge în dreptul cadavrului, locurile de la picioare sunt deja ocupate. Ei şi unei femei atât de brunete încât pare ţigancă le revine sarcina de a apuca moarta de umeri. În acei ani a văzut deja multe cadavre, dar nu a atins niciodată vreunul. Nu poate să evite atingerea mâinii decedatei şi răceala de marmură îi provoacă un fior.

Ea şi femeia brunetă trebuie să suporte cea mai mare greutate. Pe Dita o enervează că moartei nu i se mişcă braţele, că rămân rigide şi pe jumătate îndoite, de parcă acel trup ar fi o păpuşă cu articulaţii.

Una din femeile care ţin cadavrul de picioare arată drumul şi ajung până într-o zonă cu garduri din sârmă ghimpată. Doi paznici înarmaţi cu pistoale-mitralieră le taie calea. Se duc pe un teren viran şi acolo le iese în cale un ofiţer german, îmbrăcat cu o cămaşă cu mâneci scurte, care strigă la ele să se oprească. Ele se opresc fără să-i dea drumul moartei şi el le examinează dintr-o privire. Le întreabă care este numărul pavilionului lor şi numele decedatei. Notează informaţiile într-un carnet şi apoi le face semn să-şi continue treaba. Una din veterane şopteşte că este doctorul Kline şi că este însărcinat să controleze focarele de tifos. Dacă descoperă boala într-un pavilion, fac o selecţie drastică şi bolnavele sunt trimise într-un lagăr de carantină, ca să moară acolo.

Pe măsură ce înaintează, mirosul devine din ce în ce mai greţos. La câţiva metri mai încolo îi văd muncind pe mai mulţi bărbaţi vânjoşi; batistele murdare cu care-şi acoperă nasul le oferă un aspect de bandiţi. În faţa lor, alt grup de femei depozitează în acel moment un cadavru lângă alte trupuri neînsufleţite. Unul dintre bărbaţi le face un semn să lase jos cadavrul pe care l-au adus. Bărbaţii îi aruncă pe morţi într-o groapă imensă, ca pe nişte saci de cartofi. Dita se uită un moment şi ceea ce vede îi provoacă o ameţeală care o face să se agaţe de una dintre colegele ei.

— Doamne Dumnezeule...

Este un şanţ imens plin de cadavre. Cele de pe fundul gropii sunt pârlite, cele de deasupra, îngrămădite unele peste altele într-un talmeş-balmeş de trupuri şi o amestecătură de braţe, capete şi piei îngălbenite. În acel loc, moartea îşi pierde orice fel de demnitate şi-i reduce pe oameni la categoria de rămăşiţe pământeşti.

Ditei i se întoarce stomacul pe dos, dar mai ales i se tulbură cele mai intime convingeri.

Asta e tot ce suntem? Un pumn de materie în descompunere? Câţiva atomi alăturaţi, ca aceia ai unei sălcii sau ai unui pantof?

Chiar şi veterana, care a mai fost acolo de mai multe ori, se arată tulburată. Pe drumul de întoarcere, nimeni nu scoate un cuvânt. Moartea văzută în felul acela cufundă pe oricine într-o stare profundă de confuzie şi-i răstoarnă toate convingerile de până atunci: că viaţa este sfântă.

Văzută din această perspectivă, pare că nu valorează nimic.

Persoane care acum câteva ore gândeau şi simţeau sfârşesc într-o căldare ca şi cum ar fi gunoaie. Muncitorii au batiste la nas, în aparenţă pentru a suporta mirosul neplăcut. Dar Dita crede acum că le poartă ca să-şi acopere faţa.

Se simt ruşinaţi că sunt gunoieri de oameni.

Când Dita soseşte în pavilion şi mama ei o întreabă din priviri cum i-a mers, ea îşi ascunde faţa cu mâinile. I-ar plăcea să rămână singură. Dar mama ei o îmbrăţişează şi îi stă alături.

Haosul este din ce în ce mai mare. Grupurile de muncă organizate au dispărut şi li se dă ordinul de a rămâne în preajma pavilionului lor toată ziua, în caz că ar fi nevoie de ele. Uneori apare o membră SS dând energic din mâini, etalându-şi pulpele lucioase, dovadă a faptului că este bine hrănită, şi strigă cu voce tare câteva nume ca să o însoţească pentru a colabora la întreţinerea şanţurilor de drenaj sau pentru a ocupa posturile vacante în vreun atelier. Pe Dita o recrutează de câteva ori ca să muncească într-un atelier unde se dau găuri la curelele şi la diagonalele uniformelor. Maşinile sunt foarte vechi şi trebuie să apeşi cu multă putere pentru ca presa de găurit să aibă suficientă forţă pentru a perfora fâşiile de piele.

Într-o dimineaţă, când deja numărătoarea este pe sfârşite, supraveghetoarea Volkenrath se prezintă în faţa grupului aliniat. Poate fi uşor remarcată datorită cocului ei pretenţios, din care ies mereu şuviţe blonde în toate părţile, astfel că pare mai curând neîngrijită decât aranjată. Seamănă cu cineva care şi-ar fi făcut o coafură costisitoare la un salon şi după aceea s-ar fi tăvălit într-un hambar. Dita a auzit comentându-se că în viaţa civilă era frizeriţă, ceea ce explică acele pieptănături atât de sofisticate cu care se plimbă printre mizeria, păduchii şi tifosul de la Bergen-Belsen.

Volkenrath are aceeaşi expresie mânioasă dintotdeauna, care le îngrozeşte chiar şi pe ajutoarele sale. Ditei îi trece prin minte că, dacă n-ar fi ajuns Hitler la putere şi n-ar fi izbucnit războiul, acea femeie fără scrupule, care acum apare în faţa lor cu o strălucire criminală în privire, ar fi încă una dintre acele frizeriţe simpatice, uşor grăsuţe, care le fac fetiţelor cârlionţi şi comentează vesele cu clientele lor bârfele din cartier. Femeile, inclusiv evreicele de origine germană, şi-ar apleca gâturile şi ea le-ar tăia părul cu foarfecele în mână fără ca vreuna să-şi facă griji pentru că-şi lasă ceafa pe mâinile acelei femei mătăhăloase, pasionată de coafurile puţin cam fanteziste. Dacă, odată cu trecerea anilor, cineva ar fi insinuat că Elisabeth Volkenrath ar fi putut să fie o asasină, întreaga colectivitate s-ar fi indignat auzind o asemenea calomnie. „Buna Beth? Femeia asta n-ar omorî nicio furnică!”, ar replica toată lumea, foarte indignată. I-ar cere celui care a lansat o asemenea calomnie să-şi retragă imediat cuvintele. Şi poate că ar avea dreptate să o facă. Dar lucrurile s-au petrecut altfel. Acum, când una

dintre femeile care sosesc în stabilimentul ei nu se comportă cum doreşte ea, inofensiva fată de la frizerie îi pune ştreangul în jurul gâtului şi o spânzură.

Este cufundată în acele gânduri când sunetul pătrunde în creierul ei la fel ca acul metalic care găureşte fâşiile de piele în atelier.

— Elisabeth Adlerová!

La Bergen-Belsen este o atât de mare încurcătură administrativă încât prizonierii sunt strigaţi din nou pe numele lor, în loc de numărul lor. Vocea acelei membre a SS (autoritară, fermă, agresivă, milităroasă, nerăbdătoare) o strigă din nou pe... Elisabeth Adlerová!

Mama ei era oarecum absentă. Dă să iasă din rând, dar Dita este mult mai rapidă şi iese foarte hotărâtă din aliniere.

— Adlerová, prezent.

Adlerová, prezent? Liesl deschide larg ochii şi rămâne atât de surprinsă de îndrăzneala fiicei sale încât, timp de câteva secunde, nu ştie ce să facă. Când se decide să iasă din rând şi să le clarifice gardiencelor confuzia, acestea dau ordinul: „Rupeţi rândurile!” Fluxul de femei mişcându-se energic într-o parte şi-n alta o blochează pe doamna Adlerová şi, când se risipeşte mulţimea, fiica ei deja a dispărut înăuntrul pavilionului ca să mute morţii din acea zi. Femeia rămâne încremenită, deranjându-le pe colegele ei, care se grăbesc inutil, de parcă nu şi-ar aminti că n-au voie să se ducă nicăieri. După puţin timp, Dita iese cărând un cadavru împreună cu alte trei interne. Mama ei, încă pironită în acelaşi loc, deja rămasă singură în mijlocul drumului de noroi, o priveşte foarte contrariată pe fiica ei îndepărtându-se.

Încă un drum spre ultima frontieră a condiţiei umane.

Dita se uită din nou pe marginea gropii şi se întoarce palidă din cauza ameţelii. Toate spun că mirosul urât le ameţeşte, dar ceea ce le perturbă cu adevărat este acea viziune a vieţilor azvârlite într-o groapă de gunoi, o imagine cu care nu este uşor să te obişnuieşti.

Speră să nu se obişnuiască niciodată.

Când se întoarce în pavilion, o găseşte pe mama ei stând în continuare în faţa intrării, de parcă nu s-ar fi rupt rândurile după numărătoare. Pe chipul său se citeşte o profundă supărare, chiar mânie.

— Eşti proastă? Ai uitat că dacă-i iei locul unei alte deţinute eşti pedepsită cu moartea? ţipă mama ei.

Dita nu-şi mai amintea când ţipase mama ei ultima oară la ea. O internă care trece prin apropiere se întoarce să privească şi Dita simte că roşeaţa îi încălzeşte obrajii. Nu i se pare corect şi, deşi nu vrea să plângă, ochii i s-au umplut de lacrimi. Doar orgoliul ei o ajută să şi le stăpânească, cu chiu, cu vai, pe marginea pleoapelor, încuviinţează dând din cap şi face stânga împrejur.

Nu suportă ca mama ei să se poarte cu ea ca şi cum ar fi o fetiţă. Nu a fost dreaptă cu ea. A făcut asta tocmai pentru că ştie că Liesl este slăbită şi că nu are

putere să care un cadavru. Dar nici măcar nu a lăsat-o să-i dea vreo explicaţie. Dita credea că mama ei va fi mândră de ea pentru ce a făcut, dar a avut parte de cea mai aspră mustrare pe care şi-o aminteşte după palma pe care i-a dat-o la Praga.

Nu apreciază nimic din tot ce fac...

Se simte neînţeleasă. Se află într-un lagăr de concentrare, dar nu se deosebeşte cu nimic de milioane de alţi adolescenţi din întreaga lume care se pregătesc să împlinească şaisprezece ani.

Totuşi, Dita se înşală amarnic crezând că mama ei nu se simte mândră de ea. Este foarte mândră de fiica ei. Dar n-o să i-o spună. În toţi acei ani au torturat-o îndoielile cu privire la ce fel de persoană va deveni fiica ei după ce a crescut în acea represiune militară, nefiind instruită în mod adecvat, umblând prin locuri infectate de ură şi de violenţă. Şi acea faptă generoasă a fiicei sale îi confirmă toate intuiţiile şi speranţele: ştie că, dacă Edita supravieţuieşte, va fi o femeie de toată isprava.

Dar nu-i poate spune toate astea. Să se arate mulţumită de o faptă atât de riscantă ar însemna să o încurajeze să-şi pună din nou viaţa în pericol de nenumărate ori pentru a o scuti pe ea de chinuri. În orice caz, ea ca mamă ar vrea să o ferească pe fiica ei de alte suferinţe. Căci pentru Liesl viaţa nu va mai fi nici mai bună, nici mai rea. Pentru ea, existenţa a devenit ceva indiferent, ca unul dintre acei peşti fierţi, care atunci când îi duci la gură nu au niciun gust. Singura ei fericire este aceea care sclipeşte în ochii fiicei sale. Dar Dita este încă prea tânără ca să-şi dea seama de asta. A doua zi, se prezintă în pavilion o supraveghetoare pe care Dita a poreclit-o Faţă de Corb şi care le porunceşte să iasă şi să se alinieze.

— Toată lumea! Pe cea care nu se ridică o să o omor eu cu o împuşcătură!

În silă, fără să se grăbească prea tare, femeile încep să se mobilizeze.

— Luaţi păturile!

Asta chiar este o noutate. Se privesc unele pe altele, dar în curând se risipeşte misterul. Le mută în lagărul mare de femei ca să facă loc unui nou contingent care tocmai sosise. Şi dincolo femeile sunt la fel de înfometate şi apa este puţină, raţionalizată doar pentru a fi băută, nimeni nu are voie să spele nimic. Haosul este atât de mare, încât unele prizoniere nici măcar nu poartă uniforma în dungi. Altele poartă pe deasupra camizolului de ocnaş o vestă sau orice alt articol de îmbrăcăminte de genul acesta. Jegul înnegreşte atât de mult pielea femeilor, încât nu se ştie dacă sunt petice de material sau fâşii de piele sfâşiate şi înnegrite. Un membru SS supraveghează un grup de femei care muncesc strângând din dinţi în şanţurile de drenaj; braţele lor se confundă cu cozile săpăligilor.

Pavilionul este plin de oameni, dar are micul avantaj că dispune de paturi suprapuse ca la Auschwitz, adică de un pat de paie mizerabil ticsit de ploşniţe, dar în care măcar nu-ţi simţi oasele. Sunt multe femei tolănite; majoritatea sunt

bolnave şi pur şi simplu nu se mai ridică. Supraveghetoarele nu se apropie de ele pentru că le este foarte frică să nu se molipsească de tifos. Unele se prefac bolnave ca să nu fie deranjate.

Edita şi mama ei se aşază pe o saltea liberă pe care o vor împărţi amândouă; mama ei este foarte obosită, dar pe Dita neliniştea o face să se ridice şi să iscodească prin lagăr. De fapt, nu prea are ce să vadă: pavilioane şi împrejmuiri. Încă se mai zăresc grupuri de femei stând de vorbă însufleţite, cele care au sosit în ultimele transporturi şi încă mai au o rezervă de energie în trupurile lor, dar multe altele nu au putere nici să vorbească. Te uiţi la ele şi ele nu te privesc.

S-au predat.

Atunci remarcă faptul că, pe partea laterală a unuia dintre pavilioane, se află o fată care poartă uniforma în dungi de prizonieră şi un batic alb pe cap, surprinzător de alb în mijlocul acelei mocirle uriaşe. O priveşte şi pe dată închide ochii, pentru că i se pare că n-a văzut bine. Dar îi deschide din nou şi nu a fost o halucinaţie. Ea se află chiar acolo.

— Margit...

O ia la fugă şi îi strigă din nou numele cu o putere pe care nu credea că o mai avea în trup.

— Margit!

Prietena ei ridică brusc capul şi dă să se ridice, dar Dita se năpusteşte asupra ei şi o răstoarnă şi amândouă cad rostogolindu-se şi râzând pe pământul din lagăr. Se apucă strâns de braţe şi se privesc. Dacă în acele împrejurări se poate vorbi despre fericire, ele sunt fericite în acea clipă.

Se iau de mână şi se duc să se vadă cu Liesl. De cum o zăreşte, Margit se apropie de ea şi, deşi nu a mai făcut asta niciodată până atunci, o îmbrăţişează. De fapt, se agaţă de umerii ei; avea nevoie de mult timp de un loc unde să se simtă protejată ca să poată plânge.

După ce-şi descarcă sufletul, le povesteşte că selecţia din lagărul familial a fost oribilă: pe mama şi pe sora ei le-au trimis în grupul celor condamnate. Cu precizia milimetrică a cuiva care a retrăit de multe ori în minte aceeaşi scenă, povesteşte cum le-au trimis în rândul celor slabi.

— Le-am avut în faţa ochilor tot timpul cât am stat în pavilion până când s-a încheiat selecţia. Se ţineau amândouă de mână, foarte liniştite. După aceea, grupul mai restrâns, cel al femeilor apte printre care mă aflam şi cu, a primit ordinul să iasă din pavilion. Eu nu voiam să plec, dar o mulţime de femei m-au împins afară. Eu le vedeam pe Helga şi pe mama de cealaltă parte a sobei din pavilion, din ce în ce mai mici, înconjurate de fetiţe şi de bătrâne. Mă priveau cum plecam. Ştii ceva, Ditinka? În timp ce se uitau la mine cum mă îndepărtam... zâmbeau! Îmi făceau cu mâna în semn de adio şi zâmbeau. Îţi vine să crezi? Erau condamnate la moarte şi zâmbeau.

Margit rememorează momentul acela, care a rămas întipărit în mintea ei, şi leagănă din cap ca şi cum nu i-ar veni să creadă.

— Oare or fi fost conştiente că faptul că se aflau în acel grup de femei bătrâne, bolnave şi copii era practic o sentinţă de moarte sigură? Poate că ştiau şi se bucurau pentru mine, care mă aflam în grupul celor care se puteau salva.

Dita ridică din umeri şi Liesl o mângâie pe păr. Amândouă şi le imaginează pe mama şi pe sora lui Margit în acel moment în care te afli deja de cealaltă parte a lucrurilor, când lupta pentru supravieţuire s-a sfârşit şi nu mai există teamă.

— Zâmbeau... şopteşte Margit.

O întreabă de tatăl ei; din acea dimineaţă în lagărul BIIb nu l-a mai văzut.

— Aproape că mă bucur că nu ştiu ce s-a întâmplat cu el.

Poate că a murit sau poate că nu, însă nu poate depăşi această îndoială.

Margit are deja şaptesprezece ani, dar doamna Adlerová îi spune să-şi aducă pătura în pavilionul lor. Haosul este atât de mare încât nimeni nu-şi va da seama şi astfel vor dormi toate trei pe saltea.

— Va fi incomod pentru voi, le spune Margit.

— Dar vom fi împreună. Şi răspunsul lui Liesl nu admite replică.

Va avea grijă de ea ca de o a doua fiică. Pentru Dita, Margit este acea soră mai mare pe care mereu şi-ar fi dorit să o aibă. Cum amândouă erau brunete şi aveau un zâmbet gingaş cu dinţi puţin cam depărtaţi, multă lume din lagărul familial era convinsă că erau surori şi lor acea confuzie le făcea plăcere.

Nimeni nu va spune nimic dacă se mută în pavilionul Ditei. Nimeni nu mai vrea să ştie nimic. Totul le este indiferent. Nu este un lagăr de prizonieri, este un lagăr de învinşi.

În acea după-amiază se privesc întruna.

— Nu suntem prea seducătoare cu aceste cămăşi de noapte, îi spune Dita etalându-şi mânecile enorme ale uniformei sale în dungi, cu câteva numere mai mare decât era nevoie.

Se privesc. Constată că sunt mai slabe şi mai şubrezite, dar niciuna nu-i spune asta celeilalte. Se încurajează. Vorbesc, deşi în acel loc nu au prea multe de spus. Haos şi foamete, lâncezeală absolută, infecţii şi boli. Nimic nou.

La câteva rânduri de paturi distanţă de al lor, două surori bolnave de tifos sunt pe punctul de a pierde lupta cu viaţa. Sora cea mică, Ana, se agită în patul suprapus delirând. Sora ei Margot este într-o stare şi mai proastă. Stă în patul de jos, nemişcată, conectată la viaţă printr-un firicel de respiraţie care i se stinge.

Dacă Dita s-ar fi apropiat să o privească pe fata care încă mai trăieşte, ar fi observat că seamănă mult cu ea însăşi: este o adolescentă, cu zâmbet gingaş, păr închis la culoare, ochi visători. Ca şi Dita, este o fată energică şi vorbăreaţă, puţin cam fantezistă şi cam rebelă. Este şi o fată care, dincolo de aparenţa ei neastâmpărată şi dezinvoltă, în adâncul sufletului ei este melancolică şi gânditoare, dar acela este secretul ei. Cele două surori sosiseră la Bergen-Belsen

în octombrie 1944, venind de la Auschwitz, unde fuseseră deportate de la Amsterdam. Delictul lor era cel al tuturor: erau evreice. Cinci luni au însemnat prea mult timp pentru a evita moartea în acea mlaştină. Tifosul nu a avut niciun respect pentru tinereţea lor.

Ana moare pe patul ei mizerabil, într-o singurătate absolută, la o zi după sora ei. Rămăşiţele lor vor rămâne pentru totdeauna în acele gropi comune de la Bergen-Belsen. Dar Ana a făcut ceva ce va deveni un mic miracol: amintirea ei şi a surorii sale Margot va rămâne vie timp de mulţi ani. În ascunzătoarea în care au stat pitite la Amsterdam împreună cu familia lor, a scris, timp de doi ani, impresii despre viaţa ei din „casa din spate”, nişte dependinţe anexe biroului tatălui ei pe care le-au închis discret şi le-au transformat în tainiţa lor. Timp de doi ani, familia ei a trăit ascunsă cu rudele Van Pels şi Fritz Pfeffer, contând pe ajutorul unor prieteni ai familiei sale care le făceau rost de merinde. La puţin timp după ce s-au instalat acolo, i-au sărbătorit ziua de naştere şi, printre cadouri, a primit şi un caiet. Cum acolo nu putea să aibă o prietenă intimă căreia să-i povestească trăirile ei, a hotărât să îi relateze totul acelui carnet pe care l-a numit *Kitty*. Nu i-a trecut prin minte niciun alt titlu pentru acea perioadă din viaţa ei petrecută în casa din spate, dar posteritatea a avut grijă să o facă. A intrat în istorie ca *Jurnalul Anei Frank*.

30

Mâncarea a devenit deja o raritate. De-abia dacă li se dau câteva bucăţi de pâine pentru toată ziua. Foarte rar apare câte o oală cu supă. Dita şi mama ei au slăbit chiar mai mult decât la Auschwitz. Veteranele, care sunt de mult timp în situaţia asta, nu mai sunt doar slabe sau înfometate: au ajuns pur şi simplu nişte marionete din lemn, cu braţele şi picioarele ca nişte beţe. Apa se drămuieşte şi trebuie să stai la coadă ore întregi ca să umpli o strachină de la un robinet care încă picură.

Şi, în acel lagăr ticsit unde nu mai există nimic în afară de infecţii şi boli, mai vine încă un transport cu femei. Sunt evreice de origine ungară. Una dintre nou-venite întreabă unde se află latrinele. Naivă.

— Avem băi cu robinete din aur. Cere-i lui Volkenrath să-ţi aducă nişte săruri de baie.

Şi unele râd în hohote.

Nu există latrine. Au săpat nişte gropi, dar deja sunt pline.

Altă femeie din acel transport, furioasă rău, se adresează uneia dintre gardiencele care intră în acel moment spunându-i că ele sunt muncitoare, că trebuie să le trimită la o fabrică şi să le scoată din acea groapă cu bălegar. A avut proasta inspiraţie să se ducă să i-o spună celei mai puţin indicate. O veterană îi

şopteşte că Volkenrath este supraveghetoarea tuturor gardiencelor şi că trebuie să fugă de ea ca de tifos, poate chiar mai rău, dar avertizarea vine prea târziu.

Acea membră a SS îşi aranjează liniştită cocul blond care-i căzuse puţin, apoi scoate de la cingătoare un pistol Luger şi îi lipeşte ţeava de frunte. Îi aruncă şi o privire atât de furioasă, ca a câinilor turbaţi pe care Pasteur s-a preocupat să-i studieze. Prizoniera ridică braţele şi îi tremură picioarele atât de tare, încât pare că dansează. Volkenrath zâmbeşte.

Doar ei îi vine să râdă.

Pistolul este ca o bară de fier lipită de capul ei şi o urină caldă începe să i se scurgă printre picioare. Nu este o dovadă de bună creştere să urinezi în faţa unei supraveghetoare. Toate strâng din dinţi şi se pregătesc să audă împuşcătura. Câteva femei lasă privirea în jos ca să nu vadă cum îi explodează capul în bucăţele. Volkenrath are un rid vertical între sprâncene, care-i ajunge până la rădăcina părului, atât de marcat şi de adânc încât pare o cicatrice neagră. Încheieturile pumnului cu care ţine pistolul sunt albe din cauza furiei cu care îl strânge. Lipeşte arma cu înverşunare de fruntea femeii, care plânge şi urinează în acelaşi timp. În cele din urmă, ridică pistolul. Prizonierei îi rămâne pe pielea frunţii un cerc roşiatic. Făcându-i semn cu bărbia, îi porunceşte să se întoarcă la locul ei.

— N-am să-ţi fac această favoare, căţea evreică! Nu, nu este ziua ta norocoasă.

Şi îi scapă un hohot de râs dement, care răsună ca un ferăstrău.

În noaptea aceea, o femeie cu părul alb a plâns din zori moartea fetei sale. Nici măcar nu ştie din ce cauză a murit. De dimineaţă a îngenuncheat în spatele pavilionului şi a început să sape în pământ cu mâinile ca să-i facă un mormânt fetei. Nu a reuşit să facă decât o mică gaură, unde de-abia dacă încăpea o vrăbiuţă. Femeia se lasă să cadă în noroi şi o colegă de pat se apropie de ea să o consoleze.

— N-o să mă ajute nimeni să-mi îngrop fata? ţipă de pe jos.

Femeile nu mai au prea multă energie şi nimănui nu i se pare prea înţelept să şi-o irosească făcând ceva fără rost. Chiar şi aşa, mai multe femei se oferă să o ajute şi încep să sape în noroi. Dar pământul este tare şi mâinile lor fragile încep în curând să sângereze. Femeile, epuizate şi îndurerate, se opresc din săpat fără să fi reuşit să dea la o parte mai mult de câţiva pumni de lut.

Prietena o convinge să-şi ducă fata la groapa comună.

— Groapa... Eu am văzut-o. Nu, te rog, nu acolo. E o ofensă adusă lui Dumnezeu...

— Va fi alături de ceilalţi nevinovaţi. În felul acesta, nu va fi singură, îi spun celelalte.

Femeia consimte foarte uşor. Nicio consolare nu îi este de folos.

Lagărul duhneşte. Este inundat de excremente ale bolnavilor de dizenterie, care se sprijină de pereţii din lemn ai pavilioanelor şi se prăbuşesc la pământ deasupra

propriilor excremente fără ca nimeni să-i ajute. Dacă decedatul are rude sau prieteni, îl duc până la groapa comună. Dacă nu, trupul său rămâne pe potecile lagărului până când vreun membru SS îşi scoate pistolul şi îi obligă pe câţiva interni să-l ia de acolo târâş.

Merg încet de-a lungul lagărului şi priveliştea este la fel de dezolantă pretutindeni. Dita le ia de mână pe Margit şi pe mama sa, care tremură, de febră sau de oroare. Nu se poate face deosebire între boală şi degradare.

Se întorc în pavilion şi este şi mai rău. Mirosul acru al bolilor, vaietele, suspinele, murmurul monoton al rugăciunilor. Mulţi bolnavi nici nu se mai pot da jos din paturile lor; mulţi dintre ei fac pe ei, mirosul urât este insuportabil.

Interiorul pavilionului pare un azil de bolnavi incurabili. De fapt, chiar aşa şi este. Dita priveşte penumbra dezolantă a paturilor suprapuse; în jurul unora, rudele şi prietenii încearcă să-i aline pe bolnavi. În multe paturi, bolnavii suferă singuri, agonizează singuri, mor singuri.

Dita şi mama ei se hotărăsc să părăsească pavilionul. A sosit luna aprilie, dar în Germania este în continuare un frig intens, un frig de te dor dinţii, un frig care-ţi strânge degetele, care-ţi îngheaţă nările. Starea firească a oricui rămâne afară, în aer liber, este tremuratul.

— Mai bine să mori de frig decât de scârbă, îi spune Dita mamei sale.

— Edita, nu fi obraznică.

Mulţi alţi interni au optat, la fel ca ele, să rămână afară. Liesl şi cele două fete au făcut rost de o bucată liberă de perete exterior pe care să-şi sprijine spatele şi au rămas acolo, înfăşurate în pături pe care preferă să nu le privească prea atent. Lagărul este închis, nimeni nu mai intră şi nici nu mai iese şi câţiva gardieni păzesc cu mitralierele din turnurile de control. Ar trebui să încerce să fugă – dacă le-ar prinde, cel puţin ar muri mai repede, dar nu mai au putere nici măcar să încerce. Nu le mai rămâne nimic.

Pe măsură ce trec zilele, totul se năruie. Membrii gărzilor SS nu mai patrulează prin lagăr, care a devenit o cloacă. De câteva zile nu mai este mâncare şi s-a întrerupt definitiv şi apa. Unele femei beau din bălţile de pe jos şi, la scurt timp după aceea, se chircesc din cauza crampelor şi mor de holeră. Dita priveşte în jurul ei şi închide ochii, ca să nu mai vadă cum viaţa putrezeşte obscen în faţa ei. Este din ce în ce mai cald şi cadavrele se descompun şi mai repede. Femeile nu mai au putere nici să le îndepărteze.

Aproape nimeni nu se mai ridică din locul în care se află. Multe femei nu se vor mai ridica niciodată; unele încearcă să o facă, dar picioarele lor de sârmă le sunt slăbite şi se prăbuşesc pe pământ, care este plin de depuneri de tot felul. Altele cad cu zgomot pe vreun cadavru. Este greu să-i distingi pe cei vii de cei morţi.

Exploziile de pe front sunt din ce în ce mai aproape, mai clare, împuşcăturile sunt mai sonore, vibraţia bombelor le gâdilă la picioare şi singura speranţă care

le-a mai rămas este ca acel infern să se sfârşească la timp. Dar moartea pare să avanseze mult mai repede şi mai hotărât pe propriul ei front.

Dita îşi îmbrăţişează mama. O priveşte pe Margit, care are ochii închişi, şi decide că nu o să continue lupta. Închide şi ea pleoapele: se lasă cortina. I-a promis lui Fredy Hirsch că o să reziste. Ea nu s-a dat bătută, dar trupul ei da. În orice caz, însuşi Hirsch s-a predat în cele din urmă... Sau nu? Ce mai contează!

Închizând ochii, oroarea de la Bergen-Belsen dispare şi Dita se mută la staţiunea balneară Berghof din *Muntele vrăjit*. Chiar i se pare că simte o rafală a acelui vânt rece şi cristalin din Alpi.

Slăbiciunea alimentează o lene mintală, care face să se descuie lacătele, să cedeze uşile amintirilor şi totul să înceapă să se îngrămădească dezordonat în închipuirea ei. Se amestecă momente, locuri şi personaje pe care le-a cunoscut în realitate cu altele pe care le-a cunoscut din cărţi, iar Dita nu este în stare să distingă amintirile reale de cele care s-au plămădit în imaginaţie.

Nu ştie care este mai adevărat: arogantul doctor Behrens de la Berghof medicul care-l îngrijea pe Hans Castorp sau doctorul Mengele; la un moment dat este în stare să-i vadă plimbându-se împreună prin grădinile sanatoriului. Par să vorbească însufleţiţi. Dintr-odată, ea intră într-o sufragerie şi îi găseşte stând la masa plină de bucate minunate pe cavalerescul doctor Manson din *Citadela*, pe chipeşul Edmond Dantes cu cămăşoaia lui de marinar desfăcută şi pe madame Chauchat, foarte elegantă şi seducătoare. Se uită puţin mai bine şi vede că cel care stă în capul mesei este doctorul Pasteur, care, în loc să taie zemosul curcan la cuptor pentru a-l mânca, îl disecă mânuind un bisturiu. Trece pe acolo doamna Křízková, pe care ea întotdeauna o strigă „doamna Burduf”, certându-l pe un ospătar care încearcă să se facă nevăzut; chipul acestuia este cel al lui Lichtenstern. Alt ospătar, mai grăsun, se apropie ducând o tavă cu o delicioasă plăcintă cu carne; dar, cu o neîndemânare nemaipomenită, se împiedică şi aruncă mâncarea zgomotos pe masă, stropindu-i cu grăsime pe comeseni, care se uită la el cu dezaprobare. Chelnerul îşi cere iertare foarte mâhnit din cauza lipsei sale de tact şi înclină capul de mai multe ori cu supunere, în timp ce se grăbeşte să strângă resturile plăcintei făcute bucăţi. Atunci Dita îl recunoaşte: este şmecherul Švejk făcând una dintre trăsnăile sale! Cu siguranţă că, ajungând în bucătărie, va da un ospăţ pentru ajutoarele de bucătar cu acele bucăţi de plăcintă respinse de invitaţi.

Judecata ei s-a moleşit. Este mai bine aşa. Se desprinde de realitate, ştie asta. Şi nu-i pasă. Se simte fericită, la fel ca atunci când era mică şi, închizând uşa camerei sale, lumea rămânea afară şi nimic nu o putea răni. Ameţeşte, lumea se înceţoşează şi începe să se năruie. Vede gura tunelului.

Aude răsunându-i în cap nişte voci ciudate, ca din altă lume. Simte că a trecut deja graniţa şi că se află de cealaltă parte a lucrurilor, într-un loc unde există voci masculine puternice, care vorbesc o limbă de neînţeles, un galimatias enigmatic

pe care ştiu să-l descifreze doar cei aleşi. Nu-şi pusese niciodată întrebarea referitoare la ce limbă se vorbeşte în cer. Sau în purgatoriu. Sau în iad. Este o limbă pe care ea nu o înţelege.

Aude şi strigăte de isterie. Dar acele ţipete atât de ascuţite... sunt prea pline de emoţie, nu poate fi vorba despre lumea de dincolo. Sunt ţipete din această lume mizerabilă. Asta înseamnă că încă nu a murit. Deschide ochii şi le vede ridicându-se pe câteva interne, care ţipă nebune, pradă unei isterii bruşte. Oamenii ţipă, se bâlbâie, răsună fluiere, se aud zgomote şi paşi. Este atât de ameţită încât nu înţelege nimic.

— Toate au înnebunit, şopteşte. Lagărul este un balamuc.

Margit deschide ochii şi o priveşte speriată, de parcă încă s-ar putea teme de ceva. Atinge braţul mamei Ditei şi aceasta deschide ochii.

Atunci ele văd intrând în lagăr soldaţi. Sunt înarmaţi, dar nu sunt nemţi. Poartă nişte uniforme de culoare maro-deschis, diferite de uniformele negre pe care le-au văzut până atunci. Mai întâi, soldaţii ţintesc cu armele lor în toate direcţiile, dar imediat după aceea le lasă în jos, unii îşi pun puştile în bandulieră şi îşi duc mâinile la cap.

— Oh, my God!

— Cine sunt, mamă?

— Sunt englezi, Edita.

— Englezii...

Ea şi Margit au rămas cu gura căscată şi cu ochii larg deschişi.

— Englezi?

Un tânăr subofiţer se cocoaţă pe o cutie de lemn goală şi îşi duce mâinile la gură, ca un claxon. Vorbeşte o germană rudimentară.

— În numele Regatului Unit al Marii Britanii şi al aliaţilor ei, acest lagăr este eliberat. Sunteţi libere!

Dita îi dă un cot lui Margit. Prietena ei a rămas paralizată, nu poate să vorbească. Deşi credea că nu mai are putere, Dita reuşeşte să se ridice în picioare şi se sprijină cu o mână pe umărul lui Margit şi cu alta pe cel al mamei sale, care priveşte şi ea la fel de ameţită. Şi în sfârşit pronunţă fraza pe care a aşteptat să o pronunţe de-a lungul copilăriei sale.

— Războiul s-a încheiat.

Şi bibliotecara blocului 31 începe să plângă. Plânge pentru toţi cei care nu au putut să ajungă până aici pentru a vedea asta: bunicul ei, tatăl ei, Fredy Hirsch, Miriam Edelstein, profesorul Morgenstern... pentru toii cei care nu se află acolo pentru a se bucura de acel moment. Este amărăciunea veseliei.

Un soldat se apropie de supravieţuitorii din zona în care se află ele şi le strigă într-o germană cu accent galez că lagărul a fost eliberat, că ele sunt acum libere.

— Libere! Libere!

O femeie se târăşte până ajunge să îmbrăţişeze piciorul soldatului. Acesta se apleacă zâmbitor, dispus să primească mulţumirile celor eliberaţi. Dar femeia cadaverică îi vorbeşte cu un ton de reproş aspru: De ce aţi întârziat atât de mult?

Soldaţii britanici se aşteptau să fie primiţi de o mulţime de oameni veseli şi euforici. Se aşteptau să vadă râsete şi exclamaţii de bucurie. Dar nu se aşteptau să dea peste o primire plină de plânsete, de suspine şi de horcăieli, peste oameni care plâng cu un amestec de veselie pentru că au fost salvaţi şi de tristeţe profundă pentru soţii, copiii, fraţii, unchii, verii, prietenii, vecinii... atâţia şi atâţia oameni care n-au reuşit să trăiască acel moment.

Pe chipurile câtorva soldaţi se citeşte compasiunea, pe ale altora neîncrederea, pe ale multora se vede chiar şi scârba. Nu au crezut niciodată că un lagăr de concentrare a evreilor ar putea să fie acea mocirlă de trupuri unde viii şi morţii nu se deosebesc, zăcând unii peste alţii în noroi. Cei vii sunt chiar mai scheletici decât morţii. Englezii credeau că vor elibera un lagăr de prizonieri, dar au dat peste un cimitir.

Unele voci încă mai sunt în stare să strige vlăguite vestea. Însă majoritatea femeilor care sunt în viaţă mai au putere doar să privească pline de neîncredere. Cu atât mai mult cu cât văd trecând prin faţa lor un pluton de deţinute. Dita trebuie să se uite de două ori ca să poate crede. Pentru prima dată în viaţa ei, de când se ştie, deţinuţii nu sunt evrei. În fruntea rândului, păzit de soldaţi britanici înarmaţi, merge cu capul ridicat semeţ Elisabeth Volkenrath, cu chipul acoperit de şuviţele care ies din cocul răvăşit.

31

Primele zile de libertate au fost ciudate. Au avut loc scene pe care Dita nu şi le-ar fi putut imagina niciodată: supraveghetoarele naziste târând morţi cu mâinile lor; Volkenrath, mereu atât de impecabilă, cu uniforma murdară de noroi şi părul unsuros, ducând în braţe cadavre până la groapa comună. Britanicii l-au pus pe doctorul Kline să coboare în groapă cadavrele pe care i le pasează gărzile SS, transformaţi în prizonieri condamnaţi la muncă forţată.

A sosit momentul libertăţii, dar nimeni nu este vesel la Bergen-Belsen. Numărul mare de morţi este dezolant. În curând îşi dau seama că nu se pot ocupa de cei morţi cu respectul cuvenit, pentru că bolile se răspândesc foarte repede. În cele din urmă, britanicii le poruncesc membrilor SS să pună trupurile unele peste altele şi un excavator-buldozer le împinge până la groapa comună. Pacea impune aceste exigenţe: urmările războiului trebuie să fie şterse cât mai repede.

Margit stă la coadă ca să primească porţia de mâncare de la prânz şi o mână o atinge pe umăr. Este un gest neînsemnat. Dar ceva în acel gest face ca, dintr-

odată, viaţa ei să capete amploare. Înainte de a se întoarce, ştie deja că este mâna tatălui ei.

Dita şi Liesl se bucură mult pentru Margit. Se simt fericite să o vadă pe ea fericită. Când ea le spune că englezii i-au rezervat tatălui ei un loc în trenul spre Praga şi că au putut să aranjeze lucrurile ca ea să-l poată însoţi, ele îi doresc mult noroc în noua ei viaţă. Totul se schimbă cu viteza fulgerului.

Margit devine foarte serioasă şi le priveşte foarte intens.

— Casa mea va fi şi a voastră.

Nu o spune din politeţe. Dita ştie că este declaraţia de afecţiune din partea unei surori. Tatăl lui Margit le notează pe o bucată de hârtie adresa unor prieteni cehi, dar nu de origine evreiască, despre care speră că sunt bine şi că îi vor putea adăposti la Praga.

— Ne vom vedea la Praga! îi spune Dita în timp ce-şi dau mâna pentru a-şi lua rămas-bun.

De data asta este vorba despre o despărţire mai plină de speranţe. O despărţire la care în sfârşit are sens să spună: „Pe curând!”

Confuzia din primele zile este mare. Britanicii erau antrenaţi să lupte din tranşee, dar nu pentru a se ocupa de sute de mii de persoane dezorientate şi fără documente, multe dintre ele prost hrănite sau bolnave. Batalionul englez are un birou pentru a gestiona repatrierea internilor, dar acesta este depăşit de evenimente şi distribuirea unor acte provizorii se dovedeşte insuportabil de lentă. Cel puţin, deţinuţii au început să primească din nou porţii de mâncare, pături curate şi au fost instalate spitale de campanie pentru miile de bolnavi.

Dita nu a vrut să-i strice ziua lui Margit dezvăluindu-i că este îngrijorată: mama ei nu se simte bine. Chiar dacă a început să mănânce din nou acceptabil, nu ia în greutate şi are febră. Nu va avea încotro şi va trebui să o interneze. Asta le amână plecarea.

Spitalul de campanie, instalat de trupele aliate în vechea infirmerie a lagărului, folosită pentru a-i îngriji pe supravieţuitorii de la Bergen-Belsen, se pare că nu a aflat că războiul s-a încheiat. Armata germană s-a predat, Hitler s-a sinucis în buncărul său şi ofiţerii SS au devenit prizonieri aflaţi în aşteptarea unor procese sumare sau se ascund ca nişte proscrişi. Dar în spitale războiul refuză cu încăpăţânare să depună armele. Armistiţiul nu face să le crească mutilaţilor membrele amputate, nu vindecă durerea răniţilor, nu stârpeşte tifosul, nu-i salvează de la cădere pe muribunzi, nu-i aduce înapoi pe cei care au părăsit această lume. Pacea nu vindecă orice, cel puţin nu atât de repede.

Liesl Adlerová, care a îndurat ca o tulpină verde toate lipsurile, tragediile şi mizeriile din acei ani, se îmbolnăveşte grav când se aşterne pacea. Ditei nu-i vine să creadă că, după toate încercările pe care le-a depăşit, nu o să sară acel ultim gard care-i mai rămâne pentru a trăi liniştită. N-ar fi corect.

Femeia este lungită pe un pat de campanie, dar măcar cearşafurile sunt curate sau cel puţin ei i se par curate în comparaţie cu ceea ce i-a acoperit trupul în ultimii ani. O ia pe mama ei de mână şi îi şopteşte la ureche cuvinte de încurajare. Medicamentele o menţin sedată.

Cu trecerea zilelor, infirmierii se familiarizează cu prezenţa acelei fete cehe cu chip de înger şmecher care nu se desparte de patul mamei sale. Pe cât posibil, ei încearcă să aibă grijă şi de Dita: au grijă să-şi mănânce porţia de mâncare şi să iasă din când în când din spital, să nu rămână acolo multe ore în şir, să-şi pună masca pe faţă când se apropie de mama ei.

Într-una din acele după-amiezi îl vede pe unul dintre infirmieri, un băiat pistruiat cu faţa foarte rotundă pe nume Francis, citind un roman. Se apropie de carte şi-i observă cu lăcomie titlul. Este un roman de aventuri şi pe copertă apare un căpitan indian cu un moţ de pene ţipător, vopsea de război pe obraji şi o puşcă în mână. Simţindu-se observat atât de insistent, infirmierul ridică ochii din carte şi o întreabă dacă-i plac romanele de aventuri. Dita citise un roman de Karl May şi-i plăcea de curajosul Old Shatterhand şi de prietenul său apaş, Winnetou, pe care şi-i imagina trăind aventuri extraordinare pe preriile nesfârşite din America de Nord. Dita se apropie şi atinge cartea cu degetul ca şi cum ar mângâia-o, îşi plimbă degetul pe cotor foarte încet în sus şi-n jos. Soldatul o priveşte cam uimit. Crede că fata aceea s-ar putea să fie puţin zăpăcită. N-ar fi fost de mirare, după ce trăise în acel infern.

— Francis...

Dita îi arată cartea şi apoi se arată pe sine. El a înţeles că vrea să i-o împrumute. Infirmierul îi zâmbeşte. Se ridică şi scoate din buzunarul din spate al pantalonului încă două romane cu formă similară: mici, flexibile, cu foaie gălbejită şi coperte viu colorate. Unul este de aventuri şi celălalt un roman poliţist. I le dă şi Dita se îndepărtează cu ele. Atunci infirmierul îşi dă seama şi o strigă cu voce tare.

— *Hey, sweetie! They're în English!* Şi el însuşi traduce ceea ce a spus în germană în mod stângaci: Fato! Sunt în engleză!

Dita se întoarce şi îi zâmbeşte fără să se oprească. Ştie că sunt în engleză şi că n-o să înţeleagă nimic. Dar nu-i pasă. În timp ce mama ei doarme, se aşază pe un pat liber şi miroase acea hârtie a romanelor, dă repede foile cu degetul mare şi sunetul foilor hărtănite o face să zâmbească. Deschide o carte şi hârtia foşneşte. Îşi plimbă din nou degetele pe cotor şi simte umflături pe coperte. Îi plac numele autorilor, sunt nume englezeşti care sună exotic. Faptul că are din nou cărţi în mâini o face să simtă că viaţa începe să se aşeze la locul ei, că piesele unui puzzle pe care cineva l-a împrăştiat călcându-l în picioare încep să se îmbine încet-încet.

Dar există o piesă care s-a îndoit şi nu vrea să se îmbine: starea mamei sale nu se îmbunătăţeşte. Trec zilele şi este din ce în ce mai rău, febra o consumă şi

trupul ei devine tot mai transparent. Medicul care o îngrijeşte nu vorbeşte germana, dar gesticulează în aşa fel încât Dita ştie perfect cum stau lucrurile: nu prea bine.

Într-o noapte, starea lui Liesl se înrăutăţeşte, respiraţia ei devine întretăiată şi se agită în pat. Dita decide să încerce pentru ultima oară, să joace ultima carte, totul sau nimic. Iese afară şi merge până se îndepărtează de luminile clipitoare pe care le asigură generatoarele electrice ale spitalului. Caută întunericul şi îl găseşte pe o esplanadă, la câteva sute de metri. Când este absolut singură, ridică faţa spre un cer înnorat de noapte, pe care nu se văd nici luna, nici stelele. Cade în genunchi şi-i cere lui Dumnezeu să o salveze pe mama ei. După tot ce s-a întâmplat, nu este posibil să moară fără ca măcar să se întoarcă la Praga, când nu trebuie să mai facă altceva decât să se urce într-un tren şi să plece. Dumnezeu nu-i poate face una ca asta. Îi este dator. Femeia aceea nu a făcut niciodată rău nimănui, nu a jignit şi nici nu a supărat pe nimeni, nu a luat nicio firimitură de pâine de la cineva. De ce să o pedepsească în felul acela? Îi reproşează, îl roagă, îl imploră pe Dumnezeu cu umilinţă să nu îngăduie ca mama ei să moară. Face tot felul de promisiuni pentru ca mama ei să se vindece: promite să devină cea mai credincioasă dintre credincioase, să se ducă în pelerinaj la Ierusalim, să-şi dedice întreaga viaţă întru slava şi generozitatea Lui nemărginită.

Când se întoarce, vede în cadrul uşii luminate a spitalului o siluetă înaltă şi slabă care priveşte noaptea. Este Francis, infirmierul. O aşteaptă. Asistentul sanitar, foarte serios, se apropie cu un pas spre ea şi îi pune cu afecţiune o mână pe umăr. O mână grea. O priveşte şi dă din cap dezaprobator, încercând să-i spună că nu s-a putut face mai mult.

Dă fuga spre patul mamei sale şi îl găseşte acolo pe doctor închizându-şi trusa medicală. Mama ei nu se mai află acolo. A mai rămas doar mica ei carcasă umană, trupul unei păsărele. Nimic mai mult.

Învinsă, se aşază pe un pat. Infirmierul pistruiat se apropie de ea.

— *Are you OK?* Şi ridică degetul mare ca ea să înţeleagă că o întreabă dacă se simte bine.

Cum să se simtă bine? Destinul, sau Dumnezeu, sau diavolul, sau cine ştie cine nu a scutit-o pe mama ei niciun minut de suferinţă în cei şase ani de război, dar, în schimb, nu i-a permis să se bucure nici măcar o zi de pace. Infirmierul continuă să o privească, aşteptând parcă un răspuns.

— Rahat! îi răspunde.

Infirmierul face mutra aceea comică pe care o au englezii când nu înţeleg ceva, întinzându-şi gâtul şi ridicând mult din sprâncene.

— *Shit*... rahat, îi spune Dita, care a învăţat acel cuvânt în ultimele zile.

Atunci infirmierul încuviinţează.

— *Shit*, repetă el. Şi se aşază lângă ea în tăcere.

Ditei îi rămâne consolarea că mama ei şi-a dat ultima suflare fiind o femeie liberă. Dar i se pare o consolare neînsemnată pentru o durere atât de mare. Se întoarce spre infirmier, care o priveşte oarecum îngrijorat, şi îi face un semn cu degetul mare ridicat spunându-i astfel că este OK. Tânărul asistent sanitar se simte mai liniştit şi se ridică să-i dea apă unei paciente din alt pat.

Şi de ce i-oi fi zis infirmierului că sunt bine, când eu mă simt îngrozitor, când mai rău de atât n-am cum să mă simt? se întreabă Dita. Şi ştie răspunsul înainte de a-şi duce întrebarea până la capăt: pentru că este prietenul meu şi nu vreau să-l îngrijorez.

Încep să mă comport ca mama...

E ca şi cum i-aş lua locul.

A doua zi, medicul îi spune că vor grăbi demersurile pentru ca ea să se poată întoarce imediat acasă. Doctorul se aşteaptă ca vestea aceasta să o bucure, dar Dita îl ascultă ca o somnambulă.

„Să mă întorc? se întreabă. Unde?”

Nu are părinţi, nu are casă, nu are nici măcar un act de identitate care să spună cine este ea. Mai există vreun loc unde să se întoarcă?

32

Vitrina magazinelor Hedva de pe strada Na Prikope îi arată o necunoscută: o femeie tânără, cu o rochie lungă din stofă albastră şi o pălărie modestă gri, din fetru, cu o panglică din material textil. Dita o priveşte cu atenţie şi tot nu o recunoaşte. Nu reuşeşte să accepte că străina aceea este chiar ea, oglindirea ei într-un geam.

În ziua în care nemţii au pătruns în Praga ea era o fetiţă de nouă ani care mergea pe stradă ţinută de mână de mama ei, acum este o fată singuratică, de şaisprezece ani. Încă se înfioară când îşi aminteşte cum se cutremura pământul când tancurile traversau oraşul. Totul s-a sfârşit, dar în mintea ei nimic nu s-a terminat. Nu se va termina niciodată.

După larma provocată de victorie şi sărbătorirea sfârşitului războiului, după balurile organizate de trupele aliate şi discursurile răsunătoare, realitatea de după război se arată exact aşa cum este: mută, aspră, fără fanfaronade. Grupurile muzicale au plecat, defilările s-au încheiat şi marile discursuri s-au potolit. Adevărul despre pace este că în faţa ei se deschide o ţară în ruine, fără părinţi şi fără fraţi, fără casă, fără studii, fără nicio altă avere decât hainele pe care le-a primit de la departamentul de ajutor civil şi fără vreun alt mod de a supravieţui decât cartela de raţionalizare de care a putut să facă rost după multe formalităţi încâlcite. În acea primă noapte la Praga se duce să doarmă într-un adăpost pregătit pentru cei repatriaţi.

Tot ce i-a mai rămas este o bucată de hârtie cu o adresă mâzgălită. A privit-o de atâtea ori încât o ştie pe de rost. Războiul schimbă totul. Pacea, de asemenea. Ce-o să rămână, acum că totul s-a terminat, din fraternitatea care exista între ea şi Margit în lagărele de concentrare? Credeau că ea şi mama ei vor lua un tren după o zi sau două, dar boala mamei sale le-a întârziat întoarcerea cu câteva săptămâni. În această vreme, poate că Margit şi-a făcut noi prietene şi că singurul ei scop este să uite trecutul. La fel ca Rene, care le-a salutat de la distanţă, fără să se oprească, de parcă ar fi vrut să se îndepărteze de molipsirea de trecut.

Adresa notată de Margit este cea a unor prieteni care nu sunt evrei, cu care nu mai luase legătura de mulţi ani. În realitate, când au plecat de la Bergen-Belsen, nici ea şi nici tatăl ei nu ştiau unde vor locui şi ce vor face cu noua lor viaţă. Nici măcar nu ştiau dacă acei prieteni ai lor de la adresa aceea mai locuiau acolo după atâţia ani de război sau dacă aveau să-i primească. Bucata de hârtie se mototoleşte în mâna ei şi scrisul începe să devină ilizibil.

Hoinăreşte prin nordul oraşului în căutarea acelei adrese, întrebând oamenii şi încercând să urmeze indicaţii pe nişte străzi pe care nu le străbătuse niciodată. Nu mai ştie să se orienteze în Praga. Oraşul i se pare enorm şi labirintic. Lumea se dovedeşte enormă când te simţi mică.

În cele din urmă, ajunge în piaţa celor trei bănci distruse care i-a fost indicată; în apropiere este numărul 16 de pe strada notată pe hârtie. Pătrunde în portic şi apasă pe soneria de la numărul 1B. Îi deschide o doamnă blondă destul de voluminoasă. Nu este evreică; evreii graşi sunt o specie pe cale de dispariţie.

— Scuzaţi-mă, doamnă. Locuiesc aici domnul Barnash şi fiica lui, Margit?

— Nu, nu locuiesc aici. S-au dus să trăiască departe de Praga.

Dita aprobă. Nu le reproşează că au făcut asta. Poate că au aşteptat-o câteva zile, dar a întârziat atât de mult să se întoarcă, încât este prea târziu. Or fi luat-o de la capăt în altă parte. După toate cele întâmplate, nu trebuie doar să dai pagina; trebuie să închizi o carte şi să deschizi alta.

— Nu sta în uşă, îi spune femeia, intră şi mănâncă o bucată din tarta pe care tocmai am pregătit-o.

— Nu, mulţumesc, nu vă deranjaţi. Sunt aşteptată, serios. O obligaţie de familie, ştiţi cum e. Am plecat. Cu altă ocazie...

Face stânga împrejur ca să plece cât mai repede şi să o ia şi ea de la capăt. Dar femeia o strigă.

— Tu eşti Edita... Edita Adlerová.

Şi se opreşte, având deja un picior pe scară, îmi ştiţi numele?

Ea încuviinţează.

— Te aşteptam. Am ceva pentru tine.

Femeia i-l prezintă pe soţul ei, un bărbat cu părul alb şi ochi albaştri care, în ciuda vârstei sale înaintate, continuă să fie chipeş. Doamna îi aduce o bucată enormă de prăjitură de afine şi un plic care-i poartă numele.

Sunt nişte domni atât de amabili, încât nu are nimic împotrivă să deschidă plicul în faţa lor. Înăuntru sunt nişte vederi din Teplice, două bilete de tren şi o notă scrisă de Margit cu acel scris şcolăresc al ei:

„Dragă Ditinka, vă aşteptăm la Teplice. Veniţi imediat. Un sărut uriaş de la sora ta... Margit”.

O persoană care te aşteaptă undeva este o lumânare care se aprinde într-un câmp pe timpul nopţii. Poate că nu reuşeşte să lumineze întregul întuneric, dar îţi arată drumul de întoarcere acasă.

În timp ce mănâncă, soţii îi explică faptul că domnul Barnash a găsit un serviciu în oraşul Teplice şi s-a instalat acolo cu Margit. Ei îi povestesc că Margit a vorbit despre ea după-amiezi întregi.

Înainte de a pleca spre Teplice trebuie să-şi pună în ordine actele, aşa cum i s-a indicat la biroul Consiliului Evreiesc. De aceea, la prima oră a dimineţii se aşază la coada cea lungă de la biroul de eliberare a actelor de identitate.

Ore întregi de aşteptare; din nou, o coadă. Dar nu este ca la Auschwitz, pentru că aici lumea, în timp ce aşteaptă, îşi face planuri. Mai sunt şi persoane supărate, mai înfuriate chiar decât la acele cozi pe o zăpadă de două palme şi la care, în cele din urmă, aşteptau doar o farfurie de zeamă lungă sau un codru de pâine. Oamenii se enervează din cauza întârzierii, sau pentru că nu sunt bine informaţi, sau din cauză că li se cer multe documente. Dita zâmbeşte în sinea ei. Viaţa îşi reia cursul când lumea se supără din nimicuri.

Cineva soseşte la rând şi se aşază chiar în spatele ei. Privind cu coada ochiului, îşi dă seama că este un chip cunoscut. Este unul dintre tinerii profesori din lagărul familial. Şi el pare surprins să o întâlnească acolo.

— Bibliotecara cu picioarele subţiri! exclamă.

Este Ota Keller, tânărul profesor despre care se spunea că fusese comunist şi că inventa pentru elevii săi poveşti despre Galileea. Ea recunoaşte imediat acea privire ironică, plină de inteligenţă, care o intimida puţin.

În schimb, acum vede în privirea tânărului profesor o căldură aparte. De parcă, brusc, ar recunoaşte-o. Nu e vorba că doar o recunoaşte ca fiind o colegă de lagăr într-un moment critic al vieţii lor, ci descoperă în ea ceva ce îi uneşte. În blocul 31 de-abia dacă au stat de vorbă. De fapt, nimeni nu le-a făcut niciodată cunoştinţă, sunt două persoane care aparent nu se cunosc. Dar, întâlnindu-se din întâmplare la Praga, este ca şi cum s-ar revedea doi vechi prieteni.

Ota o priveşte şi zâmbeşte. Ochii lui vioi şi puţin ştrengari îi spun fetei: mă bucur că eşti în viaţă, mă bucur că te-am întâlnit din nou. Şi ea îi zâmbeşte, fără să ştie prea bine de ce. Este firul care-i uneşte. Acel fir care le uneşte pe unele persoane. Care devine un ghem.

Imediat el o molipseşte cu buna lui dispoziţie.

— Am găsit un serviciu, ţin contabilitatea unei fabrici şi am făcut rost şi de o locuinţă modestă... Mă rog, dacă ţinem cont de unde venim, trebuie să spun că este un palat!

Dita zâmbeşte.

— Dar sper să găsesc ceva chiar mai bun. Mi s-a oferit un post de traducător de engleză.

Coada este lungă, dar Ditei i se pare scurtă. Vorbesc întruna, fără pauze stânjenitoare, cu acea încredere care există între nişte prieteni buni. Ota îi vorbeşte despre tatăl său, acel om de afaceri serios care, în realitate, a vrut întotdeauna să fie cântăreţ.

Avea o voce extraordinară, îi explică având pe buze un zâmbet de mândrie. În 1941 i-au luat fabrica şi chiar l-au întemniţat. Apoi ne-au trimis pe toţi la Terezín. Şi de acolo, în lagărul familial. La selecţia din iulie 1944, atunci când s-a destrămat lagărul BIIb, nu a scăpat.

Ota, atât de vorbăreţ şi de glumeţ, simte că i se înăbuşe cuvintele, dar nu îi este ruşine că Dita îl vede cum i se umezesc ochii.

— Uneori, în timpul nopţii, mi se pare că-l aud cântând.

Când unul din cei doi îşi abate privirea pentru a rememora un moment dificil sau dureros din acei ani, celălalt îşi îndreaptă şi el ochii spre acel punct de evadare spre care nu-i lăsăm să ne însoţească decât pe oamenii în care avem totală încredere, cei care ne-au văzut râzând şi plângând. Ei doi străbat împreună toate momentele care i-au marcat pentru totdeauna. Sunt atât de tineri, încât povestindu-şi tot ce au îndurat în aceşti ani înseamnă a-şi povesti întreaga viaţă.

— Ce s-o fi întâmplat cu Mengele? L-or fi spânzurat? se întreabă ea.

— Încă nu, dar îl caută.

— Oare îl vor găsi?

— Sigur că îl vor găsi! Armate întregi îl caută. Îl vor prinde şi-l vor judeca.

— Să-l spânzure de-a dreptul, e un criminal.

— Nu, Dita. Trebuie să-l judece.

— De ce să se piardă timpul cu formalităţi?

— Noi suntem mai buni decât ei.

— Şi Fredy Hirsch spunea asta!

— Hirsch...

— Cât de dor îmi este de el...

Le vine rândul la ghişeu şi îşi rezolvă demersurile. Gata. Continuă să fie doi necunoscuţi, este momentul să-şi ureze succes şi să-şi ia rămas-bun. Dar el o întreabă unde se va duce. Ea îi răspunde că la Biroul Comunităţii Evreieşti; vrea să ştie dacă este adevărat, cum i s-a spus, că poate să solicite o mică pensie de orfană.

Ota îi spune că, dacă nu o deranjează, o însoţeşte până la Biroul Comunităţii Evreieşti.

— E în drumul meu, îi zice atât de serios încât ea nu ştie dacă să-l creadă sau nu.

Este un pretext ca să mai stea cu ea, dar nu este o minciună. Paşii Ditei sunt deja drumul lui.

Câteva zile mai târziu, la Teplice, la câţiva kilometri de capitală, Margit Barnash mătură la intrarea în clădire. Mişcă mătura gândindu-se la un băiat care face comisioane cu o bicicletă şi care apasă vesel pe claxon de fiecare dată când trece pe lângă ea. Se gândeşte că poate este timpul să se pieptene mai frumos de dimineaţă şi să-şi pună bentiţa nouă în păr. Dintr-odată, vede cu coada ochiului umbra cuiva care intră în portic.

— Eşti foarte grasă, fato! îi strigă cineva.

Primul ei impuls este să-i răspundă urât acelei vecine nepoliticoase. Dar după o clipă mătura este gata să-i cadă din mâini.

Este vocea Ditei.

Margit este mai mare decât Dita, dar mereu s-a simţit ca fiind sora mai mică. Se aruncă în braţele Ditei aşa cum fac copiii mici, fără să-şi reprime impulsul, fără nicio reţinere.

— O să cădem pe jos! îi spune Dita printre râsete.

— Şi ce contează?! Suntem împreună!

Era adevărat, în sfârşit ceva era adevărat. Ea şi tatăl ei o aşteptau.

Epilog

Ota era un prieten deosebit, care cobora din tren în unele după-amiezi când ea se chinuia cu eventualele locuri de muncă pe care le găsea. Le potrivea cu orele de curs la care asista la şcoala de la Teplice, unde ea şi Margit au recuperat puţin din timpul pierdut. Dacă este posibil aşa ceva.

Teplice este un oraş balnear foarte vechi, foarte cunoscut pentru apele sale termale. În cele din urmă, Dita şi-a găsit Berghoful ei. În preajmă nu erau Alpii ca în *Muntele vrăjit*, dar avea în apropiere tărâmurile înalte ale Bohemiei. Îi plăcea să se plimbe pe străzile al căror caldarâm avea forme geometrice, deşi războiul pedepsise aspru acel oraş frumos cu clădiri senioriale. Uneori se întreba ce s-o fi întâmplat cu enigmatica madame Chauchat, care a plecat din staţiunea balneară în căutare de noi orizonturi. I-ar plăcea să-i ceară sfaturi cu privire la ce să facă cu viaţa ei.

Frumoasa sinagogă luase foc şi ruinele sale arse aminteau de groaza acelor ani calcinaţi. Sâmbăta, Ota o însoţea în plimbările ei. Îi vorbea despre o grămadă de lucruri. Era un tânăr cu o curiozitate avidă, totul îl interesa. Uneori se plângea puţin că trebuia să ia trenul şi apoi un autobuz pentru a străbate cei optzeci de kilometri distanţă între Teplice şi Praga. Mai mult torcea ca o pisică decât se plângea.

Luni de zile au dat târcoale prin acele pieţe care, încetul cu încetul, îşi recuperau ghivecele cu flori şi îi ofereau oraşului Teplice aerul său cochet de oraş balnear. În timpul acelor plimbări, Dita şi Ota s-au tot răsucit în acel fir care-i unea. La un an după întâlnirea de la coada din faţa biroului de acte, Ota i-a spus ceva ce avea să schimbe totul:

— De ce nu vii la Praga? Nu te pot iubi la distanţă!

În toate acele după-amiezi îşi povestiseră deja întreaga viaţa. Sosise momentul să o ia de la zero, să înceapă o viaţă nouă.

Ota şi Dita s-au căsătorit la Praga şi, în 1949, s-a născut primul lor copil.

După formalităţi anevoioase, Ota a reuşit să recupereze fabrica de lenjerie intimă feminină a tatălui său şi s-a ocupat de ea ca să o pună din nou pe picioare. Era un proiect care-l entuziasma pentru că, într-un fel, acesta îi permitea lui Ota să se întoarcă în timp. Nici absenţele, nici cicatricele nu se puteau şterge, dar cel puţin era un mod de a se întoarce în Praga anului 1939, care simboliza afacerea familiei. Ota nu era convins că vrea să fie om de afaceri. Semăna puţin cu tatăl său, care prefera partiturile de operă în locul foilor de calcul. El prefera limbajul poeţilor în locul celui al avocaţilor.

Dar nici măcar n-a avut timp să sufere dezamăgirea omului de afaceri. Încă nu se şterseseră de pe străzile din Praga urmele bocancilor naziştilor când au intrat sovieticii, călcând în picioare totul în calea lor. Fără îndoială, istoria se încăpăţânează să se repete neîncetat, astfel că fabrica le-a fost confiscată din nou. De data aceasta, nu era în numele celui de-Al Treilea Reich, ci al partidului comunist.

Din nou, au rămas fără nimic. Oricine s-ar fi dat bătut simţindu-se descurajat. Ota nu a făcut asta. Nici Dita. Erau făcuţi să înoate împotriva curentului. Datorită faptului că stăpânea foarte bine engleza şi cunoştinţelor sale de literatură, tânărul a obţinut un post la Ministerul Culturii; munca lui va consta în selecţionarea noutăţilor editoriale destul de interesante pentru a fi traduse în cehă. Era singurul angajat care nu se înscrisese în partidul comunist. Mulţi vorbeau în acea vreme despre leninism. Dar lui n-aveau cum să-i dea lecţii, el ştia mai multe despre marxism decât oricare dintre ei. Citise mai mult decât ei toţi. Ştia mai bine decât oricine că ideologia comunismului era o cărare frumoasă care se sfârşea cu o prăpastie.

Au complotat împotriva lui, au început să-l acuze că ar fi duşman al partidului, situaţia a devenit dificilă. În 1949, Ola şi Dita au hotărât să emigreze în Israel, ca să o ia de la zero. În cele din urmă, ei aveau să îndeplinească visul lui Fredy Hirsch.

Acolo au muncit din greu la un kibbutz şi Dita şi-a terminat studiile. Chiar în Israel s-au întâlnit cu o altă veche cunoştinţă din blocul 31, profesorul Avi Ofir, care transforma un pavilion modest de copii prizonieri într-o veselă şcoală de canto. El a fost cel care le-a întins o mână de ajutor ca să înceapă să lucreze la Şcoala Hadassim, în apropiere de Netanya. Acolo, Ota şi Dita şi-au exercitat meseriile de profesor de engleză şi educatoare la unul dintre cele mai celebre centre şcolare din Israel, care a primit mai mulţi copii sosiţi odată cu acel val migrator de după sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial. După aceea, şcoala a început să se ocupe de copiii proveniţi din familii cu probleme şi de elevi expuşi riscului de excludere socială. Mereu se bazau pe mai mulţi profesori implicaţi special în acest tip de activităţi, dar niciunii nu erau atât de sensibili în ceea ce priveşte suferinţa oamenilor ca Ota şi Dita.

Cuplul a avut trei copii şi patru nepoţi. Ota, care fusese un mare povestitor în blocul 31, a scris mai multe cărţi. Una dintre ele, *The Painted Wall*, relatează experienţele trăite de mai mulţi oameni din lagărul familial BIIb, având caracter de ficţiune. Dita şi Ota au trăit împreună bucuriile şi necazurile vieţii timp de cincizeci şi cinci de ani. S-au iubit şi s-au ajutat unul pe altul întotdeauna. Au împărţit pasiunea pentru cărţi, un simţ al umorului indestructibil, au împărţit întreaga viaţă.

Au îmbătrânit împreună. Doar moartea a putut să desfacă acea legătură de fier, făurită în vremurile cele mai teribile pe care le poate trăi cineva.

Ultima etapă

Încă mai sunt de povestit chestiuni importante despre bibliotecara blocului 31 şi despre Fredy Hirsch.

Această naraţiune este bazată pe fapte reale, care în această carte s-au contopit cu ficţiunea. Numele adevărat al bibliotecarei blocului 31, a cărei viaţă a inspirat aceste pagini, era (până să se căsătorească) Dita Polachova, iar profesorul Ota Keller din acest roman îl are ca sursă de inspiraţie pe cel care-i va deveni soţ, profesorul Ota Kraus.

Menţiunea pe care a făcut-o Alberto Manguel în *Biblioteca nopţii* cu privire la existenţa unei biblioteci minuscule într-un lagăr de concentrare a fost punctul de plecare pentru a începe investigaţia jurnalistică ce a dat naştere acestui volum.

Probabil unii oameni nu vor fi de acord cu această fascinaţie a unor persoane de a-şi risca viaţa pentru a menţine deschisă o şcoală secretă şi o bibliotecă clandestină la Auschwitz-Birkenau. Unii vor crede că este un act de curaj inutil într-un lagăr de exterminare, când există alte preocupări mai peremptorii: cărţile nu vindecă bolile şi nici nu pot fi folosite ca arme pentru a doborî o armată de călăi, nu ţin de foame şi nici de sete. E adevărat: cultura nu este necesară pentru supravieţuirea omului, necesare sunt doar pâinea şi apa. Este adevărat că omul supravieţuieşte dacă are pâine să mănânce şi apă să bea, dar mulţumindu-se doar cu atât moare întreaga omenire. Dacă omul nu se emoţionează în faţa frumuseţii, dacă nu închide ochii şi nu-şi pune în funcţiune mecanismele imaginaţiei, dacă nu este în stare să-şi pună întrebări şi să întrezărească limitele ignoranţei sale, fie că este bărbat sau femeie, atunci înseamnă că nu este o persoană; înseamnă că nimic nu-l distinge de un somon, de o zebră sau de un bou.

Pe internet există o grămadă de informaţii despre Auschwitz, dar acea documentaţie nu-ţi vorbeşte decât despre locul cu pricina. Dacă vrei ca un loc să-ţi vorbească, trebuie să te duci acolo şi să rămâi atâta timp cât este nevoie pentru a asculta ceea ce are să-ţi spună. Pentru a căuta vreun vestigiu al lagărului familial sau vreo pistă pe care să o urmez, am călătorit la Auschwitz. Nu aveam nevoie doar de informaţiile numerice şi de datele calendaristice, trebuia să simt freamătul acelui loc blestemat.

Am zburat până la Cracovia şi de acolo am luat un tren până la Oświęcim. Nimic din acel oraş mic şi liniştit nu te duce cu gândul la oroarea trăită în împrejurimile lui. Totul este atât de plăcut, încât se ajunge la porţile lagărului cu autobuzul.

La Auschwitz I există o parcare pentru autocare şi o intrare ca de muzeu. Fusese o fostă cazarmă a armatei poloneze şi plăcutele sale clădiri

dreptunghiulare din cărămidă, despărţite de bulevarde largi pavate, pe unde ciugulesc păsărelele, nu dezvăluie la prima vedere indicii ale ororii. Dar sunt mai multe pavilioane în care se poate intra. Unul dintre ele a fost amenajat ca un acvariu: se traversează un culoar întunecat şi, de-o parte şi de alta, există vitrine luminate. Fie conţin pantofi rupţi, o grămadă, cu miile. Două tone de păr omenesc care alcătuiesc o mare sumbră. Proteze nespălate, ca nişte jucării stricate. Mii de perechi de ochelari rupţi, aproape toţi rotunzi, ca aceia ai profesorului Morgenstern.

La Auschwitz II-Birkenau, la o distanţă de trei kilometri, se ridica lagărul familial BIIb. În ziua de azi a mai rămas halucinantul turn de supraveghere de la intrarea în *lager*, cu un tunel la bază pentru că, începând din 1944, calea ferată să pătrundă până în interiorul lagărului. Barăcile originale au fost arse după război. Există câteva barăci reconstruite, în care se poate intra: sunt grajduri de cai care, chiar dacă sunt curate şi aerisite, se dovedesc întunecoase. După acel prim şir de pavilioane care ar fi lagărul de carantină, se iveşte un imens câmp deschis, care era ocupat de celelalte lagăre. Ca să vezi locul pe care l-a ocupat la vremea lui lagărul BIIb trebuie să părăseşti traseul pe care ţi-l indică ghidul, care nu depăşeşte replicile pavilioanelor din primul şir, şi trebuie să înconjuri întreg perimetrul. Trebuie să rămâi singur. Să te plimbi singur prin Auschwitz-Birkenau înseamnă să suporţi un vânt foarte rece, care aduce ecoul vocilor celor care au rămas acolo pentru totdeauna şi fac parte din noroiul pe care călcăm. Din lagărul BIIb nu au mai rămas decât poarta metalică prin care se pătrundea în acel loc şi o singurătate imensă, unde de-abia dacă cresc nişte desişuri. Au rămas doar câteva pietricele de râu, vântul şi tăcerea. Un loc calm sau fantomatic; depinde de cât de multe ştiu ochii care-l privesc.

Din acea călătorie am adus cu mine multe întrebări şi aproape niciun răspuns, câteva noţiuni despre ceea ce a fost Holocaustul pe care nu le puteam învăţa din nicio carte de istorie şi, din pură întâmplare, o ediţie a unei cărţi importante: *Je me suis evade d'Auschwitz,* traducerea în franceză a memoriilor lui Rudolf Rosenberg *(I Cannot Forgive)* pe care am găsit-o în librăria de la Muzeul lagărului de concentrare din Cracovia.

Mai era o carte care mă interesa în mod deosebit şi pe care am început să o caut de îndată ce m-am întors. Era un roman a cărui acţiune se petrecea în lagărul familial, scris de cineva pe nume Ota B. Kraus şi intitulat *The Painted Wall*. Exista o pagină web de unde se putea cumpăra cartea, cu plata ramburs. Dar nu era un site prea profesional, nu se putea face plata prin card Visa, ci exista o adresă de contact. Am scris la acea adresă, interesându-mă de carte şi întrebând unde puteam să trimit banii. Şi atunci am primit un e-mail din acelea care-ţi demonstrează că viaţa este o răscruce de drumuri. Răspunsul, foarte politicos, era că puteam să trimit banii prin Western Union. Era o adresă din Netanya (Israel) şi e-mailul era semnat de un anume D. Kraus.

Cu cel mai mult tact de care am fost în stare am întrebat dacă era Dita Kraus, fata care stătuse în lagărul familial de la Auschwitz-Birkenau. Chiar ca era. Bibliotecara blocului 31 trăia şi-mi scria un e-mail! Viaţa este surprinzătoare, dar uneori poate fi extraordinară.

Dita nu mai era o copilă, avea pe atunci optzeci de ani, dar continua să fie la fel de devotată şi de luptătoare ca întotdeauna, acum se lupta ca scrierile soţului ei să nu cadă în uitare.

Şi astfel am început să corespondăm. Amabilitatea ei nemaipomenită înlesnea înţelegerea dintre noi, având în vedere engleza mea stâlcită. În cele din urmă, am stabilit să ne vedem personal la Praga, unde petrece câteva săptămâni pe an, şi m-a dus să străbatem ghetoul de la Terezín. Nu este o bunicuţă liniştită cum erau pe vremuri. Dita este o persoană năvalnică şi amabilă care mi-a găsit imediat o locuinţă în apropiere de casa ei şi care a organizat totul. Când am ajuns la recepţia hotelului Triska, ea deja mă aştepta stând pe o canapea din hol. Era aşa cum mi-o imaginasem: slabă, agitată, activă, serioasă şi în acelaşi timp visătoare, absolut încântătoare.

Viaţa ei nu a fost uşoară nici în timpul războiului şi nici după aceea. Ea şi Ota au fost foarte uniţi până când el a murit în anul 2000. Au avut doi băieţi şi o fată; aceasta a murit la vârsta de optsprezece ani, după o boală îndelungată. Dar ea nu s-a lăsat înduplecată de loviturile sorţii, nu a făcut-o în acele vremuri şi nu o va face niciodată.

Este uimitor cum cineva care a acumulat pe umerii săi atâta suferinţă este în stare să nu-şi piardă zâmbetul. „Este tot ce mi-a mai rămas”, îmi spune. Dar i-au mai rămas multe alte lucruri: energia ei, demnitatea de luptătoare împotriva oricui şi a orice, fapt ce o face să fie o femeie semeaţă de optzeci de ani şi cu nişte ochi care împrăştie foc. Refuză să luăm un taxi şi eu nu îndrăznesc să-i contrazic nevoia de a face economie, specifică acelora care au trăit vremuri foarte grele. Mergem cu metroul şi stă în picioare. Sunt locuri libere şi nici măcar nu se aşază. Nimeni nu o poate doborî pe o astfel de femeie. Al Treilea Reich nu a putut să-i facă faţă.

Neobosită sau obosită, dar niciodată resemnată să se lase biruită, mă roagă să-i dau o mână de ajutor pentru că vrea să ducă cincizeci de exemplare din *The Painted Wall* la magazinul memorial de la Terezín, căci s-au epuizat. Nici măcar nu închiriem o maşină, insistă să mergem cu autobuzul. Străbatem acelaşi traseu pe care ea l-a făcut cu aproape şaptezeci de ani în urmă, deşi acum târăşte după ea un geamantan plin de cărţi. Mă tem că pe ea ar putea să o afecteze această călătorie în timp, dar este o femeie foarte puternică. În acel moment, cea mai mare preocupare a ei este să refacă stocul de cărţi din librăria ghetoului.

Terezín pare un cartier liniştit, cu clădiri pătrate, presărat cu grădini cu pomi şi scăldat de lumina strălucitoare a lunii mai. Dita duce cărţile în librărie, dar mai

face şi altceva: ambiţioasă ca întotdeauna, îmi face rost de un bilet gratuit la expoziţia permanentă.

Este o zi plină de momente foarte emoţionante. Printre tablourile internilor din ghetou expuse acolo, este unul care o înfăţişează chiar pe Dita, un tablou întunecat şi tenebros, care prezintă un oraş mai puţin luminos decât cel pe care l-am străbătut. Există şi o încăpere cu numele copiilor care au sosit la Terezín. Dita le parcurge lista şi zâmbeşte amintindu-şi-i pe unii dintre ei. Aproape toţi sunt morţi.

Nişte monitoare proiectează mărturia supravieţuitorilor care explică experienţa trăită la Terezín. Şi pe unul dintre cele patru ecrane apare un bărbat matur cu o voce gravă: este Ota Kraus, soţul ei. Vorbeşte în cehă şi, deşi cuvintele lui au subtitrare în engleză, nu sunt atent la ele, mă hipnotizează prea mult vocea lui. Transmite o asemenea gravitate încât nu poţi să nu o asculţi. Dita urmăreşte în tăcere. Este serioasă, dar nu varsă nicio lacrimă. Ieşim şi îmi spune că ne vom duce să vedem unde locuia ea. Femeia asta este de fier sau aşa pare. O întreb dacă nu este dureros pentru ea. „Este”, îmi răspunde, dar nu se opreşte, continuă să meargă cu pas hotărât. Nu am cunoscut niciodată o femeie cu un asemenea curaj pe toate planurile vieţii sale.

Fostul bloc în care s-a instalat pe durata şederii sale în ghetoul de la Terezín este acum o casă oarecare, cu mulţi chiriaşi. Ea ridică privirea spre etajul trei. Îmi povesteşte că un văr de-al ei, care era tâmplar, i-a făcut un raft. Îmi mai povesteşte şi alte lucruri în timp ce ne îndreptăm spre o altă clădire unde s-a păstrat ca muzeu un etaj cu nişte cămăruţe pline de paturi suprapuse, exact aşa cum era pe vremea ghetoului. Este un loc apăsător, prea strâmt pentru atâtea paturi. Se află acolo chiar şi ligheanul din faianţă pe care-l foloseau ca toaletă comună.

— Îţi poţi închipui mirosul? mă întreabă.

Nu, nu pot.

Intrăm într-o altă sală, unde este un paznic; pe pereţi atârnă tablouri şi postere din acea epocă. În sală răsună opera lui Viktor Ullmann, un pianist şi compozitor celebru, care a devenit unul dintre cei mai activi animatori culturali de la Terezín. Dita se opreşte în mijlocul sălii goale, ocupată doar de supraveghetoarea cea plictisită, şi începe să cânte cu blândeţe opera lui Ullmann. Vocea ei este glasul copiilor de la Terezín, care răsună din nou în acea dimineaţă pentru un public foarte restrâns, dar nu mai puţin surprins. Nici nu mai încape vorbă că supraveghetoarea nu îndrăzneşte să o întrerupă. Acela este un alt moment în care timpul alunecă înapoi, şi Dita devine din nou Ditinka, cântând opera *Brundibár* cu şosetele ei de lână şi ochii ei visători.

Pe drumul de întoarcere de la Terezín la Praga, Dita i-a cerut energic şoferului autobuzului să deschidă clapa de aerisire de sus, ca să nu ne asfixiem de căldură

într-un vehicul fără ferestre rabatabile. Văzând că şoferul nu o ia în seamă, ea însăşi a început să tragă de clapă şi apoi eu. Amândoi am reuşit să o deschidem.

Stând jos în autocar, am ajuns, din vorbă în vorbă, la un subiect care-mi tot dădea târcoale prin minte de luni de zile: ce s-a întâmplat în după-amiaza zilei de 8 martie, când Fredy Hirsch s-a dus să mediteze la propunerea pe care i-o făcuse Rezistenţa de a conduce răzvrătirea prizonierilor din lagăr în faţa iminentei exterminări în camerele de gazare la care avea să fie supus transportul adus în septembrie. De ce s-a sinucis cu o supradoză de Luminal un bărbat atât de cumpătat ca Fredy Hirsch?

Dita mă priveşte şi în ochii ei este o întreagă lume. Şi încep să înţeleg. Citesc în ochii ei ceea ce citisem în rândurile pe care le-a scris Ota în cartea lui, dar pe care le-am considerat o licenţă romanescă sau o ipoteză personală. Oare *The Painted Wall* era sau nu o carte de ficţiune? Sau era doar menită să ascundă anumite lucruri pe care dacă Ota le-ar fi spus în alt context ar fi putut să-i provoace probleme serioase?

Dita m-a rugat să păstrez discreţia, pentru că ea credea că ceea ce mi-a povestit i-ar putea aduce probleme.

De aceea, în loc să explic ceea ce mi-a spus, o să reproduc ce a scris şi a publicat Ota B. Kraus în romanul său, The Painted Wall, a cărui acţiune se petrece în lagărul familial. Unul dintre puţinele personaje care apar cu numele lor real în acea carte este antrenorul din blocul 31, Fredy Hirsch. Iată ce povesteşte cartea despre momentul crucial în care, după ce membrii SS i-au mutat în lagărul de carantină pe oamenii aduşi în septembrie, Rezistenţa îi cere lui Hirsch să conducă o răscoală şi el solicită să i se dea un timp de gândire:

După o oră, Hirsch s-a ridicat din pat ca să se ducă să-l caute pe unul dintre medici.

— M-am hotărât, spuse. De îndată ce se va întuneca, voi da ordinul. Am nevoie de o pastilă să-mi calmez starea de agitaţie.

[...]

O răscoală împotriva nemţilor era o nebunie, s-a gândit doctorul; însemna moartea pentru toţi: pentru cei din transportul condamnat, pentru prizonierii din lagărul familial şi chiar şi pentru echipa medicilor din spital solicitată de Mengele. Bărbatul acela înnebunise, fără îndoială că nu era în toate minţile, şi, dacă nu-l opreau, doctorii evrei aveau să moară împreună cu ceilalţi deţinuţi.

— O să-ţi dau ceva, un sedativ, i-a spus doctorul şi s-a întors spre spiţer.

Întotdeauna le lipseau medicamentele, dar aveau un mic stoc de calmante. Spiţerul i-a întins un flacon de pastile de dormit. Doctorul a vărsat conţinutul şi a închis pumnul cu o mişcare rapidă. Avea nişte ceai rece în ceaşca lui şi a amestecat în el până a dizolvat pastilele în acel lichid tulbure.

Există cuvinte în codul penal care descriu ceea ce i s-a întâmplat cu adevărat lui Fredy Hirsch în acea după-amiază a anului 1944. Uneori ficţiunea din romane ascunde adevăruri care nu se pot povesti altfel.

Alte mărturii risipesc din ce în ce mai mult teoria sinuciderii care poate îi citită în rapoartele oficiale care vorbesc despre el. Michael Honey, un supravieţuitor al lagărului familial, care era mesagerul medicilor, se îndoieşte de mărturia pe care o scrie Rosenberg în cartea lui de memorii în legătură cu ceea ce s-a întâmplat în ziua de 8 martie 1944: *He was given an overdose of Luminalets when he asked for a pill because of a headache.* (Când a cerut o pastilă pentru durerea de cap, i-au dat o supradoză de tablete de Luminai.)

Sper ca această carte să îi restaureze memoria lui Fredy Hirsch, oarecum întinată de ideea falsă că şi-a luat viaţa intenţionat. Din cauza acestei idei, ani de-a lungul s-a pus la îndoială integritatea sa din momentele decisive. Fredy Hirsch nu s-a sinucis. Nu şi-ar fi lăsat niciodată de izbelişte copiii. Era un căpitan: s-ar fi înecat împreună cu nava sa. Aşa trebuie să ni-l amintim: ca pe un luptător cu un curaj deosebit.

Şi, fireşte, această carte este un omagiu adus Ditei, de la care am învăţat atât de multe lucruri.

Bibliotecara blocului 31 continuă să trăiască în Netanya şi vine câteva zile pe an în micul ei apartament din Praga. Şi va continua să facă asta atâta timp cât sănătatea va ţine cu ea. Încă este o femeie de o curiozitate, clarviziune, amabilitate şi integritate care depăşesc imaginaţia. Până acum eu n-am crezut niciodată în eroi, dar acum ştiu că există: Dita este unul dintre ei.

Anexă

CE S-A ÎNTÂMPLAT CU...?

Rudi Rosenberg

După război, şi-a schimbat numele în Rudi Vrba. După ce a evadat de la Auschwitz, s-a grăbit să le dicteze conducătorilor evrei din oraşul Zilina un prim raport despre ceea ce li se întâmpla cu adevărat deportaţilor de la Auschwitz, lucruri care nu aveau nicio legătură cu minciunile naziştilor. Raportul a fost expediat la Budapesta, dar câţiva înalţi demnitari evrei nu l-au luat în seamă şi, în mai, naziştii au început să trimită la Auschwitz până la douăsprezece mii de evrei pe zi. Când a ajuns în Marea Britanie, Rudi Rosenberg a redactat, împreună cu tovarăşul său de evadare, Fred Wetzler, alt raport detaliat, care a fost de folos pentru ca lumea să cunoască teribilul adevăr despre ceea ce se întâmpla în lagărele de concentrare. Acel text a fost una dintre dovezile utilizate în timpul proceselor de la Nürnberg. După război, Rosenberg a fost decorat. A studiat chimia la universitatea din Praga şi a ajuns un profesor respectat în domeniul neurochimiei. A trăit în Canada şi a murit în 2006. Criticile sale aspre la adresa unor membri de vază ai comunităţii evreieşti din Ungaria, care apoi vor avea un rol relevant la întemeierea statului Israel, au făcut ca, decenii la rând, anumite sectoare ale statului evreu să-i pună la îndoială mărturiile şi integritatea, şi chiar şi în zilele noastre acolo el continuă să fie un personaj controversat.

Elisabeth Volkenrath

Era de meserie coafeză, dar aderarea ei la partidul nazist a îndemnat-o să se înroleze în trupele SS. S-a instruit o vreme în lagărul de la Ravensbrück şi, în anul 1943, au repartizat-o la Auschwitz pe funcţia de SS-Aufseherin. În noiembrie 1944, au promovat-o pe postul de SS-Oberaufseherin şi, de pe această funcţie, a poruncit un număr mare de execuţii. La începutul anului 1945, au transferat-o în lagărul Bergen-Belsen, ca supraveghetoare. Când Aliaţii au eliberat lagărul, a fost arestată de trupele britanice şi a ajuns pe banca acuzaţilor. În urma procesului care a avut loc pentru a elucida crimele gardienilor de la Bergen-Belsen, au condamnat-o la moarte prin spânzurare. A fost executată pe 13 decembrie 1945 în localitatea Hamelin.

Rudolf Hoss

Comandantul de la Auschwitz primise o educaţie catolică strictă şi tatăl său a vrut chiar ca el să devină preot. În cele din urmă, Hoss a înclinat spre armată: îl fascinau ordinea şi ierarhia. În timpul mandatului său, la Auschwitz au fost ucise între unul şi două milioane de persoane. După sfârşitul războiului, Hoss a scăpat de asediul Aliaţilor, care erau pe urmele principalilor criminali de război, adoptând o identitate falsă şi dându-se drept soldat din Armata Terestră. Timp de aproape un an a lucrat ca agricultor, până când aliaţii au forţat-o pe soţia lui să mărturisească unde se ascunde şi l-au arestat. A fost judecat în Polonia şi condamnat la moarte. Înainte de execuţie, a scris în închisoare nişte memorii în care nu nega sutele de mii de crime şi le justifica afirmând că, dat fiind rangul său militar, trebuia să îndeplinească ordinele primite. Chiar se mândrea cu talentul său organizatoric de a manevra o maşinărie a morţii atât de complexă precum cea de la Auschwitz. L-au spânzurat la Auschwitz I şi chiar şi în zilele noastre se poate vedea acolo eşafodul pe care a fost executat.

Adolf Eichmann

A fost unul dintre principalii ideologi ai aşa-numitei soluţii finale pentru exterminarea rasei evreilor. Eichmann s-a ocupat de logistica deportărilor spre lagărele de concentrare. A fost, de asemenea, maestrul acelor *Judenräte* sau consilii evreieşti, care colaborau la deportări. Când s-a încheiat războiul, Eichmann a fost prins de trupele americane, dar a uzurpat identitatea lui Otto Eckmann şi aceştia nu şi-au dat seama că era vorba despre unul dintre cei mai căutaţi nazişti. După ce s-a ascuns în Germania şi a trecut prin Italia, în 1950 s-a îmbarcat pe un vapor cu destinaţia Argentina. Acolo şi-a reunit familia şi a trăit sub un nume fals, lucrând ca muncitor într-o fabrică de automobile. În 1960, datorită informaţiilor aduse de vânătorul de nazişti Simon Wiesenthal, un grup de elită al serviciului de informaţii israelian (Mossad) a pus mâna pe el la Buenos Aires. În cadrul unei operaţiuni îndrăzneţe, l-au arestat pe Eichmann în plină stradă, l-au vârât repede într-o maşină şi s-au îndreptat spre aeroport. De acolo, l-au scos clandestin din ţară cu un avion al companiei israeliene El Al, făcându-l să treacă drept un mecanic de zbor în stare de ebrietate. A fost o chestiune care a creat un conflict diplomatic serios între Argentina şi Israel. Locotenent-colonelul SS a fost judecat la Ierusalim şi condamnat la moarte. Sentinţa a fost executată pe 1 iunie 1962.

Petr Ginz

Redactorul-şef al revistei *Vedem*, pe care o editau voluntar tinerii din Terezín, s-a născut pe 1 februarie 1928 în Praga. Părinţii lui erau vorbitori de esperanto şi

nişte persoane cu preocupări culturale deosebite. În octombrie 1942, Petr a fost deportat împreună cu alte sute de vecini la Terezín, din ordinul Gestapoului, în timp ce părinţii şi sora lui au rămas pentru moment în Praga. Petr era unul dintre puţinii copii fără familie de la Terezín, deşi părinţii lui îi trimiteau frecvent pachete de mâncare şi foi ca să scrie. Într-o scrisoare care s-a păstrat, Petr îi cerea familiei lui gume de mestecat, carnete, o lingură, pâine, planşe... şi o carte de sociologie. Împărţea pachetele cu tovarăşii săi de cămăruţă. Generozitatea lui, inteligenţa şi amabilitatea au făcut să fie unul dintre cei mai îndrăgiţi băieţi, atât de profesorii, cât şi de colegii săi. În 1944, l-au deportat de la Terezín şi, la sfârşitul războiului, nu s-a mai întors acasă. Numele său nu a apărut în niciun registru de morţi şi, timp de zece ani, familia lui a păstrat slaba speranţă de a-l vedea. Dar, după acest timp, a luat legătura cu ei Jehuda Bacon, care fusese deportat în acelaşi transport, şi le-a spus că au fost trimişi la Auschwitz. Pe loc, în gară, s-a făcut o selecţie: cei din grupul din dreapta se duceau în lagăr, iar cei din grupul din stânga direct în camerele de gazare. Jehuda l-a văzut pe Petr ducându-se spre rândul din stânga.

David Schmulewski

Liderul polonez al Rezistenţei de la Auschwitz era deja un veteran de stânga înainte de a fi arestat: luptase în Brigăzile Internaţionale în timpul Războiului Civil Spaniol şi apoi i-a combătut pe nazişti. La sfârşitul războiului a ocupat funcţii importante în partidul comunist polonez. O chestiune tulbure în care s-a văzut implicat ceva legat de traficul de opere de artă l-a obligat să părăsească partidul şi să plece în exil la Paris, unde a trăit până la moarte. Nu se ştie până în ce punct implicarea sa în traficul cu opere de artă a fost o uneltire a conducătorilor partidului comunist pentru a-l defăima, dat fiind faptul că poziţia sa de erou de război îl făcea intangibil. Nepotul său, combativul şi strălucitorul intelectual englez Christopher Hitchens, mort în 2011, a povestit câteva dintre aceste lucruri în cartea *Hitch-22*.

Siegfried Lederer

A fost tovarăşul de evadare al caporalului din trupele SS Viktor Pestek, pe care faptul că a dezertat l-a costat viaţa. Lederer a scăpat ca prin urechile acului de Gestapo şi a devenit un membru activ al Rezistenţei. La Zrabaslav a reuşit să se dea drept general al trupelor SS pentru a le ajuta pe grupurile locale ale Rezistenţei. În cele din urmă, s-a dus în Slovacia, unde s-a dedicat, în timpul cât a mai durat războiul, sprijinirii partizanilor locali.

Hans Schwarzhuber

În noiembrie 1943 a fost numit responsabil al zonei de bărbaţi de la Auschwitz-Birkenau (de care aparţinea şi lagărul familial). În 1944, a fost detaşat în lagărul de la Ravensbruck în calitate de comandant-adjunct. În 1954, armata britanică l-a arestat şi pe loc s-au strâns dovezi că trimisese în camerele de gazare în acele ultime luni cel puţin 2.400 de persoane. A fost judecat şi condamnat la moarte. În 1947 a fost executat prin metoda care-i plăcea atât de mult când era comandant: spânzurătoarea.

Josef Mengele

În ianuarie 1945, cu puţine zile înainte ca trupele aliate să pună stăpânire pe lagărul de la Auschwitz, Mengele s-a amestecat printre militarii dintr-un batalion de infanterie în retragere. Astfel, a devenit prizonier împreună cu sute de soldaţi şi a reuşit să treacă neobservat. La asta a contribuit, în afară de haosul din primele săptămâni de după război, şi circumstanţa că Aliaţii îi identificau pe membrii SS prin faptul că toţi aveau tatuată pe braţ grupa sanguină, ceea ce nu se întâmpla cu soldaţii obişnuiţi. Dar Mengele, întotdeauna prevăzător, nu şi-a făcut niciodată acel tatuaj. A reuşit să fugă din Germania cu ajutorul economic al influentei sale familii de industriaşi şi s-a refugiat în Argentina. Acolo a trăit liniştit, ducând o viaţă plină de avantaje, fiind asociat al unei firme farmaceutice. La sfârşitul anilor cincizeci, vânătorul de nazişti Simon Wiesenthal i-a dat de urmă graţie certificatului de divorţ semnat de Mengele, o formalitate pe care căpitanul-medic a stabilit-o cu soţia sa printr-o scrisoare. Dar cineva a reuşit să-l anunţe că fusese descoperit şi Mengele a plecat în Uruguay. Acolo a trăit cu o nouă identitate falsă, dar cu mai multe lipsuri, într-o cocioabă şi cu neliniştea de a se simţi urmărit. Totuşi, nu l-au prins niciodată. A murit în timp ce făcea baie pe o plajă (probabil a suferit un infarct) în 1979, la vârsta de şaizeci şi opt de ani. În biografia lui Mengele, scrisă de Gerald Posner şi John Ware, autorii relatează cum fiul său, Rudolf, s-a dus să-l viziteze înainte de a muri, după ce păstraseră legătura ani de zile prin scrisori. În sfârşit, Rolf a putut să-i pună întrebarea care-l rodea încă de când era mic: dacă era într-adevăr vinovat de crimele îngrozitoare care i se imputau. Pentru un copil este greu să accepte că tatăl său, atât de amabil şi de chibzuit în scrisorile sale, ar putea să fie acel monstru însetat de sânge despre care scriau ziarele. Când, în cele din urmă, l-a întrebat în faţă dacă într-adevăr poruncise executarea a mii de oameni, Josef Mengele l-a asigurat exact de contrariu. Foarte convins şi cu o răceală absolută, i-a spus că, prin selecţiile lui prin care îi separa pe evreii care încă erau apţi de muncă de cei care urmau să fie ucişi, îi salvase pe mii de evrei de la moarte, trimiţându-i în rândul celor apţi.

Seppl Lichtenstern

Seppl Lichtenstern a trecut de selecţia din iulie 1944 din lagărul familial şi a fost repartizat în lagărul de la Schwarzheide, în Germania. Acolo l-au pus să muncească în uzina în care se obţinea motorină pe bază de lignit. La sfârşitul războiului, naziştii au organizat un marş macabru, fără provizii, cu mii de prizonieri din lagăre care erau cât pe-aci să cadă în mâinile Aliaţilor, fugind nu se ştie încotro. A fost numit „marşul morţii" pentru că, în această plimbare forţată în care se trăgea cu armele pe neaşteptate şi cei care leşinau erau executaţi la marginea drumului, au murit mii de prizonieri. Lichtenstern a murit în timpul acestui ultim act de nebunie al nazismului şi rămăşiţele sale se odihnesc în cimitirul din Saupsdorf, în Germania.

Margit Barnai

S-a căsătorit şi a trăit toată viaţa la Praga. Şi deşi Dita a emigrat în Israel, nu au pierdut niciodată legătura. Îşi scriau şi-şi trimiteau poze cu copiii lor. Margit a avut trei fete. A treia dintre ele a sosit pe neaşteptate, când ea avea deja patruzeci de ani, şi i-a pus numele Dita. A murit prea tânără, la vârsta de cincizeci şi patru de ani. Dita Kraus continuă să menţină legătura cu fiicele lui Margit, este ca o mătuşă pentru ele şi se văd în continuare de fiecare dată când ea vizitează Praga.

Principala bibliografie consultată

ALDER, Shimon, Block 31: The Children's Black in the Family Camp at Birkenau, Yad Vashem Studies XXIV, 1994.

DEMETZ, Peter, *Prague in Danger*, Farrar, Straus and Giroux, 2009.

GUTMAN, Yisrael, y Michael Berenbaum, Michael (cds.), *Anatomy of the Auschwitz Death Camp*, Indiana University Press, 1994.

KRAUS, Ota B., *The Painted Wall*, Yaron Golan Publ., 1994.

KRIZKOVÁ, Marie Rut, Kurtjiri Kotouc y Zdenek Ornest, *We Are Children Just the Same. Vedem, the Secret Magazine by the Boys of Terezín*, Aventinum Nakladatelstvi, 1995.

LEVINE, Alan J., Captivity Flight and Survival in World War II, Praeger, 2000.

MILLU, Liana, *El humo de Birkenau*, Acantilado, 2005.

POSNER, Gerald L., y John Ware, *Mengele*, La Esfera de los Libros, 2002.

VENEZIA, Sholomo, *Sonderkommando*, RBA, 2010.

VRBA, Rudolf, şi Alan Bestie, *Je me suis evade d'Auschwitz*, Editions J'ai Lu, 199